

146585

2004-70

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI

146585

DOKTORA TEZİ

**DÜNDEN BUGÜNE
TÜRKİYE'DE BANKACILIK**

Namık AYDEMİR
2151

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet GÖKÇEN

İSTANBUL - 2004

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

EKONOMETRİ Anabilim Dalında **2151** numaralı **NAMIK AYDEMİR'İN** hazırladığı **“DÜNDEN BUGÜNE BANKACILIK”** konulu ~~YÜKSEK LİSANS~~ / DOKTORA TEZİ ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 28.Maddesi uyarınca **08.01.2004 PERŞEMBE** günü, saat **11.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin *Kabul*'ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.AHMET GÖKÇEN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.TARGAN ÜNAL	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.SELAHATTİN GÜRİŞ	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
DOÇ.DR.KARUN NEMLİOĞLU	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
YRD.DOÇ.DR.NİLGÜN ÇİL YAVUZ	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>

ÖZ

Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık, başlıından da anlaşılacağı üzere, tarihsel perspektif içinde ilk Bankacılığın ortaya çıkması ile ele alınmıştır. Daha sonra da, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde kurulan yabancı bankalar ile yerli sermaye ile kurulan kamu ve özel bankalar değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmede, Türkiye ekonomisine bağılı olarak bankaların küçüldüğünü, hatta bir ölçüde deprem geçirdiğini söyleyebiliriz. Bu duruma gelen, Türk Bankacılığı’nın son kriz döneminde ne kadar küçüldüğü, sayısal olarak nerelere gerilediğı tablolar halinde gösterilmiştir.

Bankacılık Hukuksal anlamda ele alınırken, özellikle Cumhuriyet Döneminde Bankacılığın kurulması ve gelişmesi ile ilgili kanunlar ve değişiklikleri incelenmiştir. Bankalar ile Merkez Bankasının kaynakları, mevduat ve kredi türleri ile bunlara uygulanacak menfaatler araştırılmıştır. Sektörde çok önemli olan zorunlu karşılıklar ile Umumi Disponibilite’nin ne olduğu ve işleyişi değerlendirilmiştir.

4389 sayılı yeni Bankalar Kanuna bağılı olarak, Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurulu Yönetmeliğine göre, banka ile Finans Kurumlarının kuruluşları ve ilgili formları ekleriyle birlikte sunulmuştur. Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde mali tabloların analizi genel olarak incelenmiştir.

Türkiye’de 1998 yılında meydana gelen ekonomik krizin Türk Bankacılık Sektöründe; şube, banka, personel sayısı, mevduat, krediler, bilanço kalemleri, özkaynaklar, kar/zarar ve gelir/gider üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

This study is a comparative study of banking in Turkey from a historical perspective. The study is an evaluation of the emergence of banking in Turkey along with an analysis of Ottoman and Republican period, public and private banks based on domestic investment.

The appraisal of the banking activities in Turkey indicates that due to regression in Turkish economy banking operations have been subjected to great shocks. The charts and figures support the range of regression during last economic crisis period.

Banking activities have been examined in terms of the Banking Law, since their inception in Turkey during the Republican period.

The resources of banks and the Central Bank the deposits as well credit types together with the applied benefits have been investigated. The nature and the process of compulsory assets and Total Disposability which are significant for the Sector have also been evaluated.

With regard to the foundation of banks and Finance Corporations in compliance with the last Banking Act No: 4389 and the Banking Regulation and Supervision Agency (**BDDK**) regulation related forms are submitted along with their enclosures. The analysis of financial charts and the techniques utilized in the evaluation of credit demands have been examined in a broad perspective.

Turkish Banking Sector has been seriously effected by the economic crisis existed during 1998 in Turkey. As a result of this effect to analyze all kind of financial and economical values in Turkish Banking Sector became important. In this research work the crisis effects have been analyzed on; bank and branches, number of personnel, credits deposits, balance sheet items, profit/loss, income and expenses on comparative basis.

ÖNSÖZ

Türkiye’de ekonominin darboğaza girdiği son 4-5 yıldan beri, bankacılık sektörünün de buna bağlı olarak küçüldüğünü, hatta bir ölçüde deprem geçirdiğini söyleyebiliriz. Bu duruma gelen Türk Bankacılığının, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmelerini, buna karşılık son kriz döneminde ne kadar küçüldüğünü, sayısal olarak nerelere gerilediğini tespit etmek istedim.

Bu kriz döneminde, Türk Bankacılık sisteminin mevzuat ve buna bağlı olarak da yeni bir yapılanmaya girdiğini, yeni Bankalar Kanuna kavuştuğunu, özerk bir kurum olan Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulunun ihdas edildiğini görerek, Türkiye’de “Dünden Bugüne Bankacılık” sektörünün gelişimini, kamu oyuna sunmak istedim. Bu çalışmamda beni yüreklendiren sayın hocalarım Prof Dr. M. Ahmet GÖKÇEN’e , Prof Dr. Kemal ÇEVİK’e ve Prof Nejet TENKER’e şükranlarımı sunmak isterim.

Verilerin toplanması ve değerlendirilmesinde, yardımlarını esirgemeyen Başbakanlık YDK Denetçisi İbrahim KARAMANLIOĞLU ile Denetçi Yardımcısı Alper ARAS’a, T.C. Ziraat Bankası Muhasebe-Mali İşler Daire Başkanı Erdoğan VAROL’a, bilgisayar yazım işlerinde gayret gösteren Necmi KARADAĞ ve Dursun KARAAHMET’e de ayrı ayrı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT-ÖZ	II
ÖNSÖZ	IV
TABLolar DİZİNİ	XVI
GRAfİKLER DİZİNİ	XVII
KISALTMALAR	XVIII
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE'DE BANKACILIK

1.1 BANKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
1.1.1- İlk Banka İşletmeleri	4
1.1.2- Türkiye'de İlk Bankalar	5
1.2- CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE YABANCI BANKALAR	6
1.3- CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE MİLLİ BANKALAR	10
1.3.1- Ziraat Bankası	10
1.3.2- İstanbul Emniyet Sandığı	12
1.3.3- 1911-1923 Döneminde Kurulan Diğer Milli Bankalar	12
1.4- CUMHURİYET DÖNEMİNDE BANKACILIK ALANINDA GELİŞMELER ..	15
1.4.1- Cumhuriyetin İlanında Türkiye'de Bankacılık	15
1.4.2- Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanındaki Gelişmeler	16
1.4.2.1- 1923-1933 Döneminde Kurulan Mahalli Bankalar	16
1.4.2.2- 1923-1933 Döneminde Kurulan Yabancı Bankalar	16
1.4.2.3- 1944-1960 Çok Şubeli Özel Bankaların Gelişme Dönemi	16
1.4.3- 1923-1933 Döneminde Kurulan Mahalli Bankalar	16
1.4.3.1- Türkiye İş Bankası'nın 1924 Yılında Faaliyete Geçmesi ...	18
1.4.3.2- Türkiye Sınai Maadin Bankasının Kuruluşu	18
1.4.3.3- Emlak ve Eytam Bankası'nın Kurulması	19
1.4.3.4- T.C. Merkez Bankası'nın Kuruluşu	20
1.4.4- 1923-1933 Döneminde Yabancı Bankalar	20
1.4.5- 1944-1960 Özel Bankaların Geliştiği Dönem	21
1.4.5.1- 1944-1960 Döneminde Kurulan Yeni Bankalar	22
1.4.5.2- 1960-1992 Döneminde Kurulan Yeni Bankalar	24
1.4.5.3- 31.12.2002 İtibariyle Faaliyet Gösteren Bankalar	26
1.4.5.4- BDDK'ca İşleme Tabi Tutulan Bankalar	27

1.5- BANKALARIN EKONOMİK ÖNEMİ	30
1.5.1- Bankaların Para Yaratması	31
1.5.2- Esas Para ve İkincil Para	31
1.5.3- Banka Parası yada Kaydi Para	31
1.6- TÜRKİYE'DE BANKACILIK HUKUKUNA GİRİŞ	34
1.6.1- Bankacılık Hukukunun Kapsamı	34
1.6.2- Banka ve Banka Muameleleri	35
1.6.3- Bankalarca Yapılabilecek İşlemler	40
1.6.4- Bankaların Yapamayacağı İşlemler	41
1.7- BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI	42
1.7.1- Sermaye Kaynağı Açısından	42
1.7.2- Emisyonda Bulunma Açısından	43
1.7.3- Hukuki Kuruluş Açısından	43
1.7.4- Mevduat Kabulü Açısından	44
1.7.5- Coğrafi Alana Göre	44
1.7.6- Faaliyet Saha ve Amaçları Açısından	45
1.8- BANKACILIK HUKUKUNUN KAYNAKLARI	46
1.8.1- Kanunlar	47
1.8.2- Bakanlar Kurulu Kararı, Tüzük ve Yönetmelikler	47
1.8.3- Tebliğ, Genelge ve Sirküler	47
1.8.4- Yargı Kararları	47
1.8.5- Genel Şartname Hükümleri	48
1.8.6- Örf, Adet, Teamül ve Mesleki Tanzim Kararları	48
1.8.7- Hazine ve Diğer Teşkilatlardan Alınan Görüşler	49
1.8.8- Doktrin	50
1.9- CUMHURİYET DÖNEMİNDE BANKACILIKLA İLGİLİ MEVZUAT	50
1.9.1- Murabaha Nizamnamesi	50
1.9.2- Osmanlı Bankasının Müddeti İmtiyazının Temdidi Hakkında Kanun	50
1.9.3- 1715 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	51
1.9.4- 2243 Sayılı Mevduatı Koruma Kanunu	52
1.9.5- 2999 Sayılı Bankalar Kanunu	53
1.9.6- 7129 Sayılı Bankalar Kanunu Ek ve Tadilleri ile 28 Sayılı KHK	56
1.9.7- 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu	56
1.9.8- 70 Sayılı Bankalar Hakkındaki KHK, 3182 Sayılı Bankalar Kanunu	57
1.9.9- 3182 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler	58
1.9.10- 93/512 Sayılı KHK	58
1.9.11- 4389 Sayılı Bankalar Kanunu	59

2. BÖLÜM

BANKALARIN KAYNAKLARI

2.1- ÖZKAYNAKLAR	63
2.1.1- Özkaynakların Kapsamı	63
2.1.2- Sermaye	63
2.1.2.1- Sermayenin Getiriliş Şekli	64
2.1.2.2-Sermaye Sistemi	66
2.2- YEDEK AKÇELER VE TÜRLERİ	66
2.2.1- Kanuni ve Umumi Yedek Akçeler	67
2.2.2- İhtiyari Yedek Akçeler	67
2.2.3- Özel Kuruluş Kanununa Göre Ayrılan Yedek Akçeler	68
2.2.4- Muhtemel Zararlar Karşılığı	68
2.2.5- Karşılıklar	68
2.2.6- Krediler ve Diğer Alacaklar	70
2.2.7- Teminat	70
2.2.8- Krediler ve Diğer Alacakların Sınıflandırılması	70
2.2.8.1- Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar	70
2.2.8.2- Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar	71
2.2.8.3- Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar	71
2.2.8.4- Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar	72
2.2.8.5- Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar	72
2.2.9- Donuk Alacaklar	73
2.2.10- Krediler ve Diğer Alacaklara Ait Tarifler	74
2.2.10.1- Kredi Değerliliğinin Zayıflaması	74
2.2.10.2- Kredinin Zafiyete Uğraması	74
2.2.10.3- Kredinin Kayıtlı Değeri	74
2.2.10.4- Kredinin Değerinin Gözlenebilir Piyasa Fiyatına / Rayicine Göre Ölçülmesi	75
2.2.11- Bankalarca Ayrılacak Özel ve Genel Karşılıkların Oranları	76
2.2.12- Teminatlar	77
2.2.12.1- Birinci Grup Teminatlar	78
2.2.12.2- İkinci Grup Teminatlar	78
2.2.12.3- Üçüncü Grup Teminatlar	78
2.2.12.4- Dördüncü Grup Teminatlar	79
2.2.13- Kredilerin ve Diğer Alacakların Yeniden Yapılandırılması	81
2.2.14- Değerleme, Muhasebeleştirme, Raporlama Esas ve Usulleri	82
2.2.14.1- İstisnalar	82
2.2.14.2- Özel Finans Kurumlarınca Kullandırılan Fonlar ve Diğer Alacaklar	82

2.4.3.10.4- Birlikler	92
2.4.3.10.5- Sendikalar	93
2.4.3.10.6- Tasarruf ve Yardımlaşma Sandıkları	93
2.4.3.10.7- Noter, Teminat ve Emanet Paraları	93
2.4.3.10.8- Kazai Merciler Nezdindeki Paralar	93
2.4.3.10.9- Mahkemelerce Tevdi Yeri Gösterilmek Üzere Yatırılan Paralar	93
2.4.3.10.10- Yöneticiler Tarafından Apartman Yönetimi ile İlgili Olarak Açtırılan Hesaplar	94
2.4.3.10.11- Elçilik ve Konsolosluklar	94
2.4.3.10.12- Uluslararası Kuruluşların Türkiye'deki Büro ve Temsilcilikleri	94
2.4.3.10.13- Fonlar	94
2.4.3.10.14- KİT ve Katma Bütçelerin Dışında Özel Kanunlarla Kurulan Üst Kurum ve Kurullar ...	94
2.4.3.10.15- Diğer	94
2.5- MEVDUAT VE KREDİ İŞLEMLERİNDE UYGULANACAK FAİZ VE MENFAATLER	94
2.5.1- Mevduat Faiz Oranları	94
2.5.2- Kredi Faiz Oranları ve Sağlanacak Diğer Menfaatler	95
2.5.3- Bildirme ve İlan	95
2.6- MEVDUATLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ KURAL, USUL VE YASAL HÜKÜMLER	95
2.6.1- Mevduat Kabulüne Yetkili Olmayanlar	95
2.6.2- Mevzuatımızda, Mevduata Benzer Niteliği Taşıyan Fonları Kabule Yetkili Olan Kurumlar	97
2.6.2.1- Bankalar	97
2.6.2.2- Özel Finans Kurumları	97
2.6.2.3- Posta Çeki Sistemi	97
2.6.2.4- Tarım Kredi Kooperatifleri	97
2.6.2.5- Özel Tasarruf Sandıkları	98
2.6.3- Mevduatın Çekilmesi	98
2.6.4- Mevduatın Zamanaşımı	99
2.6.5- Gizlilik ve Banka Sırrı	100
2.6.6- Zorunlu Karşılıklar	100
2.7- ZORUNLU KARŞILIKLAR VE UMUMİ DISPONİBİLİTE	100
2.7.1- Umumi Disponibilite	101
2.7.1.1- Amaç ve Kapsamı	101
2.7.1.2- Umumi Disponibiliteye Tabi Yükümlülükler	101
2.7.1.3- Umumi Disponibilite Oranları	102

2.7.1.4- Umumi Disponibilite Yükümlülüklerin Hesaplanması, Tesis Şekli ve Süresi	102
2.7.1.5- Bildirim	103
2.7.1.6- Yaptırım Uygulaması	103
2.7.2- Zorunlu Karşılıklar ve Umumi Disponibilitenin Uygulama Şekli	104
2.7.2.1- Zorunlu Karşılık ve Disponibilite Kapsamı	104
2.7.2.2- Zorunlu Karşılığa ve Disponibiliteye Tabi Yükümlülükler	104
2.7.2.3- Oranlar	106
2.7.2.4- Zorunlu Karşılık ve Umumi Disponibilite Yükümlülüklerinin Hesaplanması, Tesis Şekli ve Süresi	106
2.7.2.4.1- Zorunlu Karşılık ve Umumi Disponibilite Yükümlülüklerinin Hesaplanması	106
2.7.2.4.2- Zorunlu Karşılıkların Tesis Şekli ve Süresi	107
2.7.2.4.3- Umumi Disponibilitenin Tesis Şekli ve Süresi	108
2.7.2.5- Bildirim	109
2.7.2.6- Zorunlu Karşılıklara Faiz Ödenmesi	109
2.7.2.7- Yaptırım Uygulaması	110
2.7.2.8- Mevduat veya Katılma Hesaplarından Olağanüstü Çekilişler	111
2.7.2.9- Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primler	111
2.7.2.10- Fonun Kaynakları ile Kullanım Esas ve Usulleri	113
2.7.2.10.1- Fon Mevcudunun Yönetimi	113
2.7.2.10.2- Fonun Kaynakları	114
2.7.2.10.3- Fonun Diğer Finansman Kaynakları	114
2.7.2.10.4- Fon Kaynaklarının Kullanımı	115
2.7.2.10.5- Bankaların Mali Yapısının Güçlendirilmesi	116
2.7.2.10.6- Banka Zararlarının Devralınması	116
2.7.2.10.7- Devredilen Aktif ve Pasif Farkının Ödenmesi ...	116
2.7.2.10.8- Devir veya Birleşme Halinde Mali Yardım Yapılması	116
2.7.2.10.9- Şirket Kurulması	116
2.7.2.10.10- Banka Kurulması ve Devri	117
2.7.2.10.11- Para, Mal ile Her Türlü Hak ve Alacakların Değerlemesi	117
2.7.2.10.12- Para Cezalarının Uygulanması ve Tahsili	117
2.7.2.10.13- Kamu ve Özel Kuruluşlardan Yardım ve Destek Talebi	118
2.7.2.10.14- Fonun Belge Kayıt ve Defterleri	119
2.7.2.10.15- Bilanço ve Faaliyet Raporu	119
2.7.2.10.16- İstisna ve Muafiyetler	120
2.7.2.10.17- Yetki Devri	120
2.7.2.10.18- Saklı Hükümler	120

2.7.2.10.19- Mufliş Bankaların İflas İdare Memurları	120
2.7.2.10.20- Geçici Madde Uygulamaları	121
2.7.2.10.21- Sigortanın Sonuçları	122
2.7.2.10.22- Yürürlük Hükümleri	122
2.7.2.11- Mevduat Hesaplarında Faiz ve Vergi	123
2.8- DÖVİZ TEVDİAT HESAPLARI	124
2.9- DÖVİZ KREDİLERİ	124

3. BÖLÜM

BANKA KAYNAKLARININ KULLANILMASI

3.1- PLASMAN NEDİR?	126
3.2- BANKA KREDİLERİ VE ÇEŞİTLERİ	126
3.2.1- Niteliği Açısından	126
3.2.2- Vade Açısından	127
3.2.3- Veriliş Amacı Açısından	127
3.2.4- Teminatları Açısından	128
3.2.5- İş Konusu Açısından	128
3.2.6- İzin Açısından	129
3.2.7- Kaynak Açısından	129
3.2.8- Tek Düzen Hesap Planı Açısından	129
3.3- KREDİLERİN NİTELİĞİ VE BANKALARDAKİ UYGULANMASI	130
3.3.1- Sınırlamaya Tabi Kaynaklar	131
3.3.1.1- Nakdi Krediler	132
3.3.1.2- Gayri Nakdi Krediler	134
3.3.1.3- Diğer Kaynak Kullanımları	137
3.3.1.4- Sınırlamada Hesaplama Biçimi ve İzlenmesi	138
3.3.2- Krediler	138
3.3.2.1- Kredi Açmaya Yetkili Organlar ve Yetki Devri	139
3.3.2.2- Kredi Komitesinin Oluşumu	139
3.3.2.3- Kredi Komitesinin Çalışma Esasları	139
3.3.2.4- Dolaylı Kredi, Dolaylı İştirak	139
3.3.2.5- Büyük Kredi	140
3.3.2.5.1- Büyük Kredi Kavramı	140
3.3.2.5.2- Büyük Kredi Bildirimi	141
3.3.2.6- Hesap Durumu Belgesi Alınması	141
3.4- TÜRKİYE'DE 1980-2001 DÖNEMİNDE, BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN EKONOMETRİK YÖNDEN İNCELENMESİ	141
3.4.1- Tahmin Sonuçları ve Yorumlanması	142
3.4.2- Alternatif Modeller	144

4. BÖLÜM

BANKA VE FİNANS KURUMLARININ KURULUŞ VE FAALİYETLERİ

4.1- BANKALARIN KURULUŞ VE FAALİYETLERİ	146
4.1.1- Bankaların Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esas ve Usuller	146
4.1.2- Özkaynak ve Konsilide Kaynak	148
4.1.3- Banka Kuruluşu	151
4.1.4- Yabancı Bankaların Banka Kurmaları ve Türkiye’de Şube Açmaları	154
4.1.5- Kuruluş veya Türkiye’de Şube Açma İzni	155
4.1.6- Faaliyet İzni	155
4.1.7- Dolaylı Pay Sahipliği	156
4.1.8- Hisse Devirleri	157
4.1.9- Türkiye’de Faaliyette Bulunan Bankaların Yurtiçinde Şube Açmalar	159
4.1.10- Türkiye’de Kurulu Bankaların Yurt Dışında Şube veya Temsilcilik Açmaları, Ortaklık Kurmaları veya Kurulmuş Ortaklıklara Katılmaları	161
4.1.11- Yurtdışında Kurulu Bankaların Türkiye’de Temsilcilik Açmaları	163
4.1.12- Yemin	164
4.1.13- Mal Bildirimi	164
4.1.14- Kredi Açma Yetkisinin Devri	165
4.1.15- Kredi Komitesinin Oluşumu	165
4.1.16- Kredi Komitesinin Çalışma Esasları	166
4.2- ÖZEL FİNANS KURUMLARININ KURULUŞ VE FAALİYETLERİ	166
4.2.1- Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar	166
4.2.2- Özkaynak ve Konsolide Özkaynak	169
4.2.3- Özel Finans Kurumunun Kuruluşu	173
4.2.4- Yabancı Banka veya Diğer Mali Kurumların Türkiye’de Özel Finansman Kurumu Kurmaları veya Hisse Devralmaları	175
4.2.5- Kuruluş İzni	176
4.2.6- Faaliyet İzni	177
4.2.7- Dolaylı Pay Sahipliği	178
4.2.8- Hisse Devirleri	179
4.2.9- Türkiye’de Faaliyette Bulunan Özel Finans Kurumlarının Yurtiçinde Şube Açmaları	181
4.2.10.- Türkiye’de Kurulu Özel Finans Kurumlarının Yurtdışında Şube veya Temsilcilik Açmaları, Ortaklık Kurmaları veya Kurulmuş Ortaklıklara Katılmaları	182

4.2.11- Yemin	183
4.2.12- Mal Bildirimi	183
4.2.13- Fon Toplama ve Finansman Faaliyetleri Kabul Edilebilecek Fon Türleri ve Bunlara İlişkin Genel Koşulları	184
4.2.14- Toplanan Fonlara İlişkin Genel İşlem Şartları	185
4.2.15- Özel Cari Hesaplarda Toplanan Fonların Kullanımı	185
4.2.16- Katılma Hesapları ve Bu Hesaplarda Toplanan Fonların Kullanımı	185
4.2.17- Hesap Cüzdanlarına Kaydedilmesi Zorunlu Unsurlar	187
4.2.18- Fon Kullandırma Yöntemleri	188
4.2.19- Kredi Açma Yetkisinin Devri, Kredi Komitesinin Oluşumu, Çalışma ve Karar Alma Esasları Kredi Açma Yetkisinin Devri	189
4.2.20- Kredi Komitesinin Oluşumu	189

5. BÖLÜM

KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE MALİ TABLOLARIN ANALİZİ

5.1- MALİ TABLOLAR ANALİZİNE GENEL BAKIŞ	191
5.1.1- Mali Tablolar Analizinin Tanımı	192
5.1.2- Mali Tablolar Analizinin Tarihçesi	192
5.2- MALİ TABLOLAR ANALİZİNİN ÇEŞİTLERİ	194
5.2.1- Kapsamına Göre Analiz Çeşitleri	194
5.2.1.1- Statik Analiz (Duruksal)	194
5.2.1.2- Dinamik Analiz (Devrimsel)	194
5.2.2- Analizi Yapan Kişiye Göre Analiz Çeşitleri	194
5.2.2.1- İç Analiz	194
5.2.2.2- Dış Analiz	194
5.2.3- Analizin Yapılma Amacına Göre Analiz Çeşitleri	195
5.2.3.1- İşletme Yönetimi Açısından Mali Tablolar Analizi	195
5.2.3.2- İşletmeye Kısa Vadeli Borç Verenler Açısından Mali Tablolar Analizi	195
5.2.3.3- İşletmeye Orta ve Uzun Süreli Borç Verenler ve Ortaklar Açısından Mali Tablolar Analizi	196
5.3- KREDİ ANALİZİNDE GÖZÖNÜNDE BULUNDURULACAK FAKTÖRLER	196
5.3.1- Kişisel Özellikler	196
5.3.2- Mali Özellikler	197
5.3.3- Ekonomik Özellikler	197
5.3.3.1- Ekonomik Hayatta Meydana Gelen Değişiklikler	197
5.3.3.2- Firmanın Bulunduğu Endüstri Kolundaki Gelişmeler	198

5.3.3.3- Siyasi İktidarların İzledikleri Ekonomi Politikası	198
5.4- AKTİFİN KÜMELENDİRİLMESİ VE HER KÜMENİN KAPSAMI	198
5.4.1- Döner Varlık ve Kapsamı	198
5.4.1.1- Para Mevcudu	198
5.4.1.2- Tahviller	199
5.4.1.3- Alacaklar	199
5.4.1.4- Stoklar	200
5.4.1.5- Akreditifler	201
5.4.2- Bağlı Varlık ve Kapsamı	201
5.4.2.1- İştirakler	202
5.4.2.2- Diğer Aktifler	202
5.4.3- Duran Varlıklar ve Kapsamı	203
5.4.3.1- Maddi Duran Varlıklar	203
5.4.3.2- Amortisman Karşılıkları	203
5.4.3.3- Maddi Olmayan Duran Varlıklar	204
5.4.4- Zarar	204
5.5- PASİFİN KÜMELENDİRİLMESİ VE HER KÜMENİN KAPSAMI	204
5.5.1- Kısa Süreli Borçlar ve Kapsamı	204
5.5.1.1- Banka Borçları	204
5.5.1.1.1- Senetli Borçlar	205
5.5.1.1.2- Senetsiz Borçlar	205
5.5.1.1.3- Müşteri Avansları	205
5.5.1.2- Ortaklara veya İşletme Sahibine Olan Borçlar	206
5.5.1.3- Kısa Vadeli Diğer Borçlar	206
5.5.2- Uzun Vadeli Borçlar ve Kapsamı	206
5.5.2.1- Uzun Vadeli Banka Borçları	206
5.5.2.2- Esas ve Ticarethanelere Olan Uzun Vadeli Borçlar	207
5.5.2.3- Ortaklara veya İşletme Sahibine Olan Uzun Vadeli Borçlar	207
5.5.2.4- Uzun Vadeli Diğer Borçlar	207
5.5.3- Özsermaye	207
5.5.3.1- Kayıtlı Sermaye	207
5.5.3.2- Ödenmiş Sermaye	208
5.5.3.3- İhtiyatlar	208
5.5.3.4- Karşılıklar	208
5.5.3.5- Dağıtılmış Karlar	209
5.5.4- Kar	209
5.6- ŞARTA BAĞLI BORÇ VE TAAHHÜTLERLE KONSİNYE MALLAR	209
5.6.1- Teminat Mektuplarından Borçlar	209
5.6.2- Kefalet ve Cirolardan Borçlar	209
5.6.3- Konsinye Mallar	209

5.7- GELİR TABLOSU	210
5.7.1- Gayri Safi Satışlar	210
5.7.2- Satışlardan İndirimler	210
5.7.3- Net Satışlar	210
5.7.4- Satılan Malın Maliyeti	210
5.7.5- Gayri Safi Satış Karı	210
5.7.6- İdare, Satış ve Genel Faaliyet Masrafları	211
5.7.7- Faaliyet Geliri	211
5.7.8- Diğer Gelirler	211
5.7.9- Diğer Masraflar	211
5.7.10- Bilanço Karı	211

6. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 1998 YILINDA MEYDANA GELEN EKONOMİK KRİZİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

6.1- KRİZİN ETKİLERİ KONUSUNDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME	212
6.2- KRİZİN BANKA VE ŞUBE SAYISINA ETKİLERİ	214
6.3- SEKTÖRDE ÇALIŞANLARA ETKİSİ	219
6.4- KRİZİN MEVDUAT ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	223
6.5- KRİZİN KREDİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	225
6.5.1- Nakdi Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı	225
6.5.2- Takipteki Alacaklar	227
6.5.2.1- Takipteki Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı	228
6.5.3- Gayri Nakdi Krediler Üzerindeki Etkileri	230
6.6- BİLANÇO KALEMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	232
6.6.1- Grupların Sektör Payları	235
6.6.2- Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma	237
6.6.3- Bilanço İçindeki Yabancı Paralar	239
6.6.4- Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı	243
6.6.5- Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı	247
6.7- ÖZKAYNAKLAR	248
6.7.1- Serbest Özkaynaklar	248
6.8- GELİR/GİDER TABLOSU	250
6.9- NET DÖNEM KAR/ZARARI	252
SONUÇ	255
Bibliyografya/Kaynakça	268

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Cumhuriyet Döneminden Önce Kurulan Yabancı Bankalar	7-8
2	Şube Düzeyinde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar	9
3	1911-1923 Döneminde Kurulan Milli Bankalar	13
4	1923-1933 Döneminde Kurulan Mahalli Bankalar	16-17
5	1923-1933 Döneminde Yabancı Bankalar	21
6	1944-1960 Döneminde Kurulan Yeni Bankalar	22-23
7	1960-1992 Döneminde Kurulan Yeni Bankalar	24-25
8	31.12.2002 İtibariyle Faaliyet Gösteren Bankalar	26-27
9	BDDK'ca İşleme Tabi Tutulan Bankalar	28-30
10	Banka ve Şube Sayısı	213
11	Bankacılık Sisteminde Çalışanlar	219
12	Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı	223
13	Nakdi Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı	225
14	Takipteki Krediler	227
15	Takipteki Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı	228
16	Gayri Nakdi Krediler Üzerindeki Etkileri	230
17	Bilanço Büyüklüğü	232
18	Grupların Sektör Payları	236
19	Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma	237
20	Bilanço İçindeki Yabancı Paralar	239
21	Aktiflerin Gelişim ve Yapısı	243
22	Pasiflerin Gelişim ve Yapısı	247
23	Özkaynaklar	248
24	Serbest Özkaynaklar	249
25	Gelir/Gider Tablosu	250
26	Net Dönem Kar/Zararı	252

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Krizin Banka Sayısına Etkileri	214
2	Krizin Şube Sayısına Etkileri	215
3	Bankacılık Sisteminde Çalışanlar	220
4	Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı	223
5	Nakdi Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı	226
6	Takipteki Alacaklar	228
7	Takipteki Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı	228
8	Gayri Nakdi Krediler Üzerindeki Etkileri	231
9	Bilanço Büyüklüğü	233
10	Toplam Aktifler-Milli Gelir	233
11	Toplam Aktifler	236
12	Toplam Mevduat	236
13	Toplam Krediler	236
14	İlk Beş Banka	238
15	İlk On Banka	238
16	Bilanço İçindeki Yabancı Paralar-Pasifler	239
17	Bilanço İçindeki Yabancı Paralar-Aktifler	240
18	Döviz Pozisyonu	242
19	Aktiflerin Gelişimi	244
20	Pasiflerin Gelişimi	248
21	Özkaynaklar	249
22	Serbest Özkaynakların Aktiflere Oranı	249
23	Gelir/Gider Tablosu	251
24	Ortalama Aktif Karlılığı	252
25	Ortalama Özkaynak Karlılığı	253

KISALTMALAR

Age	: Adı geçen eser
Ayr.bil.	: Ayrıntılı bilgi
Bkz.	: Bakınız
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
BKK	: Bankalar Kurulu Kararı
Bank.Kn.	: 4389 Sayılı Bankalar Kanunu
Bankalar Yasası	: 4389 Sayılı Bankalar Kanunu
C	: Cilt
Dn.	: Danıştay
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
E	: Esas
IBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
K	: Karar
RG	: Resmi Gazete
S	: Sayfa
S	: Sayı
T	: Tarih
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TPKKHK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

GİRİŞ

Dünya ekonomisinin son otuz yıllık döneminde, uluslararası finansman olanakları ve finans kesiminin örgütlenmesi ve yönetimi konularında birçok köklü değişiklikler olduğu gözlenmiştir. Bilindiği gibi, 1970’li yıllarda Bretton Woods sabit kur sisteminin yerine dalgalı kur sistemine geçilmesi, aynı dönemde yaşanan petrol krizi, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla tek kutuplu bir dünyaya doğru gidiş, teknolojik gelişim ve bağlı olarak piyasaların küreselleşmesi gibi temel nedenlerle finansal piyasalarda köklü değişimlere zemin hazırlamıştır.

Finansal araçların fiyatlarında ortaya çıkan dalgalanmaların bir sonucu olarak bankaların ve işletmelerin finansal riskleri önemli ölçüde artmıştır. Türkiye’de makro ekonomik şartların olumsuzluğu, bankacılık krizini beraberinde getirmiş ve IMF ile yapılan stand-by sonucunda, BDDK kurularak, krizden sonra Türk Bankacılığına çeki düzen verilmeye çalışılmıştır. Bu suretle ayrıca kamu bankalarının üzerinden hükümetlerin ve siyasilerin etkinlikleri de asgari düzeye indirilmeye çalışılmıştır. Bunu sağlamak için de 4603 sayılı Kanunla T.C. Ziraat ve T. Halk Bankası özerk hale getirilmiş, T. Emlak Bankası da T.C. Ziraat Bankasıyla birleştirilmiştir. Ayrıca, Türk Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren pek çok özel banka da kötü yönetimlerine bağlı olarak TMSF’na alınmış, birleştirilmiş ya da bankacılık yapma izinleri kaldırılmıştır.

İşte böyle bir dönemde Türk Bankacılık sektörünün nasıl hayata geçtiğini ve nereye geldiğini tarihsel olarak incelemek için yola çıkılmıştır.

Bu amaçla yapılan çalışmanın;

Birinci bölümünde, dünyada ilk banka işlemlerinin nasıl ve hangi ihtiyaçtan doğduğu incelenmiştir. Daha sonra da Türkiye’de bankacılık, Cumhuriyetten önce ve sonra diye iki zaman dilimine ayrılarak, her dilimde yabancı bankalar ve milli bankaların doğuşu ve gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca, bu bölümde bankaların ekonomik önemi ile bankacılık hukuku ve Cumhuriyet dönemindeki bankacılık ile ilgili yasal mevzuat ele alınmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, bankaların kaynakları, mevduat ve kredi işlemleri ile uygulanacak faiz ve menfaatler incelenmiştir. Burada mudilerin haklarının korunmasında, en önemli teminat olan zorunlu karşılıklar ve umumi disponibilibite etraflıca değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, banka kaynaklarının kullanılması, kredilerin çeşitleri, bankalardaki uygulaması, kredi açmaya yetkili organlar ve yetki devri ile kredi komitelerinin oluşumu üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, 4389 sayılı Yeni Bankalar yasası ile bankacılık sektörü belli disiplin altına alınmaya çalışılmış ve bunun da en önemli organı olan Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurumu vücuda getirilmiştir. Mezkur kurumda, sektörde öncelikle, banka işletme ve finans kurumlarının kuruluşunu disipline etmeye çalışmış, bu amaçla da mezkur işletmelerin kuruluş ve faaliyetler ile gerekli olan belgeler ilgililerin dikkatlerine sunulmaya gayret edilmiştir.

Beşinci bölümde, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan analiz çeşitleri, aktif ve pasifin kümelenmesi ile analizde göz önünde bulundurulacak faktörler incelenmiş ve tetkik edilmiştir.

Altıncı bölümde, Türkiye’de 1998 yılında meydana gelen ekonomik krizin bankacılık sektöründe; şube, banka, personel sayısı, mevduat, kredi, bilanço kalemleri, özkaynaklar, kar/zarar ve gelir/gider üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE'DE BANKACILIK

1.1- BANKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Zaman içerisinde, dünyanın her yerinde hayatın en yaygın ve vazgeçilmez kuruluşlarından biri olan bankaların, tarihsel kökeni çok eskilere gitmektedir.

Mezopotamya'da yapılan kazılarda, Uruk yakınlarındaki kızıl tapınak, dünyanın bilinen en eski banka yapısı kabul edilmektedir. Bu suretle, biraz espride olsa Uruk papazlarının tarihin en eski bankacıları olduğu ortaya çıkmaktadır. Tapınak da, günahlarından kurtulmak, Tanrı tarafından korunmak için bağışlarını işleterek yada kiralayarak bir nevi bankacılık faaliyeti yapmıştır.¹

Daha sonra, Babil İmparatorluğu zamanında bankacılık önemini daha da artırmış ve ilk kez bankacılığın kurallarını Babil'de M.Ö. 2067-2025 Hammurabi devrinde görüyoruz. Hammurabi yasalarında,

- Para ikrazına,
- Emtia tevdiatına,
- Komisyon mukavelesine,

dair hükümler yer almaktaydı. Babil uygarlığına ait bulunan kil levhalarından bazılarının üzerinde, faizle gümüş istikrazına dair senetler yazılıdır. Bu levhalar birkaç nüsha olarak yazılır, pişirildikten sonra biri mabette saklanır, biri arşive konur, diğerleri de ilgililere verilirdi. Ayrıca bu tarihlerde, hukuki müessese olarak arazi ipoteğine ve kefalet karşılığı ikraz (borç verme) işlemlerine de rastlanılmıştır.

¹ Turgut Sungur, *Banka Tekniği İşletmeleri BTHA Enstitüsü 2. bs, Ankara, 1988 s.1,2.*

Mısırdaki bankacılığın gelişmesi, Büyük İskender'in (MÖ. 356-323) burayı zaptından sonra MÖ. IV. yüzyılda görülür. Hatta öyle ki eski Mısır'da, mürekkep faizi yasaklayan hükümler görülmüştür. Batlamyus zamanında, (M.Ö. 127-51) bankacılık devletin denetimi daha doğrusu tekeli altına girmiştir. Bu durum ise, bankacılık sahasındaki ferdi işletmelerin ortadan kaldırılması demektir. Mısır, daha sonra Romalılara geçince özel bankerler yeniden ortaya çıkmıştır.²

Eski Atina ve Romalıların ilk bankerleri sarraflıktan kar sağlayan kişilerdi. Eski Yunanlılarda faiz hiçbir kısıtlamaya tabi olmayıp, özel bankerlerin dışında mabetlere tevdi edilen paralarda, başkalarına borç olarak verilir. Ticaretin alabildiğine serbest olduğu bu devirde, Atina ve Roma da denetime tabi olan bankacılık, çeşitli defterler tutmaya ve bunu ibraza zorunlu idiler. Romanın politik gücünün toplayıcı olması, buranın ticari yönden de merkez olmasını sağlaması sebebiyle, bankerlerin de işlerini bir hayli genişletmişti. M.Ö. 111. yüzyıldan itibaren para sisteminin düzenlenmesinden sonra, içerde ve dışarıda ticari değişimlerde büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.

Germen akınlarının yarattığı kuşku devreinde ise, ticaretin ve bankacılığın önemli derecede duraklama geçirdiğini görüyoruz. Haçlı seferleri de başlangıçta aynı şekilde menfi etkide bulunmuştur. Fakat daha sonraları doğu ile batı arasındaki ilişkilerin artması, para nakil işlemlerinin çoğalması bankacılığın gelişmesine ortam hazırlamıştır.

1.1.1- İlk Banka İşletmeleri

İlk banka kuruluşunun 1157 yılında Venedik'te kurulduğu bilinmektedir. Daha sonraları 1401'de Barcelona Bankası, 1407'de Cenova Bankası diye bilinen "Cosa di San Giorgio" adındaki banka kurulmuştur. Avrupalılara banka kurmada önyak olan kavim lombard'lardır. Gerek bunlar, gerekse Yahudiler gittikleri her yerde aynı kaide ve hükümleri uygulamak suretiyle, ticaret ve banka işlemlerinde genellik ve mevzuat sağlamaya büyük çapta yardımcı olmuşlardır.³

Modern anlamda bankacılık faaliyeti gösteren ilk banka 1609 yılında Hollanda'da kurulan Amsterdam Bankasıdır. Diğer ülkelerde olduğu gibi burada da ilk bankacılık fikri, sarraf dükkanları ve kasaların 15 ve 16 ncı yüzyılda gelişme kaydetmesi sonucu

² Servet Eyüpgiller, *Banka İşletmeciliği Bilgisi BTH Enstitüsü Ankara, 1998, s.26.*

³ A.e., s.2

olarak ortaya çıkmıştır. Ancak 17 nci yüzyıl başlarından itibaren Modern bankacılık başlamıştır diyebiliriz.⁴

“Banka” terimi İtalyanca “Banco” kelimesinden türemiştir. Bugünkü ekonomik ve ticari işlemler içinde “Banka” sermaye para ve kredi konularına giren, her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen gerçek ve tüzel kişi işletmelerin bu alandaki ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan ekonomik kuruluştur. Ancak zamanımızda bankalar, o kadar çok çeşitli konularda faaliyet göstermektedir ki, bugünkü işlevlerini kapsayacak tam bir tanım vermek, imkansız denecek kadar zordur.⁵

Bankalar; önceleri sadece para alışverişi için kurulmuş olup, mevduat toplayıp, topladığı parayı bir kira karşılığı (faiz) ihtiyaç sahibi müşterilerine satan bir organizasyon olarak faaliyete geçmiştir. Halbuki bugün bu ana görevinin dışında, fatura tahsil eder, fatura öder, sanayi kuruluşlarına destek olur, ortak olur, borsa faaliyetlerine katılır, ülkenin kalkınmasına destek olur; uluslararası ticaretin para yönünden aracılığını yapar.

Netice olarak, bugünkü çağdaş banka işletmelerin çok çeşitli ve karmaşık olması, amaçlarının ekonomideki etkinliği sebebiyle klasik çağlar bankalarından çok değişik ve ekonomide çok etkili ve seçkin bir kuruluş haline gelmiş bulunmaktadır.

1.1.2- Türkiye’de İlk Bankalar

İmparatorluk döneminde kurulmuş ilk banka İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) 1847 yılında kurulmuştur. 1852 yılına kadar faaliyette bulunan bu banka, daha ziyade kambiyo işlemleri ile ilgilenmiştir

Tanzimat Fermanının ilanından sonra İngiliz sermaye sahiplerinin arzusu ile, İngiltere kraliçesinin 24 Mayıs 1856 tarihli bir emirnamesiyle Bank-ı Osmani (Ottoman Bank) faaliyete geçmiştir. Merkezi Londra da bulunan bankanın esas iş merkezi ise İstanbul idi. İzmir Selanik ve Beyrut’da şubeler açan banka, daha sonra 5 Şubat 1863 de Bank-ı Osmani Şahane ismini almıştır. Bir kısım Galata bankerleri Osmanlı Hükümetinden, mali birlik (UnionFinanciere) adıyla bir şirket kurma izni aldılar. Bu birliğin 40 hissesine sahip bir gurupta daha sonra 1860 yılında Türkiye Bankasını kurdular. 1865 yılında Banka-ı Osmani-i Şahane, Galata bankerlerinden on iki kişinin

⁴ Forrest H. Capie, *History Of Banking* (y.y., t.y.)

⁵ Selim Tarlan, *Tarihte Bankacılık*, Ankara, 1986, s.13.

de katılmasıyla “Societe General-de l’Empire Ottomane” Şirketi Umumiye-i Osmaniye isimli bir başka banka kurulmuştur.⁶

1.2-CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE YABANCI BANKALAR

Cumhuriyet öncesi dönemde, yani Osmanlı Devleti döneminde Türkler, ticaretle uğraşmaya pek yönelmemişlerdir. Özellikle ödünç para verme, alma işlemi ve faiz mekanizmasına, hem milli gurur, hem de dini sebeplerden dolayı ilgi duymamışlardır. Bu nedenle bahse konu faaliyetler, Türklerin dışındaki Gayrimüslim, Yahudi, Ermeni ve Rum gruplarınca yürütülmüştür.⁷

Osmanlı Devleti’nin sarraf-banker-banka gelişim süreci de diğer ülkelerdekine paralel bir seyir izlemiştir. 18. yüzyılın sonuna kadar, bankacılık benzeri işlemler yapan sarraf ve bankerler genellikle, hazine ve saraya ödünç para verme, bazı kambiyo işlemleri yapma, senet alım-satımı yapma, başkalarına ait paraları değerlendirme ve devlet adamlarına ait malların gelir bakımından yönetimini yapma gibi işlemler yapmışlardır.

Türkiye’de gerçek anlamdaki bankacılığı başlatan Galata bankerleri, uzun süre Osmanlı Devleti ve hazinesini ipotek altına alabilecek kurnazca politikalar uygulamışlardır.⁸

Dış borçlanmayı kolay hale getirmek ve özellikle borç para teminine yönelik olarak Devletin dış borç yükünün devamlı artışı 1881 yılında Duyun-u Umumiye İdaresi’nin kurulmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda bu dönemde Credit Lyonnais, Alman Filistin Bankası, Avusturya’nın Wiener Verein Bank ve Almanların Deutsche Orient Bank gibi, bu dönemde kurulan yabancı bankalara örnek olarak verebiliriz.

Cumhuriyetin kuruluşundan önce faaliyette bulunan yabancı bankaların kuruluş tarihleri ve sermayeleri aşağıda bir liste halinde verilmiştir.

⁶ Duncen M. Ross, *History Of Banking* (y.y.,t.y.)

⁷ Roger Owen, *The Middle East In The World Economy*, London/England, October 1993

⁸ Tarlan, *a.g.e.*, s.62.

Tablo : 1

Cumhuriyet Döneminden Önce Yabancı Bankalar

Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi	Kurulduğu Yer	Kuruluş Sermayesi	Sermayesinin Kaynağı	Bankanın Özellikleri
Bank-1 Dersaadet	1847	İstanbul	Belli bir sermayesi yok	İki Galata Bankeri	1825'de kapatılan Banka, sabit kurlu İngiltere ve Fransa'ya belirli sürelerle police çekimini üstlenmiştir.
Bank-1 Osmani	1856	Londra	500.000 Sterlin (3 milyon'a çıkarma izini) verilmiştir.	İngiliz ve Fransız Sermayesi	10 yıl sonra Bank-1 Osmanlı adını alan bu banka, tevdiat, iskonto ve daha sonra da emisyon işlemlerini üstlenmiştir.
Türkiye Bankası	1860	İstanbul	200.00 lira	İttihad-ı M.Ali'nin % 40'ına sahip değişik kökenli firma ve kişiler	1861 yılında faaliyetine son veren banka devlet bankası olmak banknot çıkarmak tekelini alma ve 10 yıl süre ile kambiyo istikrarını sağlamak için devlete anlaşılmıştır.
Şirket-i Umumiyyei Osmayye	1864	İstanbul	2 Milyon Sterlin	Değişik Banker ve Şirketler	1893 yılında kapatılan Bank-1 Osmanlı Devleti adına muamelelere aracılık etmek, özel idarelere, belediyelerin ikrazatını sağlamak.
Şirket-i Umumiyyei Osmayye	1866	İstanbul	1 Milyon Sterlin	İngiliz Sermayesi	ABD İç Savaşı dolayısıyla sağlanamayan İngiliz sanayiinin pamuk hammaddesi ihtiyacını Türkiye'den temin etmek için Türkiye'de pamuk üretimini teşvik amacıyla kurulmuştur. ABD İç Savaşının bitmesiyle işlemlerini tasfiye etmiştir.
İtibar-1 Umimii Osmani Şirketi	1868	İstanbul	5 Milyon Frank	Turubi ve Mahtımları	1899'da tasfiye olup, Osmanlı Bankasına katılan bu banka hazine bonosu ihracını üstlenme ve dış istikraz plasmanını sağlamak amacıyla kurulmuştur.
Avusturya Osmanlı Bankası	1871	Viyana İstanbul	2,5 Milyon Sterlin	Avusturya Bankalar Grubu ve İÜO Şirketi	Fransa'nın Almanya ile savaşı dolayısıyla Osmanlı Devleti açısından finansal piyasa özelliğini kaybetmesi ve Rumeli demiryollarının II. Parti istikrazının gerekliliği bu bankanın kurulmasına neden olmuştur.

Tablo : 1
Cumhuriyet Döneminden Önce Yabancı Bankalar

Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi	Kurulduğu Yer	Kuruluş Sermayesi	Sermayesinin Kaynağı	Bankanın Özellikleri
II. İstanbul Bankası	1872	İstanbul Londra	1 milyon Sterlin	İngiliz sermayesi ile birkaç galata	Bankacılık işlemleri yapmak ve demiryolu ile ilgili faaliyette bulunmak amacıyla kurulmuştur. 1874'te Bank-I Osmaniye ile birleşmiştir.
Kambiyo ve Esham Şirketi	1872	İstanbul	600.000 Sterlin	Bir grup banker ve İÜO Şirketi	Bankacılık İşl. Yapmak ve İÜO Şirketinin hisse senetlerini ihraç etmek için kurulmuştur. 1899'da tasfiye olmuştur.
Selanik Bankası	1888	Selanik	2.000.000 Sterlin	Avusturya ve Fransız Bankası Musevi Sermayedarları	Bankacılık İşlemleri
Şark Şimendiferleri Bankası	1878	Zürih	35.000.000 İsviçre Frangı	Alman ve İsviçre Bankalar Grubu	Selanik-Manastır demiryolunun yapım imtiyazını elde etmek için kurulmuş ve 1. dünya savaşından sonra tasfiye olmuştur.
Midilli Bankası	1891	İstanbul	264.000 Lira	Bir Rum Tüccarı ve Bankeri	Kömür ocakları, iskele ve şubeler açmış ve satın almıştır.
Türkiye Bankası	1909	İstanbul	1.000.000 Sterlin	Bir İngiliz Bankeri ve Londra Bankası	İngiliz yatırımlarını mali açıdan desteklemek ve sanai ve ticari teşebbüslere ve taahhüt işlerine girişmek, resmi kuruluşların istikrazlarına iştirak etmek ve menkul kıymet ihraç etmek için kurulmuştur. 1914 yılında tasfiye olmuştur.
T. Ticaret ve Sanayii Bankası	1910	İstanbul	550.000 Lira	Bir Grup Azınlık	Hükümete ikrazatta bulunmak, bankacılık işl. Yapmak, Hükümet adına vergi tahsilatı yapmak için kurulmuştur. 1914 yılında tasfiye olmuştur.
Osmanlı Bankası	1910	İstanbul	110.000 Lira	İstanbul'da mukim bazı Ermeni Bankerler	İpotek karşılığı kredi açmak ve her türlü bankacılık hizmeti yapmak amacıyla kurulmuştur. 1914 yılında tasfiye olmuştur.

Kaynak: Aksoy; 1998, S.267, 268, Akgüç; 1975, S.12, TBB; 2002, S.11, bilgilerinden derlenmiştir.

Ayrıca, merkezleri dış ülkelerde bulunan bankalar, özellikle Osmanlı İmparatorluğunda iş görmek üzere yabancı ülkelerde kurulan bankalar, şube açmak yoluyla Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Şube açmak suretiyle bankacılık yapan başlıca yabancı bankalar kronolojik sırasıyla şöyledir.

Tablo : 2

**Şube Düzeyinde Faaliyet Gösteren
Yabancı Bankalar**

Bankanın Adı	Merkezi	Şube Açış Tarihi *
Credit Lyonnais	Fransa	1875
Alman Filistin Bankası	Almanya	1899
British Oriental Bank	İngiltere	1900
Anglo-Palastine Co.	İngiltere	1902
Atina Bankası	Yunanistan	1904
Sark Bankası	Yunanistan	1904
Wiener Bankverein	Avusturya	1905
Deutsche Orient Bank	Almanya	1906
Societa Com.d"Orienta	İtalya	1907
İyoniyen Bank Ltd.	İngiltere	1922
Rus Ticari Hariciye Bankası	SSCB	1909
Deutsche Bank un Disc. Gesellschaft	Almanya	1916
Bank Italyana di Sconto	İtalya	1918
Guarentee Trust Co.	ABD	1917
Deutsche Bank	Almanya	1909
Banco Di Roma	İtalya	1911
Banco co. Italyana	İtalya	1919
Banka Marmaroş Blank ve şürekası	Romanya	1919
Holantse Bank Uni.N.V.	Hollanda	1919
Memaliki Sarkiyye Fransız Bankası	Fransa	1922
Anierikan Exp. Co.	ABD	1922
Sarki Karip Tic.Bank	İngiltere	1922
Anglo Levontin Bank Co.	İngiltere	1908
Banque Pranco Asiatuge	Fransa	1913
Banque Francis de payt d"Orient	Fransa	1918
Bangue de la Sein	Fransa	1918

* Bankaların kendi kuruluş tarihi

Kaynak : Aksoy, 1998, S. 269, Akgüç, 1975 S.8 bilgilerinden derlenmiştir.

Cumhuriyetten önce memleketimizde kurulmuş veya şube açmak yoluyla faaliyette bulunan yabancı bankalardan 13 adedi Cumhuriyet dönemine intikal etmiştir.⁹

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankalar içerisinde en önemlisi hiç kuşkusuz Osmanlı Bankasıdır. Osmanlı Bankası Kırım Savaşından sonra Paris ve Londra piyasalarından yapılan istikrazlar dolayısıyla hükümetle yabancı sermayedarlar arasında aracılık yapacak bir kuruma olan ihtiyaç ve devletin gelirleriyle giderleri arasındaki dengesizlik nedeniyle Hazine'nin bir kaynaktan avans sağlamak ihtiyacı sonucu, 1863 yılında Bankı Osmanii Şahane adı altında kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir Merkez Bankası fonksiyonu gören Osmanlı Bankası'nın bu dönemde oynadığı rolü belirtebilmek için 1863 ve 1875 imtiyaznamelerinde yer alan önemli bir kaç hükme değinmek gerekir:

- Osmanlı İmparatorluğunda, Osmanlı Bankası dışında devlet dahil hiçbir otorite veya kurum banknot çıkarma hakkında sahip değildi.

- Banka, devletin bütçesini dahi kontrol yetkisine sahip bir hazinedar idi.

Ancak Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı Bankasıyla imzalanan 1924 ve 1925 tarihli sözleşmelerle, bankanın banknot çıkarma imtiyazı ve hazinedarlık hakkı kaldırılmış ve bankanın ülkemizdeki faaliyetleri de yabancı bir ticaret bankasının faaliyet konularına inhisar ettirilmiştir.

1.3-CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE MİLLİ BANKALAR

Osmanlı İmparatorluğu devrinde kurulan milli bankaların kuruluş tarihleri 1863 ve ondan sonraki yıllara rastlar. Bu devirde kurulan milli bankalar aşağıda sıralanmıştır.

1.3.1- Ziraat Bankası

Ülkemizde kurulan ilk önemli milli banka Ziraat Bankasıdır.

Bu bankanın temelini, sonraları Menafii Umumiye Sandıkları ismini almış olan Memleket Sandıkları teşkil etmiştir. İlk Memleket Sandığı 1863 yılında Mithat Paşa Niş Valisi bulunduğu sırada Rusçuk'ta Pirot kasabasında faaliyete geçmiştir. Mithat Paşa,

⁹ Öztin Akgüç, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık TBB yayını, Ankara, 1987, s. 9,10.*

tarımın o günkü durumunun düzelmesinin ancak çiftçilerin kendi aralarında tesis edecekleri kuruluşlarla gerçekleştirebileceği inancındaydı. Kendisine özgü bir tarım kredi sandığı hüviyetinde olan Memleket Sandıklarının kuruluşlarının ilk yıllarda başlıca kaynağını, çiftçilerin imece usulüyle yaptıkları üretimin bedeli teşkil etmiştir. Memleket Sandıklarının yönetimi; ilçe halkınca seçilen ve fahri olarak çalışan Sandık Eminlerine bırakılmış ve karları da sermayeye eklenmek yerine ilçe ile ilçeye bağlı bucak ve köylerin çeşme, köprü, okul, yol gibi kamusal ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmıştır.¹⁰

Başlangıçta hızlı bir gelişme gösteren Memleket Sandıklarının gelişimi, sonraları özellikle sermaye noksanlığı yüzünden yavaşlamıştır. Memleket Sandıklarının sermaye durumlarını kuvvetlendirmek amacıyla 1883 yılında bu sandıkların sermaye ihtiyaçlarına tahsis edilmek üzere Aşar Vergisine % 10 oranında “Menafi Hisse” adı altında bir zam yapılmış ve söz konusu sandıklara da “Menafi Sandığı” adı verilmiştir. Ancak Menafi Sandığı uygulamasının da arzulanan sonuçları vermemesi üzerine, uygulamadan doğan sakıncaları gidermek üzere, Ağustos 1888 tarihli bir Nizamname ile bu sandıkların yerine Ticaret ve Nafia Nezaretine bağlı merkezi İstanbul’da olan 10 milyon lira sermayeli Ziraat Bankası kurulmuştur. Anılan nizamnameye göre Ziraat Bankası;

- Gayrimenkul terhini veya şahsi kefalet ve çiftçilere borç para verme,
- Tevdiat kabul etme,
- Tarımla ilgili sarraflık işleri görme ve aracılık yapma işleri ile uğraşacaktır.

Bankanın bu ilk statüsü bazı ufak değişiklik ve eklerle 1914 yılına kadar devam etmiş ve anılan yılda bankanın bünyesinde ve çalışma prensiplerinde esaslı değişiklikler yapılmış, bu değişiklikler 12 Mart 1916 tarihinde kanunlaşmıştır. Bu suretle Ziraat Bankası, kanunla kurulmuş bir Devlet Bankası hüviyetini almıştır. Söz konusu kanun hükümlerine göre, itibari sermayesi 15 milyon liraya yükseltelen bankaya bir yandan mevduat kabul yetkisi ve bir kısım bankacılık hizmetleriyle uğraşmak imkanı verilirken diğer yandan da Ziraat Vekaletinin bazı görevlerine katılma imkan sağlanmıştır.

¹⁰ Haydar Kazgan, *Türk Bankacılık Tarihi* T.B.B. Yayını, Ankara, s.137.

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet dönemine intikal eden en köklü milli kuruluş olan Ziraat Bankasının 1923 yılında 316 şubesi ve 15.175.000 lira öz sermayesi mevcut bulunmaktaydı. Bankanın anılan yılda tarımsal kredileri de 8.037.000 liraya ulaşmıştı.

1.3.2- İstanbul Emniyet Sandığı

Mithat Paşa tarafından kurulan diğer milli bir finansman kurumu da İstanbul Emniyet Sandığıdır. İlk defa, Mithat Paşa tarafından her sınıf halkın tasarruflarını toplamak üzere “Emniyet Sandığı” adı altında Rusçuk’ta tesis olunmuştur. Daha sonraları yine Mithat Paşa tarafından halkın elindeki dağınık ve küçük tasarrufları, devletin kefaleti altında bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığı aşılamak gayesiyle 1868 yılında İstanbul’da bir Emniyet Sandığı faaliyete geçirilmiştir. Sermayesiz olarak kurulan İstanbul Emniyet Sandığı, bir finansman kurumu olarak Batı Ülkelerindeki ortak tasarruf bankalarına (Mutual Saving Bank) benzetilebilir.

1871 Fransız-Alman, 1877 Osmanlı-Rus savaşının doğurduğu mali buhran dalgalarının diğer kuruluşlar yanında Emniyet Sandığını da etkilemesi sonucu 22.9.1886 tarihli Nizamname ile Sandığa yeni bir şekil verilerek Ticaret Nezaretine daha sonra Sandığın acze düşmesi ve bunun yıllarca devam etmesi üzerine Sandık 107 sayılı KHK geçici 4. üncü maddesine istinaden 1983 (28.10.1983 R.G. 18205 mk) yılında Ziraat Bankasına bağlanmıştır. Cumhuriyetin 50. nci yılında da faaliyetini sürdüren Emniyet Sandığının 1923 yılı sonunda öz varlığı 400 bin lirayı ve tasarruf mevduatı da 4 milyon lirayı aşkın bulunmaktaydı.¹¹

1.3.3- 1911-1923 Döneminde Kurulan Diğer Milli Bankalar

Ülkemizde milli bankaların kuruluşu özellikle II nci Meşrutiyetin estirdiği yeni cereyanlar etkisi ile 1908 yılından sonra hızlanmış ve 1 inci Cihan Savaşı yıllarında milli bankacılık hareketi daha da kuvvetlenmiştir. Tespit edilebildiği kadarı ile 1911-1923 yılları arasında milli sermaye ile 18 banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan milli bankalar, kronolojik sırayla şöyledir:

¹¹ Akgüç, a.g.e., s. 11.

Tablo : 3

Bankanın Adı	Kuruluş tarihi	Açıklama
1-İstanbul Bankası	1911	1934 yılında faaliyeti sona ermiştir
2-Konya İktisadi Milli Bankası	1912	1959 yılında faaliyeti sona ermiştir
3-Adapazarı İslam Ticaret Bankası	1913	Türk Ticaret Bankası adıyla faaliyetine devam etmiştir.
4-Karaman Milli Bankası	1913	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir
5-Emvali Gayrimenkule ve İkrizat Bankası	1914	1942 yılında faaliyeti sona ermiştir
6-Milli Aydın Bankası	1914	Tarişbank unvanıyla faaliyetine devam etmiştir.
7-Akşehir Bankası (Akşehir İktisadi Osmanî Şirketi)	1916	1960 yılında faaliyeti sona ermiştir
8-İtibari Milli Bankası	1917	1927 yılında T. İş Bankası ile birleşmiştir
9-İktisadi Milli Bankası	1917	Faaliyeti sona ermiştir
10-Manisa Bağcılar Bankası	1917	T. Bağcılar Bankası unvanını aldıktan sonra 1984 yılında 84/7567 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyeti durduruldu
11-Konya Ahali Bankası (Konya Elektrik Şirketi)	1917	1945 yılında faaliyeti sona ermiştir
12-Ticaret ve İtibari Umumi Bankası	1918	Faaliyeti sona ermiştir
13-Türkiye Umumi Bankası	1918	Faaliyeti sona ermiştir
14-Eskişehir Çiftçiler Bankası	1919	1926 yılında faaliyeti sona ermiştir
15-Adapazarı Emniyet Bankası	1919	1971 yılında faaliyeti sona ermiştir
16-Konya Türk Ticaret Bankası	1920	1943 yılında faaliyeti sona ermiştir
17-İktisat Türk A.Ş.	1920	1933 yılında faaliyeti sona ermiştir
18-Bor Zürra ve Tüccar Bankası	1922	1961 yılında faaliyeti sona ermiştir

Kaynak : Akgüç, 1987, S. 11

Yukarıda gösterilen bankaların büyük bir bölümü bölgesel ihtiyaçlara cevap veren tek şubeli bankalar (Ünite bankaları) şeklindedir. Bu dönemde, özellikle Konya ili 4 adet mahalli banka ile bankacılık alanında dikkat çekici bir gelişme göstermiştir.

1917 yıllarında kurulan İtibari Milli Bankası, Birinci Cihan Savaşında meydana gelen en önemli bankacılık gelişimi olarak nitelendirilebilir. Dört milyon lira sermaye ile kurulan bu milli bankaya, kapitülasyonlar himayesinde faaliyet gösteren yabancı bankalar karşısında rekabet imkanı sağlayabilmek için, bazı ayrıcalıklar tanınmış idi. İtibari Milli Bankası'na 21 Şubat 1916 tarihli bir kanunla verilen imtiyazlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- Bankanın sermaye, yedek akçe ve temettüleriyle faaliyetini yürütebilmesi için gerekli emvali her türlü vergiden muaftır.

- Hisse senetleriyle resmi kuruluşlarla olan yazışmaları damga resmine tabi değildir.

- Posta İdaresi, Bankanın her türlü mektup ve telgraflarını ücretsiz olarak kabul edecektir.

- Bankanın ilk tesisi için gerekli olan eşya gümrük vergisine tabi olmadan ithal edilebilecektir.

Bankanın hisse senetleri nama yazılı ve münhasıran Türk vatandaşlarına ait olacaktı. Bankanın her türlü bankacılık işlemlerinden başka ticari ve sınai faaliyetlerde de bulunabileceği öngörülmüştü. İtibari Milli Bankası, Türkiye İş Bankası'nın kuruluşu üzerine 1927 yılında anılan banka ile birleşmiş ve bu suretle faaliyeti sona ermiştir.

Yukarıda belirtilen bankalar dışında Şer'îye Mahkemelerinin yönetimi altında bulunan Eytam Sandıkları da kredi kurumları olarak kabul edilebilir. Aşağıdaki bölümler açıklanacağı üzere, bu sandıklar 1927 yılında kurulan Emlak Eytam Bankasına devredilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş olan milli bankalardan 18 adedi Cumhuriyet dönemine intikal etmiştir. Anılan bankalardan ancak beşi, T.C. Ziraat Bankası, İstanbul Emniyet Sandığı, Türk Ticaret Bankası (ilk ünvanı Adapazarı İslam Ticaret Bankası), Milli Aydın Bankası, Türkiye Bağcılar Bankası (kuruluştaki adı Manisa Bağcılar Bankası) faaliyetlerini Cumhuriyetimizin 50. nci yılında da sürdürmüşlerdir. Bunlardan Emniyet Sandığı 107 Sy. KHK ile 1983 yılında T.C. Ziraat Bankasına devredilmiş ve T. Bağcılar Bankası da 1987 yılında tasfiye edilmiştir.

1.4-CUMHURİYET DÖNEMİNDE BANKACILIK ALANINDA GELİŞMELER

1.4.1- Cumhuriyet'in İlanında Türkiye'de Bankacılık

Cumhuriyetin ilanında ülkemizde bankacılığın durumu ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir:

- 1923 yılı sonu itibariyle ülkemizde 18 i milli ve 13 ü de yabancı olmak üzere 31 banka faaliyette bulunmaktaydı.

- Özellikle II nci Meşrutiyetten sonra esen milliyetçi akımlar sonucu Türk mali kurumları gelişmiş ve milli sermaye ile çoğu mahalli olmak üzere bankalar kurulmuş olmasına rağmen milli bankacılığın arzulanan ve gereken ölçüde gelişmemiş olması nedeniyle kredi piyasası genellikle yabancı bankaların egemenliği altında kalmış durumdaydı.

Cumhuriyetin ilan edildiği yılda faaliyette bulunan bankaların Türkiye'deki mevduat ve kredi hacimleri hakkında sağlıklı bilgiler sağlanamamıştır. Yabancı bankalardaki mevduatın, toplam mevduat tutarının % 50'si dolaylarında da olduğu tahmin edilmektedir.

Yabancı bankaların, daha çok, ülkemizde faaliyette bulunan yabancı firmaları finanse ettikleri ve yabancı teşebbüslerin ulaştırma, sanayi ve ticaret sektörlerinde eserler meydana getirmekle beraber, Türkiye'yi siyasi ve ekonomik zararlara soktuğu o devirde ileri sürülen şikayet ve eleştiri konuları arasındadır.

- Kredi yetersizliği çözümlenmesi gereken temel ekonomik sorunlarından birini teşkil etmekte, sanayi ve ticari hayatın canlanabilmesi için bankacılığın gelişmesi gerekli görülmekteydi.

- Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında bankacılığın önemli rolü olduğu ve milli bankacılığın gelişmesi için de devlet yardım ve desteğinin gerekliliği anlaşılmış ve bu görüşler devrin İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt tarafından 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresinde şu ifadelerle açıklanmıştır : "Çok ehemmiyet atfettiğim bir mesele kredi meselesidir. Eğer bankalar tesis etmezsek ecnebi sermayesine eziliriz. Bankalar, Türkiye'nin iktisadi hudutlarının siperleri olacaktır. Kanaatimiz, Türk İktisadiyatı bankalarla başlamalıdır. Türkiye'de şahsi teşebbüslerle bankalar vücuda

getirilemez. Buna hükümet de yardım etmelidir.” Ayrıca anılan kongrede tüccar grubunun önerisiyle, devletin de sermaye iştirakinde bulunacağı bir ana ticaret bankasının kurulması da oybirliği ile kabul edilmiştir.¹²

1.4.2- Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanındaki gelişmeleri daha belirgin çizgilerle ortaya koyabilmek için, bu gelişmeleri belirli dönemlere ayırmak suretiyle incelemek mümkün görülmektedir.

1.4.2.1- 1923-1933 Döneminde Kurulan Mahalli Bankalar

1.4.2.2- 1923-1933 Döneminde Kurulan Yabancı Bankalar

1.4.2.3- 1944-1960 Çok Şubeli Özel Bankaların Gelişme Dönemi

1.4.3- 1923-1933 Döneminde Kurulan Mahalli Bankalar

1923-1932 döneminde bankacılık alanındaki en karakteristik gelişme, çok sayıda mahalli bankanın kurulmuş olmasıdır. Bu dönemde tespit edildiği kadarı ile aşağıda gösterilen 27 adet mahalli banka faaliyete geçmiştir.

Tablo : 4

Banka adı	Merkezi	Kuruluş yılı	Açıklama
1-Akhisar Tütüncüler Bankası	Akhisar	1924	T.Tütüncüler Bankası olarak faaliyetine devam etmiştir.
2-T.Ticaret ve Sanayi Bankası	İstanbul	1925	1932 yılında faaliyeti sona ermiştir.
3-Karaman Çiftçi Bankası	Karaman	1925	1934 yılında faaliyeti sona ermiştir.
4-İstanbul Esnaf Bankası	İstanbul	1925	1934 yılında faaliyeti sona ermiştir.
5-Afyon Terakki Servet Bankası	Afyon	1926	1978'de Hisarbank ismini almış ve 1983'de TCZB'na devir edilmiştir.
6-Aksaray Halk İktisat Bankası	Aksaray	1926	1936 yılında faaliyeti sona ermiştir.
7-Niğde Çiftçi ve Tüccar Ban.	Niğde	1926	1939 yılında faaliyeti sona ermiştir.

¹² Gündüz Ökçün, *Türkiye İktisadi Kongresi*, Ankara, 1968, s. 68.

8-Eskişehir Bankası	Eskişehir	1926	15.06.2001'de Etibank bünyesine katılmıştır.
9-Akseki Ticaret Bankası	Akseki	1927	1959 yılında tasfiye edilmiştir.
10-Nevşehir Bankası	Nevşehir	1927	1948 yılında faaliyeti sona ermiştir.
11-Ermenak Ahali Bankası	Ermenak	1927	1948 yılında faaliyeti sona ermiştir.
12-Kocaeli Halk Bankası	İzmit	1927	Banka daha sonrada Türk Ekonomi Bankası adı altında faaliyetine devam etmiştir.
13-Denizli İktisat Bankası	Denizli	1927	17.12.2001 bankacılık izni kaldırılmıştır.
14-Trabzon Tasarruf ve İktisat Sandığı (Trabzon Bankası)	Trabzon	1928	1929 yılında Trabzon Bankası adını almış ve 1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
15-Trabzon İktisat Ltd.Şirketi	Trabzon	1928	1929 yılında Karadeniz Bankası adını almış ve 1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
16-Bor Esnaf Bankası	Bor	1928	1950 yılında faaliyeti sona ermiştir.
17-Ürgüp Zürra ve Tüccar Bank.	Ürgüp	1928	1949 yılında faaliyeti sona ermiştir.
18-Şarki Karaağaç Bankası	Ş.Karaağaç	1928	1962'de Sağlık Bankası ismini almış ve 1975 yılında faaliyeti sona ermiştir.
19-Türkiye İmar Bankası	İstanbul	1928	Faaliyetine devam etmiştir.
20-İzmir Esnaf ve Ahali Bankası (Egebank)	İzmir	1928	Egebank adı ile faaliyetine devam etmiştir.
21-Elazığ İktisat Bankası	Elazığ	1929	1980'de Odibank ismini almış ve 1983'de TCZB'na devredilmiştir.
22-Lüleburgaz Birlik Ticaret	Lüleburgaz	1929	1964 yılında infisah etmiştir.
23-Mersin Ticaret Bankası	Mersin	1929	1940 yılında faaliyeti sona ermiştir.
24-Üsküdar Bankası	İstanbul	1929	1933 yılında Adapazarı Türk Ticaret Bankası ile birleşmiştir.
25-Kastamonu Bankası	Kastamonu	1930	1938 yılında faaliyeti sona ermiştir.
26-Diyarbakır Bankası	Diyarbakır	1931	1939 yılında faaliyeti sona ermiştir.
27-Kırşehir Ticaret Bankası	Kırşehir	1931	1939 yılında faaliyeti sona ermiştir.

Kaynak : Akgüç, 1987, S.12

1.4.3.1- Türkiye İş Bankasının 1924 Yılında Faaliyete Geçmesi

Cumhuriyet devrinde özel sermaye ile kurulan ilk büyük banka Türkiye İş Bankası'dır. 26 Ağustos 1924 tarihinde dörtte biri ödenmiş bir milyon lira itibari sermaye ile faaliyete geçen Türkiye İş Bankası Avrupa ülkelerinde özellikle Fransa'da iş bankaları örnek olarak kurulmuştur. Esas sözleşmesinin ikinci maddesinde bankanın,

Her türlü banka işlemleri yapmak,

Tarım, sanayi madencilik, enerji üretimi ve dağıtımı, bayındırlık işleri, nakliyecilik, sigortacılık, turizm, ihracat alanlarında her türlü teşebbüs kurmak veya iştirak etmek,

Malların üretim ve tedariki için ortaklık kurmak veya bu maksatla kurulan ortaklıklara katılmak;

Sınai ve ticari işlemleri gerek kendi nam ve hesabına ve gerek yerli ve yabancı müesseselerle birlikte veya bu müesseseler nam ve hesabına deruhte etmek üzere kurulduğu ifade edilmiştir.

Banka, bir yanda sanayi ve ticaret sektörlerinin kredi ihtiyacını karşılamak, öte yandan sınai ve ticari girişimlerde bulunarak ülkenin ekonomik kalkınmasında önyak olmak fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için, devlet tarafından geniş ölçüde desteklenmiş, 1926 yılında 2 milyon liraya çıkarılan bankanın itibari sermayesi, 1927 yılında İtibari Milli Bankasının aktifi ve pasifi ile Türkiye İş Bankasına katılmasıyla 4 milyon liraya, 1930 yılında da 5 milyon liraya yükseltilmiştir.¹³

T. İş Bankası, klasik ticaret bankacılığı yanı sıra sınai ve ticari yatırımlara da katılarak ülkenin sınai gelişmesine katkıda bulunmuştur.

1.4.3.2- Türkiye Sınai ve Maadin Bankasının Kuruluşu

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresinde bir sanayi bankasının kurulması önerilmiş ve 1925 yılında Türkiye Sınai ve Maadin Bankasının kurulmasıyla bu öneri uygulamaya konulmuştur. Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankası olarak nitelendirilebilir.

¹³ Avni Zarakoğlu, *Cumhuriyetin 50. Yılında Bankalar* T819 Yayını, Ankara, 1973, s. 21.

Bankanın kuruluş amacı;

- Bankaya devredilmiş olan sanayi müesseselerini, kurulacak şirketlere devredinceye kadar bizzat idare etmek,
- İştirak suretiyle sınai teşebbüsler kurmak ve işletmek,
- Bizzat veya iştirak suretiyle maden imtiyazı almak ve iştiraksiz maden işletmek,
- Türk sanayi ve madencilerine ve maden mültezim ve amillerine kredi vermek,
- Kuruluş maksadına uygun olmak üzere her türlü banka işlemleri yapmak, şeklinde sıralanmıştır.

Banka, imkan bulduğu takdirde, kurduğu veya iştirak ettiği tesisleri özel sektöre devretmek amacını da güdüyordu. Yeni tesisler kurmak, işletmek ve finansman gibi üç fonksiyonu bulunan banka, öz kaynaklarının oldukça hızlı bir gelişme göstermesine karşın sınırlı oluşu, yabancı kaynaklarında da önemli bir gelişme olmaması sonucu, kuruluş anında devraldığı veya taahhüt ettiği iştirakler dışında kalan özel sanayi ve maden işletmelerine yeterince kaynak sağlamak yoluyla gerçek anlamda bir kalkınma bankacılığı yapamamış bir sanayi holding şirketi gibi faaliyet göstermek zorunda kalmıştır. Bankanın başarılı olamaması üzerine, işletmecilik fonksiyonu 1932 yılında kurulan Devlet Sanayi Ofisine, bankacılık fonksiyonu da 7 Temmuz 1932 tarih ve 2064 sayılı kanunla, Sanayi ve Maadin Bankasının statüsünde gerekli değişiklikler yapılmak suretiyle kurulan “Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası’na devredilmiştir.

1933 yılında Sümerbank’ın kurulması üzerine, bu iki kurumun, Devlet Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi ve Kredi Bankasının, aktif ve pasifleriyle Sümerbank’a devredilmesi üzerine varlıkları sona ermiştir.

1.4.3.3- Emlak ve Eytam Bankasının (Türkiye Emlak Kredi Bankasının) Kurulması

Ülkenin süratle imar, inşaat sektörüne kredi sağlanması ve taşınmaz mallardan oluşan servete faydalı bir akıcılık vermek amacıyla 1927 yılında 844 sayılı kanunla itibari sermayesi 20 milyon lira olan Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kuruluşunda diğer bir amaç da çok eski tarihlerden itibaren Şer’iye Mahkemelerinin idaresinde bulunan Eytam Sandıklarında biriken tasarrufların bankaya devredilmesi suretiyle, bu tasarruflardan ülkenin imarı konusunda yararlanmak idi. Anadolu Bankası ile bileşmesi sonucunda, 1988 yılında Türkiye Emlak Bankası A.Ş. (Konutbank) ismiyle faaliyetini sürdürmektedir.

Batı ülkelerindeki emlak bankaları tipinde bir banka olması arzu edilen Emlak ve Eytam Bankasının, aktif ve pasifi bütün hak ve yükümlülükleriyle birlikte 1946 yılında 4947 sayılı kanunla kurulan Türkiye Emlak Kredi Bankasına devredilmiştir. 25.11.2000 tarih ve 4603 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası ile birleştirilmiştir.

1.4.3.4- T.C. Merkez Bankasının Kuruluşu

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında atılan en önemli adım hiç kuşkusuz, 30 Haziran 1930 tarihli 1715 sayılı kanunla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kurulmuş olmasıdır.

Türkiye'de banknot ihracı imtiyazına sahip, bir emisyon bankası hüviyetinde olan T.C. Merkez Bankasının kuruluş amacı, 1715 sayılı kanunun ikinci maddesinde de belirtildiği gibi, ülkemizin ekonomik kalkınmasına yardımdır. Bankaya, bu temel amacı gerçekleştirmek için iskonto fiyatını tespit ve para piyasasını ve tedavülünü tanzim etmek, hazine muamelelerini ifa etmek, hükümetle müştereken Türk Parasının değerinin korunmasına yönelik bütün tedbirleri almak görev ve yetkileri verilmiş idi.

Fiyat istikrarını sağlamak, enflasyon veya iktisadi daralma ile mücadele etmek ve iktisadi kalkınmayı desteklemek gibi amaçları olan T.C. Merkez Bankasının, para ve kredi hacmini ayarlamak için kullandığı araç uzun süre reeskont politikasından ibaret kalmıştır. Ancak banka, daha sonraları, açık piyasa işlemleri yapmak, mevduat munzam karşılık oranlarını tespit etmek, bankaların taahhütlerine karşı bulunduracak umumi disonibilite oranını tayin etmek, banka plasmanları üzerinde tanzim tedbirleri almak, genel kredi hacmini ve genel kredi hacmi içinde muhtelif kredi türlerinin sektörler itibariyle dağılımını ayarlamak gibi para politikasına ilişkin araçlarla donatılmıştır.

T.C. Merkez Bankasının kuruluşuna kadar, Osmanlı İmparatorluğu tarafından Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkarılmış ve tamamen karşılıksız kalarak "Devlet Kaimesi" niteliğine bu ünmiş kağıt paralar ülkemizde tedavül etmekteydi.

1.4.4- 1923-1933 Döneminde Yabancı Bankalar

1923 yılında ülkemizde faaliyette bulunan 13 yabancı bankaya ilave olarak 1923- 1933 yılları arasında aşağıda gösterilen yabancı bankalar da şube açmışlardır.

Tablo : 5

Bankanın Unvanı	Merkezi	Türkiye’de Şube Açtığı Yıl
1- Hrisovaloni Bankası (Banque Chrisovloni)	Bükreş-Romanya	1924
2- Bank Belj Pur Letranje	Brüksel-Belçika	1924
3- Umumi Ticareti Hariciye Bankası	Paris-Fransa	1925
4- S.S.C.B.Ticareti Hariciye Bankası	Moskova-Sovyet	1925
5- İtalyan Şark Bankası	Milano-İtalya	1925
6- Bank-Franko Azyatik	Paris-Fransa	1929

Kaynak : Akgüç, 1987 S.15

1929-1930 dünya ekonomik buhranı, ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların faaliyetlerini de etkilemiş ve söz konusu dönemde İyoniyen Bank Limited (1929), Banka Marmaroş Blnk ve Şürekası (1929), Bank Belj Pur Letranje (1929), İtalya Şark Bankası (1931), Crüdit Lyonnais (1933), Umumi Ticareti Hariciye Bankası (1933), Bank Franko Azyatik (1933), Memaliki Şarkıye Fransız Bankası (1933), yanlarında gösterilen tarihlerde ülkemizdeki faaliyetine bir süre durdurmuş olduğundan, 1933 sonunda ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların sayısı ona düşmüştür.¹⁴

1.4.5- 1944-1960 Özel Bankaların Geliştiği Dönem

II nci Cihan Savaşının sona ermesiyle canlanan iktisadi hayat etkisini bankacılık alanında da hissettirmiş, özellikle 1950 yılından sonra özel teşebbüse ait yeni bankalar kurularak hızlı bir gelişim göstermişlerdir. Gerçekten bu dönemde, üçü özel kanunlarla olmak üzere, tespit edildiği kadarıyla (bankalar arası birleşmeler dahil olmak üzere) 30 adet yeni banka kurulmuş ve 1943 yılı sonunda (T.C. Merkez Bankası dahil) 42 olan banka sayısı 1960 yılı sonunda 59’a yükselmiştir.¹⁵

¹⁴ Tamer Aksoy, *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık*, Ankara, 1998, s. 270.

¹⁵ Akgüç, *a.g.e.*, s. 29.

1.4.5.1- 1944-1960 Döneminde Kurulan Yeni Bankalar

Tablo : 6

Bankanın adı	Kuruluş tarihi	Açıklama
1-Yapı ve Kredi Bankası	1944	Faaliyetine devam etmiştir.
2-Türkiye Garanti Bankası	1946	Faaliyetine devam etmiştir.
3-Akbank	1948	Faaliyetine devam etmiştir.
4-Türkiye Kredi Bankası	1948	1966 yılında tasfiye edilmiştir.
5-Tutum Bankası	1948	1963 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
6-Niğde Bankası	1948	1960 yılında tasfiye edilmiştir.
7-Türkiye Eski Muharipler Tasarruf ve Bankası (Muha Bank)	1950	1959 yılında T. Birleşik Kredi Bankası adı altında, Tümsü Bankla birleşmiş ve 1961'de tasfiyeye alınmıştır.
8-T.Sınai Kalkınma Bankası	1950	Faaliyetine devam etmiştir.
9-Göynük Sanayi ve Kredi Bankası	1951	1957 yılında tasfiye edilmiştir.
10-Doğubank	1952	1961 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
11-Denizcilik Bankası	1952	17.11.1992 gün ve 92/3744 BKK ile Emlak Bankasına devir edilmiştir.
12-Türk Ekspres Bankası	1953	1962 yılında Anadolu Bankası adı altında Buğday Bankası ile birleşmiştir.
13-İstanbul Bankası	1953	24.11.1983 tarihinde TCZB'na devredilmiştir.
14-Demirbank	1953	14.12.2001'de HSBC Banka satış ve devri yapılmıştır.
15-Türk Yapı Bankası	1954	1958 yılında tasfiye olunmuştur.
16-Şekerbank (Pancar Kooperatifleri Bankası)	1954	1954 yılında kurulan Pancar Bankası Şekerbank'ın nüvesini teşkil etmiş, Şekerbank halen faaliyetini sürdürmektedir.
17-Türkiye Vakıflar Bankası	1954	6219 sayılı özel kanunla kurulan banka faaliyetine devam etmektedir.
18-İşçi Kredi Bankası	1954	1983 yılında faaliyeti durdurulmuştur.

19-Buğday Bankası	1955	1962 yılında Anadolu Bankası adı altında Türk Ekspres Bankası ile birleşmiştir.
20-Türkiye Turizm Bankası	1955	Aktif ve Pasifi ile birlikte 7470 sayılı kanunla Turizm Bankasına intikal etmiştir.
21-Pamukbank	1956	Faaliyetine devam etmiştir.
22-Raybank	1956	1964 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
23-Esnaf Kredi Bankası	1957	1961 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
24-Türkiye Muallimler, Memurlar ve Subaylar Bankası (Tümsü Bank)	1957	Tümsü Bank, 1959 Türkiye Birleşik Tasarruf Bankası adı altında Muha Bank ile birleşmiş ve 1961'de tasfiyeye alınmıştır.
25-İzmir Halk Sandığı	1957	31.12.1963 tarihinde tüzel kişiliği sona ermiştir.
26-Sanayi Bankası	1958	1973 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
27-Maden Kredi Bankası	1958	1973 yılında tedrici tasfiyeye tabi tutulmuştur.
28-Çaybank	1958	20.04.1992'de Derbank ismini alarak 30.06.1992'de faaliyete geçmiştir.
29-Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası	1959	Muha ve Tümsü Bankaların birleşmesiyle kurulan Bu banka 1961 yılında tasfiyeye girmiştir.
30-Türkiye Öğretmenler Bankası	1959	21.05.1992 gün ve 92/3067 sayılı BKK ile T.Halk Bankasına devir edilmiştir.

Kaynak : Akgüç, 1987 S.29

Bu sayılanların dışında yabancı banka hüviyetinde olan ve 1933 yılında ülkemizde faaliyetini durdurmuş olan American Express Company yine bu dönemde 1955 yılında faaliyete yeniden geçmiştir.

1944-1960 dönemine damgasını vuran özel sektör tarafından kurulan bankaların gelişme dönemi olmakla beraber, anılan dönemde özel kanunlarla Denizcilik Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye Öğretmenler Bankası kurulmuştur.

1.4.5.2- 1960-1992 Döneminde Kurulan Yeni Bankalar¹⁶

Tablo : 7

Özel Sermayeli Milli Ticaret Bankaları

Bankanın adı	Kuruluş tarihi	Merkezi
Özel sermayeli milli ticaret bankaları :		
1-Adabank	1985	İstanbul
2-Alternatifbank	1992	İstanbul
3-Bank Ekspres	1992	İstanbul
4-Finansbank	1987	İstanbul
5-Koçbank	1985	İstanbul
6-Marmara Bankası	1988	İstanbul
7-Tasarruf Kredi Bankası	1992	İstanbul
8-Tekstil Bankası	1986	İstanbul
9-Toprakbank	1992	İstanbul
10-Türk Boston Bank	1991	İstanbul
11-Dışbank "Türk Dış Ticaret Bankası"	1964	İstanbul
12-İmpexbank "Türkiye İthalat ve İhracat Bankası"	1984	İstanbul
13-T. Konut End.ve Ticaret Bankası"Kentbank"	1992	İstanbul
14-TYT Bank (Faaliyeti 11.04.1994 gün ve 94/5456 sayılı BKK ile durdurulmuştur)	1988	İstanbul
Diğer ticaret bankaları :		
1-Arap-Türk Bankası	1977	İstanbul
2-Bank Indosuez Türk	1991	İstanbul
3-BNP-Ak Dresner Bank	1985	İstanbul
4-Birleşik Körfez Bankası	1988	İstanbul
5-Chemical Bank	1991	İstanbul
6-Midland Bank	1990	İstanbul
7-Turkish Bank	1991	İstanbul
8-Türk Sahura Bank	1985	İstanbul
9-Bank of Bahrain and Kuwait A.Ş.	1992	İstanbul

¹⁶ TBB, *Bankalarımız 1992*, Ankara, 1993

Kalkınma ve yatırım bankaları :		
1-Avrupa Türk Yatırım Bankası "Euroturk Bank"	1990	İstanbul
2-Birleşik Yatırım Bank	1989	İstanbul
3-Park Yatırım Bank	1992	İstanbul
4-Sınai Yatırım ve Kredi Bankası	1963	İstanbul
5-Tat Yatırım Bank	1992	İstanbul
6-Tekfenbank	1989	İstanbul
7-Türk Merchant Bank	1988	İstanbul
8-Yatırım Bank	1987	İstanbul
9-Türk Eximbank T. İhracat ve Kredi Bankası "Kamu Sermayeli"	1987	Ankara
10-Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	1976	Ankara
Türkiye'de şube açan yabancı bankalar :		
1-Bank Metal	1982	İstanbul
2-Cıttı Bank N.A.	1981	İstanbul
3-Habib Bank	1983	İstanbul
4-Kıbrıs Kredi Bankası	1989	İstanbul
5-Saudi American Bank	1985	İstanbul
6-Societe Generale SA.	1990	İstanbul
7-The Chase Manhattan Bank N.A.	1984	İstanbul
8-Westdeutsche Landesbank	1986	İstanbul
9-Credit Lyonnais	1988	İstanbul

Kaynak : Bankalarımız, 1993 S.6

1992 yılı sonu itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların sayısal dağılımı toplam 70'e ulaşmış ve sonra da 10 adet daha yeni banka kurulmuş olmasına rağmen, 31.12.2002 tarihi itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların sayısı T.C. Merkez Bankası ile birlikte 55'e gerilemiş olup, bunların dökümü aşağıda gösterilmiştir.

1.4.5.3- 31.12.2002 İtibariyle Faaliyet Gösteren Bankalar**Tablo : 8****A) TİCARİ BANKALAR**

KAMU MEVDUAT BANKALARI			
	Adı	Merkezi	Kuruluş Yılı
1	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Ankara	20.11.1863
2	T.Halk Bankası A.Ş.	Ankara	23.05.1938
3	T.Vakıflar Bankası A.Ş.	Ankara	13.04.1954
ÖZEL MEVDUAT BANKALARI			
	Adı	Merkezi	Kuruluş Yılı
1	Adabank A.Ş.	İstanbul	23.09.1985
2	Akbank T.A.Ş.	İstanbul	27.12.1947
3	Alternatifbank A.Ş.	İstanbul	06.11.1991
4	Anadolubank A.Ş.	İstanbul	11.10.1996
5	Denizbank A.Ş.	İstanbul	08.04.1997
6	Fibabank A.S.	İstanbul	25.10.1985
7	Finansbank A.Ş.	İstanbul	27.10.1987
8	Koçbank A.Ş.	İstanbul	23.12.1985
9	MNG Bank A.Ş.	İstanbul	1991
10	Oyakbank A.Ş.	İstanbul	09.11.1990
11	Şekerbank T.A.Ş.	Ankara	13.10.1953
12	Tekfenbank A.Ş.	İstanbul	13.02.1992
13	Tekstil Bankası A.Ş.	İstanbul	29.04.1986
14	T.Dış Tic.Bankası A.Ş.	İstanbul	14.04.1964
15	T.İkonomi Bankası A.Ş.	İstanbul	21.07.1982
16	T.Garanti Bankası A.Ş.	İstanbul	22.06.1946
17	T.İmar Bankası T.A.Ş.	İstanbul	28.03.1928
18	T.İş Bankası A.Ş.	İstanbul	26.08.1924
19	Turkish Bank A.Ş.	İstanbul	29.12.1991
20	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	İstanbul	09.09.1944
TMSF BÜNYESİNDEKİ BANKALAR			
	Adı	Merkezi	Kuruluş Yılı
1	Bayındırbank A.Ş.	İstanbul	
2	Pamukbank T.A.Ş.	İstanbul	

B) KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI

KAMU KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI			
	Adı	Merkezi	Kuruluş Yılı
1	İller Bankası	Ankara	23.06.1945
2	T.İhracat Kredi Bankası	Ankara	25.03.1987
3	T.Kalkınma Bankası	Ankara	17.04.1975

ÖZEL YATIRIM BANKALARI			
1	Çalik Yatırım Bank A.Ş.	İstanbul	01.09.1999
2	Diler Yatırım Bank A.Ş.	İstanbul	01.10.1998
3	Gsd Yatırım Bank A.Ş.	İstanbul	22.12.1998
4	Imkb Takas ve Saklama	İstanbul	08.08.1995
5	Nurol Yatırım Bank A.Ş.	İstanbul	03.05.1999
6	Tat Yatırım Bank A.Ş.	İstanbul	06.02.1992
7	C Kredi ve Kalkınma	İstanbul	06.05.1999
8	T.Sinai Kalkınma	İstanbul	02.06.1950
YABANCI YATIRIM BANKALARI			
1	Credit Agricole	İstanbul	11.01.1990
2	Deutsche Bank A.Ş.	İstanbul	26.12.1987
3	Taib Yatırım Bank A.Ş.	İstanbul	1987

C) YABANCI BANKALAR

TÜRKİYEDE KURULU YABANCI BANKALAR			
1	Arap Türk Bank A.Ş.	İstanbul	01.04.1977
2	Bnp-Ak Dresdner Bank	İstanbul	03.12.1985
3	Hscb Bank	İstanbul	13.09.1990
4	Sitebank A.Ş.	İstanbul	
YABANCI BANKA ŞUBELERİ			
1	Abn Amro Bank N.V.	İstanbul	1921
2	Banca Di Roma	İstanbul	1911
3	Bank Mellat	İstanbul	16.04.1982
4	Citibank N.A.	İstanbul	1975
5	Credit Lyonnais Bank	İstanbul	1988
6	Credit Suisse First	İstanbul	10.07.1998
7	Habib Bank Limited	İstanbul	04.01.1983
8	Ing Bank NV.	İstanbul	09.02.1984
9	Jp Morgan Chase Bank	İstanbul	09.02.1984
10	Societe Generale S.A.	İstanbul	15.11.1989
11	Westlb A.G.	İstanbul	30.09.1990

1.4.5.4- BDDK'ca İşleme Tabi Tutulan Bankalar

Türkiye'de, özellikle 1996-1997 yıllarından itibaren Türk bankacılık sektöründe meydana gelen kriz ve daralmaya bağlı olarak, sektörde fona alınan, faaliyet izni kaldırılan, birleşme, devir ve satın almalar ile ilgili bilgiler, aşağıda bir cetvel halinde gösterilmiştir.

Tablo : 9

Fona Alınan Bankaların	İlgili Tarihi	Banka Grubu	Mevcut Durumu	İlgili Tarih
T. Ticaret Bankası A.Ş.	06.11.1997	Özel Ser. Tic. Bank.	Tasfiyesine karar verilmiştir.	14.08.2002
Bank Expres A.Ş.	12.12.1998	“ “	Tekfen Grubuna satılmıştır.	29.06.2001
Interbank	07.01.1999	“ “	Etibank bünyesinde birleştirilmiştir.	15.06.2001
Sümerbank A.Ş.	22.12.1999	“ “	Oyak Grubuna Satılmıştır.	09.08.2001
Yurtbank A.Ş.	“ “	“ “	Sümerbank çatısı altında birleştirilmiştir.	26.01.2001
Egebank A.Ş.	“ “	“ “	“ “	“ “
Eskişehir Bankası T.A.Ş.	“ “	“ “	Etibank bünyesinde birleştirilmiştir.	15.06.2001
Yaşarbank A.Ş.	“ “	“ “	Sümerbank çatısı altında birleştirilmiştir.	26.01.2001
Bank Kapital T.A.Ş.	28.10.2000	“ “	Sümerbank çatısı altında birleştirilmiştir.	26.01.2001
Etibank A.Ş.	“ “	“ “	Tasfiyesine karar verilmiştir.	28.12.2001
Demirbank T.A.Ş.	06.12.2000	“ “	HSBC'ye satışı tamamlanmış ve devir 14.12.2001'de tescil edilmiştir.	30.10.2001
Ulusal Bank T.A.Ş.	28.02.2001	“ “	Sümerbank çatısı altında birleştirilmiştir.	17.04.2001
İktisat Bankası T.A.Ş.	15.03.2001	“ “	Bankacılık izni kaldırılmıştır.	07.12.2001
Sitebank A.Ş.	09.07.2001	“ “	Novabank'a satılmıştır. Hisselerin devri tamamlanmıştır.	11.01.2002
Milli Aydın Bankası A.Ş.	“ “	“ “	TMSF'nda Fon'a alındıktan sonra yürütmeyi durdurma kararı nedeniyle bankanın ortaklık hakları ve denetimi BBKD tarafından eski ortaklarına iade edilmiş, ancak Danıştay kararı ile 23.05.2002 tarihinde Banka'nın Fon'a devri kararı tekrar geçerli olmuştur.	23.05.2002
Kentbank A.Ş.	“ “	“ “	Tasfiyesine karar verilmiştir.	28.12.2001

Bayındırbank A.Ş.	“ “	“ “	TMSF’nda	
EGS Bank A.Ş.	“ “	“ “	Bayındırbank A.Ş. ile birleştirilmiştir.	18.01.2002
Toprakbank A.Ş.	30.11.2001	“ “	Bayındırbank A.Ş. ile birleştirilmesine karar verilmiştir.	26.09.2002
Pamukbank T.A.Ş.	18.06.2002	“ “	TMSF’nda	
FAALİYET İZNİ KALDIRILAN BANKALAR				
Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.	28.09.2000	Türkiyede Şube açan Yab.Bank		
Park Yatırım Bankası A.Ş.	06.12.2000	Özel Ser. Kal. Ve Yat.Bank.		
Okan Yatırım Bankası A.Ş.	09.07.2001	“ “	Banka’nın açtığı dava üzerine Danıştay yürütmeyi durdurmuş ve 28.02.2002 tarihinde banka eski sahiplerine iade edilmiştir. Ancak Danıştay’ın 24.04.2002 tarihli kararı çerçevesinde Banka’nın tasfiye halinde anonim şirkete dönüştüğüne ilişkin işleme devam edilmesi BDDK tarafından kararlaştırılmıştır.	24.04.2002
Atlas Yatırım Bankası A.Ş.	“ “	“ “		
Rabobank A.Ş.	02.04.2002	Türkiyede Şube açan Yab.Bank		
T. İmar Bankası	03.07.2003	Özel Ser. Tic. Bank.	Bankacılık İşlemleri ve Mevd. kabul etme izni kaldırılmıştır.	
BANKA BİRLEŞME, DEVİR VE SATIN ALMALARI¹⁷				
Birleşik Türk Körfez Bankası		Özel Ser. Tic. Bank.	Osmanlı Bankası T.A.Ş. ile birleştirilmiştir.	29.08.2001
T.Emlak Bankası A.Ş.		Kamu Ser. Tic.Bank.	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’ye devredilmiştir.	06.07.2001

¹⁷ Bankalarımız, TBB’nin Bankalarımız 2002 Kitabı, İstanbul, 2003

Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası A.Ş.		Özel Ser.Kal.ve Yat. Bankası	Bank Expres A.Ş.'ye devredildi. İsim Tekfen Bank A.Ş. olmuştur.	26.10.2001
The Chase Manhattan Bank ve Morgan Guaranty Trust Company.		Türkiyede Şube açan Yab.Bank	Yeni banka "JP Morgan Chase Company" adı altında birleşti. Birleşme yıl sonunda tamamlanmıştır.	14.12.2001
Osmanlı Bankası T.A.Ş.		Türkiyede Kurulu Yab. Bank.	T.Garanti Bankası A.Ş. ile birleştirilmiştir.	13.12.2001
Sınai Yatırım Bankası A.Ş.		Özel.Ser. Kal.ve Yat.Bank.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile birleşmiştir.	29.03.2002

Kaynak : TBB, S. 5,6

1.5- BANKALARIN EKONOMİK ÖNEMİ

Banka işletmelerinin en belirgin faaliyetleri, para sahipleri ile iş sahiplerini, başka bir ifade ile sermaye ile müteşebbisi bir araya getirmesidir.

Parasını yatırıma verdiği faizle, plase ettiği faiz arasındaki farktan kazanç sağlayan banka, hem para sahiplerinin atıl kalan parasını çalıştırma, hem de müteşebbislere sermaye sağlamak suretiyle de yatırım imkanı yaratır. Bu sebeple sermaye birikimi sağlayan bankalar ekonomik hayata önemli katkıda bulunarak, bir değirmen yada lokomotif görevini ifa ederler.¹⁸

Bankaların ekonomik yönden önemini artıran diğer bir husus da, tedavül eden paranın miktarına tesir ederek fiyat mekanizmasına etkili olmasıdır.

Para ve kredi politikasının nicelik bakımından başlıca kontrol yöntemleri, reeskont hadleri, açık piyasa işlemleri, mevduat karşılık nispetleri ve tedavüldeki para ve kredi miktarının dondurulması, sabit bir seviyede tutulmasıdır.

Sermaye her ülkede gayet ürkektir, tam mamasıyla iç ve dış huzur arar. Bu yüzden de elverişli gördüğü yerlere kaçar. Bir devrin veya savaş hali gördüğünde ortadan kaybolan ilk şey sermaye yani paradır.

¹⁸ William Edward Dunkman, *Money Credit and Banking*, January 1970 (y.y.)

1.5.1- Bankaların Para Yaratması

Altın para sisteminin egemen olduğu dönemlerde para miktarı, bir yılda üretilen altın miktarı ile bir yılda yapılan altın ithalatına bağlı olduğundan, bu üretim çok küçük oranlarda arttığından dolayı para hacmi de her zaman dengeli idi.

Kağıt para sisteminde ise bu dengeyi sağlamak, dolaylı olarak bankaların direkt olarak da Merkez Bankasının görevidir. Bu sebeple kaydı para yaratan mevduat, bize iktisadi ilişkilerimizde aracı olmaktadır. Mevduat kadar ödemede bulunmak için “mektupla talimat vermek” veya “çek yazmak” yeterlidir. Bundan dolayı bankalardaki mevduat hesapları tedavüldeki para hacmini birkaç misli aşmaktadır.¹⁹

1.5. 2- Esas Para ve İkincil Para

Alışverişlerde hesap ünitesi olarak kullanılan ve borçların nihai olarak ödenmesine yarayan paralara “esas para” denir. Örneğin T.C. Merkez Bankası tarafından çıkarılan ve tedavülde bulunan banknot gibi esas parayı temsilen ödemelerde kullanılan paralara ise “ikincil para” denir. Örneğin, küçük kesirli ödemelerde kullanılan ufak madeni paralar gibi, ufak madeni paralar, yabancı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de Hazine tarafından bastırılır ve Hazine adına Merkez Bankası tarafından tedavüle çıkarılır.

Altın para sisteminin geçerli olduğu eski devirlerde esas paralar belli ağırlık ve ayarda bastırılan (meskuk) yada külçe paralardı. Örneğin, 1916 yılında kabul edilen Tevhidi Meskukat Hakkında Muvakkat kanunla 0/009 16 2/3 ayarında ve 7.2 1657 gram ağırlığında basılan altın liralar (Reşat altını) gibi, Altın para sisteminde, nihai ödemeler altın para ile yapıldığından, banknot ve ufaklık madeni paralar ikincil paralardı. Banknot ve ufaklık madeni paralar, altın parayı temsilen tedavül ediyor, istenildiği zaman Merkez Bankası tarafından altına çevriliyordu.

Zamanımızda kağıt para sistemi cari olup, T.C. Merkez Bankası banknotları altına çevirmez. T.C. Merkez Bankası banknotları esas paradır.

1.5.3- Banka Parası ya da Kaydi Para

Bankalardaki vadesiz mevduata “Banka parası” denir. Diğer bir ifade ile, banka hesaplarındaki mevduatın reel emisyon miktarından fazla oluşu, banka sisteminin

¹⁹ Eyüpgiller, a.g.e. s. 31

yarattığı satınalma gücüdür. Vadesiz mevduat, banknot ve madeni ufaklık para gibi likittir ve sahibine her zaman kullanabileceği bir satın alma gücü yaratır. Başka bir deyimle, istendiği zaman bankadan çekilerek yada üzerine çek keşide edilmek suretiyle ödemelerde kullanılabilir. Çekle ödemeler, halkın bankalardaki cari hesaplarına alacak ve borç kaydedilmek suretiyle maddi para kullanılmadan yapılabilir.

Örneğin, Ankara bankasından 100 bin lira çeke tabi vadesiz mevduatı olan Ali aynı bankada 125 bin lira mevduatı bulunan Veli'ye çekle 10 bin lira ödemede bulunduğunu varsayalım. Ödeme Ali'nin hesabına borç, Veli'nin hesabına alacak kaydedilmek suretiyle maddi para (banknot) kullanılmadan yapılabilir.

Ankara Bankası

Ali'nin Alacaklı Cari Hesabı		Veli'nin Alacaklı Cari Hesabı	
10.000	100.000		125.000
			10.000

Kaydi paranın işlemesi, halkın bankalara olan güven duygusunun devamına, alışverişlerde çeklerin para gibi kullanılmasına bağlıdır. Elde nakit para bulundurma arzusu bu işlemin çalışmasını aksatır hatta durdurur. Avrupa ve Amerika da çekle ödeme usulü bir hayli yaygındır.

Örneğin; Bir ülkede bir tek banka (Ankara Bankası) olduğunu varsayalım. Diğer bir ifade ile bütün bankaların hesaplarını bir merkezde topladıklarını düşünelim. Bu tasarruf ettiği 100 bin lirayı bankaya getirip yatırsın. (Şekil :1)

Kasa (Şk: 1)	Kasa (Şk:2)	Kasa(Şk:3)
100.000	20.000	100.000
20.000		

Ankara Bankası bu paranın, mesela %20'sini karşılık olarak ayırsın. (Şekil 2) 80.000 bin lirasını bir başka şahsa Veliye kredi olarak versin, o da parasını aynı bankaya mevduat olarak yatırsın. (Şekil 3)

Bu halde; gerek Ali, gerekse Veli yatırdıkları para kadar yani toplam 180.000 bin lira kullanım imkanı elde ederler.

Bankanın işlemlerine devam ettiğini düşünelim. Veli'nin yatırdığı 80.000 bin liranın da % 20'sini karşılık ayırıp (Şekil : 4) bakiyesi olan 64.000 lirayı Hasan'a kredi olarak verip de, Hasan'da parasını hemen banka sistemine sokarsa, kullanılabilir para miktarı 244.000 bin liraya ulaşmış olacaktır. (Şekil : 5)

Kasa (Şk.4)		Kasa (Şk. 5)		Kasa (Şk. 6)	
100.000	20.000	100.000	20.000	100.000	20.000
80.000	16.000	80.000	16.000	80.000	16.000
		64.000		64.000	12.800
				51.200	
		244.000		295.200	48.800

Hasan'ın yatırdığı paranın da % 20 si karşılık olarak ayrılıp, bakiyesi yine kredi olarak verilir ve bu meblağ da bankaya yatırılırsa, (Şekil 6) görüldüğü gibi tediye vasıtası olan banka parası çoğalarak 295.200 liraya yükselmiş olacaktır. Bu işleme, daha bir süre devam edilirse ve aslı 100.000 bin lira ödeme gücü olan (esas para) banka aracılığı ile birkaç kat ödeme gücüne (Banka-kaydi para) ulaşmış olacaktır. Bu artış oranı, mevduat karşılığı nispetinin çokluğu ile ters orantılıdır.²⁰

Bu durumu bir formül ile izah etmek istersek:

Pk = Bankaların para yaratma katsayısıdır.

Y = Kanuni karşılıklar ve disponibilite oranları toplamıdır.

$$Pk = \frac{1}{\frac{Y}{100}}$$

²⁰ Zarakoğlu, a.g.e. s. 8,9

Formülde de görüleceği üzere, $Y=O$ yani kanuni karşılık ve kasada belli bir oranda likit para tutma (disponibilite) zorunluluğu olmadığı takdirde, bankaların para yaratma imkanı sınırsız olabilmektedir.

1.6- TÜRKİYE'DE BANKACILIK HUKUKUNA GİRİŞ

1.6.1- Bankacılık Hukukun Kapsamı

Bankacılık hukukunu, literatürde çeşitli kaynaklar “Bankaların kuruluşunu, faaliyetlerini, şahıslarla olan muamelelerini, Devlet tarafından kontrollerini düzenleyen kaidelerin tamamı olarak” tanımlamışlardır. Bu tarif banka hukukunun unsurlarını kapsayacak şekilde, geniş bir tanım olmasının yanında çeşitli bakış açılarından bankacılık hukukunu da kapsamaktadır.

Bilindiği gibi hukuk kurallarını, yöneldikleri konu ile ilgili olarak, kanun hukuku kuralları ile özel hukuk kuralları şeklinde iki grupta toplayabiliriz. Özel hukuk kuralları, gerçek ve tüzel kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler ve taraflar birbirleriyle aynı düzeydedirler. Kamu hukuku kuralları ise devlet ile devletin diğer birimlerinin birbirleri arasındaki ve bunların özel hukuk kişileri ile olan ilişkilerini düzenler. Kamu hukuku kurallarının amacı, toplumun genel çıkarlarını korumaya yöneliktir.²¹

İşte yukarıdaki tanım, bankacılık hukukunun kamu hukuku ve özel hukuka ilişkisi yönlerini de kapsamaktadır. Gerçekten de bankalar birer para kredi kurumu olarak toplumun ekonomik hayatında çok önemli bir yere ve konuma sahiptirler. Bu sebeple, bu kurumların işleyişinin belirli kurallar çerçevesinde işlemesi ve sağlam bir mali bünyeye sahip olmalarında toplumun büyük menfaati vardır. Bu nedenle, hemen hemen her ülkede bankaların kuruluşu, faaliyete geçmeleri, faaliyetleri, kaynak teminleri, kaynaklarını kullanmaları, tasfiyeleri ve denetimleri özel kurallar ile düzenlenmiştir. İşte banka hukukunun bu dalına “Bankacılık Kurumları Hukuku” diyebiliriz. Bankacılık hukukunun bu yönünü ilgilendiren kuralların büyük bir kısmı, “Bankalar Kanunlarında” toplanmış bulunmaktadır. Merkez Bankalarına ilişkin düzenlemelerde, bankacılık hukukunun içinde düşünülmektedir.

²¹ Faruk Erem, Akın Altınok, *Banka Hukuk Bilgisi*, Ankara, 1993, s. 2,3.

Bankacılık hukukunun diğ er bir y onu de, bankaların özel hukuk kişileri ile olan ilişkileri oluşturmaktadır. Bu ilişkide, bankalar ile özel hukuk kişileri aynı düzeydedir. Bankaların mevduat müşterileriyle karşılıklı hak ve y k ml l kleri, kredi ilişkileri, kredilerin teminata bağlanması, her türlü bankacılık işlemlerinde tarafların karşılıklı durumları bankacılık hukukunun özel hukuka ilişkin yönünü meydana getirmektedir. Bankacılık hukukun bu yönü büyük ölçüde, özellikle Ticaret Hukuku, Borçlar Hukuku, Medeni Hukuk ve Takip Hukuku gibi özel hukuk düzenlemelerinde yer almıştır. Bankalar Kanunlarında,  zel hukukla ilgili hükümler bulunmakla birlikte, bankaların sayısı azdır ve kapsam itibariyle de kamu hukuku yönleri ağır basmaktadır.

Bu tarifler çerçevesinde, bankacılık tanımında iki unsurun bulunduğunu kabul edebiliriz. Bunlardan birincisi bir banka işletmesinin mevcudiyeti ve banka kavramına bağlı olarak bankacılık işlemleri ve muameleleridir. Tarifen ikinci unsuru ise, kaideler yani hukuki kurallar meydana getirmektedir.

şimdi bankanın ne olduğunu daha etrafı bir şekilde izah etmeye ve incelemeye başlayalım.

1.6.2- Banka ve Banka Muameleleri

TTK (Md. 11) ticari işletmeyi, ticarethane, fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğ er müesseseler olarak tanımlanmıştır. TTK da (Md. 12/8) ticarethane olarak sayıları müesseseler arasında, bankacılık işleri ile uğraşmak üzere kurulan müesseselerinde ticarethane veya ticari işletme olduğu belirtilmiştir. Bu bakımdan bankacılık hukukunun asli unsuru, bir bankanın yada banka işletmesinin varlığıdır.

Diğ er taraftan Bankalar Kanununda, bankaların anonim ortaklık şeklinde kurulmaları zorunlu kılınırken, bankaların bir ticari işletme şeklinde teşkilatlanma mecburiyetini kabul etmiştir.

4389 sayılı bankalar kanununda ve eski kanunlarda da banka tarifi yapılmamıştır. Ancak,  lkemizde bazı faaliyetlerin sadece bankalara verilmiş olması karşısında, böyle bir tanıma ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. TTK Md. 727’de “banka tabirinden maksat, bankalar kanunun hükümlerine tabi müesseselerdir” denilmiştir. Ancak, bu tanımda, kalkınma ve yatırım bankaları, bankalar kanununun tamamına tabi olmamaları dolayısıyla sorun ortaya çıkmaktadır.

Diğer bir tanımda ise, bir işletmenin banka olup olmadığını anlamak için, Bankalar Kanununa göre Bakanlar Kurulundan izin alınıp alınmadığı kriteri getirilmiştir. Yani bir işletme Bnk. Kn.na göre Bakanlar Kurulundan izni alınmış ise, bu işletme bir banka olmaktadır. Ancak bu tespit de bir sorun, özel kanunlar ile kurulmuş bankalar bulunmaktadır. Çünkü, özel kanunla kurulmuş bankalar için, Bakanlar Kurulundan ayrıca bir izin alma mecburiyeti yoktur. Ancak, 4389 sayılı yeni Bankalar Kanunu ile mezkur yetki Bakanlar Kurulundan BDDK'na devredilerek bu mahzur ortadan kaldırılmıştır.

Banka işlemlerinin neler olduğunu belirlemede de değişik yaklaşım ve tanımlar olmuştur. Bunlardan en geçerli olanı ise, banka muameleleri aktif ve pasif işlemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Burada işlemler, banka bilançosunda yer aldıkları tarafa göre sınıflandırılmakta ve tadat edilmektedir. Özkaynak sağlanması, tahvil çıkartılması, reeskont kredileri temini, mevduat ve döviz tevdiat kabulü şeklindeki işlemler, pasif bankacılık muameleleri olmaktadır. Kredi açma, iştirake bulunma ve menkul değerlere yatırım yapma gibi işlemlerde Aktif bankacılık muameleleri olmaktadır.

Bankacılık işlemlerinin global olarak şu şekilde bir ayırıma tabi tutabiliriz.

I-Kredi İşleri

- 1- Aktif İşlemler
- 2- Pasif İşlemler

II- Ödeme İşleri

- 1- Ülke içi ödeme işleri
- 2- Uluslararası ödeme işleri

III- Menkul Kıymet Alış-Veriş İşleri

- 1- Menkul Kıymet İşleri
- 2- Emanet Depo İşleri
- 3- Menkul Kıymet Emisyon İşleri

IV- Diğer Bankacılık Hizmetleri

- 1- Müşteriye Danışmanlık
- 2- Müşteri Adına Yeddi-eminlik.

Günümüzde ise, bankaların genişleyen görev ve işlemlerini dikkate aldığımızda, bankacılık muamelelerini sekiz ana grupta toplayabiliriz.

I- Kredi İşlemleri.

1- Overdraft

Bu tip bankacılık muamelelerinde, mevduat hesabının bakiyesi açılarak bankadan fon kullanılmaktadır.

2- Her türlü Kredi işlemleri

Ticari, zirai, ihtisas ve ipotekli kredi.

II- Tevdiat Muameleleri

1- Vadeli Mevduat

2- Vadesiz Mevduat

3- İhbarlı Mevduat

4- Döviz Tevdiat Hesapları

5- Kiralık Kasalar

6- Safe Custody “Değerli eşyaların kapalı kutular içinde, bankaların özel odalarında saklanmaları ve karşılığında bankaların meabuz vermeleridir.”

7- Ekstre ve Hesap Özetleri

III- Mali Hizmetler

1- Kabul Kredisi “Banka müşterisi tarafından çekilecek çeklerin veya senetlerin belirli bir limite kadar ödemeyi kabul etmesidir.”

2- Senet Iskontosu,

3- Ticari Danışmanlık Hizmetleri

4- Nakit Yönetimi Hizmetleri

- 5- Bilgisayar Hizmetleri
- 6- Mevduat Sertifikaları
- 7- Factoring
- 8- Leasing
- 9- Hisse Senedi Alım-Satımı
- 10- Altın Alım-Satımı
- 11- Sigorta Hizmetleri
- 12- Taksitli Satışlar
- 13- Yatırım, Yönetimi
- 14- Vergi Yöneticiliği
- 15- Özel Müşteri Hizmetleri
- 16- Mali Danışmanlık Hizmetleri
- IV- Yabancı Paralı Hizmetler
- 1- Senet Iskontosu
- 2- Vesikalı Krediler
- 3- Akreditif
- 4- Yabancı Para Alım Satımı
- 5- Sigorta Hizmetleri
- 6- Harici Garantiler
- 7- Tanıtma mektubu
- 8- Havaleler
- 9- Pasaport İşlemleri
- 10- Seyahat Çekleri
- 11- İnternatibl Money Order
- V-Para Aktarımı
- 1- Ödeme Emri

- 2- Çek Tahsili
- 3- Doğrudan Hesaba Geçme (Virman)
- 4- Havaleler

VI- Tasarruf Hizmetleri

- 1- Tasarruf Hesapları
- 2- Bütçe Hesapları
- 3- Yatırım Hesabı
- 4- Yatırım Fonu
- 5- Seyahat Planları

VII- Zaman-Mekan Hizmetleri

- 1- Gece Kasaları
- 2- Mobil Bank Hizmetleri
- 3- Cash Dispenser
- 4- Drive-In Bank.

VIII- Statü Hizmetleri

- 1- Çek kart
- 2- Kredi Kartı
- 3- İtibar Mektubu
- 4- Tanıtma Mektubu
- 5- Teminat Mektubu
- 6- İstihbarat Hizmetleri

Bankalar kanununa ve çeşitli mevzuata göre bazı işlemlerin, sadece bankalarca yapılabileceği belirtilmiştir.

1.6.3- Bankalarca Yapılabilecek İşlemler

Hukukumuzda Bankalar tarafından yapılabileceği öngörülen muameleler aşağıda sıralanmıştır.

1- Mevduat kabulü

Vadeli-vadesiz, faizli-faizsiz Türk Lirası, Yabancı para şeklindeki her türlü mevduatın kabulüdür. (Bnk. Kn.nun : 10, Merkez Bankası Kn.nun 40 ve TPKK 32 sayılı karar)

2- Kredi İşlemleri (Bnk. Kn. Md. 11)

3- Her türlü kredi açılması muameleleridir. (Bnk. Kn. Md 11) (Merkez Bankası Kanunun Md. 40, 45, 46, 47, 48)

4- Iskonto ve İstira Muameleleri

Kıymetli evrakın satın alınması olan bu muamele, hukukumuzda kredi olarak kabul edilmektedir.

5- Akreditif muameleleri

Bir ödeme muamelesi olup, ülkemizde de dış ticaretini finansmanında kullanılmaktadır.

6- Garanti Mektupları-Kefalet Mektupları ve Benzeri taahhütler bu muameleler Bn. Kn.nu tarafından kredi olarak kabul edilmektedir. (Bn. Kn. Md. 11)

7- Sermaye Piyasası Muameleleri.

Sermaye Piyasası Muameleleri olarak bankalar menkul kıymetler yatırım fonu kurabilir, menkul kıymetleri halka arz edebilir ve arzedilen menkul kıymetlere garanti verebilir. (SPK Md. 31, 35,7, 31)

8- Çeklere Muhatap Olmak (TTK Md. 694/1)

9- Altın Alım-Satımı

Bankalar basılı veya külçe halinde altın alım-satım ile uğraşabilirler.

11- Şirket Kuruluş ve Sermaye Artırımlarında Taahhüt Edilen Nakit Sermayenin kabulü ve sermayeyi gösteren mektup tanzimi (TTK. Md. 288)

12- Banka Hizmetleri

Bankaların müşteriye sunduğu hizmet türlerinin belirlenmesinde ve hizmet karşılığında tahsil edebilecekleri komisyon ve ücretleri belirleyen Türkiye Bankalar Birliğinin mesleki tanzimi kararıdır. Bu kararda yer alan hizmetler aşağıda sıralanmıştır.

- a- Kati-muvakkat ve Avans Teminat mektubu verilmesi,
- b- Aynı veya başka mahalde adi veya vesikalı senet tahsili,
- c- Havale ve keşideler,
- d- Eshan-Tahvilat alımı ve satımı muhafazası,
- e- Kapalı Zarf ve Çıkım muhafazası
- f- Ülke içi ve dış akreditifler,
- g- Borsa emirleri,
- h- Aval ve ciro,
- ı- İtibar mektupları,
- j- İstihbarat,
- k- Kiralık Kasalar,
- l- Gelir-Gider Kambiyo havaleleri
- m- Harici garanti mektupları,
- n- Şirket kurulması veya sermaye artırımını için mektup verilmesi,
- o- Serbest emtia
- p- Gayrimenkul ekspertizi,
- r- Alacaklı cari hesap ekstresi gönderilmesi,
- s- Tahsile ihracat vesaiki gönderilmesi.

1.6.4- Bankaların Yapamayacağı İşlemler

Bankalar tarafından yapılması yasaklanan muameleleri şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Ticaret amacı ile emtia alım satım yapmak. (Bnk. Kn. Md. 12/2)
2. Ticaret amacı ile gayri menkul alım-satımı yapmak. (Bnk. Kn. Md. 12/2)
3. Münhasıran gayrimenkul inşaat veya ticareti ile uğraşan ortaklıklara iştirak etmek ve bu konuda iş yapanlara kredi açmak. (Bnk. Kn. Md. 12/2)

1.7- BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

Bankaların sınıflandırılmasında, çeşitli kriterler esas alınabilir. Ancak bu sınıflandırma o ülkenin bankacılık sistemine ve mevzuatına sıkı sıkıya bağlıdır. Biz burada, hukuki kriterlerini ağırlıklı olduğu bir sınıflandırmayı esas alacağız.²²

1.7.1- Sermaye Kaynağı Açısından

- Özel Kesim Bankaları

Sermayeleri gerçek ve tüzel kişiler tarafından karşılanan bankalara özel kesim bankaları diyebiliriz.

-Devlet Bankaları

Sermayeleri devlet veya kamu kurumlarınca karşılanan bankalardır.

- Karma Bankalar

Sermayeleri hem gerçek ve tüzel kişilerce, hem de kamu kurumlarınca karşılanan bankalardır.

Bu sınıflandırmada, sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan ve Kamu İktisadi Teşebbüsü olarak arzulanan bankaları devlet bankası olarak kabul edebiliriz. Bir bankanın özel kanunla kurulmuş olması, onun devlet bankası olması anlamına gelmez. Örneğin şu anda faaliyette bulunan T. Vakıflar Bankası, özel bir kanunla kurulmuş olmakla birlikte devlet bankası değildir.

Sermaye kaynağı açısından yapabilecek diğer bir sınıflandırmaya ise şu şekilde yapabiliriz.

- Yabancı Sermaye ile kurulan bankalar,

- Ulusal Sermaye ile kurulan bankalar,

- Karma sermaye ile kurulan bankalar.

Bu ayırma benzer bir sınıflandırma, Bankalar kanununda yapılmış bulunmaktadır. (Md.4) Bankalar kanuna göre, sermayesi Türk parası olarak kurulan ve sermayesinin çoğunluğu ile yönetimi ve denetimi Türklere ait olan bankalara Milli Banka denilmektedir. Bu nitelikleri taşımayan bankalar milli banka değildir. Milli

²² A. İhsan Karacan, *Bankacılık Hukuku*, İstanbul, 1987, s. 52.

bankalar ya ulusal sermaye ile yada karma sermaye ile kurulmak zorundadır. Kanun milli olmayı bir tabiat olarak değil de, bir nitelik olarak öngörölmüştür. Türkiye de, Türk Kanunlarına göre kurulan bir banka Türk bankasıdır. Ancak, diğer niteliklere sahip olmayan, örneğin sermayesinin yarıdan fazlası ile yönetim ve denetimi Türklere ait olmayan bir banka milli banka değildir. Milli olmayan bir bankada mutlaka yabancı bir banka değildir. Maliye Bakanlığı ise Milli banka sınırını daha dar bir çerçevede tutmaktadır. Bir bankanın milli olabilmesi için, yönetim organlarının çoğunluğunun Türk uyruklu kişilerden meydana gelmesinin yetmediğini, yabancıların toplantı yapabilecek çoğunlukta olmaması gerektiğini ve genel müdürü de yabancı olarak bir bankanın Milli banka sayılmayacağını belirtmektedir.²³

1.7.2- Emisyonda Bulunma Açısından

Emisyon kriterine göre yapılan tasnifte bankalar, emisyon bankaları ile emisyonda bulunmayan bankalar diye ikiye ayırabiliriz. Hemen hemen bütün ölkelerde emisyon yetkisi merkez bankalarının tarihi incelendiğinde, bu bankaların oldukça yeni olduğu, bu sebeple de, merkez bankalarından önce ticaret bankaların emisyonda bulunduğu görölmektedir.

Memleketimizde de 1715 sayılı kanun ile Merkez bankası kurulana kadar, Osmanlı Bankası aynı zamanda emisyonda bulunma yetkisine de sahipti. Bugün ise ölkemizde emisyon yetkisi sadece Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına ait bulunmaktadır.²⁴

1.7.3- Hukuki Kuruluş Açısından

Bankaları hukuki kuruluş açısından, şu şekilde sınıflandırmaya tabii tutabiliriz.

- Ferdi Teşebbüs Bankaları,
- Ortaklık Şeklinde Kurulan Bankalar,
- Özel Yasaya Göre Kurulan Bankalar.

Ferdi teşebbüs bankaları, hukuki organizasyon olarak kişi firması şeklinde kurulmasıdır. Bugünkü tatbikat da, ferdi organizasyon tamamen terkedilmiş olup, ortaklık şeklinde organizasyona dönölmüştür. Nitekim, Bankalar kanununda da, anonim

²³ P. Ellinger, E. Connick, R.J.A. Hooley, *Modern Banking Law*, England, April 2002

²⁴ Bob Stone, R. Jacobs, *Successful Direct Marketing Methods*, The United States of America, July 2001

ortaklık şeklindeki hukuki organizasyon benimsenmiştir. Kuruluş açısından benimsenen diğer bir başka, şekilde, özel görevli devlet bankalarının özel kanunlarla kurulmasıdır.

1.7.4- Mevduat Kabulü Açısından

Mevduat kriteri açısından bankaları, mevduat kabul eden ve mevduat kabul etmeyen bankalar olarak ikiye ayırabiliriz. Memleketimizde, mevduat kabul eden bankalar, Bankalar Kanunu hükümlerine göre faaliyette bulunan ve mevduat kabul izni almış bankalardır. Kalkınma ve Yatırım bankaları ise, mevduat kabul etmemek şartıyla bazı hükümleri hariç 4389 sayılı Bankalar Kanununa tabidir. Ancak, kanun bu bankaların bankalardan ve kendi ortaklarından genel esaslar çerçevesinde sağladıkları paraların mevduat sayılmayacağını da belirtmiştir. (Bnk. Kn. Md. 20/2)

1211 sayılı kanun, Merkez Bankasına mevduat kabul yetkisi de verilmiştir. 1211 sayılı kanunun 4 1/111 üncü fıkrası, hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, Merkez Bankasına yatırılmasını öngörür. Ancak bu paralara faiz ödenmez. Merkez Bankası hesap vaziyetinde görülen tasarruf mevduatı sigorta fonu mevcutları ile mevduat munzam karşılıkları mevcutlarının da mevduat olarak değerlendirilmediğini görürüz.

1.7.5- Coğrafi Alana Göre

Bankalar faaliyette bulundukları coğrafi alana göre, aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz.

- Mahalli Bankalar,
- Ulusal Düzeyde Faaliyet Gösteren Bankalar,
- Uluslararası Düzeyde Faaliyet Gösteren Bankalar.

Mahalli bankalar, coğrafi olarak sınırlı bir alanda faaliyet gösteren bankalardır. 7129 sayılı kanunda ise “başka mahalde şubesi bulunmaya ve kanunun yayın tarihinde nüfusu 60 binden az olan mahallelerde kurulmuş olan mahalli bankalardır” denilmektedir.

Ulusal düzeyde faaliyet gösteren bankalar, ülkenin çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren ve şube örgütüne sahip olan bankalardır.

Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar ise, yurt dışında bulunan şube veya şubeleri ile faaliyet gösteren bankalardır.

1.7.6- Faaliyet Saha ve Amaçları Açısından

Bu kritere göre, bankaları aşağıdaki şekilde tadat edebiliriz.

- Merkez Bankaları

Merkez Bankaları emisyon çıkarma yetkisine sahip olan bankalardır. Memleketimizde 1211 sayılı kanunla Merkez Bankasının görev ve yetkileri düzenlenmiştir.

- Kalkınma Bankaları

Bu bankalar sınai kuruluşlara, orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredisi verirler. Bu tip bankalar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir konuma sahiptirler. Bu ülkelerde sermaye piyasaları da gelişmediği için, kalkınma bankaları aynı zamanda yatırım bankaları fonksiyonlarını da görmektedirler. Kalkınma bankaları faaliyetlerini, özkaynakları ile yerli ve ulusal kuruluşlardan sağladıkları uzun vadeli fon ve krediler ile finanse ederler.

- Yatırım Bankaları

Bu bankalar daha ziyade gelişmiş ülkelerde, uzun vadeli fon ihtiyacını karşılarlar. Bu kuruluşlar, sermaye piyasası senetlerini halka satmak suretiyle uzun vadeli fon sağlarlar.

-Ticaret Bankaları

Halk tarafından banka denildiğinde, bu tip bankalar anlaşılmaktadır. Bu banka mevduat kabul eder, çeşitli krediler açar ve her türlü bankacılık işlemleri ve hizmetleri yaparlar.

- İpotek Bankaları

Bu bankalar tahvil ve mevduat yoluyla sağladıkları fonları, gayrimenkul ipoteği karşılığında uzun vadeli kredi olarak plase ederler. Bu bankalar aynı zamanda konut, otel gibi gayrimenkul yapısını teşvik ederler. Memleketimizde Türkiye Emlak Bankası (Konutbank) bu konuda faaliyet gösteren milli bir banka iken, 15.10.2000 gün ve 4603 sayılı yasa ve buna bağlı olarak çıkan 2001/2202 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile T. Emlak Bankası, T.C. Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir.

- Tarım Bankaları

Tarım, pek çok ülkede devletin desteklediği bir sektör olmuştur. Bu sebeple, önemli bir görevi yerine getirmektedir. Tarım sektörü kredilendirme özellikleri bakımından, sanayi ve ticaret sektörlerinden farklı nitelikler taşımaktadır. Ülkemizde, tarım sektörünü T.C. Ziraat Bankası finanse etmekte iken, 4603 sayılı yasa ile bu sübvansiyon kaldırılmıştır.

- İş Bankaları

Bu bankalar, özkaynakları ve tahvil şeklinde sağladıkları fonları sanayi kuruluşları kurmak ve bunları işletmek şeklinde kullanırlar.

- Halk Bankaları

Bu tip bankalar küçük esnaf ve sanatkarlara kredi sağlamak için kurulmuşlardır. Bu bankalar özkaynak, tahvil ve kooperatiflere fon sağlarlar. Memleketimizde, küçük esnaf ve sanatkarı kredileriyle desteklemek görevi T. Halk Bankasına tevdi edilmiştir. Halk Bankası yukarıda belirtilen kaynakların ötesinde, Devlet'den de bir kaynak temin etmektedir. Şöyle ki, Halk Bankası esnaf ve sanatkara verdiği ihtisas kredileri ile normal krediler arasındaki farkı görev zararı olarak Hazine'den 93/4415 sayılı BKK, R.G. 21.5.1993, 21587 sayılı karar ile geri almakta iken, 4603 sayılı yasa ile bu sübvansiyon kaldırılmıştır.

- Maden Bankaları

Bu bankalar, ülkelerin yeraltı kaynaklarının aranması, çıkarılması, ve işletilmesinde duyulan finansman ihtiyacını karşılar. Bu sektörde, krediler uzun vadeli olduğu gibi riski de çok yüksektir. Bu sebepten dolayı, bu tip bankalar daha ziyade devlet bankaları şeklinde kurulmuştur.

Memleketimizde bu sektörü kredilendirmek üzere Etibank kurulmuştur. Etibank Bankacılık Dairesi organizasyonundan bağlı ortaklık Banka Genel Müdürlüğü halinde teşkilatlanmıştır.

1.8- BANKACILIK HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Bankacılık hukukun kaynaklarının tespitinde ikili bir ayırım yapmak faydalı olacaktır. Bunlardan birincisi, "Bankacılık Kurumları Hukuku" ikincisi ise Banka İşlemleri ve Sözleşmeleri Özel Hukuku" şeklindedir.²⁵

²⁵ Karacan, a.g.e., s. 55.

1.8.1- Kanunlar

Her sektörde olduğu gibi, bankacılık sektöründe de bankacılık hukukunun ilk kaynağı da kanunlardır. Bu konuda da kanunları iki guruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta, bankacılık ve bankaları düzenleyen kanunlar; ikinci grupta ise, bankaların özel hukuk tüzel kişileri olarak tabi oldukları genel düzenlemeler yer almaktadır.

1.8.2- Bakanlar Kurulu Kararı, Tüzük ve Yönetmelikler

Bankacılık hukukunun diğer önemli bir kaynağı da, kanunun verdiği açık bir yetkiye dayanarak çıkartılan Bakanlar Kurulu kararları, Tüzükler ve Yönetmeliklerdir. Bu kaynağın uygulamada oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Birçok bankacılık uygulaması bu kaynak ile tatbik edilmektedir.

1.8.3- Tebliğ, Genelge ve Sirküler

Memleketimizde bankacılık hukukunun diğer önemli bir kaynağı da kanunların ve tüzüklerin verdiği yetkiye dayanarak, idarenin çıkardığı Tebliğ, Genelge ve Sirküler şeklindeki düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler, objektif hukuk metni niteliğinde olup, bunların bir kısmı Resmi Gazetede yayınlanır, bir kısmı ise doğrudan ilgililere ulaştırılmaktadır.

1.8.4- Yargı Kararları

Bankacılık hukukunun önemli bir kaynağı da yargı kararlarıdır. Yargıtay'ın içtihadı birleştirme, genel kurul ve daire düzeyindeki kararları bankacılık hukukunun ve bankacılık uygulamasının önemli bir kaynağını teşkil etmektedir. Ülkemizde Bankalar Kanununa ilişkin Yargıtay kararları yok denecek kadar azdır. Ancak bankaların özel hukuk tüzel kişisi olarak ve özellikle bankacılık işlemlerine ilişkin çok sayıda anlaşmazlık Yargıtay tarafından neticeye bağlanmaktadır. Yargıtay'ın II. Hukuk Dairesi özellikle banka hukukunu ilgilendiren davalara bakmaktadır. Zaman, zamanda 4, 12, 15. Hukuk Daireleri ile 4, 6 ve 7. Ceza Dairelerinin de bankaları ilgilendiren kararlarına rastlanılmaktadır. Diğer bir yüksek mahkeme olan Danıştay'ın özellikle de 12. Dairesinin az sayıda olsa da bankaları ilgilendiren kararları bulunmaktadır.

1.8.5- Genel Şartname Hükümleri

Banka İşlemleri ve Sözleşmeleri Hukuku'nun önemli bir kaynağı da genel şartnamelerdir. Bankalar, belirli bankacılık işlemlerini birbirlerini tekrarlayan işlemler olarak yaparlar. Örneğin bir kredi açılmasında, teminat mektubu verilmesi de, ipotek alınmasında, yapılan işlemler genellikle aynıdır; bu sebeple aynı işlemleri tekrar tekrar yeniden yapmak istemeyen bankalar; hem zamandan tasarruf etmek, hem de işi hızlandırmak için tek tip şartnameler düzenlenmekte ve müşteriye şartnameyi imzalatırmaktadırlar.

Bankalar bu genel şartnameleri, kanunların emredici hükümlerini dikkate alarak ve sözleşme özgürlüğünü zedelemeyecek ve de bankaların sorumluluğunu kaldırmayacak şekilde düzenlenmektedir.

Bankaların pek çoğu, kredi taahhünamesi şeklinde kredi açılmasına ilişkin hükümleri kapsayan matbu tek tip sözleşmeler düzenler. Bu sözleşmelerde kredi limiti, faiz oranı gibi unsurlar ise sözleşmeler imzalanırken doldurulur. Bazı bankalar her kredi nevi için ayrı ayrı ve tek tip sözleşme modelleri geliştirirler. Bu sözleşmelerde; kredilerin açıklaması, kullanılması şekli ve şartları, kredinin tasfiyesi, uyuşmazlıklarını çözüm yolları vb. gibi konuları detaylı olarak düzenlerler.

Bankalar bu genel şartnamelerin dışında ayrıca, akreditif muamelelerinde kullanılan formlar ile bankalar çok yaygın olarak kullanılan çek taahhünameleridir. Çek karnesi verilen müşterilere doldurtulan tek tip formlardır.

Şartname olarak kullanılan bir başka uygulama ise, "Devlet İhaleleri Genelgesi" ile belirlenen "Geçici Teminat Mektubu- Kesin teminat Mektubu ve Avans Teminat Mektubu"dur. Burada teminat mektuplarını veren banka ile müşteri arasında akit bağlantısı kurulmaktadır.

Bankacılıkta çok yaygın olarak kullanılan ve hesap özeti gönderme mecburiyetinden kurtaran vadesiz mevduat beyanıdır.

1.8.6- Örf, Adet, Teamül ve Mesleki Tanzim Kararları

Bankacılık hukukunun diğer önemli kaynaklarından biriside; Örf, adet, teamül ile mesleki tanzim kararlarıdır. Hukukumuzda örf ve adet objektif hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir. Mahkemeler, ticari hüküm bulunmayan işlerde, örf ve adete göre

karar verir. TTK'nun 1/2, 2/2 maddeleri, örf ve adetin kullanılacağına amir hükümler getirmektedir. Örf ve adet objektif hukuk kuralı olarak kabul edilmesine karşılık, teamül olarak örf ve adetin kabul edildiği tespit edilmedikçe hükme esas olamaz. TTK gerekçesinde ise teamül, fiili bir itiyad olarak ifade edilmiştir.

Hukukumuzda 5590 sayılı kanun, Ticaret ve Sanayi Odalarına örf, adet ve teamülleri tespit etme yetkisi vermiştir. 3182 sayılı kanunda açıkça, Türkiye Bankalar Birliğine örf, adet ve teamülleri tespit etme yetkisi verilmemiş olmakla birlikte, kanunda kullanılan ifadelerden zımnen bu sonuca varabiliriz.

Türkiye Bankalar Birliğinin Statüsü ise bu yetkiyi açıkça birliğe vermiştir. 3182 sayılı kanun, TBB'nin görevlerini sayarken; "Birlik aldığı karar ve tedbirlerin uygulamasını takip eder. Bankalar arasındaki haksız rekabeti önlemek için her türlü tedbiri alır." derken dolaylı olarak bu yetkiyi vermiştir, diğer taraftan TBB'nin statüsünde; bankacılıkla ilgili örf, adet ve teamülleri toplamak ve banka işlemlerinde uygulanan usullerde birlik sağlamak" görevleri sayılmıştır.

Buna bağlı olarak TBB uygulamada çok sayıda mesleki tanzim kararları ile bankacılık uygulamalarını düzenlemekte ve komisyon ücretlerini belirtmektedir. Mesleki tanzim kararları ulusal olduğu kadar uluslararası da olabilmektedir. Nitekim, Milletlerarası Ticaret Odası bu konuda düzenlemeler yapmaktadır. "Vesikalı krediler için Yeknesak Teamüller ve Uygulamalar-Tahsiller için Yeknesak Kurallar-Teminat Mektupları ve senetler için Uygulama kuralları" şeklinde sıralanabilir.

1.8.7- Hazine ve Diğer Teşkilatlardan Alınan Görüşler

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Diğer Kamu Birimlerinin Görüşleri Uygulamada karşılaşılan ve özellikle de Bankalar Kanunun ilgilendiren konularda ortaya çıkan sorunları çözmek için, bankalar bazen doğrudan bazen de TBB kanalıyla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığından görüş almaktadır. Bu görüşler ise uygulamayı büyük ölçüde yönlendirmektedir. Ayrıca bankalar uygulamada karşılaştıkları sorunları çözmek için müsteşarlığın dışında ayrıca, Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ile Ticaret ve Sanayi Bakanlığından da görüş almaktadırlar.

1.8.8- Doktrin

Bankacılık hukukunun diğerk bir kaynağı da doktrindir. Ancak, doktrin açısından ölkemiz, diğerk bankacılık hukuku kaynaklarına göre oldukça zayıftır.

1.9- CUMHURİYET DÖNEMİNDE BANKACILIKLA İLGİLİ MEVZUAT

Ölkemizde bankacılığın ancak yüz yılı aşkın bir geçmişı vardır. Bankacılıkla ilgili mevzuat hükümleri de tabii olarak daha da yenidir. Aşağıda bankacılıkla ilgili mevzuatın geçirdiğı aşamalar ana hatlarıyla belirtilmiştir.²⁶

1.9.1- Murabaha Nizamnamesi

Devletin, ölkemizde Bankalarla ilgili olarak ilk aldığı tedbirlerden biri bankaların uygulayabilecekleri azami faiz hadlerinin tespitidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde murabahacılığı önlemek amacıyla 1852 (1268), 1864 (1280) ve 1887 (1303) üç kez en yüksek faiz hadlerini tespit etmiştir. Bunlardan en önemlisi 22 Mart 1303 (1887) tarihli Murabaha Nizamnamesi olup, Medeni Kanunun kabulünde 767 nci madde ile murabaha hakkında hükümler mahfuz tutulduğundan, anılan Nizamname Cumhuriyet devrinde de yürürlükte kalmış, ancak 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren 6762 sayılı yeni Türk Ticaret Kanununun 1473 üncü maddesiyle Nizamnamenin ticari işlere ait hükümleri kaldırılmıştır. Ticaret kanununun getirdiğı bu hükme rağmen Nizamnamenin bankaları halen ilgilendiren hükümleri mevcut olup olmadığı tartışma konusu olmuş, zıt görüşlerin de ileri sürölmesine karşın yazarların büyük çoğunluğu, “Murabaha Nizamnamesinin” ticari işler dolayısıyla bankalar içinde yürürlükte olmadığı görüşünde birleşmişlerdir.

1.9.2- Osmanlı Bankasının Müddeti İmtiyazesinin Temdidi Hakkında Kanun

Osmanlı Bankası 1856 yılında, İngiliz kralının fermanı ile İngiliz ortaklar tarafından kurulmuştur. Banka 1863 yılında Padişah fermanı ile Osmanlı İmparatorluğunda da faaliyete geçmiş ve bir imtiyaz sözleşmesi ile “Bank-ı Osmani-i Şahane” unvanını almıştır. Bu suretle yabancı kökenli bir bankaya, Merkez Bankası

²⁶ Turgut Akpınar, *Bankalar ve Devlet BTH Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 11,12.*

yetkileri verilmiştir. Bu imtiyaz sonucunda, Osmanlı Bankası İmparatorluğun yurt içinde ve dışında mali ajanı olarak kabul edilmiş ve bankaya banknot çıkarma yetkisi verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, ulusal bir Merkez Bankası yoktu ve Osmanlı Bankası Merkez Bankasının görevlerini yapmaktaydı ve bankanın imtiyazı 645 sayılı kanunla 1935 yılına kadar uzatılmıştır. 10 Mart 1940 tarihli ihtilafname ile imtiyazın şartları belirlenmiştir. Sözleşme ile banka Maliye Bakanlığına ve Ziraat Bankasına kredi açmayı taahhüt etmiştir. Bu kredi her üç yılda bir düzenlenecek özel anlaşma ile faiz oranı % 5 ila % 20 arasında tespit edilecektir.

Banka, hamiline bedeli altın olarak ödenmek üzere banknot ihraç edebilecek ve karşılığını kasalarında altın bulunduracaktır. Banka ihraç edilecek banknotlar üzerinden Maliye Bakanlığına pirim ödeyecek, karşılığı altın olan banknotlarda ise pirim oranı farklı olacaktır. Ayrıca Ziraat Bankası, Osmanlı Bankasının şubesinin bulunmadığı yerlerde muhabirlik görevini de yerine getirecekti. Bu suretle Osmanlı Bankası, Cumhuriyet döneminde de belirli bir süre Türkiye'nin Merkez Bankası görevini sürdürmeye devam etmiştir.

1.9.3- 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Memleketimizde ilk olarak, 1930 yılında Ulusal bir Merkez Bankası kurulmuştur. Bankanın görevleri;

- Iskonto fiyatını tespit ve para piyasasını ve tedavülünü tespit etmek,
- Hazine muamelelerini ifa etmek,
- Hükümetle müşteriler, Türk evrakı nakdiyesinin müstakbel istikrarına matuf bütün tedbirleri ittihaz eylemek,
- Türkiye de banknot ihraç etmek, şeklinde sıralanmıştır.

Banka 15 milyon TL. sermaye ile kurulmuş ve hisseleri A, B, C ve D şeklinde gruplara ayrılmıştır. A grubu hisseler devlete ait olup, sermayesinin % 15'ini geçmez ve bu payların karşılığı altın olarak rayiç fiyatla ödenmiştir. B gurubu paylar milli bankalara, C gurubu hisseler ise milli bankalar dışındaki bankalar ile imtiyazlı şirketlere aittir. D gurubu ise Türk Tabiatında bulunan gerçek ve tüzel kişilere aittir. (1211 s. Kn. Md. 7,8,9, 10, 11)

1.9.4- 2243 Sayılı Mevduatı Koruma Kanunu

Ülkemizde ilk olarak bankaların faaliyetlerini düzenlemek üzere 2243 sayılı bir kanun çıkarılmıştır. 1933 yılında çıkarılan bu kanunla, Cumhuriyet döneminde bankaların kuruluş, faaliyet ve tasfiyelerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.²⁷

Kanunun ismi “Mevduatı Koruma” olmasına rağmen, aslında bir bankalar kanunu idi. Daha sonra çıkarılan bankalar kanunları için bir öncülük yapmış ve kanunun çatısı korunmuştur. Bu kanunla, Türk Kanunlarına göre kurulmuş ve kurulacak olan bankalar ile yabancı ülkelerde kurulmuş olup da Türkiye de şube açmış ve açacak olan bankaların, açılışından sonra iki ay içinde Maliye Bakanlığına beyanname vermeleri gerekli görülmüştür. Maliye Bakanlığı da iki ay içinde, bankaya mevduat kabul etme yetkisini vermek yada vermemek şeklinde bir mükellefiyeti vardı.

Mevduat kabul edebilmek için, bankaların veya yabancı banka şubelerinin ilk tesis masrafları hariç, belirli bir sermayeye sahip olmaları şartı aranmıştı. Bu en az sermaye ise şubenin faaliyette bulunduğu yerin nüfusuna göre tespit edilmişti.

Türkiye’de bankaların ancak anonim şirket, hisseli komandit şirket veya limited şirket şeklinde kurulmaları öngörülmüştür. Bu şart özel kanunla kurulan bankalar ile emniyet sandığı için aranmamıştı.

Kanun, banka hesaplarını ticari mevduat ve tasarruf mevduatı diye ikiye ayırmıştır. Ayrıca, kanun ilk kez bankaların tasarruf mevduatı için karşılık ayırma yükümlülüğünü getirmiştir. Bankanın kabul edebileceği tasarruf mevduatı, ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamı 500 bin liradan az olan bankalarda üç mislini, 500 bin liradan fazla olan bankalarda ise beş mislini geçmeyecekti.

Bankaların bir kişiye açacağı kredilerin toplamı ödenmiş sermaye veya Türkiye’ye tahsis edilmiş sermaye ve ihtiyat akçesi toplamının % 10’unu aşamazdı. Kamu hizmeti ifa eden imtiyazlı şirketler ile kamu kurum ve müesseselerine, menkul veya gayrimenkul veya ticaret eşyası üzerine rehin ve ipotek mukabilinde verilecek kredi ve teminat oranı ise % 30 olarak tespit edilmişti.

²⁷ Akgüç, a.g.e., s.43.

Kanun, bankalara üç aylık hesap h lasaları ve bilançolarını düzenleme mükellefiyeti ile bilançoların birisi Resmi Gazete de olmak üzere en az iki gazete yayınlanma mecburiyeti de getirmişti.

Kanun, 2243 sayılı kanuna tabi kuruluşların dışında, hiçbir fert ve kurumun mevduat kabul edemeyeceği hükmünü getirmiştir. Bu hükme 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanunu ile kurulan sandıklarla, sıhhi ve sosyal yardım ve tasarruf temini maksadıyla kendi  yeleri için kurulan sandıklar istisna tutulmuş ve mevduat kabul edebilmi lerdir.

Kanun, mevduat sahiplerine her yıl hesap h lasası gönderilmesini zorunlu kılmu  ve 10 yıl aranmayan hesapların zaman a ımına u rayaca ı hükmünü getirmiştir.

Kanun hükümlerinin uygulanmasını denetlemek görevi bankalar murakıplı ına verilmiştir.

1.9.5- 2999 sayılı Bankalar Kanunu

Daha ayrıntılı hükümleri ihtiva eden, 2999 sayılı Bankalar Kanunu 1.6.1936 tarihinde kabul edilmiştir. Yeni kanun 2243 sayılı kanunun çatısını ve ilkelerini korumu  ancak, daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Kanun 9 bölüm ve 69 maddeden teşkil edilmiştir.

I- Umumi Hükümler (Md. 1-8)

II- Bankaların Dahili Teşkilatı (Md. 9-18)

III- Kredi Muameleleri ve Karşılıklar (Md. 19-30)

IV- Muhtemel Riskler Kar ılı ı (Md. 31)

V-   Aylık Hesap H lasaları, Bilanço ve Defterler (Md. 32-38)

VI- Yeminli Murakıplar (Md. 39-41)

VII- Müteferrik Hükümler (Md. 41-45)

VIII- Mesuliyet ve Ceza (Md. 46-65)

IX- Son Maddeler (Md. 66-69)

Kanun gerek Türkiye’de kurulan ve gerekse Türkiye’de  ube açacak yabancı bankalar için, anonim,  irket, hissesi komandit  irket ve limited  irket şeklinde

kurulmasını öngörmüştür. Emniyet Sandığı ile sermayesinin tamamı yabancı bir devlete ait olan bankalar bu kuraldan muaf tutulmuştur.

Türkiye’de kurulacak veya Türkiye’de açılacak yabancı banka şubeleri Maliye ve İktisat Bakanlıklarının teklifi üzerine Bakanlar Kurulundan izin almak mecburiyetindedir. Bu izin açılacak yeni şubeler için aranmıştır.

Bankalar, kuruluşlarından itibaren iki ay içinde Maliye ve İktisat Bakanlıklarına beyanname vermek zorundadır.

Kanun, bankalara sahip olmaları gereken en az ödenmiş veya Türkiye’ye tahsis ettiği sermaye ve yedek akçeleri toplamını banka şubelerinin bulunduğu mahallerin nüfusuna göre belirlemiştir. İlk tesis masrafları bu miktarın tespitinde dikkate alınmayacak, ancak bir şehirde birden fazla şube sermaye miktarının hesabında bir şube olarak kabul edilecekti.

Kanun, TTK hükümlerine göre anonim şirket şeklinde yönetim kurulunu teşkil etmiş olup, Genel Müdür de bu kurulun tabi üyesidir. Hisseli komandit şirket ile limited şirketlerde üç kişilik müdürler kurulu zorunlu kılınmıştır. Bu işi genel müdür olmak üzere, ikisi yönetim kurulu üyelerinden üç kişilik idare komitesi ile şubelerde, birisi merkez şube müdürü olmak üzere üç kişilik bir idare organı kurulması öngörülmüştür.

Kanun bir bankanın gerçek ve tüzel kişiye, ödenmiş sermaye ve ihtiyat akçelerinin toplamının % 10’una kadar kredi verebileceği hükmünü getirmiştir. Bu kısıtlamaya karşılık, bu oranı altın veya istikraz tahvili rehni karşılığında açılacak kredilerde % 60’a, ihraç vesaiki mukabili açılacak kredilerde % 20’ye ve ticaret mukabilinde açılacak kredilerde % 15’e çıkarılabilir.

Bu kısıtlamalara aşağıda sıraladığımız istisnalar getirilmiştir.

- Sermayesinin en az % 51’ne sahip oldukları müesseselere yapacakları işlemler,
- Özel kanunlarla vazedilen hükümlere göre yapılan muameleler,
- Maliye Bakanlığıyla yapılan muameleler,
- Devlete veya tüzel kişiliğe sahip devlet müesseseleriyle, sermayesi devlete ait bankalarla müştereken hissedar bulundukları milli sanayi şirketleri,

- Vadesinin bitimine en fazla iki yıl kalan hazine bonolarının iskontosuna ait muameleler,

- Karşılığı nakit veya devlet istikraz tahvili olan teminat mektuplarına ait muameleler,

- Maliye ve İktisat Bakanlıklarının kabul edecekleri yabancı bankaları, mukabil kefaleti ile verilen kefalet mektupları.

2999 sayılı Kanunun 20. maddesinde teminatlı kredilerin hangi sınırlar içinde, hangi organlar tarafından açıklayabileceğini belirlemiştir. Nakit şeklinde açık kredi açma yetkisi ise yönetim kuruluna verilmiştir.

Bankaların kendi iştiraklerine yapacakları yatırım ise, ödenmiş sermaye ve yedek akçeleri toplamı ile sınırlandırılmıştır. Ancak, devlet müesseseleriyle, sermayesi devlete ait bankalarla müşterek hissedar bulunan milli sanayi şirketleri bu kısıtlamadan istisna tutulmuştur.

2999 sayılı kanun,

- Bankaların ticaret maksadıyla gayrı menkul alım, satımını gayrimenkul üzerine kredi açılmasını yasaklamıştır.

- Bankaların gayrimenkul iktisabı kendi ihtiyaçları ile sınırlandırılmıştır.

- Bankalar ancak munzam teminat olarak gayrı menkul ipoteği alabilirler.

- Bankalar belirli istisnalar dışına, kredi açılan kişilerden hesap almak zorundadırlar.

- Bankalar mevduatlarını, tasarruf ve diğer mevduat diye ikiye ayırmakla yükümlüdür.

- Bankalar, toplam tasarruf mevduatının % 15'i oranında munzam karşılık ayırmaya ve bu karşılığı Devlet İç İstikraz Tahvilatı veya bunlar kadar faiz getiren diğer menkul kıymetlere yatırmak mecburiyetindedir.

Bir bankanın kabul edebileceği tasarruf mevduatı, ödenmiş sermaye ve yedek akçeleri toplamı 500 bin liraya kadar olan bankalarda üç katını, 500 bin 1 milyon lira olanlarda beş katını, 1 milyon- 4 milyon lira olanlarda altı katını, 4 milyon liradan fazla olan bankalarda yedi katını geçemez.

- Tasarruf mevduatı sahipleri, mevduatlarının % 40'ına eşit miktar için bankanın aktif üzerinde imtiyazlı alacak kabul edilmiştir.

- İlk kez TTK hükümlerinin dışında yıllık safi kararlarının % 5 oranında ileride muhtemel zararlar karşılığı ayırmakla yükümlü olmuşlardır. Bu karşılığın üst sınırı bankanın ödenmiş sermayesidir.

- Bankalar üç aylık hesap hülasaları ile bilançolarını düzenlemeye ve 2243 sayılı kanununda olduğu gibi resmi ve günlük gazetede yayınlamak mecburiyetindedirler.

- Bankalar hesaplarını ve bilançolarını TL'sı üzerinden tanzim etmeye, bilançolarını şubelerin (dahili-harici şube) hesaplarıyla mutabakat temin etmeye ve belirli miktarı aşan bankalarda, makinalı muhasebe tutmaya mecbur kılınmıştır.

2243 sayılı kanun da olduğu gibi, mevduat sahiplerine hesap vaziyeti göndermeye, on yıllık zaman aşımı hükmünü aynen korumuştur.

1.9.6- 7129 sayılı Bankalar Kanunu Ek ve Tadilleri ile 28 sayılı KHK

2999 sayılı bankalar kanunu 1936 yılından 1958 yılına kadar 22 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır. Bu kanununun devletin bankalara müdahalesinden çekinerek hazırlanmış bir yapısı vardı, bu sebeple de denetimden biraz yoksundur.

7129 sayılı bankalar kanunu, onbir bölüm, 84 madde ve 10 geçici maddeden oluşmuştur. Kanunun asıl amacı, bankaların ulusal ekonomi yararına etkin bir şekilde işlemlerini sağlamak için devletin denetimini artırmak şeklindedir. 7129 sayılı kanundan sonra üç önemli değişiklik yapılmıştır. Bunlardan ilki, 153 sayılı kanunla getirilen Tedrici Tasfiye sistemi ve bit amaçla kurulan Tedrici Tasfiye Fonudur. İkincisi ise 1211 sayılı Merkez Bankası kanunuyla Banka Kredilerini Tanzim komitesinin kaldırılması ve umumi disponibilite ve kanuni karşılıklar konusunun 1211 sayılı kanunda düzenlemeye başlanmasıdır. Üçüncü önemli değişiklik ise, 7129 sayılı kanunun pek çok hükmünün 1979 yılında çıkarılan 28 sayılı KHK ile değişiklik yapılmasıdır.

1.9.7- 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu

1715 sayılı kanunun günün şartlarına cevap vermemesi sebebiyle, Merkez Bankasının grev yetki ve organizasyonu 14.01.1970 yılında çıkarılan 1211 sayılı kanunla yeniden düzenlenmiştir. Bu kanuna 1984 yılında 3098 sayılı kanunla, 1986 yılında 3291 sayılı kanunla ve 25.04.2001 yılında 4651 sayılı kanunla önemli değişiklikler yapılmıştır.

1.9.8- 70 Sayılı Bankalar hakkındaki KHK, 3182 sayılı Bankalar Kanunu

70 sayılı KHK, 7129 sayılı bankalar kanununda bazı değişiklikler değil, başlı başına yeni bir düzenlemedir. 7129 sayılı kanunun 25 yıl gibi uzunca bir süre uygulamada karşılaşılan bir çok sorunlara açıklık getirdiği gibi, diğer taraftan da bankalara devletin her safhada müdahalesini artırmıştır.

70 sayılı KHK, 1985 yılında bazı değişikliklerle 3182 sayılı Bankalar kanunu haline getirilmiştir. 3182 sayılı kanunun amaç “tasarrufları korumak, ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılmalarını sağlamak üzere, bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir birleşme ve tasfiyeleri ile denetlemelerini düzenlemektir.” şeklinde tarif edilmiştir.

3182 sayılı kanun 15 bölüm, 100 madde ile 9 geçici maddeden oluşmuştur. Kanun 25.4.1985 tarihinde kabul edilmiş ve 18742 sayılı R.G’de 20.5.1985 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun ana hatları ile aşağıdaki bölümlerden oluşmuştur.

I- Bölüm	Genel Hükümler (Md. 1-3)
II- “	Bankaların Kuruluşu (Md. 4-9)
III- “	Bankaların Faaliyete Geçmesi (Md. 10-15)
IV- “	Şubeler(Md. 14-17)
V- “	Teşkilat ve Organlar (Md. 18-3 1)
VI- “	Yedek Akçeler ve Mevduat Hükümleri (Md. 32-37)
VII- “	Krediler ve Diğer Yatırımlar (Md. 38-50)
VIII. “	Hesap ve Kayıt Düzeni (Md. 5 1-56)
IX. “	Mesleki Disiplin ve Denetim (Md. 57-64)
X. “	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (Md. 65-69)
XI. “	Devir, Birleşme, Tasfiye (Md. 70-72)
XII. “	Çeşitli Hükümler (Md. 73-78)
XIII. “	Ceza Hükümleri (Md. 79-89)

XIV “ Kredi Alacaklarının Tahsilinin Hızlandırılması (Md. 90-94)

XV “ İstisnalar, Saklı ve Kaldırılan Hükümler (Md. 95-100)

1.9.9- 3182 sayılı kanununda daha sonra çeşitli kanun ve kararnameler ile yapılan değışiklikler aşağıda arzedilmiştir.

- 3222 sayılı kanun 6.06.1985 tarihinde kabul edilip, 18785 sayılı R.G.’de yayınlanarak 15.06.1985 tarihinde,
- 3291 sayılı kanun 28.5.1986 tarihinde kabul edilip, 19126 sayılı R.G.’de yayınlanarak 3.6.1986 tarihinde,
- 3332 sayılı kanun 25.3.1987 tarihinde kabul edilip, 19417 sayılı R.G.’de yayınlanarak 031.3.1987 tarihinde,
- 85/9855 sayılı KHK 11.9.1985 tarihinde kabul edilip, 18875 tarihinde,
- 88/12576 sayılı KHK 2.2.1988 tarihinde kabul edilip, 19744 sayılı R.G.’de yayınlanarak 4.3.1988 tarihinde,
- 3494 sayılı kanun 9.11.1988 tarihinde kabul edilip, 20000sayılı R.G.’de yayınlanarak 25.11.1988,
- 91/2166 sayılı KHK 25.8.1991 tarihinde kabul edilip, 20988 sayılı R.G.’de yayınlanarak 11.9.1991 tarihinde,
- 92/2875 sayılı KHK 22.3.1992 tarihinde kabul edilip, 21207 sayılı R.G.’de yayınlanarak 22.4.1992 tarihinde,
- 3794 sayılı kanun 29.4.1992 tarihinde kabul edilip, 21227 sayılı R.G.’de yayınlanarak 13.5.1992 tarihinde,
- 93/4189 sayılı KHK 1.3.1993 tarihinde kabul edilip, 21545 sayılı R.G.’de yayınlanarak 7.4.1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1.9.10- 93/512 sayılı Kanun Hükmünde Kararname

On adet kanun ve KHK kararname ile 3182 sayılı kanunun çeşitli madde ve fıkralarında bazı değışikler yapıldıktan sonra, büyük çapta ve köklü değışiklikler 512 sayılı KHK ile yapılmıştır.

512 sayılı KHK 23.8.1993 tarihinde kabul edilip, 21700 sayılı R.G.’de yayınlanarak 16.9.1993 tarihinde yürürlüğe girmiş olmakla beraber, bazı maddelerinin yürürlük tarihi ise 1.1.1994 olarak kabul edilmiştir.

512 sayılı KHK ile 3182 sayılı kanun onbeş bölümden ondört bölüme indirilmiş, ancak yine 100 madde ile 9 geçici madde aynen muhafaza edilerek, ayrıca bu kararname için 5 geçici madde getirilmiştir.

512 sayılı KHK ile 3182 sayılı kanunun 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 19, 20, 23, 31, 33, 37, 38, 39, 41, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 54, 57, 62, 64, 66, 68, 69, 74, 75, 78, 83, 90, 91, 92, 93, 94 ve 95 inci maddelerinde eklenti, çıkarma ve yeniden düzenleme gibi değişiklikler yapılmıştır.

1.9.11- 4389 Sayılı Bankalar Kanunu

Yukarıda belirtilen değişikliklerden sonra, Dünya Bankası ve IMF'nin telkinleri ve de sektörün darboğaza girmesine bağlı olarak, Bankalar Kanununda değişikliğe gidilerek 18.06.1999 tarihinde 4389 sayılı kanun çıkarılmıştır. 23.06.1999 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan bu kanunla 17.12.1999 tarihinde 4491 sayılı kanunla değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunla 4389 sayılı kanunun; 3/3, 3/5a, 3/8, 7/1, 7/bc, 8/2a, 8/b, 8/c, 8/d, 1 1/1, 11/2a, 11/3, 11/4, 1/5, 11/c, 11/e, 11/f, 11/g,h, 11/7, 11/8, 11/c'nin 2. paragrafı, 12, 12/1, 13/4, 14/2, 14/3, 14/4, 14/5a, 14/6, 14/7, 15/1, 15/1f, 15/5b, 1 5/6a, 16/2, 16/7, 17/1, 17/2, 17/3, 4, 5, 6, 16/1, 20/2, 20/6, 21/3, 22/8, 24/3, 24/6, Geçici madde d, Geçici madde 2g, j madde ve fıkraları değiştirilerek, yayım tarihi olan 19.12.1999 tarihinde yürürlüğe gireceği hükme bağlanmıştır. (4389 sayılı Kanunun 14. maddesinin 5/a fıkrası BDDK'nın faaliyete başladığı tarih olan 31.08.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.)

4389 sayılı kanunda, yukarıda belirtilen değişiklikler yapılmasından birbuçuk yıl sonra bu sefer de 12.05.2001 tarihinde 4672 sayılı kanunla değişiklikler yapılmıştır. Mezkur kanunla da 4389 sayılı kanunun; 2. maddesinin Özsermaye, Yedek Akçe ve Özkaynak paragrafları, 4/a, 6-/1a 2. paragraf, 7/2 bd, 8/2 c,e, 9/1b, 9/5a, 12/1a, 14/5cd, 14/6b, 14/7 3. paragraf, 15/3, 15/7a, 15/8, 15/9a, 20/5, 21/1a, 21/2 2. paragraf, 24/7 madde fıkra ve paragraflar değiştirilerek yayım tarihi olan 29.05.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu suretle, 3182 sayılı kanunda tespit edilen 15. bölümde sıralanan 100 madde ve bölümler kaldırılarak yerine 26 maddeden oluşan ve yukarıda değişiklikleri sıralanan 4389 sayılı Bankalar Kanunu 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla yapılan en önemli ve temel değişiklik ise;

Kanunun 3 ve 4. maddesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kurulmuş ve görevleri belirlenerek, sektörün siyasi organda bulunan yönetimi, bağımsız ve özerk yapıda oluşturulan BDD Kurumuna verilmiştir. 5. madde ile bankaların denetimi ile görevli bulunan Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu da Hazine Müsteşarlığından alınarak, BDDK'na aktarılmıştır.

Yeni kanunla meydana getirilen en önemli değişiklik ise, 3182 sayılı kanunun 64. maddesinin 1, 2 ve 3. fıkralarındaki bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi tedbirleri ile bankaların faaliyetlerinin durdurulmasına dair ilgili bakanın teklifi ile Bakanlar Kurulu'nda bulunan yetki, 4389 sayılı kanunun 14. maddesi ve özellikle 3. fıkrası ile Kurumun tespiti halinde Kurulun alacağı karara bağlanmıştır.,

Kanun anahatları ile aşağıdaki konulardan oluşmuştur.

<u>Madde</u>	<u>Konuları</u>
1	Amaç ve Kapsam
2	Tanımlar
3	BDD Kurumu
4	Kurum Başkanlığı ve Birimleri
5	Bankalar Yeminli Murakıplığı
6	Kurumun Özlük Hakları ve Bütçesi
7	Bankaların Kuruluşu
8	Bankaların Ana Sözleşmeleri
9	Bankaların Organları
10	Mevduat Hükümleri
11	Genel Kredi Sınırları
12	İştirakler
13	Hesap-Kayıt Düzeni
14	Denetlemeler Sonucunda, Alınacak Tedbirler
15	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

16	Bankacılık İşlemleri, Mevduat Kabul Etme İzninin Kaldırılmasının Sonuçları
17	Şahsi Sorumluluk
18	Bankaların Devri
19	T. Bankalar Birliği
20	Diğer Hükümler
21	İdari Suç ve Cezalar
22	Adli Suç ve Cezalar
23	Diğer Kanunlara Aykırılık
24	Kovuşturma, Usuller
25	Kaldırılan Hükümler
26	Yürürlük

2. BÖLÜM

BANKALARIN KAYNAKLARI

Bankalarda diğer işletmelerde olduğu gibi faaliyetlerini finanse edecek kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Bankalar için özelliği olan başlıca fon kaynaklarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Özkaynaklar,
- Merkez Bankası reeskont ve avansları,
- Fonlar,
- Dış Krediler,
- Mevduat Hesapları,
- Döviz Tevdiat Hesapları.

Yukarıda belirtilen kaynaklardan, özellikle özkaynakların banka faaliyetleri içindeki önemi düşüktür. Ancak yasal düzenlemelerde özkaynaklar bir kriter olarak kullanıldığından önem kazanmaktadır. Bankaların en önemli kaynağı bir ödeme türü olan mevduattır. Son yıllardaki kambiyo mevzuatındaki liberalleşme sebebiyle, döviz tevdiat hesapları da, hemen hemen mevduat kadar önem kazanmaya başlamıştır. Fonlar ise kamu kaynaklı olup, özellikle de kamu bankalarını ilgilendirdiğinden burada ele almayacağız.

2.1-ÖZKAYNAKLAR

2.1.1- Özkaynakların Kapsamı

4389 sayılı Bankalar Kanununa göre özkaynak; bankaların ödenmiş sermayeleri veya Türkiye'ye ayrılmış sermayeleri ile yedek akçelerin toplamıdır. (Bnk. Kn. Md. 2) Kanun diğer yandan ödenmiş sermaye ile yedek akçelerini de tarif etmiştir. (Bnk. Kn. Md. 2) 2791 ve 3094 sayılı kanunlar uyarınca yapılan yeniden değerlendirme sonucunda meydana gelen “Yeniden Değerlendirme Fonu’da” kanunun uygulamasında ihtiyat kabul edilmiştir.¹

Bankalar kanunu ödenmiş sermayeyi, bankaların üç aylık hesap özetlerindeki fiilen ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerindeki zarar ile yabancı ülkelerdeki şubelerine ayırdığı sermayenin düşülmesinden sonra kalan bakiyedir. Burada ifade edilen zarar ise, yedek akçeler ile karşılanmasından sonra kalan zarar miktarıdır.

Bu tariftten sonra, bankaların özkaynağına şu şekilde varabiliriz.

Kayıtlı Sermaye,

Ödenmemiş Sermaye,

Ödenmiş Sermaye, Yedek Akçeler,

Yeniden Değerlendirme Fonu

Yurtdışındaki Şubelere Ayrılan Sermaye,

Bilanço zararı,

Özkaynak.

2.1.2- Sermaye

Ana sözleşmelerde veya kuruluş kanunlarında tesbit edilerek, tescil edilen ve işletme sahiplerinin işletmeye koymayı kararlaştırdıkları miktar veya paranın üst sınırıdır. Hukuki anlamda ise sermaye; ana, esas, nominal gibi sıfatlarla isimlendirilir. Bankalar Kanun gereği anonim şirket şeklinde kurulduğu için, Bnk. Kn. da Md. 7,8 aranan şartlar dışında sermayenin getirilmesi ve artırılması TTK hükümlerine tabidir.

¹ Chris Matten, *Managing Bank Capital Allocation and Performance Measurement United Kingdom, May 2000*

2.1.2.1- Sermayenin Getiriliş Şekli

Bankalarda sermayenin prensip olarak nakit getirilmesi esastır. (Bnk. Kn. 7/4 a,b) Ticaret şirketlerinde ise sermaye olarak konulabilecek ekonomik değerler 8 bölüm olarak belirtilmiştir. (TTK md. 139)

- Para, alacak, kıymetli evrak ve menkul şeyler,
- İmtiyaz ve ihtira beratları, alameti farika ruhsatnameleri ve sınai haklar,
- Her nevi gayrimenkullerin faydalanma ve kullanma hakları,
- Şahsi emek,
- Ticari itibar,
- Ticari işletmeler,
- Telif Hakları, maden ruhsatları gibi ekonomik değer olan sair haklar.

Bankalar kanunu gerek mevduat sahibini korumak, gerekse bankaların faaliyetlerini bizzat nakit ile yapmaları sebebiyle, bankalarda sermayenin nakit olarak konulması mecburiyeti getirilmiştir. Bu hüküm emredici ve mutlak bir hüküm olup, aksine yada muvazaalı bir hüküm banka ana sözleşmesine konulamaz.²

Sermayenin nakit olarak konulması ve nakit karşılığında hisse senedi çıkarılması kuralının iki istisnası mevcuttur.

a- Birinci istisna 2791 ve 3094 sayılı kanunlar uyarınca yapılan yeniden değerlendirme sonucunda oluşan fonların sermayeye ilavesinde ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere 2891 ve 3094 sayılı kanunlar ile Vergi Usul Kanununun geçici 11. maddesi değiştirilmiştir. Bu değişiklik bankaların bilançoların da yer alan, amortismanına tabi kıymetlerin yeniden değerlendirilmelerine imkan tanımış ve yeniden değerlendirme ile oluşan fonun pasifte sermayeye ilave edilebileceğini kabul etmiştir. Bankalar yeniden değerlendirme fonu hesabında oluşan miktarları sermayeye ilave edebilirler. Bu durumda ise fonun sermayeye ilavesinin karşılığı nakit değildir ve bu durum Bnk. Kn. na bir istisna teşkil etmektedir. Ancak, bankalar yeniden değerlendirme sonucunda doğacak değer artışlarını, nakit karşılığı hisse senedi ihraç etmek suretiyle sermaye

² Karacan, *a.g.e.* s. 118,119.

artırımına gidilmesi ve taahhüt edilen pay bedellerinin ödenmesi şartıyla sermayelerine ekleyebilirler; Ancak, her yıl sermayeye eklenecek değer artışı, taahhüt edilen hisse bedellerinin ödenen miktarını aşamaz.

Diğer şirketlerde yeniden değerlendirme fonunun sermayeye eklenmesinde, aynı miktarda nakit taahhüdü aranmadığı için bir problem çıkması zayıf bir ihtimaldir. Halbuki bankalarda fon kadar nakit taahhüdü aranacağı için, bedelsiz hisse senetleri acaba kimlere verilecektir.

Çözüm olarak; bedelsiz hisselerin sermaye artırımında, nakit artırımı taahhüt eden kişilere taahhütleri oranında verilmesidir. Bu durum bedelsiz hisselerin asıl payların bir uzantısı olması sebebiyle müktesep hakların ihlali konusunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak, 2791 ve 3094 sayılı kanunlar diğer şirketlerden farklı olarak, bankalarda fonla birlikte nakit sermaye artırımını da zorunlu hale getirmiştir. Eski ortakların rüçhan haklarını kullanmamaları halinde, onların yerine rüçhan hakları kullanan kişilere verilen payların gerçek değeri bazen nominal değerlerin altında da olabilecektir.

b- Sermayenin nakit olarak getirilmesinin ikinci istisnası 2970 sayılı kanunla getirilen ve 3239 sayılı kanunla yapılan bir uygulamadır. But düzenlemelere göre tam mükellef kurumlar, iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından doğan gelirlerini, kamuda öngörülen belli oranda kurum sermayesine ilave edebilir. Bu durumda, sermayeye ilave edilen gelirler kurumlar vergisinden istisna kılınmıştır. Bu gelirlerin sermayeye ilavesi kar dağıtımı sayılmamakta ve ilave edilen kazançlar Gelir Vergisi Kanununun 94 maddesine göre tevkifata tabi tutulmamaktadır.

Gayrimenkul ve iştirakin taksitle satışı halinde, bankaya net bir nakit girişi olmasa bile, satış kazancı sermayeye ilave edilebilir. Taksitlerin tahsil edilme imkanının kalmaması halinde ise taksit alacakları zarar kaydedilecektir. Neticede, özkaynaklar tahsil edilemeyen taksitli alacaklar kadar azalmış olacaktır.

Bu arada 31 ve 32 sayılı Kurumlar Vergisi tebliği ile yukarıdaki uygulamadan farklı bir yorum getirmiştir. Şöyle ki, gayrimenkullerin veya iştirak hisselerinin satışında, nakit olarak satışın yapıldığı yılda sermayeye eklenmesi gerekmektedir. Yani, sadece nakit karşılığı yapılan satışlar sermayeye eklenebilecek, nakit kısma tekabül etmeyen satış bedelleri, hem sermayeye eklenemeyecek hem de, istisnadan istifade edemeyecektir.

2.1.2.2- Sermaye Sistemi

TTK esas olarak, anonim şirketlerde müseccel (muayyen) sermaye sistemini benimsemiştir. Gerçektende TTK 269. maddesi anonim ortaklığın esas sermayesinin muayyen olduğu ilkesini hükme bağlamıştır. Avrupa ülkelerinde, sermaye önceden tespit edilmekte ve ortaklığın önemli bir unsuru olmaktadır. Müseccel sermaye sisteminde, esas sermayenin tamamının taahhüt edilmesi ve kanunla öngörülen kısmının ödenmiş olması gerekir. Bankalar kanununda bir hüküm olmaması sebebiyle, TTK. nundaki nakit sermayenin dörtte birinin ödenmesi hükmü bankalarda da uygulanır. Bu sistemde sermaye sabittir. Sermayenin değiştirilmesi kanunda öngörülen prosedüre uyulmak şartı ile mümkün olabilecektir.

Türk hukukunda genel sistem müseccel sermaye sistemidir. Ancak sermaye piyasası kanunu ile SPK kayıtlı sermayeyi anonim ortakların esas sözleşmelerine hüküm konulmak şartıyla, Yönetim Kurulu kararı ile TTK hükümlerine tabi olmaksızın hisse senedi çıkarabilecekleri azami miktar olup, Ticaret Siciline tescil edilmiş sermayelerdir. (SPK md. 3/d) Kayıtlı sermaye sistemini kabul eden anonim ortaklıkların, SPK halka arz olunan ortaklık olmaları ve bu konuda SPK izin almaları gerekir.

2.2- YEDEK AKÇELER VE TURLERİ

Kanuni mecburiyetler, ana sözleşme hükümleri ve genel kurul kararları ile kardan ayrılarak ve dağıtılmayıp işletmede bırakılan kısımdır. İşletmelerde aşağıda belirtilen çeşitli sebeplere bağlı olarak yedek akçe ayrılır.³

- İşletmenin gelişmesini ve devamlılığını sağlamak,
- İşletmenin mali bünyesini güçlendirmek,
- İşletmenin ödeme gücünü artırmak,
- Dönem karının hesaplanmasında, subjektif unsurları ortadan kaldırmak,
- Kanun ana sözleşme ve diğer görevleri yerine getirmek,
- İş hayatındaki riskleri azaltmak,
- Gelecekteki muhtemel zararları karşılamak,

³ Erem, Altınok, a.g.e., s. 35.

- Aktif kıymetlerin muhtemel düşüşlerini önlemek,
- Karın dağıtımında istikrar sağlamak.

Banka işletmeleri, Bankalar Kanunun 2. maddesine bağlı olarak; TTK, özel kuruluş kanunları ve ana sözleşmeleri hükümleri çerçevesinde yedek akçe ayırırlar. Ayrıca, kredilerden doğacak riskler içinde karşılık ayrılır. (Bnk. Kn. Md. 11/12) Bu yedek akçe ve karşılıklar aşağıda sıralanmıştır.

Türkiye de bulunan yabancı banka şubelerinin Bankalar Kanununa göre özel ve serbest karşılıkların dışındaki karşılıkları ayırmasına gerek bulunmamaktadır. Bu durumda, yedek akçe ayırma yükü, Türkiye’de kurulan tüzel kişiliğe haiz bankalar için geçerlidir.

2.2.1- Kanuni ve Umumi Yedek Akçeler

Bankalar Kanunun 2 nci maddesi yedek akçelerin tanımını yaparken, TTK. na göre ayrılan yedek akçeleri tanıma dahil etmiştir. TTK.na göre kanuni yedek akçeleri iki grupta toplayabiliriz.

a-Umumi Yedek Akçe (1. Tertip Yedek Akçe)

TTK.nun 466/1 fıkrası uyarınca anonim şirketler her yıl safi karının 1/2.ni, ödenmiş esas sermayesinin 1/5 ni buluncaya kadar umumi yedek akçe ayırmak zorundadır.

b-II. Tertip Yedek Akçeler

Safi kardan I. tertip akçe ayrıldıktan başka, pay sahipleri için % 5 kar payı ayrıldıktan sonra, pay sahipleri ile kara iştirak eden diğer kişilere dağıtılması kararlaştırılmış kısmın 1/10’unu yedek akçe olarak ayrılır. Umumi yedek akçe işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idare ettirmeye, işsizliğin önüne geçmeye veya rehabilite tedbirleri almaya kullanılır. (TTK Md. 466/3)

2.2.2- İhtiyari Yedek Akçeler

TTK.nun 467. maddesinde, yedek akçeyi safi karın 1/20 den fazla miktar ayrılacağı ve yedek akçenin ödenmiş olan esas sermayesinin 1/5’ini aşabileceğini belirtilmiştir. Ayrıca ana sözleşme ile başka yedek akçelerin ayrılması ve bunların kullanılması tespit edilebilir. Diğer taraftan genel kurulda, yedek akçe ayrılmasına kanun ve ana sözleşme ile belirtilen hadlerin artırılmasına karar verebilir. (TTK Md. 469/2)

Ayrıca, TTK md. 468/1 fıkrası ile şirketin çalışanlarına yardım için kurulacak sandıklar için yedek akçe ayrılabilceğini öngörmüştür. Ancak, yardım amacına tahsis olunan bu paraların şirket mallarından ayrılması gerekir. Dolayısıyla, TTK.nun 468. maddesine göre ayrılan bu akçeler, Bnk. Kn.nu açısından yedek akçe olarak kabul edilemez.

2.2.3- Özel Kuruluş Kanunlarına Göre Ayrılan Yedek Akçeler

Özel kanunlarla kurulmuş olan bankalar için, TTK sisteminden farklı oran ve isimlerle yedek akçe ayrılması hükümleri getirilebilir. Anonim ortaklık şeklinde kurulmayan bankalar için ise, TTK hükümleri uygulanmayacağından dolayı, bu bankaların kuruluşlarında yedek akçe konusunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

233 sayılı KHK göre, teşekkül ve müesseseler yıllık karlarının % 20'sini nominal sermayelerine ulaşınca kadar, birinci tertip yedek akçe olarak ayırmak zorundadır. Ayrıca, Bankalar Kanununda öngörülen yedek akçelerde ayrılacaktır. (233 sy. KHK. Md. 36/1)

Teşekkül ve müesseselerle 233 sy KHK Md 36/ide öngörülen yedek akçeler ile vergi ve diğer kanuni yükümlülükler ayrıldıktan sonra kalan karın % 20'sini nominal sermayeye ulaşınca kadar, ikinci tertip olağan yedek akçe ayrılmasının devam olunur. (233 sy. KHK md. 3 6/2)

233 sayılı KHK'ye göre ana statüsü yayınlanan bankaların, ana statülerinde bu konuda ayrıca hüküm bulunmamaktadır.

165 sayılı KHK göre kurulan Türkiye Kalkınma Bankası ile 4759 sayılı kanunla kurulan İller Bankası hakkında, kanunlarında bu konuda özel hükümler bulunmaktadır.

2.2.4- Muhtemel Zararlar Karşılığı

3182 sayılı Kanunda, muhtemel zararlar karşılığına ilişkin olarak yer alan hükümlere, 4389 sayılı Kanunda yer verilmemiştir. Ancak, "muhtemel riskler için ayrılacak serbest karşılıklar" ayrılması Bankanın ihtiyarına verilmiştir. Kanun ve ilgili düzenlemelerde bu hususa ilişkin herhangi bir yükümlülük bulunmamaktadır.

2.2.5- Karşılıklar

Bankalar, kredi açarak faaliyetini sürdüren, diğer bir ifade ile para ticareti yapan kurumlardır. Kredinin olduğu yerde her zaman risk var demektir. Bu sebeple verilen kredinin ayrıca, teminatı olsa bile, bu teminatın nakde çevrilmesi zaman alacağı sebebiyle, bankanın likiditesi olumsuz etkilenecektir.

Karşılıklar ve yedek akçeler, ilk bakışta benzer kavramlar gibi görünüyorsa da birbirlerinden çok farklıdır. Karşılık, işletmenin ekonomik kıymetlerinde meydana gelen değer azalışları ile bir hesap döneminde meydana gelen borç ve yükümlülükleri karşılamak amacıyla ayrılan fonlardır.

TTK göre kefaletten ve garanti taahhütlerinden doğan yükümlülükler ile muhtemel zararlara karşılık olmak üzere yedek akçe ayrılması zorunlu kılınmıştır. (TTK. Md.465)

VUK 288. maddesine göre, hasıl olan veya muhtemel olan ancak miktarı kesinlikle bilinmeyen, borç mahiyetindeki bazı zararları karşılamak amacıyla hesaben ayrılan miktarlardır.

Bir karşılığın gider sayılabilmesi için,

-Karşılığın konusu açık şekilde belirtilmelidir.

-Olayların ceryanı ve akışı, karşılık ayrılmasını haklı göstermelidir.

-Karşılık ayrılmasını gerektiren gider veya zararın kaynağı, o hesap dönemi içinde bulunmalıdır.

Bankalar kredileri için karşılık ayırması, çok daha sıkı kurallara bağlanmıştır.

VUK şüpheli alacaklar, pasifte karşılık ayrılabilceğini öngörmüş, olup, VUK 323 maddesi şu alacakları şüpheli saymaktadır.

-Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar,

-Yapılan protesto veya yazı ile istenilmesine rağmen ödenmemiş, dava ve icra takibine değmeyecek kadar küçük alacaklar.

Karşılık, alacağın şüpheli hale geldiği hesap döneminde ayrılmalıdır. Bankalar dışındaki, TTK bağlı olarak kurulan şirketlerin, teminatlı alacaklarında ise, karşılık teminattan arta kalan kısım için ayrılır. Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilmeleri halinde, tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilir.

Krediler ile diğer alacaklardan doğmuş veya doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacıyla mali tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutarları,

2.2.6- Krediler ve Diğer Alacaklar:

Bankalarca kullanılan ve mali tabloların aktifinde kredi hesapları altında izlenen nakdi kredileri, aktifte izlendikleri hesaba bakılmaksızın bankacılıkla ilgili mevzuat çerçevesinde nakdi kredi sayılan alacakları, tazmin edilen veya nakde dönüşmüş gayrinakdi kredi bedellerini, bunlar dışında kalan diğer tüm alacakları ve nazım hesaplarda izlenen gayrinakdi kredileri,

2.2.7- Teminat:

Borcun geri ödenememesi riskine karşılık banka alacağının tamamen veya kısmen güvence altına alınmasını sağlayan her türlü varlık, garanti ve kefaletler ile sözleşmeden doğan hakları,

ifade eder.

2.2.8- Kredilerin ve Diğer Alacakların Sınıflandırılması

Bankalar, yurtdışı şubeleri dahil, kredilerini ve diğer alacaklarını tahsil kabiliyetine ve borçluların kredi değerliliğine göre bu Yönetmelikte yer alan kriter ve açıklamaları dikkate almak suretiyle, aşağıda belirtilen gruplar itibariyle sınıflandırarak izlemek zorundadırlar:

2.2.8.1- Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar – Birinci Grup

Bu grupta,

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullanılan,
- Anapara ve faiz ödemeleri, borçlusunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırılan,
- Ödemeleri süresinde yapılan, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan,
- Borçlusunun kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve zafiyet belirtisi bulunmayan,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

2.2.8.2- Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar – İkinci Grup

Bu grupta;

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullanılmış olan ve anapara veya faiz ödemelerinde halihazırda herhangi bir sorun bulunmayan, ancak, borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya,
- Anapara veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yeralan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamının veya bir kısmının geri ödenmeme riski bulunan veya,
- Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günü geçmeyen şekilde geciken veya,
- Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

2.2.8.3- Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar – Üçüncü Grup

Bu grupta;

- Borçlusunun özkaynaklarının veya verdiği teminatların borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle tamamının tahsil imkânı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya,
- Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamış olan ve kredinin zafiyete uğramış olduğu kabul edilen veya,
- Anaparanın, faizin veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günden fazla geciken ancak 180 günü geçmeyen veya,
- Borçlusunun işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

2.2.8.4- Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar – Dördüncü Grup

Bu grupta;

- Mevcut koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görünmeyen veya,
- Vadesi gelen veya ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı kuvvetle muhtemel olan veya,
- Borçlusunun kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıfladığı ve zafiyete uğradığı kabul edilen, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkanı veya sermaye artırımı gibi olanakların borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya,

- Anapara veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi 180 günü geçen, ancak 1 yılı geçmeyen,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

2.2.8.5- Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar – Beşinci Grup

Bu grupta;

- Tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen veya,
- Ana paranın veya faizin veya her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili 1 yıldan fazla gecikmiş olan veya,
- Üçüncü ve Dördüncü Gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının 1 yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğramış olduğuna ve borçlusunun kredi değerliliğini tam anlamıyla yitirdiğine banka tarafından kanaat getirilen,

krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

- Bu Yönetmelikte belirtilen sınıflandırma sistemi bakımından fiilen gerçekleştiği kabul edilen temel kriter, krediler ve diğer alacakların tahsillerinin, gruplara ilişkin tanım ve açıklamalarda belirtilen süreler kadar gecikmesidir. Bunun yanı sıra, bankalarca, kredinin özelliklerine uygun olarak (1) numaralı tirede belirtildiği şekilde sınıflandırılması için söz konusu gruplara ilişkin tanım ve açıklamalarda

belirtilen diğer hususların gerçekleştiğinin ya da gerçekleşmesinin kuvvetle muhtemel olduğunun ve borçlunun kredi değerliliğinin zayıfladığının, kredinin zafiyete uğramış olduğunun veya tahsil edilemeyeceğinin tespit edilmesi veya bu konuda kesin bir kanaate sahip olunması gerekir.

- Krediler ve diğer alacaklara ilişkin ödemelerin tahsilindeki gecikme ilgili gruplarda belirtilen süreleri geçmemiş olsa dahi, bankalar, bu Yönetmelikte belirtilen kriterleri ve risk yönetim ilkelerini dikkate almak suretiyle, kredilerini ve diğer alacaklarını Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grup içinde sınıflandırabilir.

2.2.9- Donuk Alacaklar

- Bu Yönetmeliğe göre, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Gruplarda sınıflandırılan ve ana paranın veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren tahsilinin 90 günden fazla gecikmiş olduğu tüm alacaklar, tahakkuk ettirilen faizlerin ve borçlu üzerindeki faiz benzeri yüklerin ana paraya ilave edilip edilmediğine veya yeniden finanse edilip edilmediğine bakılmaksızın, bu Yönetmeliğin uygulanmasında donuk alacak olarak kabul edilir.

- Kredi müşterisinin aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi durumunda, söz konusu kredi müşterisinin bankaya olan tüm borçları donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. Donuk alacak haline gelen ilk kredinin tamamen geri ödenmesi durumunda, kredi müşterisinin diğer kredileri bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesi çerçevesinde değerlendirilerek yeniden sınıflandırılabilir.

- Borçlu cari hesap şeklinde kullanılan ve herhangi bir vade kaydı bulunmayan nakdi kredilerde; dönem faizleri ile ferilerinin 90 günden daha fazla sürede ödenmeyerek ana paraya ilave edilmesi, borcun, hesabın kat edilmesini izleyen 90 günden fazla sürede ödenmemesi, bu Yönetmeliğin 9 uncu maddesi hükmüne uygun olmayan bir şekilde kredi borçlusuna bir başka kredi açılarak tahsili gecikmiş olan faizlerin ve ana paranın finanse edilmesi veya hesap limitinin 90 günden daha fazla sürekli olarak aşılması durumunda alacak, donuk alacak kabul edilerek ilgili grupta tasnif edilir.

2.2.10- Krediler ve Diğer Alacaklara Ait Tarifler

- Bankaların, kredilerinin ve diğer alacaklarının niteliklerini değerlendirerek bu konuda kesin kaniya varabilmeleri hususunda kullanmaları gereken yöntem ve kriterler, banka yönetimlerinin mevzuata, bankacılık ilke ve teamüllerine ve banka yapılarına uygun olarak belirlediği kredilendirme politikaları ve kuralları ile risk izleme süreçlerinde yer alan yazılı ve yazılı olmayan araç ve kriterlerdir.

-Bankaların, kredilerini ve diğer alacaklarını tahsil kabiliyetlerine ve borçluların kredi değerliliklerine göre sınıflandırabilmelerini teminen;⁴

2.2.10.1- Kredi Değerliliğinin Zayıflaması:

Borçlunun, varlıklarının yükümlülüklerini vadesinde ve tam olarak karşılamada yetersiz hale gelmesi, finansal kaldıraç oranının bankaca kredi değerlendirilmesinde kullanılan standart kriterlere göre kabul edilebilir seviyede olmaması, borç ödeme gücünden önemli ölçüde yoksun hale gelmesi, işletme sermayesinin ve/veya özkaynaklarının kredinin tahsil kabiliyetini zaafa uğratacak ölçüde yetersiz kalması durumlarından herhangi birinin varlığını,

2.2.10.2- Kredinin Zafiyete Uğraması:

Yapılan değerlendirmelerde cari şartlar ve olayların esas alınması kaydıyla, kredi sözleşmesinde yer alan bağlayıcı şartlar çerçevesinde vadesi gelen kredi tutarının banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması durumunu,

2.2.10.3- Kredinin Kayıtlı Değeri:

Kredinin, bankanın muhasebe defterlerinde görünen ve özel karşılık düşülmeden önceki hesap değerini,

ifade eder.

- Bu Yönetmeliğin uygulanmasında kredi değerliliğinin zayıflamış olup olmadığı, kredi riskini etkileyen tüm şahsi, finanssal ve ekonomik faktörlerin, finanssal, sektörel ve firma değeri ile ölçeğine ve firma yönetiminin niteliğine ilişkin analizleri içeren yöntemlerin kullanılarak, sürekli değerlendirilmesi suretiyle belirlenir.

⁴ K.C. Nond, *Credit and Banking What Every Small Entrepreneur Must Know*, January 2000

- Bankalarca krediler ve diğer alacakları bakımından gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel bir durumun tespiti, makul ve desteklenebilir varsayımlar ve hesaplamalar kullanılarak yapılacak tahminlere dayandırılmalıdır. Bir kredinin zafiyete uğrama düzeyinin ölçülmesi, bankanın bu şekilde tahminde bulunmasını ve durumu bir bütün olarak değerlendirerek karar vermesini gerektirir. Bankalar, kredilerinin ve diğer alacaklarının niteliklerinin belirlenmesinde ve bunların tasnif edilmesinde belirlenen diğer kriterlere ilave olarak, kredinin zafiyete uğramış olup olmadığının tespiti için;

- Geleceğe ilişkin tahmini nakit akımlarının bugünkü değerinin, faizin ferileri dikkate alınmak suretiyle kredinin içsel getirisini ifade eden etkin faiz haddi ile iskonto edilerek,

2.2.10.4- Kredinin Değerinin Gözlenebilir Piyasa Fiyatına/Rayicine Göre Ölçülmesi

- Teminata dayalı kredilendirmelerde veya kredinin geri ödemesinin ya da tasfiyesinin tamamen teminatın nakde çevrilmesine bağlı olduğu durumlarda, nakde çevrilme kuvvette muhtemel ise kredinin zafiyete uğramış olup olmadığının teminatın rayiç değerine göre,

ölçülmesi yöntemlerinden birini kullanabilirler.

Verilen krediyle ilgili olarak geleceğe ilişkin tahmini nakit akımlarının bugünkü değeri veya kredinin gözlenebilir piyasa fiyatı/rayici veya kredinin teminatının rayiç değeri, söz konusu kredinin kayıtlı değerinin altında ise banka, kredinin, tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğradığına kanaat getirerek, diğer faktörleri de dikkate almak suretiyle, krediyi ilgili grup altında sınıflandırır.⁵

- Kredi zafiyetinin ölçülmesinde, kredinin kayıtlı değerine, tahakkuku ve reeskontu yapılan faizler, ertelenen komisyonlar, diğer yükler ile kredinin tutarını etkileyen tüm gelir ve gider unsurları dahil edilir.

- Nakit akımlarına ilişkin bankanın elde ettiği fiili sonuçlar söz konusu ölçümlemede esas alınan tahminlerden farklı olabilir. Geleceğe ilişkin tahmini nakit akımı ile gerçekleşen fiili nakit akımı arasında önemli farklar gözlenirse, ölçüm işlemi

⁵ *Hrishikes Bhattachary, Banking Strategy Credit Appraisal and Lending Decision A Risk Return New Delhi, April 1999*

yeniden yapılır. Banka, tahmini nakit akımının miktarını ve zamanlamasını, münferit krediler bazında en iyi şekilde ortaya koyacak bir değerlendirme yapmalıdır. Bu değerlendirmede, kredi borçlusunun kredi değerliliğinin saptanmasında ve derecelendirilmesinde kullanılacak veriler esas alınır. Bununla beraber, küçük bakiyeli ve aynı ortak özelliğe sahip büyük gruplar oluşturan tüketici kredileri, kredi kartları alacakları, ipotekli ev kredileri gibi zafiyete uğramış bazı bireysel kredilerin risk özelliklerinin, zafiyete uğramış diğer kredilerin risk özellikleri ile benzerlik taşıması durumunda, banka zafiyete uğrama durumunu ölçmek için ortalama tahsil süresi, ortalama tahsil miktarı ve fiili faiz oranları gibi istatistikleri kullanabilir ve bu kredileri birlikte ve bir bütün olarak değerlendirebilir.

2.2.11- Bankalarca Ayrılacak Özel ve Genel Karşılıkların Oranları

- Özel Karşılık: Belirtilen hususlar dikkate alınarak, kredi ve alacağı;

Üçüncü Gruba alındığı tarihten itibaren en az % yirmisi, Dördüncü Gruba alındığı tarihten itibaren en az % ellisi, Beşinci Gruba alındığı tarihten itibaren % yüzü, oranında özel karşılık ayrılır.

- Genel Karşılık: Bankalar, standart nitelikli nakdi kredileri ve yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının binde beşi ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde biri oranında genel karşılık ayırmak zorundadır. Bu hükmün uygulanmasında standart nitelikli nakdi krediler ve yakın izlemedeki nakdi krediler, “Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabı”, “Tahsili Şüpheli Ücret, Komisyon ve Diğer Alacaklar Hesabı” ve “Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar Hesabı” dışındaki kredi hesaplarında izlenen nakdi kredileri ve aktifte izlendikleri hesaba bakılmaksızın bankacılık mevzuatı çerçevesinde nakdi kredi sayılan alacakları kapsar.

- Bu fıkra uygulamasında;

Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller,

OECD ülkelerinin merkezi yönetimleri ve merkez bankalarına açılacak krediler,

OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler veya bunlarca verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,

Avrupa Merkez Bankasına açılacak krediler ile bu Bankaca ihraç edilen menkul kıymetler veya verilen diğer garantiler karşılığında kullanılacak krediler,

Hazineye doğrudan kullanılan krediler ile Hazine garantisi ile kullanılan krediler,

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile ya da bu Banka nezdindeki piyasalarda yapılan işlemler,

Teminat, rehin veya belirli bir gerçek ya da tüzel kişiye veya risk grubuna kullanırmak amacıyla verilenler hariç olmak üzere, bankaların birbirlerine verdikleri, vadesiz ve temdide konu olmamış bir aya kadar vadeli krediler,

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.'ne (7.8.1989 gün ve 14425 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Eximbank'a dönüşmüştür) kullanılan krediler, Nakit ve mevduat karşılığı kullanılan krediler, Devlet tahvili ve hazine bonosu karşılığı kullanılan krediler, genel karşılık hesaplamasında dikkate alınmaz.

Bu itibarla, söz konusu varlıkları aktiflerinde bulunduran bankalar, bu aktifleri Yönetmelikte öngörülen şekilde sınıflandıracak ancak, genel karşılıkların hesaplanmasında dikkate almayacaklardır.

- Genel karşılığa tabi gayrinakdi krediler; Teminat mektupları, kabul kredileri, akreditif taahhütleri, ciolar gibi bankayı bir şartın ifa edilememesinden dolayı ileride doğabilecek bir borç yükümlülüğü altına sokarken, aynı zamanda da diğer şahıslardan alacaklı duruma getiren her türlü cayılamaz gayrinakdi kredilerdir.

- Aylık olarak, her ayın son günü itibariyle hesaplanan genel karşılık miktarları gider yazılarak pasifte "Genel Kredi Karşılıkları Hesabı"nda muhasebeleştirilir.

2.2.12- Teminatlar

- Bankalar, kredilerine ve diğer alacaklarına ilişkin teminatları aşağıda belirtilen teminat grupları itibariyle sınıflandırarak takip etmek zorundadır. Teminat tutarı sadece özel karşılık tutarının hesaplanmasında, alacak tutarından yapılacak indirim olarak dikkate alınır.

2.2.12.1- Birinci Grup Teminatlar

Nakit ve mevduat, Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller,

OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler,

Avrupa Merkez Bankasınca ya da bu Bankanın kefaletiyle ihraç edilecek menkul kıymetler,

2.2.12.2- İkinci Grup Teminatlar

Altın ve diğer kıymetli madenler,

Borsaya kote edilmiş hisse senetleri,

Varlığa dayalı menkul kıymetler,

Özel sektör tahvilleri,

Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları,

OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri, Avrupa Merkez Bankasınca verilecek garanti ve kefaletler, Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları,

Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni,

Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller,

Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri,

Müşterilerden alınan gerçek kambyo senetleri,

2.2.12.3- Üçüncü Grup Teminatlar

Ticari işletme rehni,

İhracat vesaiki,

Taşıt rehni,

Uçak veya gemi ipoteği.

Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri,

Müşterilerden alınan diğer senetler,

2.2.12.4- Dördüncü Grup Teminatlar

İlk üç grup dışında kalan teminat türleri.

- Özel karşılıkların hesaplanmasında, teminatların değerlendirilmiş tutarları, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grupta izlenen donuk alacak tutarından, aşağıda belirtilen dikkate alınma oranları vasıtasıyla tespit edilen miktarda indirilerek, özel karşılığa tabi alacak tutarı belirlenir. Özel karşılığa tabi alacak tutarının belirlenmesi işlemi, her bir borçlu için bankanın münferit alacağı ve o borçlunun teminatlarının değerlendirilmiş tutarları esas alınarak yapılır.

Birinci grup teminatların dikkate alınma oranı	: % 100
İkinci grup teminatların dikkate alınma oranı	: % 75
Üçüncü grup teminatların dikkate alınma oranı	: % 50
Dördüncü grup teminatların dikkate alınma oranı	: % 25

- Özel karşılıkların hesaplanmasında dikkate alınacak değerlendirilmiş teminat tutarı donuk alacak miktarını aşamaz. Değerlendirilmiş teminat tutarının donuk alacak tutarını aşması durumunda, bunun sadece donuk alacak tutarına karşılık gelen kısmına yukarıda belirtilen dikkate alınma oranlarının uygulanması sonucu bulunacak tutar, indirilecek tutar olarak dikkate alınır.

- Bir donuk alacak tutarı birden fazla grupta izlenen türde teminatla teminatlandırılmış ise özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınacak teminatların hesaplanmasına, grup sıralamasına göre en likit kabul edilen birinci gruptan başlanır.

- Birden fazla türde teminata sahip, donuk alacak niteliğini haiz bir kredi için ayrılacak özel karşılığın hesaplanmasında, öncelikle her bir teminat türünün ayrı ayrı değerlendirilmiş tutarlarının, donuk alacak tutarını aşıp aşmadığı kontrol edilir.

Hesaplama da birinci olarak ele alınan teminat türünün değ erlenmiş tutarının, en fazla, donuk alacak tutarına eş it olan kısmı, bu teminata ait dikkate alınma oranı ile çarpılarak donuk alacak için özel karş ılığ ın uygulanmayacağı kısım bulunur. İkinci teminat türü ve varsa üçüncü teminat türü için de aynı iş lem ayrı ayrı ve sırasıyla tekrarlanır. Bu iş lemlerin sonucunda, donuk alacağ a ilişkin olarak özel karş ılık uygulanacak bir tutar kalırsa, bu artan tutar üzerinden özel karş ılık ayrılır.

- Banka tarafından, teminat tutarı dikkate alınmaksızın donuk alacağ ın sınıflandırıldığı grup için geçerli olan özel karş ılık oranlarından az olmamak kaydıyla, söz konusu donuk alacak tutarının tamamına kadar özel karş ılık ayrılabilir.

- Teminatların değ erlemesi ve muhasebeleştirilmesi, Bankalar Kanununa göre uygulamaya konulan “Bankalarca Uygulanacak Muhasebe Standartları, Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi”nde yer alan varlıkların değ erlemesine ilişkin usul ve esaslara göre yapılır.

- Teminatın değ erlenmiş tutarı belirlendikten sonra, bu tutarın bankanın tamamen tasarrufunda olan ve banka tarafından nakde dönüştürülebilecek kısmı, özel karş ılığ a tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınır. Teminat üzerinde banka dışında bir başka tarafın hakkı veya tasarrufu mevcut ise bankanın tasarrufunda bulunmayan tutar, özel karş ılığ a tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınmaz.

- Üçüncü grup teminatlar arasında yer alan kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletlerinin teminat olarak değ erlenmesi, söz konusu kefillerin veya garantörlerin mali ve ekonomik gücünün parasal olarak ölçülmesi suretiyle yapılır. Bu tür bir teminatın değ erlemesinde kişilerin vermiş oldukları kefaletlerin tutarı ya da yükümlü oldukları tutarlar yerine bu kişilerin yükümlölüklerini ödeme güçleri dikkate alınır.

- Teminat olarak verilen senetlerin değ erlemesi yapılırken senet borçlularının kredi değ erlilikleri ve ödeme güçleri de, bu senetlerin rayiç değ erlerinin belirlenmesinde dikkate alınır.

2.2.13- Kredilerin ve Diğer Alacakların Yeniden Yapılandırılması veya Yeni Bir İtfa Planına Bağlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar

Bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde belirtilen sınıflandırma esasları kapsamında kredilere ve diğer alacaklara ilişkin olarak bankaya olan ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin geçici likidite sıkıntısından kaynaklanması halinde, borçluya likidite gücü kazandırmak ve banka alacağının tahsilini sağlamak amacıyla gecikmiş faizler de dahil olmak üzere alacağın, bu maddede belirlenen esas ve usullere uyulmak kaydıyla, gerektiğinde ilave kredi açılmak suretiyle yeniden yapılandırılması ya da yeni bir itfa planına bağlanması bir defaya mahsus olmak üzere mümkündür.

- Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, geçici likidite sıkıntısı, yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirebilecek ödeme gücüne sahip olan bir kredi borçlusunun normal faaliyetlerden kaynaklanan fon giriş ve çıkışlarının, satış gelirlerinin veya faaliyet gelirlerinin beklenmedik ve geçici bir nedene bağlı olarak dalgalanmasından dolayı düzensiz hale gelmesinden kaynaklanan yönetilebilir bir nakit açığını ifade eder.

- Yeniden yapılandırılan ya da yeni bir itfa planına bağlanan krediler, o tarihe kadar sınıflandırılarak izlendikleri Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grup krediler ve diğer alacaklar içinde en az 6 ay süreyle takip edilmeye devam olunur. Bu süre içinde söz konusu alacaklar için, izlendikleri gruba uygulanan özel karşılık oranlarında karşılık ayrılmasına devam edilir.

Yeni bir itfa planına bağlanan krediler için toplam alacak tutarının en az %15 mm, ilave kredi kullanılmak suretiyle yeniden yapılandırılan krediler için ise toplam alacak tutarının % 30 unun geri ödenmiş olması ve en az 6 ay süreyle izlendikleri grupta takip edilmesi şartıyla ve ödemelerin aksatılmaması kaydıyla, söz konusu alacaklar, 6 aylık süreden sonra “Yenilenen ve İtfa Planına Bağlanan Krediler Hesabı”na aktarılır. “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”te yer alan “bankanın dahil olduğu risk grubu tanımı” kapsamında bulunanlardan olan alacaklar, bu maddede belirtilen esaslar dahilinde ilave kredi açılmaması kaydıyla yeni bir itfa planına bağlanabilir. Bankalar, “Yenilenen ve İtfa Planına Bağlanan Krediler Hesabı”na intikal eden alacakları, bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde belirtilen sınıflandırma esasları çerçevesinde niteliklerini yeniden değerlendirmek suretiyle belirlenecek gruplar altında yeniden sınıflandırabilirler.

2.2.14- Değerleme, Muhasebeleştirme ve Raporlama Esas ve Usulleri

Bu Yönetmelikte belirtilen gruplarda sınıflandırılan krediler ve diğer alacakların değerlendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi ile ayrılan karşılıkların muhasebeleştirilmesi ve bunlara ilişkin hesapların bankaların mali tablolarında gösterilmesi, Bankalar Kanununa göre uygulamaya konulan “Bankalarca Uygulanacak Muhasebe Standartları, Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi”nde yer alan esas ve usullere göre yapılır.

2.2.14.1- İstisnalar

Bu Yönetmeliğin 7/2 b fıkrasında belirtilen işlemler, genel karşılık hesaplamasının dışında tutulmuştur.

Diğer yandan yine aynı Yönetmeliğin 11 inci maddesinde; ilgili kanun, kararname ve tebliğlerle teşkil edilmiş fonlardan yetkili mercilerin talimatı ile tahsis olunan ve riski aracı bankalara ait bulunmayan krediler, bankaların özel görev hesaplarında izlenen özel görev alacak tutarları, Mülga 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Bankalar Kanununun ilgili maddelerine göre tasfiye yoluyla başka bir bankaya intikal eden alacaklar ile 25/3/1987 tarihli ve 3332 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan işlemler için özel ve genel karşılık oranları % sıfır olarak dikkate alınacağı belirtilmiştir.

2.2.14.2- Özel Finans Kurumlarınca Kullandırılan Fonlar ve Diğer Alacaklar

Özel finans kurumlarınca kullandırılan fonlar ve diğer alacaklar bu Yönetmelik hükümlerine tabidir. Katılma hesaplarından kullandırılan fonlar ve diğer alacaklar için bu Yönetmelik hükümleri uyarınca ayrılan özel ve genel karşılıklar gider hesapları ile katılma hesaplarına, Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre belirlenen kara ve zarara katılma oranlarına göre yansıtılır.

2.3- MERKEZ BANKASI KAYNAKLARI

Merkez Bankalarının en önemli işlevlerinden birisi, bankalara finansman kaynakları sağlamaktır. Merkez Bankasının bankalara açtığı krediler, ekonominin ve bankaların likiditesini ve finansmanını sağladıkları gibi bir para-kredi politikası aracı olarak ekonominin düzenlenmesinde de kullanılmaktadırlar.⁶

⁶ Avni Zarakoğlu, *Merkez Bankacılığı* BTHA Enstitüsü 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 1,2.

Merkez bankaları reeskont yaparak son ödünç verme kaynağı niteliği kazanırlar. Bu bakımdan para rezervlerinin Merkez Bankalarında toplanması, ticari hayatın gerektirdiği tedavüldeki kıymetli evrakı bankalar yeniden iskonto ettirmesi anında son müracaat mercii olması, ister yasalarla, isterse gelenek icabı olsun, bir ülkenin para ve bankacılık düzeninde önemli bir etken teşkil eder.

Bankalar, iştirâ veya iskontoya aldıkları senetler mukabilinde müşterilerine bir miktar para ikraz ederler, buna senet mukabili kredi denir. Senetler vadeleri gelene kadar banka portföyünde saklanıp vade sonunda para tahsil edilebilir. Fakat, bankalar yeniden paraya ihtiyaç duydukları zaman senetleri vade sonuna kadar portföylerinde tutmayıp daha ucuz bir fiyatla merkez bankasına yeniden kırdırır, karşılığında aldıkları parayla likiditelerini yükseltirler ve aynı parayı tekrar kredi olarak verirler. Buna reeskont, merkez bankasına ödenen fiyata da reeskont faizi denir.

Hükümetler reeskont işlemlerini, piyasadaki kredi hacmini artırma veya azaltma aracı olarak kullanmak suretiyle, reeskont miktar ve faizini artırıp eksilterek para piyasasına etkili olur ve piyasadaki talep hacmini ayarlayabilirler.⁷

Merkez Bankası kaynaklarını iki ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar;

2.3.1- Reeskont Kaynakları

Reeskont kaynaklarını da kendi arasında üçe ayırabiliriz

2.3.1.1- İskonto Edilmiş Senetlerin Reeskont Edilmesi

İskonto ve iştirâ senetlerinin reeskonta verilmesi, yani bu senetlerin işleme kabul edilebilmesi için, bankanın merkez bankasından önceden kredi limiti almış olması gerekir. Merkez Bankasının belirlediği esaslar ve limitler dışında senet kabulü mümkün değildir. Ayrıca, senedi iskontoya verilecek müşterinin de merkez bankasında reeskont kredisinin bulunması lazımdır.⁸

Bankaların ellerinde bulunan en az iki imzalı senetlerin arkasına ilgili banka tarafından, Merkez Bankasının emrine “Bedeli nakten alınmıştır” şeklinde bir ciro ile ve reeskonta özgü bir bordro ile gönderilir. Merkez bankasınca bu senetler kontrol edilip;

⁷ Poul Mizen, *Central Banking Monetary Theory and Practice, The United States of America, January 1999*

⁸ Eyüpgiller, a.g.e., s. 106,107

senetlerin kredi türüne göre tespit edildikten sonra, senetlerin tutarı ilgili bankanın cari hesabına alacak kaydedilir. Belirli koşullara uygun olmayan senetler muhatap bankaya geri gönderilir. Ayrıca durum bir dekontla da karşı bankaya bildirilir. Reeskonta kabul edilen senetler sürelerinde ödenince Merkez Bankası'na geri gönderilir.

2.3.1.2- Tahvil ve Hazine Bonolarının Reeskontu

Banka Devlet Tahvilleriyle borsada kayıtlı diğer sağlam tahviller karşılığında borsa değerlerinin en çok % 80'i oranında ve 120 gün vade ile bankalarına avans verebilir. Kendi ihraç ettikleri tahviller karşılığında bankalara avans verilmez.

Merkez Bankası'nın kullandığı kısa vadeli kredilere ilişkin uygulama esaslarını zaman zaman bankalara iletmektedir. Uygulama bu talimatlar doğrultusunda yürütülmektedir. Uygulanan başlıca kredi türleri şunlardır.

- Ticari Reeskont Kredisi,
- Sanayici ve Madenci Reeskont Kredisi,
- Küçük Sanatkar ve Esnaf Kredisi,
- Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri Kredileri,
- Tarım Kredi Kooperatifleri Kredileri,
- Diğer Tarımsal Krediler,
- Tahvil Karşılığı Avans,
- İhracat Kredileri,
- Tütün Kredisi.

2.3.1.3- Orta ve Uzun Vadeli Reeskont ve Avanslar

Merkez Bankası, Banka meclisi tarafından tespit edilecek esas ve şartlar dahilinde bankalar tarafından tevdi edilecek vadelere en çok 8 yıl kalmış olan senetleri reeskonta kabul etmekte veya karşılığında avans vermektedir. 1211 sayılı kanunda 5 yıl olan bu süre 3098 sayılı kanunla 8 yıla çıkarılmıştır.

Uygulanan başlıca Orta Vadeli Krediler şunlardır

- Orta Vadeli Reeskont Kredisi,
- Yatırım Malları İmalatçı-Satıcı Kredisi,
- Orta Vadeli Zirai Reeskont Kredisi,
- Yarım Kalmış Yatırımların Finansmanı İçin Reeskont Kredisi.

2.3.2- İnterbank Para Piyasası

Ülkemizde İnterbank para piyasasının çalıştırılması T.C. Merkez Bankası tarafından 2 Nisan 1986 tarihinde başlatılmıştır. Sistem, bankaların bazılarında plase edilmemiş fonlar bulunurken, diğer bazılarında, fonların yetersizliğine rağmen bazı kredi taleplerinin cevapsız kalması pozisyonuna dayanır. Genellikle çok kısa vadeli olan bu bankalar arası para talebi haftalık veya 1 aylık vadeleri kapsamaktadır.

Merkez Bankasının hiçbir ücret almaksızın yapmakta olduğu havale, telefon ve teleks masraflarını karşılamak üzere, yapılan işlemlerden anapara tutarının onbinde birinden az olmamak kaydıyla, faiz oranının % 5'i oranında komisyon almaktadır.

İşlemlerin yapılış şekli ve özellikleri kısaca şöyledir;

- Borç almak veya borç vermek isteyen banka, miktar, vade ve faiz miktarlarını Merkez Bankası ilgili birimine bildirir.
- Bankaların öneri ve taleplerinden uygun olanlar, isim verilmeden, borç almak isteyenlerden en yüksek faizi vermeyi kabul edenler ve borç vermek isteyenlerden en düşük faize razı olanlar bilgisayar sistemiyle bütün bankalara duyurulur.
- En uygun öneriler alıcı bulduğu takdirde, ikinci en uygun öneri ekrana getirilerek piyasadaki diğer taleplerin karşılaştırılması sağlanır.
- En az işlem limiti 100 milyon lira veya katları olarak yapılır.
- Piyasada, bir gece, bir, iki, üç, dört hafta ve bir ay vadeli işlemler kabul edilir.
- Yada T.C. Merkez Bankası her bankanın bilançosuna göre belirleyip, asgari ve azami miktarı tespit eder.

2.4 - MEVDUAT

Günümüzde bankaların başlıca görevlerini üç ana grupta toplamak mümkündür.

- 1- Mevduat toplama,
- 2- Kredi verme,
- 3- Bankacılık hizmetleri.

Bankaların esas etkinliği, halkın elinde duran ihtiyaç fazlası parayı saklamak ve değerlendirmek amacıyla halktan toplamak ve iş yapmak isteyip de kaynağı olmayan kişi ve kurumlara belli bir kira karşılığı kullandırmaktır.⁹

⁹ Sungur, a.g.e., s. 3,4.

Bu surette mevduat sahibi, banka ve müteşebbislerin birbirlerini tamamlamasını veya birbirlerine yaklaştırılmasını sağlamış olur. Diğer taraftan gelişen ekonomik yaşamın isteklerine bağlı olarak bankalar birtakım parasal ve ekonomik hizmetleri de yine bir bedel karşılığında müşterilerine sunarlar. Hatta günümüzde pek çok banka, az riskli ve daha çok karlı olması sebebiyle kat bankacılığı diye tabir edilen, hizmet bankacılığında uzmanlaşmaya gitmektedir.

2.4.1- Mevduatın Tanımı ve Niteliği

Bankalara, istenildiği zaman yada belli bir müddetin sonunda çekilmek üzere yatırılan, Türk lirası yada yabancı paralara mevduat veya tevdiat denilmektedir.¹⁰

4389 sayılı Bnk.Kn.nun 10. maddesi 1, 2, 3, 4. fıkraları mevduata ilişkin hükümleri düzenlemiştir. Mevduat; yazılı ve sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle faiz .veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığında istendiğinde veya belli vadede iade edilmek üzere para alınması mevduat kabulü sayılır.” şeklinde tanımlamıştır.

Kişi yada tüzel kişilerin bankalara para yatırımlarının başlıca iki sebebi vardır.

- Gelir elde etmek,
- Güvenli bir şekilde parasını saklamak.

Mevduatın kaydına ve izlenmesine yarayan hesaplara, bankacılık sektöründe mevduat hesapları, tevdiat hesapları, alacaklı cari hesaplar veya tasarruf hesapları gibi çeşitli isimler verilmektedir. Bu sebeple, bu hesapların ortak özelliği daima alacak bakiye vermeleri, borç bakiyesi göstermemesidir. Yani, bu hesaplar mutlaka bir para yatırarak açılır ve mudi bu hesaptan en fazla yatırdığı kadar para çekebilir. Zaman, zamanda olsa mudi yatırdığı paradan daha çok para çekerse (hatırlı mudiler) ve çek keşide ederse, hesap borç bakiyesi gösterir ki, bankacılık dilinde bu duruma “kırmızı bakiye” denilmektedir.

Günümüzde giderek yaygınlaşan ve “overdraft” adı verilen bir usulle, müşteriye yatırdığından daha fazla para kullanma imkanı sağlayan uygulamalar geliştirilmiştir. “Kredili mevduat hesabı, borca geçen alacaklı hesap” gibi çeşitli isimlerle anılan bu hesaplar esas olarak, kredi hesabı niteliğinde olup, kredi konusundaki kısıtlama ve işleyiş kurallarına tabidir. Yani mevduat hesaplarının ana özelliği olan, devamlı suretle

¹⁰ David H. Friedman, *Deposit Operations* (y.y.,t.y.)

alacaklı bakiye verme niteliği bu yeni uygulamalarda olmayıp, bu hesaplar iki taraflı çalışıp, borç bakiyesi de verebilmektedir.

Mevduat kabulü dolayısıyla, banka ile mudi arasında bir sözleşme meydana gelmektedir. Bu sözleşme BK açısından “usulsuz tevdi” yada “Karz” sözleşmesi karakterini gösterir. Bankalar topladıkları paraları ayen değil mislen geri vermeleri kararlaştırılmış bulunduğuna göre, mevduat işlemi BK nun 472. maddesine göre bir “usulsuz tevdi sözleşmesi” olarak kabul edilebilir.

Günümüzde bazı gazete, televizyon ve pazarlama firmalarının kura ile teslim edecekleri dayanıklı tüketim malları, otomobil ya da benzeri eşyalar ile mesken ikramiyelerine katılma karşılığında depozito olarak para toplamalarının mevduat sayılacağı açıklanmıştır. Bu durum, Bankalar kanununa göre her ne kadar mevduat sayılmışsa da, bu yaklaşımı benimsemek mümkün değildir. Bu durum bir taksitli satış modeli olup; taksitli satışlara finansman sağlanması olarak düzenlenmesi ve mevduatta ayrılması gerekir kanaatindeyiz. Nitekim taksitli satışların şartları 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu uyarınca Banka Meclisi tarafından belirlenecektir.

Bu açıklamalar çerçevesinde bankalar, mevduatı başlıca dört sebebe bağlı olarak toplarlar

- Geri verilmek amacıyla para toplanması,
- Aynı ve misli olarak geri verme,
- Paranın bir ivaz karşılığında alınması,
- Duyuru yapılması.

2.4.2- Mevduatın Vade ve Türleri

Mevduatın sınıflandırılması birkaç yönden mümkünse de en geleneksel ayrımı vade bakımından yapılan; vadesiz, ihbarlı ve vadeli mevduat şeklindeki ayrımıdır.

2.4.2.1- Vadesiz Mevduat (İhbarsız Mevduat)

Bankalara belirli bir süreye bağlı olmaksızın, istenildiği zaman geri alınmak üzere yatırılan paralara, vadesiz ya da ihbarsız mevduat denilir. Bu tür mevduat her an müşterinin kullanımına hazır tutulması gerektiğinden, bankaların bu tür paralardan yararlanma imkanı azdır. Bankalar, savaş bunalım dönemleri haricinde, vadesiz mevduatın tamamını kasalarında tutmazlar ve kullanırlar.

2.4.2.2- İhbarlı Mevduat

Bankalara, ihbar tarihinden itibaren belirli bir gün sonra çekilmek kaydıyla yatırılan paralara ihbarlı mevduat denir. Örneğin, 7 gün önce yazılı ihbar vermek suretiyle çekilebilen mevduat demektir.

2.4.2.3- Vadeli Mevduat

Bankaların belirli bir süreye bağlı olarak ve o süre sonunda geri alınmak üzere yatırılan paralara vadeli mevduat denir. Bu tür mevduat; 1 ay, 3 ay, 6 ay ve 1 yıl vade ile açılır. Ayrıca, 2, 3, 4 ve 5 yıl vadeli ve değişken faizli olarak da açılabilir. (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli)

2.4.2.4- Birikimli Mevduat

Asgari 5 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerle hesaba para yatırmaya imkan veren mevduattır.

2.4.2.5- Katılma Hesaplarının Vadeleri

Özel fon havuzları şeklindeki katılma hesapları hariç olmak üzere, özel finans kurumları nezdinde açılacak katılma hesaplarının vadeleri.

1 aya kadar vadeli (1 ay dahil)

3 aya kadar vadeli (3 ay dahil)

6 aya kadar vadeli (6 ay dahil)

1 yıla kadar vadeli

1 yıl ve daha uzun vadeli

Yukarıda belirtilen esaslar 29.03.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4389 sayılı Bankalar Kanununun 10/2.a fıkrasında, diğer mevduat hesapları “T.C. Merkez Bankası’na tespit edilecektir” denilmiştir.

1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nun 4/I-1 ve 40/III-b maddeleri gereğince, bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir. Buna göre;

2.4.3- Mevduatın Türleri

Mevduatın türleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

2.4.3.1- Tasarruf Mevduatının Tarifi

2.4.3.2- Resmi Kuruluşlar Mevduatı

2.4.3.3- Ticari Kuruluşlar Mevduatı

2.4.3.4- Bankalararası Mevduat

2.4.3.5- Diğer Kuruluşlar Mevduatı

2.4.3.6- Tasarruf Mevduatının Tarifi

Gerçek kişiler tarafından bu nam altında açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan mevduat “tasarruf mevduatı”dır.

2.4.3.7- Resmi Kuruluşlar Mevduatı

Genel ve katma bütçeli daire ve kurumların, yerel yönetimlerin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin, tereke hakimlerinin mevduat “resmi kuruluşlar mevduatı”dır.

2.4.3.7.1- Genel Bütçeli Daire ve Kuruluşlar

Devlet bütçesi ile idare edilen ve bütçe kanunlarında gösterilen devlet daireleri ile bunlara bağlı kuruluşlardır.

2.4.3.7.2- Katma Bütçeli İdareler

Bütçe kanunu dışında idare edilen Genel Muhasebe Kanunu’na göre giderleri özel gelirler ile karşılanan kamu kuruluşlarıdır.

2.4.3.7.3- Yerel Yönetimler

Halkın yerel nitelikteki hizmet ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş ve esasları Kanunla belirtilen ve karar organlar seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Bunlar;

- İl Özel İdareleri,
- Büyük Şehir Belediyeleri,
- Belediyeler,
- Köylerdir.

Yukarıda belirtilen yerel yönetim kuruluşlarına benzeyen, ancak tüzel kişiliği bulunmayan “mahalle yönetimi” ile “Bozcaada ve Gökçeada” idareleri ve “yerel yönetim kuruluşlarının yasaların öngördüğü işleri yapabilmek üzere aralarında kurdukları birlikler” de bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.7.4- Mahkemeler, Savcılıklar, İcra ve İflas Daireleri ve Tereke Hakimlikleri

Mahkemelerin genel yönetim giderleri ile yargılamanın, icra, iflas ve veraset ve intikal işlemlerinin, resmi bilirkişilik hizmetlerinin yürütülmesi, hükümlülerin cezalarının infazı, eğitimleri ve tutukluların muhafazası amacıyla Adalet Bakanlığı bütçesinden yapılan tahsisatlarla ilgili paralardır.

2.4.3.8- Ticari Kuruluşlar Mevduatı

Gerçek kişilerin ticari işletmelerine, her çeşit ortaklıklara, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara bağlı müessese ve bağlı ortaklıklara, genel ve katma bütçeli kuruluşlarla yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, sigorta şirketlerine ait mevduat “ticari kuruluşlar mevduatı”dır.

2.4.3.8.1- Gerçek Kişilerin Ticari İşletmeleri

Türk Ticaret Kanunu’nun 11, 12 ve 13 üncü maddeleri kapsamına giren işletmelerin mevduatı bu başlık altında yer alacaktır.

2.4.3.8.2- Her Çeşit Ortaklıklar (Sigorta şirketleri hariç)

Türk Ticaret Kanunu’nun 136 ncı maddesinde belirtilen kollektif, komandit, anonim, limited ortaklıklar ile Borçlar Kanunu’nun 520 nci ve bu maddeyi izleyen maddelerinde yer alan adi ortaklıklara ait mevduat bu başlık altında yer alacaktır.

2.4.3.8.3- Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Bunlara Bağlı Müessese ve Bağlı Ortaklıklar (bankalar ve sosyal güvenlik kuruluşları hariç)

Kamu iktisadi teşebbüsleri, iktisadi devlet teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşlarından oluşmaktadır.

- İktisadi Devlet Teşekkülü: Sermayesinin tamamı, Devlete ait, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

- Kamu İktisadi Kuruluşu: Sermayesinin tamamı Devlete ait olan ve tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, kamu hizmeti niteliği ağır basan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

- Müessese: Sermayesinin tamamı bir iktisadi devlet teşekkülüne veya kamu iktisadi kuruluşuna ait olup ona bağlı işletme veya işletmeler topluluğudur.

- Bağlı Ortaklık: Sermayesinin %50'sinden fazlası iktisadi devlet teşekkülüne veya kamu iktisadi kuruluşuna ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan anonim şirketlerdir.

2.4.3.8.4- Döner Sermayeli Kuruluşlar

Genel ya da katma bütçeden bir miktar paranın ya da her an paraya çevrilebilen varlıkların tahsis edildiği, belirli ve sürekli bir amacın elde edilmesi için faaliyette bulunan kuruluş ve işletmelerdir.

2.4.3.8.5- Yerel Yönetimlerin Ticari İşletmeleri

Yerel yönetimlerin kendilerine verilmiş görev ve yetkilere dayanarak kurdukları ticari işletmeler bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.8.6- Vakıfların, Derneklerin, Sendikaların, Birliklerin ve Mesleki Kuruluşların Kurdukları veya Katıldıkları Ticari İşletmeler

Bu kuruluşlara ait mevduat “diğer mevduat” içinde yer almaktadır. Ancak, bu kuruluşların ticari işletmelerine ait paralar ise bu bölüm içerisinde yer alacaktır.

2.4.3.8.7- Kooperatifler

Ortaklarının belirli ekonomik çıkarlarını ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla kurulan ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre faaliyet gösteren değişir sermayeli, değişir ortaklı kuruluşlardır.

2.4.3.8.8- Sigorta Şirketleri

Fertleri uğradıkları tehlikelerin zararlarından kurtarmayı amaçlayan ve sigortacılık prensipleriyle işleyen güvenlik kuruluşlarıdır.

2.4.3.9- Bankalararası Mevduat

Bankalar (Kamu İktisadi Teşebbüsü olarak kurulan bankalar ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dahil), özel finans kurumları ve özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşların karşılıklı olarak yatırdıkları paralara “bankalararası mevduat” denir.

2.4.3.10- Diğer Kuruluşlar Mevduatı

Kanunla kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarına, vakıflara, derneklere, meslek teşekküllerine, sendikalara, kanunla veya bir kanuna dayanılarak kurulmuş tasarruf sandıklarına, resmi ve özel idare, müessese ve ortaklıklarla mesleki teşekküllerde yalnız kendi mensuplarına ait olmak üzere sağlık, sosyal yardım ve tasarruf sağlamak amacıyla kurulan sandıklara ait paralar, noter teminat ve emanet paraları, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralar, mahkemelerce tevdi mahalli gösterilmek suretiyle yatırılan paralar, yöneticiler tarafından apartman yönetimi ile ilgili olarak yatırılan paralar, elçilik ve konsolosluklara ait paralar, uluslararası kuruluşların Türkiye’deki büro ve temsilciliklerine ait paralar, fonlara ait paralar, genel ve katma bütçeli kuruluşlar içerisinde yer almayan üst kurul, kurul ve kurumların paralar. ile bunların dışındaki paralar “diğer mevduat” başlığı altında toplanacaktır.

2.4.3.10.1- Kanunla Kurulmuş Sosyal Güvenlik Kurumları

Üyelerinin sosyal güvenlik ve ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla kanunla kurulmuş olan kuruluşlardır.

2.4.3.10.2- Vakıflar

Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş olan vakıflarla, Medeni Kanun hükümlerine göre kurulan vakıflar (tesisler) bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.10.3- Dernekler

2908 sayılı Dernekler Kanunu’na göre faaliyet gösteren dernekler bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.10.4- Birlikler

Gerekli kanuni şekillere uygun olarak yasayla veya kararnameyle kurulmuş gerçek ve tüzel kişiler topluluklarıdır.

Meslek mensuplarının oluşturduğu, tüzel kişiliği olan, bir kısım kamu görevlerini yerine getiren ve üyeleri üzerinde kamu hukukundan doğan yetkileri bulunan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları da bu gruba dahildir.

2.4.3.10.5- Sendikalar

İşçiler ve işverenler tarafından çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerin korunması ve geliştirilmesi özellikle mesleki gelişmenin ve üyeler arasındaki yardımlaşmanın sağlanması için işçiler ve işverenler tarafından 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre kurulmuş sendikalar ile konfederasyonların paralar. bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.10.6- Tasarruf ve Yardımlaşma Sandıkları

Kanunla veya bir kanuna dayanılarak kurulmuş tasarruf ve yardımlaşma sandıkları ile kurum ve kuruluşların yalnız kendi mensuplarına yönelik olarak kurdukları tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına ait paralar ile Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20 nci maddesinin verdiği imkandan faydalanmak maksadıyla Medeni Kanun hükümleri uyarınca birer vakıf şeklinde kurulan banka emekli ve yardım sandıklarına ait paralar bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.10.7- Noter Teminat ve Emanet Paraları

Bu paralar, noterlerden, mesleki nedenlerle sebep olabilecekleri zararlar ve bu nedenle kendilerine uygulanacak cezalar için tahsil olunan paralar ile saklanmak veya bir şahsa verilmek üzere notere emanet edilen ve noter tarafından noterlik cari hesabına yatırılan paralardır.

2.4.3.10.8- Kazai Merciler Nezdindeki Paralar

Gerçek ve tüzel kişilerin özel hukuk ilişkilerinden doğan alacak ve borçlarına ilişkin olarak yatırılan paralardır. Bunlar; yetimlere, küçüklere, gaiplere ait paralar ile tereke ve şüyuun giderilmesinden elde edilecek paralar, bunların dışında, adli ve idari yargı yerlerinde elde edilen mahkeme emanet paraları ile icra ve iflas dairelerince tahsil olunan paralar ve suç unsuru olarak müsadere edilen paralardır.

2.4.3.10.9- Mahkemelerce Tevdi Yeri Gösterilmek Üzere Yatırılan Paralar

Tevdi yeri (banka) mahkemelerce gösterilen, özel ve tüzel kişilerce yatırılan paralardır.

2.4.3.10.10-Yöneticiler Tarafından Apartman Yönetimi İle İlgili Olarak Açtırılan Hesaplar

Kat Mülkiyeti Kanunu gereğince yönetim giderleri ile ilgili olarak yatırılan paralardır.

2.4.3.10.11- Elçilik ve Konsolosluklar

Türkiye'deki elçilik ve konsolosluklara ait paralardır.

2.4.3.10.12- Uluslararası Kuruluşların Türkiye'deki Büro ve Temsilcilikleri

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar sonucu, uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel işbirliği programları ve savunma anlaşmaları uyarınca yasayla veya kararnameyle kurulmuş büro ve temsilciliklerin paralar. bu bölümde yer alacaktır.

2.4.3.10.13- Fonlar

Kanun veya Kararname ile kurulmuş olan fonların bankalardaki paralarıdır.

2.4.3.10.14- Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşlar İçerisinde Yer Almayan Özel Kanunlarla Kurulan Üst Kurul, Kurul ve Kurumlar

2.4.3.10.15- Diğer

Yukarıda sayılanlar dışında kalan paralardır.

2.5- MEVDUAT VE KREDİ İŞLEMLERİNDE UYGULANACAK FAİZ VE MENFAATLER

2.5.1- Mevduat Faiz Oranları

-Bankalarca, mevduata uygulanacak sabit veya değişken azami faiz oranları serbestçe belirlenir.

Değişken faiz oranı, 6 aydan uzun vadeli mevduatlar için uygulanabilir. Türk Lirası mevduat ve döviz tevdiat hesapları için uygulanacak değişken faiz hesaplama yöntemi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın uygun görüşü alınmak sureti ile bankalarca belirlenir. Ancak, Türk Lirası mevduatlar için Devlet İstatistik Enstitüsü'nce açıklanan Toptan Eşya Fiyat Endeksi veya Tüketici Fiyat Endeksi'nden hesaplanan enflasyon oranına, bankalararası para piyasalarında gerçekleşen faiz oranlarına, çeşitli vade grupları için bankalarca serbestçe belirlenen faiz oranlarına ve Devlet İç Borçlanma Senetleri faiz oranlarına bağlı olarak belirlenen değişken faiz hesaplama yöntemleri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirilmek koşuluyla uygulamaya konulabilir.

Değişken faiz hesaplama yöntemi, müşteriye verilecek hesap cüzdanında veya müşteri ile yapılacak sözleşmede açıkça belirtilir. Türk Lirası olarak açılan mevduat hesapları için dövize endeksli faiz oranı belirlenemez. Bankalar sabit veya değişken azami mevduat faiz oranlarını ilan etmeden önce Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirmek suretiyle değiştirebilirler. Mevduat faiz oranları, 4389 sayılı Kanunun 20/1 nolu fıkrasına göre, 4.2.2002 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla faiz oranlarının tespiti T.C. Merkez Bankası'na verilmiştir. Buna bağlı olarak T.C. Merkez Bankası'na 7.3.2002'den geçerli olmak üzere 2002/1 nolu tebliğ çıkarılmıştır.

2.5.2- Kredi Faiz Oranları ve Sağlanacak Diğer Menfaatler

Bankalarca, reeskont kaynaklı krediler dışındaki kredilere uygulanacak azami faiz oranları ile faiz dışındaki diğer menfaatlerin ve tahsil olunacak masrafların nitelikleri ve azami sınırları serbestçe belirlenir.

Bankalar bunları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirmek suretiyle değiştirebilirler.

2.5.3- Bildirme ve İlan

Bankalarca, serbestçe belirlenen mevduat ve kredi faiz oranlarına ilişkin bilgiler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezince tespit edilecek süre ve esaslar çerçevesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bildirilir, ayrıca, bu oranlar ile yürürlük tarihleri banka şubelerinde halkın görebileceği şekilde ilan edilir.

Yukarıda belirtilen esaslar 7 Mart 2002 tarihinden geçerli olmak üzere 29.03.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

2.6- MEVDUATLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ KURAL, USUL VE YASAL HÜKÜMLER

2.6.1- Mevduat Kabulüne Yetkili Olmayanlar

4389 Sayılı Bankalar Yasasının 10. maddesine göre:

“Bu Kanun veya özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat kabul edemeyeceği ve bankacılık işlemleri yapamayacağı gibi ticaret ünvanları ve her türlü belgeleri ile ilan ve reklamlarında banka kelimesini yada mevduat kabul ettikleri veya bankacılık işlemleriyle uğraştıkları izlenimini yaratacak hiçbir kelime veya tabiri kullanamazlar.”

Böylelikle kişilerin ellerindeki paraların her ne şekilde olursa olsun denetim dışı kuruluşlarca toplanması önlenmek istenmektedir. Kişisel tasarrufların ulusal ekonomi açısından ne denli önemli olduğu göz önünde tutulduğunda, bu önlemle bireysel yarar yanında kamusal yararında korunmakta olduğu anlaşılmaktadır.

“Bu maddenin uygulanmasında yazılı veya sözlü olarak veya herhangi bir şekilde, halka duyurulmak suretiyle, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığında, istendiğinde veya belli bir vadede aynı veya misli olarak iade edilmek üzere para alınması mevduat kabulü sayılır.

Kabul edilen para karşılığında mevduat hesap cüzdanı yerine adi veya ticari senetler veya makbuz verilmesi durumu değiştirmez. Ayrıca faiz ve her ne ad altında olursa olsun, bir ivaz taahhüt edilip edilmediğine bakılmaksızın, menkul kıymetlerin ibrazında veya belli bir vadede geri alınacağı taahhüdünü içeren belgeler eşliğinde satılması da mevduat kabulü hükmündedir.

Anılan maddenin son bölümünde ise çeşitli kuruluşlarda çalışanların kurdukları yardım sandıklarının topladıkları paraların mevduat sayılıp sayılmayacağını hükme bağlamıştır.

Uygulamada çok sık rastlanan bu konuyu düzenleyen söz konusu hükme göre, sağlık ve sosyal yardım, ihtiyat ve tasarruf sağlama amacıyla kurulacak bu sandıkların yalnız kendi çalışanlarına hizmet vermeleri ve sadece kendi üyelerinde ve belirlenen amaçlar için para toplamaları koşuluyla, topladıkları paralar mevduat sayılmayacak, böylelikle de mevduat konusunda kısıtlama, kural ve zorunluluklarına tabi olmayacaktır.

Bankalar kanunu veya özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat kabul edemeyeceği ve bankacılık işlemleri yapamayacağı gibi ticaret ünvanları ile her türlü belgeleri ile ilan ve reklamlarında banka kelimesini yada mevduat kabul ettikleri veya bankacılık işlemleriyle uğraştıkları izlenimini yaratacak hiçbir kelime veya tabiri kullanamazlar.

Bu açıdan özel kanunla kurulan bankaların özel kuruluş kanunu ile KHK ve ana statüsünde mevduat kabulüne açıkça yetki verilmesi gerekir. Örneğin T. Kalkınma Bankası ana statüsünde bankanın mevduat kabul edemeyeceği belirtilmiştir.

Diğer yandan kanun mevduat kabulünün “aslen veya fer’an” meslek edinilerek” yapılmasını şart kılarak münferit muameleleri dikkate almamıştır.

2.6.2- Mevzuatımızda Mevduat ve Mevduata Benzer Niteliği Taşıyan Fonları Kabule Yetkili Olan Kurumlar Şunlardır:

2.6.2.1- Bankalar

Bankalar Kanununa tabi olup Bnk. Kn. md. 10’a göre mevduat kabulü için izin almış bankalar mevduat kabulüne yetkilidirler. Özel kanunla kurulmuş bankaların mevduat kabulüne yetkili oldukları ilgili bankanın özel kuruluş kanunu, kanun hükmünde kararnamesi ve ana statüsü gibi kuruluşunu düzenleyen mevzuatta yer almalıdır. Bazen bu düzenlemeler açıkça ilgili bankanın mevduat kabulünü yasaklamıştır. Örneğin, 4456 sayılı Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ana statüsü 3 üncü maddesi bankanın mevduat kabulü hariç her türlü bankacılık işlemleri yapabileceğini belirtmiştir. Ancak, kalkınma ve yatırım bankalarının bankalardan ve kendi mustakrizlerinden genel esaslar dahilinde sağladıkları her türlü paralar mevduat sayılmamaktadır. (Bnk. Kn. Md. 20/2) Aynı şekilde Kalkınma ve Yatırım Bankalarının genel esaslar dairesinde tahvil, bono ve benzeri menkul kıymetli evrak ihracı suretiyle sermaye piyasasından kaynak sağlamaları da mevduat sayılmamaktadır. (Bnk. Kn. Md. 10/1)

2.6.2.2- Özel Finans Kurumları

Özel finans kurumları cari hesaplar ve takılma hesapları adları altında mevduat niteliğinde fon kabul etmektedirler.

2.6.2.3- Posta Çek Sistemi

Posta çek sisteminden yararlanmak amacıyla yatırılan paralar mevduat niteliğindedir.

2.6.2.4- Tarım Kredi Kooperatifleri

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, Tarım Kredi Kooperatifleri ile bölge birliklerine mevduat kabul edebilme yetkisi vermiştir.

2.6.2.5- Özel Tasarruf Sandıkları

Özel tasarruf sandıkları ile kastedilen sandıklar Bnk. Kn. Md. 10/1'de belirtilen resmi ve özel kuruluşlar ile ortaklıklarda yalnız kendi çalışanlarına ait olmak üzere sağlık ve sosyal yardım, ihtiyat ve tasarruf sağlama amaçlarıyla kurulan sandıklardır. Bu sandıklar temelde kar-amacı gütmeyen örgütlerdir. Bu sandıkların örgütleniş biçimi Dernekler Kanunu uyarınca Dernek; Vakıflar kanunu uyarınca Vakıf; Medeni Kanununun Md. 52/2 uyarınca adi ortaklık veya kooperatif biçiminde olabilir. Her ne kadar kanun bu sandıkların münhasıran kendi üyelerinden ve yukarıda belirtilen amaçlar için topladıkları paralar mevduat sayılmamakla birlikte bu bir yasal kabuldür. Fon akımı açısından düşünüldüğünde, kanımızca önemli bir fark bulunmamaktadır. Bu sandıklar statülerine uygun faaliyette bulunmak ve nakit mevcutlarını milli bankalara yatırmak zorundadırlar.

2.6.3- Mevduatın Çekilmesi

TTK.nun 87. maddesi uyarınca, mevduat hesabı açması ile, banka ve tasarruf sahibi arasında bir cari hesap sözleşmesi söz konusu olmaktadır. Taraflardan birinin cari hesabı feshetmek istediğini karşı tarafa bildirmesi, cari hesap ilişkisini sona erdireceğinden mevduat sahibi istediği anda parasını bankalardan geri alabilir. Ancak taraflar iade ve ihbar süresi hakkında önceden bazı koşullar kararlaştırmış iseler, örneğin mevduatın belli bir süreden önce mudiye iade edilmeyeceği (vadeli hesaplar) yada parasını çekebilmesi için belli bir süre önceden mudinin bankaya haber vermesi (ihbarlı hesaplar) gerektiği hükme bağlanmış ise, o zaman bu kayıtlamalara uyulması gerekecektir. Ne var ki, bu konuda bankalar mudi lehine davranmakta ve parasını vadeli yada ihbarlı olsa bile her zaman çekebilmesine izin vermektedir.

Öte yandan Bankalar yasasının 10/3 üncü maddesine göre de Medeni Kanunun rehinlere ve Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine ilişkin hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak koşuluyla, mevduat sahiplerinin mevduatlarını diledikleri anda geri alma hakları hiçbir surette sınırlandırılmaz. Ancak bu maddede de mevduat sahibi ile banka arasında iade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan koşullara uyulması gereğine işaret edilmekte, vadeli ve ihbarlı mevduatın, vade ve ihbar süresinden önce çekilmesine bankaların rıza gösterebileceği belirtilmektedir.

Vadeli ve ihbarlı mevduatın süresinden önce tamamen ya da kısmen çekilmesi durumunda hesaba uygulanacak faiz oranı düşürülecektir. Bu oranın azami ne kadar olacağı, mevduatın yatırıldığı tarihle çekiliş tarihleri arasındaki süreye göre Bankalar kurulunca belirlenecektir.

2.6.4- Mevduatın Zamanaşımı

Bankalar Yasasının 10/4. fıkrasına göre bankalar; her türlü mevduat, emanet ve alacaklardan son talep, işlem yada hak sahibinin herhangi bir şekilde yazılı talimatı tarihinden başlayarak 10 yılı geçtiği halde sahipleri tarafından aranmamış olanları, bu sürenin bitimini izleyen takvim yılı başından itibaren altı ay içinde sahiplerinin isim, kimlik, adresleri ve haklarının faizleri ile birlikte ulaştıkları tutarlar gösterilmek suretiyle düzenlenecek bir cetvel ile TC Merkez Bankasına devretmek zorundadırlar.

Merkez Bankasına devredilen bu tutarlardan kırk milyon lirayı aşmayanlar bu bankaca Tasarruf Mevduatı sigorta Fonuna intikal ettirilir. Kırk milyon lirayı aşanlar ise Resmi Gazete ile ilan edilir. İlandan itibaren bir yıl içinde sahip yada mirasçıları tarafından aranmaya mevduat, emanet ve alacaklar bu sürenin bitiminde Tasarruf Mevduat Sigorta Fonuna gelir kaydedilir.

Burada üzerinde durulması gereken en önemli iki husustan biri mevduattan başka bankalar nezdindeki diğer tüm alacak ve emanetin de bu kapsamda düşünülmesi olgusudur. Yani bir kişiye gönderilmiş bir banka havalesi, banka müşterisine yapılması gereken bir faiz, komisyon iadesi de 10 yıl içinde alınmadığı takdirde aynı işlemlere tabi tutulmaktadır.

İkinci önemli nokta da son talep, işlem veya hak sahibinin herhangi bir yazılı talimatı kavramlarının yorumudur. Bu hususta da bankacılık uygulaması tamamıyla hak sahibi lehinedir. Kişinin söz konusu tutarın veya değer varlığından haberdar olduğunu gösteren her türlü işlem, örneğin hesap cüzdanının değiştirilmesi, faiz işlenmesi, kumbara verilmesi gibi faaliyetler zaman aşımını kesmek için yeterlidir.

Küçükler adına ve yalnızca bunlara ödeme yapılmak kaydıyla açtırılan hesaplarda, 10 yıllık zaman aşımı süresi küçüğün reşit olduğu tarihte işlemeye başlar.

2.6.5- Gizlilik ve Banka Sırrı

4389 sayılı Bankalar Kanununun 22. maddesinin 7, 8, 9. fıkralarına göre;

1. Sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri, bankaya yada müşterilerine ait sırları bu konuda kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayan banka mensupları ile diğer görevliler 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası ile 1 milyar TL'den az olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

2. 7, 8 inci fıkralarda yazılı kimseler bu sırları kendileri yada başkaları için yarar sağlamak amacıyla açıklarlarsa, 3 yıldan 5 yıla kadar hapis ve 3 milyardan az olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

2.6.6- Zorunlu Karşılıklar

Genel disponibileden başka, bankalar toplandıkları mevduatın belli bir oranını TC Merkez Bankası nezdindeki bir bloke hesaba yatırarak nakden munzam karşılık oluşturmaktadırlar. Etkin bir maliye politikası aracı olarak bu munzam karşılığının oranı koşullarına göre zaman zaman ayarlanır. Piyasadan para çekilmek istendiğinde munzam karşılık oranları arttırılır. Munzam karşılığın hesaplanmasında mükerrerliği önlemek açısından Bankalar Mevduatı hesaba katılmaz. Çünkü Bankalar Mevduatı olarak görünen mevduat üzerinden mudi banka esasen munzam karşılık tesis etmiştir. Bankalar haftalık durum cetvellerinde görülen toplam mevduattan Bankalar mevduatı çıkarıldıktan sonra kalan mevduat tutarı üzerinde T.C. Merkez Bankasına munzam karşılık yatırılırlar.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 1.4.1985 tarihinde yürürlüğe giren 85/1 sayılı tebliği (20.3.1985 gün ve 18700 Sy. R.G.) mevduat munzam karşılıklarının oranlarını ve tatbik şekillerini belirlemiştir. 85/1 sayılı Tebliğin 90/3 sayılı Tebliğle değişik 2 nci maddesinde de 5/4/1994 gün ve 94/3 sayılı Tebliğle değiştirilmiştir. (5/4/1994 gün ve 21896 Sy. R.G.)

2.7- ZORUNLU KARSILIKLAR VE UMUMİ DISPONİBİLİTE

T.C. Merkez Bankası'nca yayımlanan 2002/1 sayılı Zorunlu Karşılıklar ve 2002/2 sayılı Umumi Disponibilite hakkındaki tebliğlerle belirlenen esas ve oranlar dahilinde, bankaların yurtiçi bilançosunda yer alan pasif hesaplar toplamından tebliğde belirtilen indirilecek değerlerin düşülmesinden sonra kalan tutarlar ile yurtdışı şubelerin Türkiye'den kabul ettikleri mevduat zorunlu karşılık ve Umumi Disponibiliteye esas yükümlülüklerini oluşturmaktadır.

Zorunlu Karşılık ve Disponibiliteye esas yükümlölükler iki haftada bir Cuma günleri itibariyle hesaplanmakta ve 14 günlük sürelerde tesis edilmektedir. Tesis süresi yükümlölüklerin hesaplandığı iki hafta sonraki Cuma günü başlamaktadır.

Zorunlu Karşılıklara Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ay sonları itibariyle faiz tahakkuk ettirilmektedir.

Zorunlu Karşılıklar ile disponibl değerlerin süresinde tesis edilmemesi veya noksan tesis edilmesi durumunda, tesis edilemeyen kısım üzerinden, tesis edilmesi gereken en son tarihteki, T.C.Merkez Bankası' nın ilan ettiğı en son gecelik borç verme oranının 1,5 katı tutarında 14 günlük cezai faiz uygulanmaktadır.

2.7.1- Umumi Disponibilite

2.7.1.1- Amaç ve Kapsam

- 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 40 ıncı maddesinin II nci fıkrası gereğince, Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yükümlölükleri ve bu yükümlölükleri için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde bulunduracakları Umumi Disponibilitenin nitelik ve oranını düzenlemektir.

Münhasıran kıyı bankacılığı yapanlar hariç, serbest bölgelerde faaliyette bulunan bankalar da bu Tebliğ hükümlerine tabidir.

İller Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Türkiye ihracat Kredi Bankası A.Ş. ile Bankalar Kanunu'nun 18 inci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince tasfiye olan bankalar tasfiyenin ilan edildiğı tarihten itibaren, bu Tebliğ hükümlerine tabi değildir.

2.7.1.2- Umumi Disponibiliteye Tabi Yükümlölükler

- Bankaların tabi oldukları muhasebe standartları ve kayıt düzeni esas alınarak belirlenen yurtiçi toplam pasiflerinden, aşağıda belirtilen kalemlere ilişkin hesap bakiyelerinin indirilmesi sonucunda bulunacak tutarlar ile yurtdışındaki şubeleri adına Türkiye'den kabul ettikleri mevduat toplamı, bankaların umumi disponibiliteye tabi Türk Lirası ve yabancı para yükümlölüklerini oluşturur.

- İndirilecek Kalemler

Özkaynak (ödenmiş sermaye, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu, iştirakler ve bağıli ortaklıklar ile sermayelerine katılan diğer ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı, alınan sermaye

benzeri krediler, menkul değerler değer artış fonu, vergi karşılığından sonraki dönem karı ve geçmiş yıllar karı toplamından zararların düşülmesi sonucu kalan tutar),

- Pasifte yer alan Karşılıklar (genel kredi karşılıkları, muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar, kıdem tazminatı karşılığı, banka sosyal yardım sandığı varlık açıkları karşılığı, sabit kıymet yenileme fonu karşılığı, vergi karşılıkları, diğer karşılıklar, tazmin edilmemiş ve nakde dönüşmemiş gayrinakdi krediler özel karşılıkları),

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Yükümlülükler (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan alınan mevduat, kullanılan krediler ve bankalararası para piyasasından alınan borçlar),

- Kredi ve Diğer Alacaklar Değerleme Fonu,
- Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar,
- Hazineye Olan Yükümlülükler,
- Hazine Garantisiyle Yurt Dışından Sağlanan Krediler,
- Fonlar ve Fonlardan Kullanılan Kredi Karşılıkları,
- D.İ.B.S. Ödünç İşlemleri Piyasasından Kaynaklanan Yükümlülükler,
- Yurt İçi Bankalar ve Özel Finans Kurumlarına Yükümlülükler,
- Faiz ve Gider Reeskontları,
- Kazanılmamış Gelirler,
- Ertelenmiş Vergiler,
- Altın Depo Hesapları,
- İhraç Edilen Gayrimenkul Sertifikası Bedelleri.

2.7.1.3- Umumi Disponibilite Oranları

Umumi Disponibilite oranları aşağıdaki gibidir.

- Türk Lirası Yükümlülüklerde %4
- Yabancı Para Yükümlülüklerde %1

2.7.1.4- Umumi Disponibilite Yükümlülüklerinin Hesaplanması, Tesis Şekli ve Süresi

Umumi disponibiliteye tabi yükümlülükler iki haftada bir Cuma günleri itibarıyla hesaplanır. Cuma gününün resmi tatil gününe rastlaması halinde bir önceki iş günü esas alınır.

Bankalar, Türk Lirası ve yabancı para yükümlülükleri için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde adlarına açılan hesaplarda, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki Cuma gününden başlayıp, ikinci haftanın Perşembe günü akşamına kadar 14 günlük sürelerde ortalama olarak, 3 üncü maddede öngörülen oranlarda disponibl değer bulundurlar.

Bankaların, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde adlarına açılan hesaplarda bulundurdıkları mülkiyeti kendilerine ait Devlet İç Borçlanma senetleri disponibl değer olarak kabul edilir.

Bankalarca, yabancı para cinsinden yükümlülükler, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihteki Resmi Gazete’de ilan edilen gösterge niteliğindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kurları ve İstanbul Altın Borsası’nda oluşan ortalama altın fiyatı esas alınarak Türk Lirası olarak hesaplanır.

Disponibl değer olarak kabul edilen Devlet İç Borçlanma Senetleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası senet tipleri ve vadeleri itibariyle açıklanan fiyatlardan günlük olarak değerlendirilir.

Umumi disponibilite yükümlülüklerinin hesaplanma dönemi ile tesis süresi önceden duyurulmak koşuluyla gerektiğinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası değiştirilebilir.

2.7.1.5- Bildirim

Bankalar umumi disponibiliteye tabi yükümlülüklerini, esasları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tespit edilecek cetvellerle, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihi takip eden iki hafta sonraki Cuma günü mesai saati bitimine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na bildirirler.

2.7.1.6- Yaptırım Uygulaması

- Bankalarca;

Disponibilite yükümlülüklerinin süresinde yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesi,

Disponibilite cetvellerinde yer alan yükümlölükleri ile yapılacak incelemeler sonucu tespit olunacak yükümlölükleri arasında farklılık bulunması nedeniyle disponibil değerlerinin eksik yerine getirilmiş olması halinde eksik tutarlara, tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanır.

Cezai faiz oranı, disponibil değerlerin bulundurulması gereken en son tarihteki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilan ettiği en yüksek gecelik borç verme faiz oranının 1,50 katsayıyla çarpımı sonucu hesaplanan orandır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, disponibilite yükümlölüklerini sürekli olarak yerine getirmeyen bankalar hakkında gerekli idari tedbirleri alabilir.

Yukarıdaki kriterler 10.05.2002 tarihli umumi disponibilite cetvelinden başlamak üzere 29.03.2002 tarihinden itibaren geçerlidir.

2.7.2- Zorunlu Karşılıklar ve Umumi Disponibilitenin Uygulama Şekli

2.7.2.1- Zorunlu Karşılık ve Disponibilitenin Kapsamı

Münhasıran kıyı bankacılığı yapanlar hariç, serbest bölgelerde faaliyet gösteren bankalar da dahil olmak üzere Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren **bankalar** 2002/1 Sıra No.lu Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ ile 2002/2 Sıra No.lu Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ tabi bulunmaktadır.

Münhasıran kıyı bankacılığı yapanlar hariç, serbest bölgelerde faaliyet gösteren özel finans kurumları da dahil olmak üzere Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet gösteren **özel finans kurumları** 2002/1 Sıra No.lu Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ tabi bulunmaktadır.

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ve İller Bankası ile 4389 sayılı Bankalar Kanununun 18 inci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince tasfiye olan bankalar ve özel finans kurumları, tasfiyenin ilan edildiği tarihten itibaren 2002/1 Sıra No.lu Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ ile 2002/2 Sıra No.lu Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ tabi değildir.

2.7.2.2-Zorunlu Karşılığa ve Disponibiliteye Tabi Yükümlölükler

Bankalar ve özel finans kurumlarının tabi oldukları muhasebe standartları ve kayıt düzeni esas alınarak belirlenen yurtiçi **toplam pasiflerinden**, Tebliğlerde

belirtilen indirilecek kalemlere ilişkin hesap bakiyelerinin indirilmesi sonucunda bulunacak tutarlar ile yurtdışındaki şubeleri adına Türkiye'den kabul ettikleri mevduat ile cari ve katılma hesapları toplamı, **bankaların zorunlu karşılığa** ve umumi disponibiliteye, **özel finans kurumlarının ise zorunlu karşılığa** tabi Türk Lirası ve yabancı para yükümlülüklerini oluşturacaktır.

Bankalar Kanununun 13üncü maddesine istinaden yürürlüğe konulan, mali tablo **düzenleme esaslarına uygun olarak bulunacak** yurt içi pasif toplamından indirilecek kalemlerin, Tekdüzen Hesap Planı'nda belirlenen hesap numaraları ve gerekli açıklamalara aşağıda yer verilmiştir. Yurt içi pasif toplamı ile bu tutardan indirilecek kalemlerin, Bankalar Kanununun 13 üncü maddesine istinaden yürürlüğe konulan Tekdüzen Hesap Planı, mali tablo düzenleme esasları ile bunların uygulama ve düzenleme esaslarına ilişkin izahnameye uygun olarak tutulan kayıtlar esas alınarak belirlenmesi gerekmektedir.

Aşağıda belirtilen indirilecek kalemlerle aynı nitelikte olmakla birlikte, özel finans kurumlarının hesap ve kayıt düzenlerine göre, farklı adlar altında muhasebeleştirilen hesaplar, bu kurumlar için toplam pasiflerinden indirilecek kalemler olarak değerlendirilecek ve kurumlar düzenleyecekleri cetvellerde muhasebe kayıtlarında yer alan hesap isimlerini kullanacaklardır.

- Özkaynaklar,
- Özkaynak Hesabında Dikkate Alınan Sermaye Benzeri Krediler,
- Pasifte Yer Alan Karşılıklar,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Yükümlülükler,
- Kredi ve Diğer Alacaklar Değerleme Fonu,
- Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar,
- DİBS Ödünç İşlemleri Piyasasından Kaynaklanan Yükümlülükler,
- Hazineye Olan Yükümlülükler,
- Hazine Garantisiyle Yurt Dışından Sağlanan Krediler,
 - Fonlar ve Fonlardan Kullandırılan Kredi Karşılıkları,
- Yurt İçi Bankalar ve Özel Finans Kurumlarına Yükümlülükler,
 - Faiz ve Gider Reeskontları,
 - Kazanılmamış Gelirler,
 - Ertelenmiş Vergiler,

- Altın Depo Hesapları,
- İhraç Edilen Gayrimenkul Sertifikası Bedelleri.”
- Bu Tebliğ 05.04.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar ve özel finans kurumlarının yurtdışındaki şubelerinin Türkiye’den topladıkları mevduatlar ile özel cari ve katılma hesapları, bulundukları ülke mevzuatına göre benzer yükümlülüklerle tabi olsa bile, zorunlu karşılık ve disonibilite uygulamasında yükümlülük olarak kabul edilecektir.

Diğer taraftan, Türkiye’de yerleşik kişilerce (örneğin yurtdışındaki Türk işçileri) yurtdışında elde edilen ve Türkiye’ye hiç girmemiş paraların hesap açılmak üzere doğrudan bankalar ve özel finans kurumlarının yurtdışı şubelerine gönderilmesi halinde, bu hesaplar zorunlu karşılık ve umumi disonibilite yükümlülüklerine dahil edilmeyecektir.

2.7.2.3- Oranlar

Zorunlu karşılık ve umumi disonibilite oranları aşağıdaki gibidir:

	Zorunlu Karşılık Oranı	Umumi Disonibilite Oranı
Türk Lirası Yükümlülüklerde	% 6	% 4
Yabancı Para Yükümlülüklerde	% 11	% 1

2.7.2.4- Zorunlu Karşılık ve Umumi Disonibilite Yükümlülüklerinin Hesaplanması, Tesis Şekli ve Süresi

2.7.2.4.1- Zorunlu Karşılık ve Umumi Disonibilite Yükümlülüklerinin Hesaplanması

Zorunlu karşılık ve umumi disonibiliteye tabi yükümlülükler iki haftada bir Cuma günleri itibariyle hesaplanır. Cuma gününün resmi tatil gününe rastlaması halinde, yükümlülüklerin hesaplanmasında bir önceki iş günü esas alınacaktır.

Bankalar ve özel finans kurumlarının yabancı para cinsinden yükümlülükleri ile bu yükümlülükler için yabancı para hesaplarda tesis edilen zorunlu karşılık tutarları Türk Lirası olarak hesaplanacaktır. Yabancı para cinsinden yükümlülükler ile yabancı para cinsinden tesis edilen zorunlu karşılıkların Türk Lirası karşılıklarının hesaplanmasında, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihteki Resmi Gazete’de ilan edilen

gösterge niteliğindeki Bankamız döviz alış kurları ve İstanbul Altın Borsası'nda oluşan ortalama altın fiyatı esas alınacaktır.

2.7.2.4.2- Zorunlu Karşılıkların Tesis Şekli ve Süresi

Bankalar ve özel finans kurumları, Türk Lirası yükümlülükleri için Türk Lirası cinsinden, yabancı para yükümlülükleri için ABD Doları ve Euro döviz cinslerinden olmak üzere nakden zorunlu karşılık tesis edeceklerdir.

Zorunlu karşılıklar 14 günlük sürelerde tesis edilecektir. Bu süre yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki Cuma günü başlayacak ve ikinci haftanın Perşembe günü mesai saati bitiminde sona erecektir.

Türk Lirası zorunlu karşılıkların bloke olarak tesis edilmesi gereken 3 puanlık kısmı, Ankara Şubemiz nezdindeki bankaların 35 04 08 ... ve özel finans kurumlarının 35 04 28 no.lu hesabında. ortalama olarak tesis edilmesi gereken 3 puanlık kısmı ise bankaların 35 04 09... no.lu ve özel finans kurumlarının 35 04 29 ... no.lu hesabında tesis edilecektir. Bankaların 35 04 09... no.lu ve özel finans kurumlarının 35 04 29... no.lu hesapları. Türk Lirası vadesiz serbest tevdiat hesapları ile aynı uygulama esaslarına (komisyon ödemesi, gün içi kullanım vb. yönlerden) tabi olacaktır. Ancak, Türk Lirası zorunlu karşılıkların tamamı, istenmesi halinde, **bankalarca 35 04 08... no.lu ve özel finans kurumlarınca 35 04 28 ... no.lu** zorunlu karşılık hesaplarında tutulabilecektir.

Yabancı para zorunlu karşılıkların bloke olarak tutulması gereken 8 puanlık kısmı. İdare Merkezimiz nezdindeki ABD Doları ve Euro cinsinden açılmış olan **bankaların 85 74 no.lu ve özel finans kurumlarının 85 64 no.lu** yabancı para zorunlu karşılık hesaplarında tesis edilecektir. Yabancı para zorunlu karşılıkların ortalama olarak tesis edilecek 3 puanlık kısmının hesabında ise ABD Doları ve Euro cinsinden bankaların 85 12 nolu 2 gün ihbarlı DTH ve 85 10 nolu vadeli DTH, özel finans kurumlarının 85 26 nolu iki gün ihbarlı DTH bakiyeleri esas alınacaktır. Ancak, yabancı para zorunlu karşılıkların tamamı, istenmesi halinde, bankalarca 85 74 no.lu ve özel finans kurumlarınca 85 64 no.lu zorunlu karşılık hesaplarında tutulabilecektir.

Ortalama olarak tesis edilmesi gereken;

-Türk Lirası zorunlu karşılık tutarları, bankaların 35 04 08 no.lu ve özel finans

kurumlarının 35 04 28 no.lu hesap bakiyesinin, tesis edilmesi gereken toplam Türk Lirası zorunlu karşılık tutarından,

-Yabancı para zorunlu karşılık tutarları, bankaların 85 74 no.lu ve özel finans kurumlarının 85 64 no.lu yabancı para zorunlu karşılık hesaplarının bakiyelerinin, tesis edilmesi gereken toplam yabancı para zorunlu karşılık tutarından düşülmesi suretiyle bulunacaktır.

Bankaların, 35 04 09 no.lu Türk Lirası zorunlu karşılık hesabı ve 8510 nolu vadeli DTH'ları ile 8512 no.lu 2 gün ihbarlı DTH'ları ve özel finans kurumlarının, 35 04 29 no.lu Türk Lirası zorunlu karşılık hesabı ve 85 26 no.lu 2 gün ihbarlı DTH'larının, tesis süresi içindeki günlük bakiyelerinin 14 günlük ortalaması, en az ortalama olarak tesis edilmesi gereken Türk Lirası ve yabancı para zorunlu karşılık tutarlarına eşit olacaktır.

2 gün ihbarlı ve vadeli DTH'ların günlük bakiyeleri valör tarihlerine göre hesaplanacaktır.

Zorunlu karşılıkların tesis süresinin başlangıcının resmi tatil gününe rastlaması halinde, bloke kısımlara ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinde tatili izleyen ilk işgünü esas alınacaktır.

2.7.2.4.3- Umumi Disponibilitenin Tesis Şekli ve Süresi

Bankaların Bankamız nezdinde adlarına açılan hesaplarda serbest olarak bulundurdıkları mülkiyeti kendilerine ait Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) disponibl değerlerini oluşturur. Disponibl değerlerin;

Bankamızın İstanbul Şubesi nezdindeki 50 05 04 No.lu hesaplar ile Teminat fazlaları olarak Bankalararası Para Piyasası, Döviz ve Efektif Piyasası ve Avans için teminat hesaplarında tutulması gerekmektedir.

Disponibl değer olarak kabul edilen DİBS'ler. Resmi Gazetede Bankamızca senet tipleri ve vadeleri itibariyle açıklanan fiyatlardan günlük olarak değerlendirilir.

Bankalar, Türk Lirası ve yabancı para yükümlülükleri için 14 günlük sürelerde ortalama olarak disponibl değer bulunduracaktır. Bu süre yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki Cuma günü başlayacak ve ikinci haftanın Perşembe günü mesai saati bitiminde sona erecektir. Ortalama olarak bulundurulan disponibl değerlerin

hesabında, yukarıda belirtilen hesapların günlük bakiyelerinin 14 günlük toplamının ortalaması esas alınır.

Disponibl değer olarak bulundurulanan senetlerden, vadeleri ve faiz ödemeleri tatil günlerine rastlayan senetler müteakip iş gününde hesaplardan çıkarılacak, ancak bu senetlerin değerinin hesaplanmasında, vade tarihinde ulaştıkları son değerleri esas alınacaktır.

2.7.2.5- Bildirim

Bankalar ve özel finans kurumları, zorunlu karşılık ve disponibiliteye tabi yükümlülüklerini, **ZKİOOH** kodlu cetvel formatında yükümlülüklerin hesaplandığı tarihi takip eden ikinci Cuma gününe kadar, Bankamız İdare Merkezi'ne EVAS (Elektronik Veri Aktarım Sistemi) yoluyla bildireceklerdir.

Mevduat toplayan bankalar, Türk Lirası mevduat, döviz tevdiat hesapları ve değişken faizli mevduata ilişkin detay bilgileri **TLİOOH**, **DTİOOH**, ve **DFİOOH** kodlu cetvel formatında, özel finans kurumları ise özel cari ve katılma hesaplarına ilişkin detay bilgileri **CKİOOH** kodlu cetvel formatında her hafta Cuma günü itibariyle düzenleyip, izleyen haftanın Cuma günü mesai saati bitimine kadar EVAS yoluyla Bankamız İdare Merkezi'ne bildireceklerdir.

2.7.2.6- Zorunlu Karşılıklara Faiz Ödenmesi

Türk Lirası ve yabancı para zorunlu karşılıklara ödenecek faizlerin oranı ile uygulamaya ilişkin esas ve şartlar Bankamızın para politikası hedefleri ve ekonominin gerekleri göz önünde bulundurularak tespit edilecek ve bankalara duyurulacaktır.

Faiz oranının değiştirilmesi halinde, faiz değişikliğinin yürürlüğe konulduğu günden bir önceki gün valörüne (bir önceki gün dahil) kadar olan adat için eski oranlar, faiz değişikliğinin yürürlüğe konulduğu gün (yürürlük günü dahil) ve onu izleyen valörlerin karşılarında yazılı adat için de yeni oranlara göre işlem yapılacaktır.

Zorunlu karşılıklara tahakkuk ettirilecek faizler, tahakkukun yapıldığı Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ay sonlarını izleyen ilk iş günü bankaların Ankara Şubemiz nezdindeki Türk Lirası vadesiz serbest tevdiat hesabı ve İdare Merkezimiz nezdindeki 2 gün ihbarlı DTH'larına aktarılacaktır.

Bankalarca, 2 gün ihbarlı ve vadeli DTH'larında tesis edilen yabancı para zorunlu karşılıklar için zorunlu karşılık faizi adı altında ayrıca faiz tahakkuk ettirilmeyecek, bu hesaplara kendi çalışma esaslarına göre faiz ödenmeye devam

edilecektir. Bankamızda bulundurulması gereken tutardan fazla tutulan Türk lirası ve yabancı para zorunlu karşılıklara ise faiz ödenmeyecektir.

Yabancı para zorunlu karşılıklar için 2002/1 sayılı Tebliğin yürürlüğe girdiği 10 Mayıs 2002 tarihli cetvele ilişkin tesis süresinin başlangıcı olan 24.5.2002 tarihinden itibaren faiz hesaplanmaya başlanacaktır.

2.7.2.7- Yaptırım Uygulaması

Bankalar ve özel finans kurumlarınca;

- Türk Lirası veya yabancı para zorunlu karşılık ve disponibilite yükümlülüklerinin süresinde tesis edilmemesi veya eksik tesis edilmesi,

- Zorunlu karşılık ve disponibilite cetvellerinde yer alan yükümlülükleri ile yapılacak incelemeler sonucu tespit olunacak yükümlülükleri arasında fark oluşması nedeniyle, Türk Lirası veya yabancı para zorunlu karşılıkların ve disponibil değerlerin eksik tesis edilmiş olması halinde eksik tutarlara, tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanacaktır.

Bankalar ve özel finans kurumlarınca yabancı para zorunlu karşılık ve disponibil değerlerin eksik tesis edilmiş olması halinde, cezai faiz hesaplanmasında eksik tesis edilen kısmın Türk Lirası karşılıkları esas alınacaktır.

Türk Lirası ve yabancı para zorunlu karşılıkların, bloke olarak tesis edilmesi gereken kısmının eksik tesis edilmesi halinde, zorunlu karşılığın bankamıza yatırılması gereken tarih ile yatırıldığı tarih arasında geçen süre için ve azami 14 günlük cezai faiz uygulanacaktır. Bu kısım için cezai faiz oranı, zorunlu karşılığın tesis edilmesi gereken tarihteki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilan ettiği en yüksek gecelik borç verme faiz oranının 1,50 katsayısıyla çarpımı sonucu hesaplanan orandır.

Ortalama olarak tutulan Türk Lirası ve yabancı para zorunlu karşılıklar ile disponibil değerlerin eksik tesis edilmesi halinde, eksik kısım üzerinden 14 günlük cezai faiz uygulanacaktır. Bu kısım için cezai faiz oranı, zorunlu karşılık ve disponibil değerlerin tesis edilmesi gereken en son tarihteki, bu tarihin resmi tatil gününe rastlaması durumunda ise bir önceki iş gününde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ilan ettiği en yüksek gecelik borç verme faiz oranının 1,50 katsayısıyla çarpımı sonucu hesaplanan orandır.

Zorunlu karşılık ve disponibilite yükümlülüğünü sürekli olarak eksik tesis eden, zorunlu karşılık ve disponibilite yükümlülüklerine ilişkin cetvelleri zamanında ve

belirlenen formatlara uygun biçimde göndermeyen bankalar ve özel finans kurumları hakkında Bankamızca gerekli idari tedbirler alınacaktır.

Zorunlu karşılık ve dispo­nibilite uygulamasında, başlanğıçta veya denetimler sonucunda gereksiz yere cezai faiz ödemekle karşı karşıya kalınmaması için 5'inci maddede belirtilen cetvellerin usulüne uygun olarak raporlanması ve gönderilmesinde banka ve özel finans kurumlarınca gerekli özen ve hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

2.7.2.8- Mevduat veya Katılma Hesaplarından Olağanüstü Çekilişler

Mevduat veya katılma hesapları olağanüstü çekilmekte olan bankalar veya özel finans kurumlarının, eksiliş tutarını, eksilişe konu teşkil eden mevduat veya katılma hesabının vade ve türünü ve eksilişin başladığı tarihi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezine yazılı olarak bildirmeleri halinde, tesis etmeleri gereken zorunlu karşılık tutarı, olağanüstü eksilişe tekabül eden mevduat veya katılma hesapları göz önüne alınarak yeniden hesaplanabilecektir.

“Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na Tahsil Olunacak Primler Hakkında Karar”ın yürürlüğe konulması; 4389 sayılı Bankalar Kanununun 15 inci maddesinin (6) numaralı fıkrasının (a) bendi ile geçici 1 inci maddesinin (c) fıkrasına göre, Bakanlar Kurulu’nca 31/5/2000 tarihinde kararlaştırılmıştır. (Karar No: 2000/682)

2.7.2.9- Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na Tahsil Olunacak Pirimler

- Türkiye’de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları mevduat sigortasına tabidir. Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalarda bulunan mevduat, mevduat sigortasına tabi değildir.

- Bu Kararda geçen;

Kanun:4389 sayılı Bankalar Kanununu, Bakan: Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakan, Kurul: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunu, Kurum: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu, Merkez Bankası: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Anonim Şirketini, Fon: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunu, Yurt içi şube: Türkiye’de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt

dışında ve off-shore merkezlerde faaliyet gösteren şubeleri hariç olmak üzere, yurt içindeki şubelerini, Rasyolar: Kanunun 13 üncü maddesine göre yürürlüğe konulan standart oranları,

ifade eder.

- Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak açılan ya da yenilenen hesaplara uygulanmak üzere, 1 inci maddede tanımlanan hesapların anapara ve faiz tutarları toplamının, 31/12/2000 tarihine kadar uygulanmak üzere 100 milyar Türk Lirasına, 1/1/2001 tarihinden itibaren uygulanmak üzere 50 milyar Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır. Mudilerine Fon'dan ödeme yapılacak bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izninin kaldırıldığı tarih itibarıyla mevduat hesaplarına tahakkuk ettirdiği faizlerin, söz konusu tarih itibarıyla mevduat toplamı En yüksek beş bankaca uygulanan faiz oranlarının ortalaması ile bankaca kamuya ilan edilen ve Merkez Bankasına bildirilen azami faiz oranları üzerinden hesaplanacak tutarları aşan kısmı, birinci fıkradaki sınır içinde kalsa dahi, sigorta kapsamında değildir. Sigorta kapsamında Türk Lirası olarak yapılacak ödemelerde, bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izninin kaldırıldığı tarihteki Merkez Bankası döviz alış kurları esas alınır. Altın depo hesaplarının Türk Lirası karşılıkları ise, bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izninin kaldırıldığı tarihteki İstanbul Altın Borsası seans kapanış fiyatına ve Merkez Bankası döviz alış kurlarına göre belirlenir.

- Tasarruf mevduatı sigorta primleri; bankaların, kanunun 13 üncü maddesi uyarınca düzenledikleri üç aylık hesap özetleri esas alınarak hesaplanır. Prim oranı, 1 inci maddede tanımlanan hesaplar toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;

- Rasyoların tamamını tutturan bankalar için onbinde 25'i,

- Rasyolardan herhangi birini tutturamayan bankalar için onbinde 26'sı olarak uygulanır.

- Prim hesaplamalarına esas teşkil eden üç aylık hesap özetleri ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesaplarına ait dökümlerin gönderilme ve tasarruf mevduatı sigorta primlerinin ödenme tarihleri Fon tarafından belirlenir.

- 1 inci titede tanımlanan Türk lirası tasarruf mevduatı hesapları ve tasarruf mevduatı niteliğindeki altın depo ve döviz tevdiat hesaplarından 3 üncü titede belirtilen

ve bir bankadaki bir kişiye ait sigortaya tabi miktar dahilindeki tasarruf mevduatlarının döviz ve Türk Lirası olmak üzere ayrı ayrı toplamaları, her yılın Haziran ve Aralık ayları itibariyle ve takip eden ayın sonuna kadar Fon'a bildirilir. Altın depo ve döviz tevdiat hesapları ile ilgili olarak dönemin son günündeki İstanbul Altın Borsası seans kapanış fiyatı ve Merkez Bankası tarafından ilan edilen döviz alış kurları esas alınır.

- Her prim tahsil döneminde kanun ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu ile bu kanunlara ilişkin kararnameler ve tebliğlerle belirlenmiş yükümlülüklerden bir veya birkaçını yerine getirmeyen bankaların prim oranı Kurulca bir katına kadar artırılabilir.

- Bankalar, bir kişiye ait tasarruf mevduatı ile bu mahiyetteki altın depo ve döviz tevdiat hesaplarının sigorta kapsamında olan kısımları hakkında bu Kararın 3 üncü tyesinde belirtilen esasları ihtiva eden yazılı açıklamayı şubelerinin görünen bir yerine asmak zorundadırlar.

-2/2/1992 tarihli ve 92/270 sayılı Kararname yürürlükten kaldırılmıştır.

- Kurumun faaliyete başlayacağı tarihe kadar, bu karar ile kurula verilen yetkiler Bakan tarafından kullanılır.

- Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten önce açılmış olan hesaplara vadeleri sonuna kadar 2/2/1 992 tarihli ve 92/2707 sayılı kararname hükümleri uygulanır. Buna göre bir kişiye ait 50 milyon liralık tasarruf mevduatı ile DTH'nın 25 milyon liralık kısmının % 100'ünün, bakiyenin ise % 60'ı sigortalıdır.

- Bu karar 01.06.2000 tarihinde yürürlüğe girer.

- Bu Kararı Kurul yürütür.

2.7.2.10- Fonun Kaynakları ile Kullanım Esas ve Usulleri

2.7.2.10.1- Fon Mevcudunun Yönetimi

- Fonun mevcudu, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu" hesabında tutulur ve Yönetim Kurulu tarafından belirlenecek esaslar çerçevesinde değerlendirilir. Fon mevcutlarının değerlendirilmesi veya idari ve tahsilat işlemlerinin yürütülmesi amacıyla Yönetim Kurulunca uygun görülecek bankalar nezdinde hesaplar açılabilir.

2.7.2.10.2- Fonun Kaynakları

- Fonun kaynakları;

- Bankaların tasarruf mevduatı tutarı üzerinden kapsamı, tutarı, tarifesi, tahsil

şekil ve zamanı Kurulca belirlenecek sigorta primlerinden,

- 4389 sayılı Kanunun 10 uncu maddesine göre zamanaşımına uğrayan mevduat, emanet ve alacaklardan,

- Kuruluş izni verilen kuruluşların kurucularının 4389 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendinde belirtilen asgari sermayenin % onu tutarında Fona yatıracakları sisteme giriş payından,

- 4389 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası hükümleri çerçevesinde, devralan bakımından verilen hisse devir izinlerinde, hisseleri devralan ortaklar tarafından, devralınan hisselerin nominal bedelinin veya borsa değeri daha yüksek olduğu takdirde borsa değerinin % biri oranında Fona yatırılacak tutarlardan,

- Bankalar Kanunun 18 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince gerçekleşen tasfiye süreci sonunda Kuruma tevdi edilip, Kurumca on yıl süre ile her yıl başında usulüne göre ilan edilmek suretiyle saklanan değerlerden, son ilan tarihinden itibaren altı ay içinde aranmadığı için fona irat kaydedilen miktarlardan,

- Bankalar Kanun hükümlerine aykırılık dolayısıyla hükmolunacak adli para cezaları ile idari para cezalarının % ellisinden,

- Türkiye Bankalar Birliğince alınan özel ve genel nitelikteki tedbirlere zamanında ve tam olarak uymayan üyeleri hakkında Türkiye Bankalar Birliği Yönetim Kurulunca uygulanan para cezalarından,

- 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrası gereğince tahsil edilen zorunlu karşılık ve umumi disponibilibite cezai faizlerinden,

- Fon mevcudunun gelirleri ile sair gelirlerden, oluşur.

2.7.2.10.3- Fonun Diğer Finansman Kaynakları

- Fon mevcudunun ihtiyacı karşılayamaması durumunda bankalardan ileride doğacak prim yükümlülüklerine mahsuben bir önceki yılda ödedikleri sigorta primi toplamına kadar avans alınabilir. Bu avans Kurulca belirlenecek oran üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte doğacak prim borçlarına mahsup edilir.

Olağanüstü hallerde Fon, Hazine Müsteşarlığından izin almak kaydıyla borçlanabileceği gibi ihtiyaç hasıl olduğunda Hazine Müsteşarlığınca Fona ikrazen verilmek üzere özel tertip Devlet İç Borçlanma Senedi ihraç edilebilir. Özet tertip Devlet İç Borçlanma Senetlerinin faiz oranları ve geri ödeme şartları da dahil olmak

üzere tabi olacağı usul ve esaslar Hazine Müsteşarlığı ile Kurum tarafından müştereken belirlenir. Fon yaptığı borçlanmalar üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahiptir. Mali yıl bütçe kanunlarında yer alan borçlanma ile ilgili hükümler bu senetler için de geçerlidir. Hazine Müsteşarlığınca Fona ikrazen ihraç edilmiş bulunan Devlet İç Borçlanma Senetlerinden doğan borçlar Bakanlar Kurulu kararı ile tasfiye edilebilir.

Olağanüstü hallerde, Fon kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda Kurumun talebi üzerine Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca Fona avans verilir. Alınan avansın vadesi, tutarı, geri ödeme şekil ve şartları ile uygulanacak faiz oranı ve diğer hususlar Kurumun görüşü alınarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca belirlenir.

2.7.2.10.4- Fon Kaynaklarının Kullanımı

- Bankacılık işlemleri yapma ve/veya mevduat kabul etme izni kaldırılan bir bankadaki kapsamı Kurulca belirlenen sigortaya tabi tasarruf mevduatı, Yönetim Kurulunca öngörülecek usul ve esaslar çerçevesinde, Fon tarafından tespit ettirilerek doğrudan doğruya veya ilan edilecek bir banka aracılığı ile ödenir.

Bir bankada ortak tasarruf mevduatı hesabı bulunan mudilerin payları belli ise sigorta limiti dahilinde bu paylara göre, belli değilse eşit şekilde ve her mudi için sigorta limitini aşmamak kaydıyla ödeme yapılır. Ancak Kanunun 15 maddesi altıncı fıkrası (b) bendinde sayılan kişilere herhangi bir ödeme yapılmaz.

Fon ödediği tasarruf mevduatı için mevduat sahipleri yerine bankanın doğrudan doğruya iflasını ister. Bu görev ve yetki münhasıran Fona aittir. Bu şekilde yapılacak iflas isteminde 2004 sayılı Kanunun 178 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanmaz.

İflas kararı alınması halinde Fon, iflas masasına imtiyazlı alacaklı sıfatıyla iştirak eder ve bu Kanunun uygulanması ile sınırlı olmak üzere 2004 sayılı Kanunda yazılı iflas dairesi ve alacaklılar toplantısı ile iflas idaresi görev ve yetkilerine de sahip olarak bankayı anılan Kanun hükümleri çerçevesinde tasfiye eder.

İflasına hükmolunan bankanın Fona olan borçları, masanın nakit durumuna göre 2004 sayılı Kanunun 232 nci maddesinde gösterilen sıra cetvelinin kesinleşmesi beklenilmeksizin ödenir.

2.7.2.10.5- Bankaların Mali Yapısının Güçlendirilmesi

- Fon, mali sistemde güven ve istikrarın sürdürülmesini temin etmek amacıyla, Kurulca gerekli görülen hallerle sınırlı olmak üzere, hisseleri kendisine intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi ve yeniden yapılandırılmasını sağlamak için sermayelerinin artırılması, iştirak, gayrimenkul ve diğer aktiflerinin satın alınması veya bunların teminat olarak alınıp, karşılığında avans verilmesi ya da mevduat yapılması, alacaklarının, zararlarının devralınması da dahil olmak üzere her türlü tedbiri alabilir.

2.7.2.10.6- Banka Zararlarının Devralınması

- Fon, temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi veya hisseleri kısmen veya tamamen kendisine devredilen bankaların, sigorta kapsamında bulunan mevduat toplamını aşmamak ve hisselerinin tamamına sahip olmak kaydıyla, sermayesine tekabül eden zararlarını devralabilir.

2.7.2.10.7- Devredilen Aktif ve Pasif Farkının Ödenmesi

- Fon, temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi veya hisseleri kısmen veya tamamen kendisine devredilen bankanın uygun göreceği aktifleri ile sigortaya tabi tasarruf mevduatını ve pasifte yer alan karşılık kalemlerini, kurulacak bir bankaya ya da mevcut bankalardan birine devretmesi durumunda devredilen aktiflerin toplamının devredilen pasiflerin toplamını karşılayamaması halinde aradaki farkı öder.

2.7.2.10.8- Devir veya Birleşme Halinde Mali Yardım Yapılması

- Fon, hisseleri kendisine intikal eden bankaların, varlık ve yükümlülüklerini kısmen veya tamamen, mevcut bankalardan birine veya kurulacak bir bankaya devretmesi veya bankayı isteklisi bulunan başka bir bankayla birleştirilmesi amacıyla mali katkı sağlamaya yetkilidir.

2.7.2.10.9- Şirket Kurulması

- Fon, Bankalar Kanunun 14 üncü maddesinin altıncı fıkrası ile kendisine verilen görevleri, doğrudan veya kendisinin sahip olduğu tüm hak, menfaat ve muafiyetlerden aynı şekilde yararlanan kuruluşu ve sermaye artırımını 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri ile 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 29 uncu maddesi hükmünden muaf ve sermayesinin tamamına sahip olduğu kamu tüzel kişiliğini haiz bir şirket aracılığı ile de gerçekleştirebilir.

2.7.2.10.10- Banka Kurulması ve Devri

- Fon, Bankalar Kanunun 14 üncü maddesinin altıncı fıkrasında yazılı tedbirlerin alınması amacıyla banka kurabilir. Bu amaçla kurulacak bankanın kuruluşunda ve Fon tarafından yapılacak devir ve birleşme işlemlerinde 4389 sayılı Kanunun 7 nci maddesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri ile devir ve birleşmeye tabi tutulacak bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının %20'yi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 7, 10, 11 inci maddeleri uygulanmaz.

Kuruluşa ilişkin karar Resmi Gazete'de yayımlanır ve banka Kurumun talebi üzerine Türk Ticaret Siciline tescil edilir. Bu işlemler her türlü vergi, resim ve harçtan istisna tutulur. Bu şekilde kurulan bankaya geçici bir süreyle bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni verilir ve banka verilen izin süresi içinde Kanunun 7 ve 8 inci madde hükümleri uygulanmak suretiyle Kurulca belirlenecek esas ve usuller dahilinde Fon tarafından üçüncü kişilere devredilir.

2.7.2.10.11- Para, Mal ile Her Türlü Hak ve Alacakların Değerlemesi

- Bankalar Kanunun 15 inci maddesine eklenen yedinci fıkrasının (b) bendine göre tespit edilen para, mal, her türlü hak ve alacaklar kamu alacağı sayılır. Fon, tespit edilen bu para, mal, her türlü hak ve alacaklara ihtiyati haciz koymaya ve muhafaza altına almaya ve bunları alacağına ve/veya bu bankaların Fon tarafından devralınan zararlarına mahsuben devralmaya yetkilidir. Bu para, mal, her türlü hak ve alacakların değeri 213 sayılı Vergi Usul Kanunundaki değerlemeye ilişkin hükümlerden de faydalanmak suretiyle Fon tarafından belirlenir. Bunlardan değeri Fon tarafından belirlenemeyenler ise, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Sermaye Piyasası Kurulu ve ilgili meslek kuruluşları mensupları ve ulusal yatırım bankaları ile Yönetim Kurulu tarafından belirlenecek uluslararası ekspertiz ve değerlendirme kuruluşları tarafından hazırlanacak raporlar da dikkate alınarak 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 72 nci maddesine göre kurulan takdir komisyonları tarafından belirlenir.

2.7.2.10.12- Para Cezalarının Uygulanması ve Tahsili

- Kurul kararıyla Kanunun 21 inci maddesine göre verilen idari para cezaları bir taraftan ilgili bankaya tebliğ edilmekle beraber diğer taraftan tahsil ve gelir kaydı için Fona bildirilir. Kurul tarafından verilen idari para cezaları muhataba tebliğ edildiği

tarihten itibaren bir ay içinde ödenir. Söz konusu cezalar aleyhine yargı yoluna başvurulması halinde, para cezası mahkeme kararının muhataba tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde Fon hesabına yatırılır.

Süresi içinde ödenmeyen idari para cezaları ile adli para cezaları 6183 sayılı Kanun hükümleri gereğince vergi daireleri tarafından tahsil edilir. Türkiye Bankalar Birliği Yönetim Kurulunca verilen para cezaları bir yandan ilgiliye tebliğ edilmekle beraber diğer yandan gelir kaydı için Fona bildirilir. Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde ödenmediği takdirde Fon tarafından 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil olunur. Vergi dairelerince tahsil edilen idari ve adli para cezalarından Fona ait tutarlar, tahsil tarihinden itibaren bir ay içinde Fon hesabına kaydedilmek üzere, Fonun Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki hesabına yatırılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası şubelerinin bulunmadığı yerlerde ise muhabirleri aracılığı ile Fon hesabına gönderilir.

Bankalar Kanunu uyarınca verilen para cezalarının Fon tarafından tahsil edilen tutarından Fona ait pay düşüldükten sonra kalan kısım Genel Bütçeye gelir olarak kaydedilmek üzere tahsilat tarihini izleyen ayın sonuna kadar Maliye Bakanlığı Merkez Saymanlığı hesabına gönderilir.

2.7.2.10.13- Kamu ve Özel Kuruluşlardan Yardım ve Destek Talebi

- Fon, Bankalar Kanunun 14 üncü maddesi hükmünün uygulanması sonucunda temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimleri veya hisseleri kendisine intikal eden bankalarda, bunların tüm varlıkları ile kayıt ve belgelerinin güvenliklerinin sağlanması amacıyla her türlü tedbiri almaya yetkilidir. Fon aynı zamanda bu amaçla sınırlı olmak üzere kamu kuruluşlarının yardım ve desteğinden yararlanabileceği gibi yapacağı anlaşmalar çerçevesinde bu desteği özel kuruluşlardan da sağlayabilir.

2.7.2.10.14- Fonun Belge Kayıt ve Defterleri

- Fonun işleyiş ve işlemlerine ilişkin olarak alınacak kararlar için bir karar defteri tutulur.

Fona ilişkin belge ve yazışmalar usulü dairesinde ayrı ayrı dosyalanır ve saklanır. Fonun muhasebe ve kayıtları Yönetim Kurulunca tespit edilecek yönergeye uygun olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kayıtlarından ayrı olarak tutulur.

2.7.2.10.15- Bilanço ve Faaliyet Raporu

- Fonun hesap dönemi takvim yılıdır. Fon, yıllık bilanço ile gelir ve gider cetvelini, hesap dönemine ilişkin faaliyetlerini, sonraki dönem hakkında görüş ve önerilerini ve alınması gereken önlemleri içeren bir faaliyet raporunu düzenleyerek birer örneğini Kuruma gönderir.

2.7.2.10.16- İstisna ve Muafiyetler

- Fon her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

- Fon, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu ile bunların ek ve değişikliklerine tabi değildir.

- Bankalar Kanunu hükümlerine göre temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimleri veya hisseleri Fona intikal eden bankaların, tasfiyeleri Fon eliyle yürütülen bankaların iflas idarelerinin ve Fonun, alacaklarını dava veya takip yoluyla tahsil etme cihetine gitmeleri halinde, 492 sayılı Harçlar Kanununun 2 nci, 23 üncü, 29 uncu maddeleri ve 2548 sayılı Cezaevleri ile Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunun 1 inci maddesi hükümleri uygulanmaz. Bu bankalar ile tasfiyeleri Fon eliyle yürütülen bankaların iflas idarelerinin ve Fonun, mahkeme ilamını alması ve tebliğe çıkartması işlemlerinde karşı tarafa yükletilmiş olan harcın ödenmiş olması ve her türlü ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz taleplerinde teminat şartı aranmaz.

- Fon tarafından Bankalar Kanunun 15 inci maddesi hükümlerine göre yapılacak işlemlerde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanmaz. Bu işlemler her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulur.

- Hisseleri kısmen veya tamamen Fona intikal eden bir bankanın alacaklarının Fon tarafından devralınması halinde, bu alacaklarla ilgili olarak, Fonun taraf olduğu icra takipleri ile icra takiplerinden kaynaklanan her türlü hukuk davalarının kısmen veya tamamen Fon aleyhine neticelenmesi halinde, 2004 sayılı Kanunda yazılı tazminat ve cezalar Fon hakkında uygulanmaz.

- Hisseleri kısmen veya tamamen Fona intikal eden bir bankanın alacaklarının Fon tarafından devralınması halinde, bu alacaklarla ilgili olarak açılmış veya açılacak dava ve icra takiplerinde kanunlarda yazılı zamanaşımı ve hak düşürücü süreler dahil her türlü süre alacağın temlik edildiği tarihten itibaren Fon bakımından dokuz ay süre ile durur.

- Bankalar Kanunun uygulanmasına veya alacağın tahsiline ilişkin olarak Fonun 2004 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılan ihalelere iştiraklerinde teminat şartı aranmaz.

2.7.2.10.17- Yetki Devri

- Fon Başkan Yardımcıları ve diğer yöneticiler, sınırlarını yazılı olarak açıkça belirlemek şartıyla yetkilerinden bir kısmını astlarına devredebilir. Ancak, yetki devri yetki devredenin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

2.7.2.10.18- Saklı Hükümler

- Bu Yönetmelikte yer almayan ya da açıklık bulunmayan konularda genel hükümleri de dikkate alarak karar vermeye, uygulamayı düzenlemeye ve yönlendirmeye Kurul yetkilidir.

- 26/8/2000 tarihli ve 24152 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte ek ve değişiklikleri ile birlikte yürürlükten kalkar.

2.7.2.10.19- Müflis Bankaların İflas İdare Memurları

- Tasfiye halindeki müflis bankaların iflas idare memurları yerlerine yenisi atanıncaya kadar bu görevlerini sürdürürler.

- (18.09.2002 tarihli ve 24880 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmeliğin 22 nci maddesiyle 18.09.2002 tarihinden itibaren eklenen geçici madde) Fon, 4743 sayılı Kanuna uygun Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarına ve bu Anlaşmalar kapsamında borçlularla yapılacak finansal yeniden yapılandırma sözleşmelerine ilave finansman sağlamamak kaydıyla taraf olabilir. Ayrıca, Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarına göre yeniden yapılandırılan veya bir itfa planına bağlanan krediler ve diğer alacaklardan Kanunun 15 inci maddesinin (3) numaralı fıkrasına göre 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine tabi olanları, 6183 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin tecil süresi ve teminat şartlarına bağlı olmaksızın, Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarına göre taksitlendirmeye ve tecil etmeye yetkilidir.

- TMSF Yönetmelik hükümlerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Başkanı yürütür.

2.7.2.10.20- Geçici Madde Uygulamaları

- Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğin geçici 1 inci maddesi gereğince, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bankalarından devralınan DTH'lara ilişkin zorunlu karşılık oranı. 2002/1 sayılı Tebliğin 3 üncü maddesindeki orana ulaşınca kadar. 96/1 sayılı Tebliğin geçici 2'nci maddesinde yer alan esaslara göre tesis edilmeye devam edilecektir. Ancak, 2002/1 sayılı Tebliğe göre belirlenen yükümlülük hesaplama dönemleriyle örtüşmeyen,

07.12.2001 ve 21.12.2001 tarihlerinde yapılan ihaleler ile devralınan döviz tevdiat hesaplarına ilişkin zorunlu karşılık oranlarının artırılması gereken tarihler, sırasıyla, 7.6.2002 ve 24.5.2002 tarihli yükümlülük hesaplama dönemi olacaktır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bankalarından devralınan tüm DTH'lara ilişkin zorunlu karşılık oranları üçüncü maddede belirtilen orana ulaşınca kadar her iki hesaplama döneminde bir, birer puan artırılmaya devam edecektir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bankalarından devralınan DTH'lara ilişkin zorunlu karşılıklar, zorunlu karşılık oranı %8'e ulaşınca kadar 85 74 nolu yabancı para zorunlu karşılık hesaplarında tesis edilecek, iki gün ihbarlı döviz tevdiat hesapları ile vadeli DTH'lardaki bakiyeler ise zorunlu karşılık oranının %8'i aşmasından sonra ortalama olarak tesis edilecek kısmın hesabında dikkate alınacaktır.

- Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğin Geçici 2 nci ve Disponibilite Tebliğinin Geçici 1 inci maddelerine göre yürürlükten kaldırılan 96/1 sayılı Umumi Disponibilite Hakkındaki Tebliğe tabi bulunmayan ancak, 2002/1 ve 2002/2 sayılı Tebliğlere tabi tutulan bankaların, 29.3.2002 tarihinden önce tahvil ihracı yoluyla sağladıkları kaynaklar dahil yurt dışından kullandıkları krediler, vadeleri sonuna kadar zorunlu karşılık ve disponibiliteye tabi yükümlülükleri arasına dahil edilmeyecektir. Bu durumdaki bankalar bu kapsamdaki yükümlülüklerini ayrıca yazılı olarak Bankamıza bildireceklerdir.

- 2002/1 sayılı Zorunlu Karşılık Tebliğinin Geçici 3 üncü maddesi gereğince, 29.3.2002 tarihinden önce, özel finans kurumlarının borçlu sıfatıyla sağladıkları fonlar, vadeleri sonuna kadar zorunlu karşılığa tabi yükümlülükler arasına dahil edilmeyecektir.

Bu durumdaki özel finans kurumları bu kapsamdaki yükümlülüklerini ayrıca yazılı olarak Bankamıza bildireceklerdir.

- 2002/2 sayılı Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğle yürürlükten kaldırılan 96/1 sayılı Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ uygulamasında, Mart 2002 bilançosuna ilişkin 3 üncü ölçümleme haftasında 18-23.5.2002 tarihleri arasındaki 6 günlük süre disponibil değerlerin hesaplanma süresi olarak esas alınacak ve bu süre içinde 96/1 sayılı Tebliğde öngörülen oranlarda disponibil değer bulundurulacaktır.

2.7.2.10.21- Sigortanın Sonuçları

Bankalar Yasasının 14. maddesine göre mali yapısında zayıflama görülen bankaların durumlarının düzeltilmesi için bir dizi önlemler alınır. Bu önlemlere karşın mali yapıları güçlendirilemeyen, bankaların mevcut başka bir bankaya devredilmeleri yada birkaç bankayla birleştirilmeleri de gerçekleşmediği takdirde, 4389 sayılı yasanın 14/3 d fıkrasına göre bu bankaların mevduat kabul ve bankacılık işlemleri yapma yetkileri BDDK'ca kaldırılır.

Mevduat kabul yada bankacılık işlemleri yapma yetkisi kaldırılan bankanın tasarruf mevduatı, faiz ve diğer menfaatler bakımından devralan bankanın uygulamalarını geçmemek üzere aynı koşullarla karşılığı Tasarruf mevduatı Sigorta Fonundan ödenmek suretiyle Bakanlıkça belirlenecek bir bankaya devredilir.

BDDK ayrıca bu bankanın yönetim ve denetimini de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna yada başka bir bankaya geçici olarak devredebilir.

BDDK'nun mevduat kabul ve bankacılık işlemleri yapma yetkisinin kaldırılmasına ilişkin kararının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren banka aleyhindeki icra takipleri, iflas talebinin kabul veya reddine kadar durur.

TMSF ödediği tasarruf mevduatı için tasarruf mevduatı sahipleri yerine bankanın iflasını ister ve iflas masasına imtiyazlı alacaklı sıfatıyla katılır.

İflasına hükmolunan bir banka için İİK'nun 221 inci maddesinin 1. fıkrasına göre oluşturulacak büro, TMSF temsilcisi katılmaksızın toplanamaz. Söz konusu hükmün 2. fıkrası iflasına hükmolunan bankalar hakkında uygulanmaz.

İflasına hükmolunan bankanın TMSF'na olan borçları, masanın nakit durumuna göre İcra ve İflas Kanunu'nun 232 nci maddesinde gösterilen sıra cetvelinin kesinleşmesi beklenmeksizin ödenir.

2.7.2.10.22- Yürürlük Hükümleri

96/1 sayılı Zorunlu Karşılık Tebliği gereğince **bankaların** 35 04 08 nolu hesapta tesis edilmiş olan Türk Lirası ve 85 74 nolu hesapta tesis edilmiş olan USD ve **EURO**

cinsinden yabancı para zorunlu karşılık tutarları ile **Özel Finans Kurumları Hakkında 1 No.lu Bankamız Tebliği gereğince, bu kurumların 45 09 26 nolu Türk Lirası ve 95 07 nolu yabancı para blokaj hesaplarında tesis ettikleri ancak tarafımızca 35 04 29 ve 85 64 no.lu hesaplara aktarılacak olan Türk Lirası ve USD ve EURO cinsinden yabancı para blokaj tutarları, 2002/1 sayılı Tebliğ gereğince 10 Mayıs 2002 tarihli cetvelde yer alan yükümlülükler için 24.5.2002 tarihinden itibaren tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların hesabında dikkate alınacaktır. Bankaların yabancı para zorunlu karşılık, özel finans kurumlarının blokaj hesaplarındaki CHF cinsinden tutarlar, iki gün ihbarlı döviz tevdiat hesaplarına aktarılacaktır.**

Bankalar ve özel finans kurumları zorunlu karşılık hesaplarındaki tutarları, 10.5.2002 tarihli ZKİOOH nolu cetvelin bloke hesaplarda mevcut zorunlu karşılık tutarına ilişkin 53 üncü satırına kaydedeceklerdir.

29/3/2002 tarihli ve 24710 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2002/2 sıra no.lu Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğ’in 2 nci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

2.7.2.11- Mevduat Hesaplarında Faiz ve Vergi

- Faiz Dönemleri: Vadesiz mevduat hesaplarının faizleri yıl sonunda hesaplanarak ana paraya eklenir.

Para bankaya yatırıldığında yıl sonuna kadar hak ettiği faiz hesaplanıp muhasebeleştirilmeksizin hesap kartonunun ilgili yerine kaydedilir. O tarihten yıl sonuna kadar yapılan yatırımlar için yine bu biçimde alacak faiz hesaplanıp bir önceki tutara eklenir; yıl sonuna kadarki çekilişler için de bir önceki faiz kalanından düşüşler yapılır.

Böylelikle 31 Aralık 20.... tarihine gelindiğinde mevcut alacak faiz kalanı muhasebe kayıtlarına intikal ettirilerek ana paraya eklenir ve müdiin mevduatı bu yeni bakiyeye resmen ulaşmış olur. Kabaca anlattığımız ve ilerde ayrıntılarına ineyeğimiz bu sisteme, doğru yöntem (direkt metod) yoluyla faiz hesaplanması denmektedir.

Eğer hesap, yıl sonuna gelmeden kapatılmak istenirse o tarihten yıl sonuna kadar olan faizi, birikmiş faizden düşölür, böylelikle hesaba, bankada kaldığı süreye göre faiz verilmiş olur.

İhbarlı ve vadeli mevduatta birden fazla yatırım ve çekiliş olmayacağından, vade tarihinde faizin muhasebe kaydı yapılarak ana paraya eklenir. Araya bir yıl sonu giriyorsa 31 Aralık 20..... tarihinde de faiz hesaplanır.

2.8- DÖVİZ TEVDİAT HESAPLARI

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 30 sayılı karara göre bankalar Türkiye’de ve yurt dışında yerleşik kişiler adına döviz tevdiat hesapları veya dövize dönüştürülebilir Türk lirası mevduat hesapları açabilir. Bu hesaplar üzerinde, sahipleri serbestçe tasarrufta bulunabilirler. Bu hesaplara ait faizler banka ve mevduat sahibi arasında serbestçe tespit edilmektedir. Bankalarca kendi kaynaklarından karşılanacaktır. Bu hesaplar nedeniyle doğacak lehte ve aleyhte kur farkları ilgililere aittir.

Yurtdışında iş yapan müteahhitlerin döviz tevdiat hesaplarından kullandıkları Türk liralari satışı yapılan döviz miktarının aşmamak kaydıyla alış yapan banka aracılığıyla dövize dönüştürülebilir.

Döviz tevdiat hesaplarının bankalar kanunundaki mevduat kapsamı içinde kalıp kalmadığı tartışmalı idi. 7129 s. Kn. m. 51-52’ye göre düzenlenen mali tablolarda ve üç aylık hesap hılasalarında döviz tevdiat hesapları mevduat hesaplarından ayrı bir hesap olarak düşünülmüş idi. Ancak bu iki hesabın arasında ortaya çıkan bu ayırım kanımızca yapay bir ayırım idi. Nitekim iki gelişme bu hesapların da artık mevduat sayılması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. İlk gelişme daha sonra ayrıntılı olarak açıklayacağımız gibi döviz tevdiat hesaplarının tasarruf mevduatı sigorta fonu kapsamına alınmasıdır. İkinci gelişme ise 3182 sayılı kanun uyarınca hazırlanan tekdüzen hesap planında dövizli hesapların mevduat hesapları içine alınmış olmasıdır. Halen yürürlükte bulunan 4389 sayılı kanunun, mevduata ilişkin hükümleri düzenleyen 10. maddede ise döviz tevdiat hesaplarına ait herhangi bir düzenleme yoktur.

2.9- DÖVİZ KREDİLERİ

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 30 sayılı karara göre Türkiye’de bankacılık faaliyetinde bulunmasına izin verilen tüm bankalar döviz kredisi temin edebilir. Yurt dışında bankalarca sağlanacak aynı ve nakdi krediler şu şekildedir.

- Doğrudan sağlanan azami 1 yıl vadeli krediler,
- Aracılık edilen prefinansman, emtia ve kabul kredileri,
- Yurt dışındaki işlerle ilgili olarak alınacak krediler.

Bunların dışında döviz kredisi alınması ilgili Bakanlığın öz iznine bağlıdır.

Dış krediler nedeniyle doğacak lehte ve aleyhteki kur farkı ilgililere aittir.

Döviz kredileri kambiyo mevzuatındaki liberalleşmeye paralel olarak bankalar için önemli bir kaynak haline gelmiş bulunmaktadır.

Bankaların alabilecekleri döviz kredilerinin üst sınırı konusunda yasal bir düzenleme bulunmamakla birlikte aşağıda disponibilite ile ilgili bölümde açıklayacağımız gibi bankaların döviz taahhütleri ile döviz varlıkları arasında belirli oran ve katsayılar aranmıştır.

3. BÖLÜM

BANKA KAYNAKLARININ KULLANILMASI

3.1- PLASMAN NEDİR?

Plasman, bankaların nakdi kaynaklarını bir bedel (kira) karşılığında paradan para kazanmak maksadıyla girişimde bulunan kimselere borç olarak vermesidir. Bu işleme banka literatüründe “kredi verme” işlemi denir.¹

Hizmet arzı ise, bankanın müşterilerine değerli madenler saklaması, borsa işlerine aracılık etmesi kıymetli evrak muhafazası ile idaresi gibi hizmetlerini kapsar.²

3.2- BANKA KREDİLERİ VE ÇEŞİTLERİ

Bankacılıkta kredi, belli koşullarla kişilere ödünç para verilmesi veya onların bir yükümlülükleri için garanti verilmesi anlamına gelmektedir.³

Bir kişiye kredi verilmekle ona hem mali bir olanak sağlanmakta hem de saygınlık kazandırılmaktadır.

Krediyi çeşitli açılardan aşağıdaki şekilde ayrıma tabi tutmak mümkündür.

3.2.1 - Niteliği Açısından

- **Nakdi Krediler:** Faiz ya da, faiz ve komisyon karşılığında ödünç para verilmesi biçiminde kullanılan kredilerdir.

¹ John B. Coutte, E. Altman, P. Narayonon, *Managing Credit Risk The Next Great Financial Challenge*, The United States of America, October 1998

² Zarakoğlu, *a.g.e.*, s.48.

³ Sungur, *a.g.e.*, s. 62,63.

Bu tür krediler; iskonto, iştirâ, avans ve borçlu cari hesaplar olarak kullanılırlar.

İskonto ve iştirâ, bono ya da poliçenin vadesinden önce bankaca alacaklısından satın alınması işlemidir.

Avanslar bir defaya özgü olmak üzere, belirli bir vade ile çoğunlukla da maddi bir güvence karşılığında açılan kredilerdir.⁴

Borçlu Cari Hesaplar ise, belli bir vadeye bağlı olmaksızın TTK nun 87. maddesi hükümlerine göre açılan ve belli bir limit içerisinde müşteriye para çekme ve yatırma yetkisi veren güvenceli ya da güvencesiz kredilerdir.

- **Gayrinakdi Krediler:** Bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda bankanın alacağı bir ücret ya da komisyon karşılığında yükümlü adına taahhütte bulunması, ona kefil olması biçiminde kullandırılan kredilerdir.

Bu tür kredilerde başlangıçta ödünç para verilmesi söz konusu olmayıp, garanti verilmesi, yani borcun ödenmemesi ya da yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda tanzim edilmesi taahhüdü vardır.

Gayrinakdi krediler; teminat mektubu kredisi, sair kefalet kredisi, ithal garantisi, tahvil garantisi, kabul kredisi, aval kredisi gibi türlere ayrılmaktadırlar.

3.2.2 - Vade Açısından

- **Kısa Vadeli Krediler:** Vadesiz ve vadeleri 2 yıla kadar olan kredilerdir.

- **Orta Vadeli Krediler:** Vadeleri 2 - 5 yıl arasında değişen kredilerdir.

- **Uzun Vadeli Krediler:** 5 yıldan daha uzun vadeli kredilerdir.

3.2.3 - Veriliş Amacı Açısından

- **Yatırım Kredileri:** İşletmelere, bina ve tesislerinin yapımı için açılan kredilerdir. Bu tür krediler sabit değerlerin finansmanı amacıyla açıldığından orta ya da uzun vadeli olmak zorundadırlar.

- **Donatım (Teçhizat) Kredileri:** İşletmelere ait bina ve tesislerin genişletilmesi, yenilenmesi, modernleştirilmesi, makine ve teçhizat sağlanması için açılan kredilerdir.

⁴ M.C. Garg, N.N. Joshi, *Cooperative Credit And Banking*, (y.y.,t.y.)

- **İşletme Kredileri:** İşletmelerin üretim faaliyetlerini finanse etmek, döner sermaye gereksinimlerini karşılamak üzere açılan kredilerdir. Kısa ya da orta vadeli olabilen bu tür krediler, daha çok döner değerlerin yani kısa vadeli işletme gereksinimlerinin finansmanında kullanılır.

3.2.4 - Teminatları Açısından

- **Teminatsız (Açık) Krediler:** Tek imza karşılığında açılan kredilerdir. Yani kredi alanın atacağı bir imza kredinin sağlanmasına yeterli olmakta, banka başkaca bir güvenceye gerek duymamaktadır. Kredinin tek güvencesi kredi müşterisinin kişiliğidir.

- Teminat Kredileri:

İmza teminatlı krediler, birden fazla kişinin imzaları karşılığında açılan kredilerdir. Kefalet karşılığı kredi, senetler karşılığı kredi, çift imzalı teminat mektubu kredisi bu tür kredilere örnektir,

Aynı (maddi) teminatlı krediler, krediye güvence olarak maddi bir varlığın karşılıklı tutulması suretiyle kullanılan kredilerdir. Emtia karşılığı krediler, esham ve tahvilat karşılığı krediler gibi

3.2.5 - İş Konusu Açısından:

- **Ticari Krediler:** Ticaretle uğraşan kişilere, bu işleri dolayısıyla doğacak finansman ihtiyaçları için açılan kredilerdir.

- **Sanayici Kredileri:** Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalara verilen kredilerdir.

- **İhracat Kredileri:** Dışsatımı finanse etmek için kullanılan kredilerdir.

- **Tarım Kredileri:** Tarım sektörünün finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Bağcılara, pamukçulara ve tütüncülere yapılan tarımsal iskонтolar ve açılan borçlu cari hesaplar biçiminde görülmektedir.

- **Konut Kredileri:** 2985 sayılı Kanun ve bu Kanuna dayalı mevzuat çerçevesinde, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile yapılan anlaşma hükümlerine göre kendi kaynaklarından hazır konut alan kişilere açtıkları bireysel krediler ile, ipotège dayalı bireysel konut kredileri ve konut sektörünü kredilendirmeye yetkili KİT statüsündeki bankaların kendi mevzuatları çerçevesinde açtıkları krediler.

- **Tüketici Kredileri:** Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmak kaydıyla, mal ve hizmet alımları dolayısıyla açılan bireysel krediler.

3.2.6 - İzin Açısından

- **Şube Yetkili Krediler:** Başka bir makamın iznine gerek olmadan şubece açılabilen kredilerdir.

- **Otorize Krediler:** Ancak Genel Müdürlük, Yönetim Kurulu gibi üst organın izniyle açılabilen kredilerdir.

3.2.7 - Kaynak Açısından

- **Banka Kaynağından Kullandırılan Krediler :** Bankaların kendi kaynaklarından kullandırdıkları krediler.

- **Reeskont Kredileri :** Bankaların müşterilerinden aldıkları kısa ya da orta vadeli senetleri TC Merkez Bankasına iskonto ettirerek sağladıkları ve bu suretle anılan müşterilerine kullandıkları kredilerdir.

- **Dış Kaynaklı Krediler :** Bankaların başka kredi kuruluşlarından sağladıkları fonlarla müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir.

3.2.8 - Tek Düzen Hesap Planı Açısından

1.1.1986 tarihinden başlayarak yürürlüğe giren tek düzen hesap planına göre krediler, vade teminat durumu, sektörel ve kesimsel ayrım, Türk parası, yabancı para özellikleri bakımından ayrı ayrı izlenmektedir.

– Belli başlı ana gruplar olarak nakdi krediler:

- İskonto ve İştira Senetleri

- Kısa Vadeli Krediler,

- Orta ve Uzun Vadeli Krediler,

biçiminde üç bölümde toplanmıştır.

- Bunlardan kısa vadeli krediler de kendi içlerinde açık ve teminatl, TL ve yabancı para olarak ayrı ayrı olmak üzere,

- İhracat Kredileri

- İthalat Kredileri
- İhtisas Kredileri
- Fon Kredileri
- Mali Kesime Verilen Krediler
- Yurtdışı Krediler
- Diğer Krediler

biçiminde,

- Orta ve Uzun Vadeli Krediler de yine açık ve teminatlı, TL ve yabancı para olarak ayrı ayrı olmak üzere

- İhracat Garantili Yatırım Kredileri
- Diğer yatırım Kredileri
- İşletme Kredileri
- İhtisas Kredileri
- Fon Kredileri
- Mali kesime verilen krediler
- Yurtdışı Krediler

biçiminde izlenir.

Tek düze hesap planında teminat mektubu, akreditif gibi gayrinakdi krediler, amaç, biçim ve benzeri bakımlardan çok sayıda alt hesaplarda izlenmektedir.⁵

3.3- KREDİLERİN NİTELİĞİ VE BANKALARDAKİ UYGULANMASI

Bnk. Kn. Md. 11. maddesine göre, bankaların belirli alanlardaki kaynak kullanımını kısıtlamış bulunmaktadır. Md. 11/2a'ya göre bir bankanın bir gerçek ve tüzel kişiye vereceği nakdi krediler ve satın alacağı tahvil ve benzeri menkul kıymetlerin tutarı ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi kredilerin toplamı öz kaynaklarının % 25'ini aşamaz. Vadesi geçmiş nakdi

⁵ Mehmet Takan, *Bankacılık*, Adana, 2001, s.266.

krediler ile gayri nakdi kredilerin nakde tahvil alan bedelleri kaydedildikleri hesaba bakılmaksızın yukarıdaki sınırların hesaplanmasında kredi sayılır.(Bnk.Kn.Md. 11/1)

Ancak hemen belirtelim ki Md. 11/1’de yapılan kredi tanımını da birlikte düşünmek gerektiği kanısındayım. 11/2a da ise “bir banka gerçek yada tüzel kişiye nakit, mal kefalet ve teminat şekil ve mahiyetinde veya herhangi bir şekil ve surette kredi veremez, kefaletlerini kabul edemez veya hisse senetleri hariç menkul kıymetlerini satın alamaz” denilmektedir. Bu iki fıkra arasında tanımın kapsamı açısından büyük farklar vardır. Gerçekten de Md. 11/2a’daki kredi ve kredi sayılan işlemlerin tanımı biraz daha geniş görünmektedir. Özellikle “mal şeklinde kredi” ile “kabul edilen kefaletler” Md. 11/1 deki tanımda açıkça yer almamaktadır.

“Toplam Kredi” tanımına Bnk. Kn. birçok hükmünde önemli sonuçlar bağlamıştır. Bnk. Kn. Md. 11/2b’de büyük kredilerin toplam kredilerin banka özkaynaklarının % 10’u aşması şartı getirilmiştir. Aval ve kefaletler hariç olmak üzere de, bunların toplam özkaynakların 8 katını aşamaz hükmüne yer vermiştir.

Bnk. Kn. Md. 11 ile getirilen özkaynaklar bazı kaynaklar kullanımları arasındaki ilişkiyi belirli bir üst sınıra bağlayan bu düzenleme oldukça yenidir ve mevzuatımıza ilk kez 70 Sy. KHK ile girmiş ve 3182sayılı kanunda da korunmuştur. Daha önce de açıkladığımız gibi eski düzenlemeler 2243, 2999 ve 7129 sayılı kanunlar ile 28 sayılı KHK de banka özkaynakları ile kabul edilebilecek tasarruf mevduatı arasında bir ilişki kurulmuştur. Solvabilite oranı denilen bu sınırlamanın 70 sayılı KHK ve 3182 ve 4389 sayılı kanunda yer almadığını ve bunun yerine Md.11/2a’da % 25 sınırlamasının getirilmiş olduğunu görüyoruz.

Bu sınırlamanın amacı banka özkaynakları ile bankanın varlıkları arasında mevduat sahiplerini korumak amacıyla bir sınırlama koymak ve bankanın riskini düşürmektedir. Böylece kaynak kullanımını artırmak isteyen bankanın önünde yeni kaynak girişlerini kabul etmemek, özkaynaklarını artırmak, kaynaklarını kanunda sınırlamaya tabi tutulmamış olan alanlara yöneltmek gibi üçlü bir seçenek kalacaktır.

3.3.1- Sınırlamaya Tabi Kaynaklar

Genel kaynak sınırlaması açısından Bnk. Kn. Md. 11/1’e göre üç ana grupta toplayabiliriz.

3.3.1.1-Nakdi Krediler

3.3.1.2-Gayri Nakdi Krediler

3.3.1.3-Diğer Kaynak Kullanımları

3.3.1.4- Sınırlamada Hesap Biçimi

3.3.1.1- Nakdi Krediler

- Bankanın açık kredi şeklindeki teminatsız veya iskonto, iştirâ, senet karşılığı, emtia karşılığı, gayrimenkul ipoteği karşılığı, ticari işletme rehni karşılığı, mevduat karşılığı v.s, şeklinde teminatlı verdiği nakdi krediler genel kaynak kullanımı sınırlamasında m. 11/1 açısından nakdi kredi kapsamına girmektedirler.

- Vadesi geçmiş nakdi krediler ile gayri nakdi kredilerin nakde tahsil olmuş bedelleri de hangi hesapta yer alırsa alsınlar nakdi kredi sayılırlar.

- Bnk. Kn. Md. 11/6e fıkrasındaki, vadesi geçmiş nakdi kredilere tahakkuk ettirilen faizlerin Md. 11/2a,b'deki sınırlamalara tabi olmayacağını belirtmiştir. Bu nedenle olağan hesaplarda izlenen nakdi kredilere tahakkuk ettirilerek kredi hesabına yada başka herhangi bir hesaba borç geçilmiş olan faiz, fon, komisyon, gider vergisi ve diğer masrafların da Md. 11/1 ve Md. 11/2a,b uygulamasında kredi sayılmaları gerekir. Bu sonuca Md. 11/6e' nin yorumunda ulaşmanın mümkün olduğunu sanıyorum.

- İhracattan doğan ve bir kıymetli evraka bağlı olan alacağın iskontosu olan forfaiting bir nakdi kredidir.

- Prefinansman kredilerinin durumu ise oldukça karışıktır. Prefinansman ihracatın sevkıyattan önce finansmanı amacıyla yurt dışında sağlanan bir kredi olup, doğrudan doğruya ihracatçılar tarafından bulunabileceği gibi, bankalarca da sağlanarak ihracatçılara kullanılabilir. Prefinansmanın Bnk. Kn. Md. 11/1 açısından kredi kapsamına girdiğinde kuşku olmamakla birlikte nakdi kredi mi, yoksa gayri nakdi kredi mi sayılacağı konusu açık değildir. İhracatçının kendisinin bulunduğu ve bir bankanın aracı olarak girdiği prefinansman şarta bağlı borç niteliğindedirler. Hele banka aracılığı sırasında bunu garanti etmemiş ise kambiyo mevzuatının yükleyeceği sorumluluklar dışında sorumlulukları bile yoktur.

Ancak muhabirlerinden bankalarca sağlanarak kullandırılan perfinansmanların nakdi kredi olma özellikleri ağır basmaktadır. Ancak Tekdüzen Hesap Planında ise ayırım bir başka kritere dayandırılmıştır. Teminat Mektupsuz Prefinansman Kredileri ister bankaca ister müşteri tarafından temin edilsin Nazım Hesaplar için de yer almadığını görüyoruz. Kanımızca teminat mektuplu yada teminat mektupsuz şeklindeki bir ayırım prefinansmanların nakdi ve gayrinakdi açısından sağlam bir kriter değildir. Bu nedenle prefinansmanları gayrinakdi kredi saymak gerekir.

- İthalat akreditiflerinin mal bedeli TL varlıklarının ithalatçıdan tamamen tahsil edilmesi halinde bir kredi söz konusu değildir. Ancak tahsilat yapılmaksızın veya kısmen tahsilat halinde ise akreditiften bağımsız olarak, tahsil olunmayan miktar kadar ithalatçıya kredi açılmış olmaktadır. (Müsteşarlığın 27.3.1985 tarih 5283-136/31168 sayılı yazısı) Ancak akreditifin açılmasında akreditif bedeli yabancı muhabire ödenene kadar geçen dönemde nakdi bir kredi söz konusu olmamak gerekir. Yabancı muhabire yapılan ödemeden sonra ise nakdi kredi söz konusu olacaktır.

- Açılan nakdi kredinin Türk Lirası yada yabancı para cinsinden olmasının herhangi bir önemi yoktur.

- Bir bankanın günlük mal ve hizmet alımlarının bir parçası olarak (menkul alımı, kırtasiye ve büro eşyası alımı, matbua işlerinin ifası) verdiği ve işin büyüklüğü ile orantılı avansların nakdi kredi sayılıp sayılmayacağı tartışılabilir. Kanımızca bu tür işlemler için yapılan harcamaları kredi olarak nitelemek mümkün değildir. Çünkü bu işlemler tamamlandığında verilen avans ise menkuller hesabına yada giderlere kaydedilecektir ve bu nedenle de nihai aşamada % 25 sınırı ile bir ilişkileri bulunmamaktadır. Hatta avans verilen kişinin bankanın aynı zamanda kredi müşterisi olması bile bu durumu etkilemez.

- Buna karşılık nihai aşamada % 25 sınırlamaya dahil olacak gayrimenkul, iştirak, tahvil vs. satın alımı için verilen avanslar % 25'in hesabında dikkate alınmalıdırlar. Ancak bankanın nakdi kredi mi yoksa ilgili varlık olarak mı (iştirak, gayrimenkul, tahvil) dikkate alınacağı kuşkuludur.

- Bu arada ortaya çıkan bir başka sorun tahsil olunmamış faizlerin durumudur. Bnk. Kn. Md. 11/6e'de vadesi geçmiş nakdi kredilere tahakkuk ettirilen faizlerin Md. 11/2a,b'deki sınırlamalara tabi olmadığını açıkça belirttiğinden bu tür kredilerin faizleri

açısından, aşağıda ayrıca değineceğimiz gibi bir sorun yoktur. Asıl sorun normal işleyen krediler ile diğer alacaklara tahakkuk ettirilen ve müşteri adına borç kaydedilen faiz, komisyon, fon, vergi, vb. gibi unsurların durumudur. T. Bankalar Birliği'nin 70 sayılı KHK'nin yorumuna ilişkin 792 sayılı Tebliğinde şu görüşe yer verilmiştir

“Faiz kredinin gelirini oluşturmakta, firmaya kredi açılırken bu kredinin faizleri hesaba katılmamaktadır. Üç aylık vadelerinde bankaca tahsil edilmeyen veya edilemeyen faizlerin ana paraya ilavesi sözleşmesinin ve T. Ticaret Kanununun hesabı cari ile ilgili hükümlerinin bir sonucudur. Bu nedenlerle ve nakit çıkışının da söz konusu olmadığı göz önüne alınarak vadesinde tahsil edilmeyen akdi faizlerin firmaya açılan krediler açısından bir kredi departmanı oluşturmayacağı sonucuna varılacaktır.

Buna karşılık vadesinde tahsil edilmeyen akdi-faizler 4389 sayılı yasanın 11 inci maddenin 2a bendindeki % 25 oranının hesabında, keza 11/2b fıkrasında öngörülen toplam kredilerin hesabında göz önünde bulundurulacaktır.”

Görüldüğü gibi vadesinde tahsil edilemeyen kredi faizlerini T. Bankalar Birliği Md.11 anlamında kredi kabul eder iken çelişkili bir görüşle bu faizlerin 4389 sayılı yasanın Md. 11/2a,b fıkraları açısından dikkate alınmayacağı sonucuna ulaşmıştır. Kredi faizleri doğrudan bir nakit çıkışı doğurmasalar bile bir ekonomik imkan sağlamaktadır. Kaldı ki, faizin uzantıları olan fon ve gider vergisi şeklinde bankadan (müşteriye olmasa bile) bir fon çıkışı doğurduklarını da belirtmemiz gerekir.

Kanımca kredi faizi, komisyon, fon, gider vergisi vs. şeklinde müşterinin hesabına geçen tutarları 4389 sayılı yasanın Md. 11/1,2a,b hükümleri açısından kredi olarak kabul etmek gerekir. Çünkü bu unsurlar son aşamada bu konuya ödenmedikleri tutarda ve sürede müşteriye ekonomik ve parasal fon imkanları yaratmaktadırlar.

3.3.1.2- Gayri Nakdi Krediler

- Bnk. Kn. Md. 11/1'de “teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi krediler” denirken gayri nakdi kredileri tanımlamış ve “gibi” kelimesi ile de tanıma esneklik kazandırılmıştır.

- Kefaletler deyimi özel hukuktaki bütün kefalet türlerini kapsamaktadır. Adi ve müteselsil kefalet (B.K.Md. 487) kefile kefillik (B.K.489/1) rücu kefaleti (B.K.489/2) gibi her türlü kefalet Bnk. Kn. Md. 11/1 açısından kefalet kapsamında kalmaktadır.

Uygulamada en yaygın kefalet biçimi bankaların tahvil ihraçlarında tahvil ana para ve faiz ödemelerini taahhüt etmeleridir. Tahvillerin itfa tarihleri beklenilmeden istenildiğinde geri kabul edileceğinin garantisi de, aksi görüşlere rağmen, kanımca Md. 11/1 açısından kredidir.

- Aval, ticari bir senetten dolayı sorumlu olan kişiler lehine verilen bir tür kefalettir. Aval bono ve poliçe borçluları veya üçüncü kişiler tarafından “aval içindir”, “kefilim” gibi bir ibareyle ismi belirtilen borçlu lehine verilir. (T.T.K. Md. 612) Lehine aval verilen kimsenin ismi açıklanmamış ise aval keşideci lehine verilmiş sayılmaktadır. Muhatap ve keşideciden başka senet yüzündeki açıklamasız her imza aval olarak kabul edilmektedir. (TTK. m. 613) Aval ile asıl borçtan ayrı bir teminat borcu doğmaktadır. (TTK. m. 614) Aval kefaletle benzetmekle birlikte kefalet ile aynı hükümlere tabi değildir. Aval bağımsız bir teminat niteliğinde iken kefalet fer’i bir teminattır. Aval veren kişi ödediği senet bedelini lehine taahhüt altına girdiği kişiye başvurarak tahsil eder. Aval muamelesi özellikle dış ticaret işlemlerinde kabul kredili ödeme biçiminde bankaların poliçeye aval vermelerinde önem kazanmaktadır. Kabul kredili ithalatta poliçelere aval verilmesi halinde ithalatçıya gayri nakdi kredi açılmış olmaktadır. Kredili ihracatta poliçeler ihracatçı lehine aval verilerek yurt, yurtdışına tahsile gönderilmesi halinde ihracatçıya gayri nakdi kredi açılmış olmaktadır.

- Ciro TTK’nun kıymetli evrak bölümünde düzenlenmiştir. Ciro senetten doğan hakkını başkasına devretmek amacıyla senet hamilinin imzalandığı bir beyandır. Bu şekilde senet borçlusu borcunu ciro ederek ödemek ve ciro edilen kişide alacağı tahsil etmek yetkisini elde etmektedir. TTK. m. 597 aksine şart bulunmadıkça ciro edeni poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumlu olduğunu öngörmüştür. Bu nedenle ciro işlemi olası bir ödeme yükümü anlamına geldiğinden gayrinakdi kredi niteliğindedir. Ancak kanımızca temlik ve rehin cirosu için gayrinakdi kredi söz konusu olabilmekle birlikte tahsil cirosunda aynı ilişkinin varlığını kabul etmek güçtür. Tahsil cirosunda ciro edilen kişi yalnızca ciro edeni adına alacağı tahsil ile görevlendirilmiştir. Maliye Bakanlığı Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.’ne pancar üretimi ve alımlarının finansmanında Merkez Bankasıyla açılan kredilerin kullanılması için düzenlenen senetlere bankalarca konulan ciro imzalarını kredi olarak kabul etmiştir. (20.6.1969 tarih ve 5298 -201 -1/3063 1 sayılı yazı) Ancak gerekçede “imzaların kefaleti tazammum etmekte olması” denilmiştir ki bunu ciro olarak anlamak gerekir.

- Kabul de TTK'nun kıymetli evraka ilişkin bölümünde düzenlenmiştir. Kabul muhatap veya onun adına hareket edenlerin vade de senet bedelini ödeyeceklerini bildiren senet üzerindeki tek taraflı soyut taahhütlerdir. Kabul poliçe üzerine kayıtsız taahhüdü belirten kelimelerin yazılması ve muhatap veya onun adına hareket eden tarafından imzalanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Banka bir müşterisi ile onun üzerine çekilen poliçeleri adına kabul edeceği konusunda bir sözleşme yapabilir. işte bu sözleşme uyarınca banka poliçeyi kabul için imzaladığında muhatap adına bir kredi açmış olur. Araya girme suretiyle poliçenin kabulünde araya girmeden kendilerine başvurulabilecek kişilerde yararlanmakla birlikte kanımızca kredi yalnızca lehine araya girilmiş olan kişi için verilmiş bir kredidir. Aksi taktirde banka istemeden çok sayıda kişiye kredi açmak ve artışı riske etmek durumunda kalacak ve dolaylı kredi nedeniyle de karışıklıklar doğacaktır.

- Bankaların uygulamada en yaygın şekilde verdikleri gayri nakdi kredi türü teminat mektuplarıdır. Teminat mektubu vermekle banka bir kişiye hemen bir nakdi kredi vermemekle yalnızca lehine teminat mektubu verilen kişi için bir taahhüt altına girmektedir. Banka ancak garanti edilen olayın gerçekleşmesi halinde tazmin ile birlikte nakdi ödemeye karşılıklaşmaktadır. Bu nedenle teminat mektupları muhtemel borçlanma kredisidirler. Teminat mektuplarının hukuki niteliği uzun süre tartışılmıştır. Tartışma teminat mektubunun bir kefalet mi yoksa garanti sözleşmesi mi olduğunda düğümlenmiştir. Gerçekten de bu ikisi arasında önemli farklar vardır. Garanti sözleşmesinde garanti verenin borcu asıl borçtan bağımsız bir borç iken kefalet fer'i bir borçtur. Diğer yandan garanti sözleşmesi ile kefalette sorumluluğun devam ettiği süre de farklıdır. Kefaletin süresi belli ise kefile başvurulması gereken durumun ortaya çıkmasından sonra bir ay içinde başvurulmamış ise kefilin sorumluluğu sona erer. Garanti sözleşmesi süreli bile olsa 10 yıllık zaman aşımı süresi tamamlanmadıkça bankanın sorumluluğu sürecektir. Kefalette, kefil borçluya ait bütün delileri alacaklıya karşı ileri sürebilir. Buna karşılık garanti sözleşmesinde garanti verenin but kefilleri ileri sürmesi mümkün değildir. Kefalette kefil ödemede bulunduğu oranda alacaklının hakları kefile geçmekle birlikte garanti sözleşmesinde kanuni halefiyet söz konusu değildir. Yargıtay (IBK 13.12.1967, 1/41 ve 11.6. 1969, 4-6/42) teminat mektuplarının garanti sözleşmesi olduğunu içtihat etmiştir.⁶

⁶ Seza Reisoğlu, *Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler*, Ankara, 1983, s.48.

Teminat mektupları limit içi ve limit dışı şeklinde iki türde verilmektedir. Limit içi olarak ifade edilen teminat mektupları Devlet İhale Kanunu kapsamındaki işler için verilen teminat mektuplarıdır. Bankaların verecekleri limit içi teminat mektuplarının sınırları konusundaki 7/18447 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı bankanın özkaynakları ile verilecek mektupların üst sınırı konusunda bir azami katsayı tespit etmiştir. Bu sınırlar içinde hem bankanın limiti Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından tespit edilmektedir. Bankalarca Teminat mektubu limit talebi yılda iki kez Nisan-Mayıs ve Ekim-Kasım aylarında yapılmaktadır. Bankalar kendileri için tespit edilen limitlerin üstünde teminat mektubu veremezler. Bankaların yabancı bankalar ile benzeri kredi kurumlarının kontrgarantilerine dayanarak verecekleri teminat mektupları but limite dahil değildir. Aynı iş için farklı kişilere verilen geçici teminat mektupları limit hesabında tek bir teminat mektubu olarak değerlendirilmektedir. Bankalarca Devlet İhale Kanunu'na tabi işler için verdikleri teminat mektuplarına ilişkin belgeleri aşağıdaki formalara uygun olarak her ay sonu itibarıyla BDD Kurumuna bildirmekte yükümlüdürler.

Limit dışı mektuplar ise Bnk. Kn. daki kredilere ilişkin sınırlamalara uyulmak koşuluyla verilen ve başka herhangi bir kısıtlamaya tabi olmayan teminat mektuplarıdır ve konuları serbestçe tayin edilebilir.

Teminat mektuplarındaki bir diğer tasnif biçimi geçici, kati ve avans şeklinde yapılan ayırımdır.⁷

Teminat mektupları Türk lirası olarak düzenlenebileceği gibi yabancı para üzerinden de düzenlenebilir. Uygulamada yabancı paralı teminat mektuplarına “Harici Garanti” adı verilmektedir. Özel Dış Krediler için düzenlenen garantiler, yurt dışındaki müteahhitler lehine verilen teminat mektupları bu şekilde mektuplardır.⁸

3.3.1.3 - Diğer Kaynak Kullanımları

Bnk. Kn. Md. 11/l'deki genel sınır içine gayrimenkuller ve iştirakler de dahil bulunmaktadır. Bir başka konut bankanın satın alacağı tahvil ve benzeri menkul kıymetlerin de % 25 sınırın hesabında dikkate alınacağıdır. Tahvil ve benzeri kıymetler bir yerde tahvil ve benzeri menkul kıymeti ihraç eden kişilere açılmış kredidir. Tahvil

⁷ Hikmet Günay, *Banka Tekniği*, Ankara, 1986, s.557.

⁸ Güler Aras, *Ticari Bankalarda Kredi Portföyü*, Ankara, 1996, s.38.

ve benzeri menkul kıymetlerin doğrudan ihraç eden kurumlardan veya ikinci el piyasasındaki kişilerden (gerçek kişiler, bankerler, borsa komisyoncuları, diğer mali kurumlar v.s.) alınması arasında fark yoktur. İkinci el piyasadan alınmayı kredi kapsamında düşünmemek muvazaalı muamelelere yol açabilir.

3.3.1.4- Sınırlamada Hesaplama Biçimi ve İzlenmesi

Bnk. Kn. Md. 11/2a,b'de özkaynakların belirli katı ile sınırlanan but kaynak kullanımlarının hesaplanma oranları da Md. 11'deki diğer fıkralarda yer almış bulunmaktadır.

Uygulanması gereken, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanun ile bu kanuna göre çıkarılan Karar, Tebliğ ve Genelgelerle yer alan hükümlerdir. Bu düzenlemelerde yer alan hükümler çerçevesinde bankalar kaynaklarını yabancı ülkeler kredi, mevduat vb. şeklinde kullanmaktadırlar.

3.3.2- Krediler

Bankalar Kanunu'nun bankaları ve iş hayatını en çok ilgilendiren düzenlemelerinin başında kredilere ilişkin öngördüğü düzenlemeler gelmektedir. Kredilere açma yetkileri, bir kişiye verilecek kredi sınırları, belirli alanlara kredi yasağı gibi düzenlemeler kredi düzenlemelerinin temel noktalarını oluşturmaktadır. Kaldığı, bu müdahaleler hemen her ülkenin bankacılık düzenlemelerinde yer almaktadır. Kredilere ilişkin müdahalelerin çok çeşitli amaçları vardır. Bunlardan birisi kredilerin kişiler, firmalar ve sektörler arasında dağılımının bankanın risklerini azaltacak şekilde verilmesidir. Böylece banka varlıkları içinde yörelili olarak en önemli paya sahip olan krediler nedeniyle banka üzerindeki risk baskısını azaltmaktadır. Bankaların kredi verirken alacakları teminatlar ile belirli sektörlerle kredi açılması konusuna yapılan müdahaleler ile banka kredilerinin likiditesini koruması ve spekülasyon amaçlarıyla kullanılmaları önlenmek istenmiştir.⁹

Aşağıdaki 4389 sayılı Kanunun düzenlemeleri çerçevesinde kredilere ilişkin yasal düzenlemeleri anlatacağız.

⁹ Karacan, a.g.e., s. 187.

3.3.2.1- Kredi Açmaya Yetkili Organlar ve Yetki Devri

3.3.2.2- Kredi Komitesinin Oluşumu

Bankalarda, kredilerle ilgili olarak vereceği görevleri yapmak üzere, yönetim kurulu tarafından genel müdürde aranan şartları taşıyan üyeleri arasından seçilecek en az iki üye ile banka genel müdürü veya vekilinden oluşan bir kredi komitesi kurulabilir. Herhangi bir toplantıya katılamayacak kredi komitesi üyesi yerine görev yapmak üzere genel müdürde aranan şartları taşıyan yönetim kurulu üyeleri arasından iki yedek üye seçilir. Kredi komitesi üye ve yedeklerinin seçiminde yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte üçünün olumlu oyu aranır.

Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalarda müdürler kurulu aynı zamanda kredi komitesi görevini yürütür.

Kredi komitesi tüm üyelerinin katılımı ile toplanır.

3.3.2.3- Kredi Komitesinin Çalışma Esasları

Kredi komitesinin oybirliği ile verdiği kararlar doğrudan, çoğunlukla verdiği kararlar yönetim kurulunun onayından sonra uygulanır.

Komite gündemi genel müdür tarafından tespit edilir. Kredi komitesince kredi açılmasında genel müdürlüğün yazılı önerisi aranır. Hesap durumu belgesi alınması zorunluluğu bulunan kredilere ilişkin yapılacak önerilerde, kredi talebinde bulunanların mali tahlil ve istihbarat raporlarının ekli olması zorunludur.

Yönetim kurulu, kredi komitesinin faaliyetlerini denetlemekle yükümlüdür. Yönetim kurulu üyelerinden her biri kredi komitesinden komitenin faaliyetleri hakkında her türlü bilgiyi istemeye ve gerekli göreceği her türlü kontrolü yapmaya yetkilidir.

Kredi komitesi kararları karar defterine kaydedilir. Kredi komitesi karar defteri, yönetim kurulu karar defterinin tabi olduğu esas ve usullere göre tutulur.

3.3.2.4- Dolaylı Kredi, Dolaylı İştirak

Dolaylı Kredi, Dolaylı İştirak, Kredi Sınırlarının Tespitinde Nakdi ve Gayrinakdi Krediler İle Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Benzer Diğer Sözleşmelerin Dikkate Alınma Oranları, Kredi Sınırlarının Konsolide Esasa Göre Uygulanma Esas ve Usulleri, Kredi Sınırlamalarına Tabi Olmayan Bankalar Arası İşlemler.

Kanun uygulamasında, lehlerine kredi açılıp açılmadığına bakılmaksızın bir gerçek ya da tüzel kişiye verilebilecek kredi sınırının hesaplanmasında, dolaylı olarak verilen krediler bakımından, aralarında aşağıda belirtilen şekilde ilişki bulunan gerçek ve tüzel kişiler, krediyi veren banka için bir risk grubu oluştururlar;

a) Bir gerçek kişi ile eşi ve çocukları,

b) (a) bendinde belirtilenlerin veya bir tüzel kişinin birlikte veya tek başlarına doğrudan ya da dolaylı olarak sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ya da sınırsız sorumlulukla katıldıkları veya (a) bendinde belirtilenlerin yönetim kurulu başkanı, üyesi veya genel müdürü oldukları ortaklıklar,

c) (a) veya (b) bentlerindeki ilişkiler olmasa dahi, aralarında kefalet veya birinin ödeme güçlüğüne düşmesinin diğer bir veya birkaçının ödeme güçlüğüne düşmesi sonucunu doğuracak boyutta ilişkiler bulunan gerçek ve tüzel kişiler.

d) Bir bankanın doğrudan ya da dolaylı pay sahipleri,

e) (d) bendinde belirtilenler ile bankanın doğrudan ya da dolaylı olarak ayrı ayrı veya birlikte sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ya da bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları veya (d) bendinde belirtilenlerden gerçek kişi olanların yönetim kurulu başkanı, üyesi veya genel müdürü oldukları ortaklıklar,

3.3.2.5- Büyük Kredi

3.3.2.5.1- Büyük Kredi Kavramı

3182 sayılı Bankalar kanununda bulunan Büyük Kredi, 4389 sayılı kanunda da korunmuştur. 4389 sayılı Bankalar Kanunu Madde 11/2b' ye göre bir banka gerçek veya tüzel bir kişiye % 10 oranının üstünde büyük krediler verilebilir.

Burada tartışılması gereken bir başka konu “kredi” deyiminin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. “Büyük kredi” bildirim cetvelleri de incelendiğinde cetvellerde Bnk. Kn. Md. 11/2b’de yer alan kabul edilen aval ve kefaletlerin Büyük Kredi sayıldığı belirtilmesine karşılık, Büyük Kredi miktarının tespitinde ise, “Kabul Edilen Aval ve Kefaletler Hariç Olmak Üzere” Büyük Kredi miktarı özkaynakların 8 katını aşamaz hükmü getirilmiştir. Bu suretle aval ve kefaletler bir taraftan kredi kabul edilirken, diğer taraftan kredinin üst sınırı tespit edilirken ise kredi olarak nazara alınmaması bir çelişki olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3.2.5.2- Büyük Kredi Bildirimi

Büyük kredi açabilmek için herhangi bir merciden özel izin alınmasına gerek yoktur. Kanunun bu düzenlemesi iş hayatının günlük icaplarına uygun bulunmaktadır. Büyük kredinin açılabilmesi bir merciin ön iznine bağlanmış olsa idi doğuracağı bürokratik engeller ile yaratacağı gecikmeler sonucunda kendisinden beklenen yararlar azalır.

4389 sayılı Bankalar Kanununun Md.11/2b fıkrasına göre, 11/2/a'daki sınırlar saklı kalmak kaydıyla, bir bankanın dolaylı kredi ilişkisinde bulunan kişilerin tümüne açacağı kredilerin toplamı banka öz kaynaklarının 8 katını aşamaz.

3.3.2.6- Hesap Durumu Belge Alınması

4389 sayılı Bankalar Kanununun Md.11/11'e göre bankalar açacakları krediler ve verecekleri kefalet yada teminatlar için talepte bulunanlardan, kurumca belirlenecek esas ve usuller dahilinde hesap durumu almak zorundadırlar. Sermayesinin yarısından fazlasına genel ve katma bütçeli dairelerin, KİT'lerin 28.05.1986 gün ve 3291 sayılı Kanun kapsamına alınan kuruluşların sahip olduğu kurum ve ortaklıklar ve bankalar dışında kalan müşterilere açılacak krediler ve verilecek kefalet yada teminatların kurumca belirlenecek tutarı aşması halinde, alınacak hesap durum belgesi ile eki bilanço K/Z cetvellerinin kurumca belirlenecek esaslara göre 3568 sayılı Kanun gereğince ruhsat almış, denetleme yetkisine sahip meslek mensupları tarafından denetlenmesi şarttır.

3.4- TÜRKİYE'DE 1980-2001 DÖNEMİNDE, BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN EKONOMETRİK YÖNDEN İNCELENMESİ

Bu çalışmada Türkiye'de 1980-2001 dönemleri arasında tüm bankacılık sektöründe (kamusal sermayeli, özel sermayeli, yabancı sermayeli bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları ve TMSF'ye devredilen bankalar) karlılığı etkileyen faktörler incelenmiştir. Ele alınan değişkenlere ait veriler, 1980-2001 yılları arasında yıllık olarak ele alınmıştır. Ortalama öz kaynak karlılığı (Y), kredi miktarı (X_1), net faiz geliri (X_2), mevduat (X_3), bilanço büyüklüğü (X_4) olarak simgelenmiştir. Bu değişkenlerden banka sayısı adet; mevduat, kredi miktarı ve net faiz geliri milyon \$ olarak ele alınmıştır.

3.4.1- Tahmin Sonuçları ve Yorumlanması

Zaman serilerine dayalı regresyon çözümlmeleri, kullanılan zaman serilerinin durağan olduğu varsayımına dayanır. Bu sebepten dolayı ilk aşamada kullanılacak olan serilerin durağan olup olmadığı incelenmiştir. Durağanlık için Augmented Dickey Fuller testi yapılmış,¹⁰ ortalama öz kaynak karlılığı, kredi miktarı, net faiz geliri, mevduat, bilanço büyüklüğü serilerinin hepsinin 2. mertebeden durağan [I(2)] olduğu görülmüştür. Aynı modelde yer alacak iki seri de aynı mertebeden durağansa, iki değişkenin düzey değerleri ile regresyonu anlamlıdır.¹¹ Bu değişkenlerle model aşağıdaki şekilde kurulabilir:

$$Y_t = 35.8756 + 0.0036X_1 + 0.0094X_2 - 0.0034X_3$$

t	(3.661)	(4.367)	(3.316)	(-8.333)
R^2	0.818	$\bar{R}^2$	0.788	n=22
F	27.118	DW	1.121	

t istatistik değerleri 18 (n-k=22-4=18 ve $\alpha=0.05$) serbestlik dereceli t tablo değeri (2.101) ile karşılaştırıldığında modeldeki tüm bağımsız değişkenlerin Y_t değişkenini açıklamakta anlamlı olduğu söylenebilir. Bu modelde kredi miktarı ve net faiz geliri karlılığı pozitif yönde etkilerken, mevduat negatif yönde etkilemektedir. 1980-2001 döneminde kredi miktarı 1 milyon \$ artınca, karlılık 0,003 birim artmakta; net faiz geliri 1 milyon \$ artınca, karlılık 0.009 birim artmakta; mevduattaki 1 milyon \$'lık artış ise karlılığı 0,003 birim azalmaktadır. F değeri de %95 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır, yani X_1 , X_2 ve X_3 değişkenlerine ait parametrelerden biri, ikisi yada hepsinin sıfırdan farklılığı kabul edilir. R^2 değeri 0.818, modelin bağımsız değişkenleri beraberce bağımlı değişkendeki değişkenliğin %81,8'ini açıklamaktadır. Otokorrelasyon için DW değerine bakılınca bu değer $d_L < DW < d_U$ ($d_L=0.958$, $d_U=1.797$) olduğundan kararsızlık bölgesinde olduğu söylenebilir. Kararsızlık bölgelerini ortadan kaldırmak için Theil-Nagar testi önerilmiştir.¹² Theil-Nagar testi Durbin-Watson değerinin özel olarak hazırlanmış Theil-Nagar tablosundan bulunan değerlerle karşılaştırılması şeklinde yapılır. Theil-Nagar tablo değeri: $d^*=d_U=1.40$ (n=22 gözlem, k=4 parametre ve $\alpha=0.01$ için), bu değer DW değeri ile karşılaştırılınca $DW < d^*$ olduğundan modelde pozitif

¹⁰ D.A. Dickey, W. A. Fuller, *Distribution of the Estimator of Autoregressive Time Series With a Unit Root*, Journal of the American Statistical Association, 1979, s.74.

¹¹ Damodar Gujarati, *Basic Econometrics*, 3rd Edition, New York 1995, McGraw Hill

¹² H. Theil - H.L. Nagar, *Testing the Independence of Regression Disturbances*, Jasa, 1961, s. 56.

otokoreasyon olduğuna hükmedilir. Otokorelasyonu düzeltmek için genelleştirilmiş farklar yöntemi kullanılmıştır. Genelleştirilmiş farklar yönteminin genel formu aşağıdaki gibidir:

$$(Y_t - \rho Y_{t-1}) = \beta_0(1 - \rho) + \beta_1(X_{1t} - \rho X_{1t-1}) + \beta_2(X_{2t} - \rho X_{2t-1}) + \beta_3(X_{3t} - \rho X_{3t-1}) + (u_t - \rho u_{t-1})$$

Genelleştirilmiş farklar yöntemi kullanılarak model aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$Y_t^* = 27.2000 + 0.0029X_1^* + 0.0097X_2^* - 0.0032X_3^*$$

$$t \quad (3.629) \quad (3.727) \quad (3.772) \quad (-6.835)$$

$$R^2 = 0.752 \quad \bar{R}^2 = 0.709 \quad n=21$$

$$F = 17.270 \quad DW=1.51$$

t istatistik değerleri 17 serbestlik dereceli t tablo değeri (2.110) ile karşılaştırıldığında modeldeki tüm bağımsız değişkenlerin Y_t değişkenini açıklamakta anlamlı olduğu söylenebilir. Bu modelde kredi miktarı ve net faiz geliri karlılığı pozitif yönde etkilerken, mevduat negatif yönde etkilemektedir. 1980-2001 döneminde kredi miktarı 1 milyon \$ artınca, karlılık 0,003 birim artmakta; net faiz geliri 1 milyon \$ artınca, karlılık 0.009 birim artmakta; mevduattaki 1 milyon \$'lık artış ise karlılığı 0,003 birim azalmaktadır. F değeri de %95 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır, yani X_1 , X_2 ve X_3 değişkenlerine ait parametrelerden biri, ikisi yada hepsinin sıfırdan farklılığı kabul edilir. R^2 değeri 0.752, modelin bağımsız değişkenleri beraberce bağımlı değişkendeki değişkenliğin %75,2'ini açıklamaktadır. Otokorelasyon için DW değerine bakılınca bu değer $d_L < DW < d_U$ ($d_U=1.812, d_L=0.927$) olduğundan yine kararsızlık bölgesindedir. Kararsızlık bölgelerini ortadan kaldırmak için Theil-Nagar testi yapılmıştır. Theil-Nagar tablo değeri: $d^*=1.40$ ($n=21$ gözlem, $k=4$ parametre ve $\alpha=0.01$ için), bu değer DW değeri ile karşılaştırılınca $DW < d^*$ olduğundan modelde otokoreasyon yoktur. Yani bu modeldeki otokorelasyon düzeltilmiştir. Bu modelde alt ana kütle varyanslarının eşitliğinin (homoskedasite hali) White testi ile test edilebilir.¹³

Y 'nin bağımlı, X 'in bağımsız olduğu modelde, varyansların eşitliği testi için hipotezler;

$$H_0 : \sigma_1^2 = \sigma_2^2$$

$$H_1 : \sigma_1^2 \neq \sigma_2^2$$

¹³ W.A. Jayatissa, *Test of Equality Between Sets of Coefficient in Two Linear Regression When Disturbance Variances of Equal*, *Econometrica*, 1977, s.45. (y.y.)

şeklinde kurulur ve bu hipotezler White testi için kurulan modelden elde edilen $n \cdot R^2$ değeri: 11340'dır, bu değer White tablosunda bulunan değerle karşılaştırılınca modelde heteroskedasite olmadığı söylenebilir. Yani alt ana kütle varyansları eşittir, homoskedasite hali vardır.

3.4.2- Alternatif Modeller

2. model:

$$Y_t = 28.5640 + 0.0059X_1 - 0.0023X_4$$

$$t \quad (2.877) \quad (5.764) \quad (-7.183)$$

$$R^2 = 0.761 \quad \bar{R}^2 = 0.736 \quad n=22$$

$$F = 30.303 \quad DW=2.152$$

t istatistik değerleri 19 ($n-k=22-3=19$ ve $\alpha=0.05$) serbestlik dereceli t tablo değeri (2.093) ile karşılaştırıldığında modeldeki tüm bağımsız değişkenlerin Y_t değişkenini açıklamakta anlamlı olduğu söylenebilir. Bu modelde kredi miktarı karlılığı pozitif yönde etkilerken, bilanço büyüklüğü negatif yönde etkilemektedir. 1980-2001 döneminde kredi miktarı 1 milyon \$ artınca, karlılık 0,005 birim artmakta; bilanço büyüklüğündeki 1 milyon \$'lık artış ise karlılığı 0,002 birim azalmaktadır. F değeri de %95 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır, yani X_1 , X_2 ve değişkenlerine ait parametrelerden biri, ikisi yada hepsinin sıfırdan farklılığı kabul edilir. R^2 değeri 0.761, modelin bağımsız değişkenleri beraberce bağımlı değişkendeki değişkenliğin %76,1'ini açıklamaktadır. Otokorrelasyon için DW değerine bakılınca bu değer $2 < DW < 4 - d_U$ ($d_L=1.053, d_U=1.664$) olduğundan modelde otokorelasyon olmadığı söylenebilir.

3.model:

$$Y_t = 24.1992 + 0.0045X_1 - 0.0027X_3$$

$$t \quad (2.142) \quad (4.663) \quad (-6.223)$$

$$R^2 = 0.708 \quad \bar{R}^2 = 0.677 \quad n=22 \quad t=2.093$$

$$F = 23.049 \quad DW=1.785$$

t istatistik değerleri 19 ($n-k=22-3=19$ ve $\alpha=0.05$) serbestlik dereceli t tablo değeri (2.093) ile karşılaştırıldığında modeldeki tüm bağımsız değişkenlerin Y_t değişkenini açıklamakta anlamlı olduğu söylenebilir. Bu modelde kredi miktarı karlılığı pozitif yönde etkilerken, mevduat negatif yönde etkilemektedir. 1980-2001 döneminde kredi miktarı 1 milyon \$ artınca, karlılık 0,004 birim artmakta; mevduattaki 1 milyon

\$'lık artış ise karlılığı 0,002 birim azalmaktadır. F değeri de %95 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır, yani X_1 , X_3 ve değişkenlerine ait parametrelerden biri, ikisi yada hepsinin sıfırdan farklılığı kabul edilir. R^2 değeri 0.708, modelin bağımsız değişkenleri beraberce bağımlı değişkendeki değişkenliğin %70,8'ini açıklamaktadır. Otokorrelasyon için DW değerine bakılınca bu değer $d_U < DW < 2$ ($d_L=1.053, d_U=1.664$) olduğundan modelde otokorelasyon olmadığı söylenebilir.

Şeklinde alternatif modellerde denenmiş, fakat gerek teori gerekse ekonometrik açıdan en iyi sonuçlar veren ilk verilen model ele alınmış ve ekonometrik açıdan detaylarıyla irdelenmiştir.

4. BÖLÜM

BANKA VE FİNANS KURUMLARININ KURULUŞ VE FAALİYETLERİ

4.1- BANKALARIN KURULUŞ VE FAALİYETLERİ

4389 sayılı Bankalar Kanununa bağlı olarak, BDDK'nın 27.06.2001 gün ve 24445 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmelik hükümlerine göre;¹

4.1.1- Bankaların Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esas ve Usuller

- Bankaların özkaynakları,
- Türkiye’de banka kurulması ve yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’de ilk şubelerini açmaları ile ilgili kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesi,
- Türkiye’de kurulmuş veya kurulacak bankaların sermayelerindeki dolaylı pay sahipliklerinin tespiti,
- Hisse devri için yapılacak izin başvurusu,
- Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların yurtiçinde ve yurtdışında şube açmaları, yurtdışında temsilcilik açmaları, ortaklık kurmaları ve kurulmuş ortaklıklara katılmaları,
- Yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’de temsilcilik açmaları,
- Genel müdür ve yardımcılıklarına atanacakların bildirimi,

¹ BDDK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 27.06.2001 tarihli yönetmeliği.

- Yemin ve mal bildirimi,
 - Kredi komitesinin oluşumu ve kredi açma yetkisinin devri,
 - Bir gerçek veya tüzel kişiye doğrudan veya dolaylı olarak verilebilecek azami kredi miktarının belirlenmesinde esas alınacak “dolaylı kredi” tanımı
 - Kredi sınırlarının hesabında gayrinakdi krediler ile vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmelerin dikkate alınma oranları ile ortaklık paylarının dikkate alınma esasları,
 - Kredi sınırlarının konsolide esasa göre hesaplanması ve uygulanması,
 - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülkeler ile diğer yabancı ülkelerin merkezi yönetimleri, merkez bankaları ve kredi kurumları ile yapılan işlemler veya bunlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları ve verilen diğer garantiler karşılığı yapılan işlemlerin kredi sınırlarının hesabında dikkate alınma oranları,
 - Bankaların kendi aralarındaki, kredi sınırlamalarına tabi olmayan işlemler,
 - Açılacak krediler ve verilecek kefalet ya da teminatlar için hesap durumu alınması, alınacak hesap durumu belgesi ve eki bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin denetlenmesi,
 - Alacaklardan dolayı edinilmek zorunda kalınan emtia ile gayrimenkullerin elden çıkarılması
 - Bankaların hesap ve kayıt düzeni, mali tablolarının yayımlanması ve ilgili mercilere bildirilmesi,
 - Bankaların basılı ve külçe altın dışında alım ve satımını yapabilecekleri kıymetli madenler,
 - Banka mensuplarına kredi kartı verilmek suretiyle kullanılacak krediler,
 - Zamanaşımına uğrayan mevduat, emanet ve alacakların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna gelir kaydedilmesi,
 - İştirak tutarlarının 4389 sayılı Bankalar Kanununu hükümlerine uygun hale getirilmesi,
- ile ilgili esas ve usulleri kapsar.

4.1.2- Özkaynak ve Konsolide Özkaynak

Özkaynak, ay sonları itibarıyla hesaplanmak üzere, bankaların ana sermaye ve katkı sermayeleri toplamından, sermayeden indirilen değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutarı ifade eder.

Ana sermaye; ödenmiş sermaye, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, vergi karşılığından sonraki dönem karı ve geçmiş yıllar karı toplamından oluşur. Ana sermayenin hesaplanmasında, bankaların dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamı indirim kalemi olarak dikkate alınır.

Katkı sermaye; genel kredi karşılığı, banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu, iştirakler ve bağlı ortaklıklar ile sermayelerine katılan diğer ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı, alınan sermaye benzeri krediler, muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar ve menkul değerler değer artış fonu toplamından oluşur.

Bankalar özkaynaklarının, Aralık ayı hariç olmak üzere, ay sonları itibarıyla hesaplanmasında, aktiflerindeki sabit kıymetler için Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1987 yılı baz alınarak açıklanan toptan eşya fiyatları genel endeksinin aylık dönemler itibarıyla hesap edilen oransal değişimlerinin % on eksikliğini esas alarak yeniden değerlendirme yapabilir ve bulunacak tutara katkı sermaye içinde yer verebilirler.

Genel kredi karşılığı tutarı, katkı sermaye toplamına dahil edilir. Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıkların toplam tutarının, ana sermayenin % yirmibeşini aşan kısmı, katkı sermaye hesaplamasına dahil edilmez.

Katkı sermayenin ana sermayenin % yüzünden fazla olan kısmı, özkaynak hesabında dikkate alınmaz.

Kurumun uygun görüşünün alınması kaydıyla, bankalarca sağlanan ve kalan vadesi beş yıl ve daha uzun olan sermaye benzeri kredilere katkı sermaye içinde yer verilir. Sermaye benzeri kredilerin, ana sermayenin % ellisini aşan bölümü katkı sermaye hesabına dahil edilmez. Sermaye benzeri krediler;

- Başlangıç vadesi en az beş yıl olan,
- Bankanın tasfiyesi halinde, hisse senetlerinden bir önce, diğer tüm borçlardan sonra ödenmesi kredi verenlerce kabul edilen,

- Defaten kullandırılan ve herhangi bir şekil ve surette doğrudan ya da dolaylı olarak teminata bağlanmamış, hiç bir türev işlem ve sözleşmeyle ilişkilendirilmemiş, başka kişilere temlik edilemeyeceği yazılı olarak belirlenmiş,
- Bankanın doğrudan ya da dolaylı iştirakleri dışındaki kişilerden sağlanan, kredilerdir.

Kullanılacak sermaye benzeri kredilere ilişkin yapılacak sözleşmelerde (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen koşulların ve faiz ve diğer masraflar hariç, ana para geri ödemesinin beş yıldan önce yapılamayacağını açıkça hükme bağlanmış olması zorunludur. Bu maddede belirtilen koşulları taşıyan sermaye benzeri kredilerin katkı sermaye hesabına dahil edilebilmesi için kredi sözleşmesinin aslı veya noter onaylı örneği, sözleşme henüz imzalanmamışsa aslı izin verilmesinin ardından ibraz edilmek üzere, sözleşme taslağı ile birlikte Kuruma izin başvurusunda bulunulur. Önceden ibraz edilen sözleşme taslağı hükümleri ile, izin verilmesinin ardından ibraz edilen asıl sözleşme hükümleri arasında, kullanılan kredinin sermaye benzeri niteliğini ortadan kaldıracak şekilde farklılıkların bulunması halinde verilen izin iptal edilir. Bu kredilere uygulanacak faiz oranlarının sözleşmede açık bir şekilde belirlenmemesi ve benzer kredilere göre aşırı ölçüde yüksek olması halinde, kredinin katkı sermaye hesabına dahil edilmesine izin verilmeyebilir. Gerekli koşulları taşıyan sermaye benzeri krediler Kurumun izninin ardından banka kayıtlarına intikal tarihi itibarıyla katkı sermaye hesaplamalarına dahil edilir. Sermaye benzeri krediyi kullandıran kişi ya da kişilere bankaca doğrudan ya da dolaylı olarak nakdi kredi kullandırılması halinde, kullandırılan kredi tutarı katkı sermayenin hesaplanmasında sermaye benzeri kredi toplamından indirilir. Sermaye benzeri kredilerin vadesinden önce geri ödenmesine, bankanın kredi sınırlarına ve standart oranlara uyumu gözetilerek Kurumca izin verilebilir.

Katkı sermaye hesaplamalarına dahil edilmesine Kurumca izin verilen sermaye benzeri kredilerden kalan vadesi beş yıldan az olan krediler her bir yıl için % yirmi oranında azaltılarak katkı sermaye hesaplamalarına intikal ettirilir. Vadesine bir yıldan az süre kalan sermaye benzeri krediler katkı sermaye hesaplamasında dikkate alınmaz.

Kurumca izin verilmesi halinde, bankanın sermaye artırımlarında kullanılması hissedarlarca kesin ve yazılı olarak taahhüt edilen, karşılığında hiç bir şekil ve surette faiz tahakkuku ve ödemesi yapılmayan ve tasfiye halinde, hisse senetlerinden bir önce, diğer tüm borçlardan sonra ödenmesi kabul edilen, herhangi bir şekil ve surette

doğrudan ya da dolaylı olarak teminata bağlanmamış, hiç bir türev işlem ve sözleşmeyle ilişkilendirilmemiş, bankaya rehnedilmiş kaynaklar da vade şartı aranmaksızın, niteliklerine göre sermaye benzeri kredi olarak kabul edilebilir.

Sermayeden indirilen değerleri;

Ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konulardaki özel kanunlara göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren mali kurumlara yapılan tüm sermaye katılımları;

- Özel maliyet bedelleri,
- İlk tesis bedelleri,
- Peşin ödenmiş giderler,

İştiraklerin, bağlı ortaklıkların, sermayesine iştirak edilen diğer ortaklıkların ve sabit kıymetlerin rayiç değeri bilançoda kayıtlı değer in altında ise aradaki fark;

- Türkiye’de faaliyet gösteren diğer bankalara verilen sermaye benzeri krediler,
- Şerefiye,
- Aktifleştirilmiş giderler oluşturur.

Konsolide özkaynak; Kanun uyarınca yürürlüğe konulan düzenlemelere göre, ana ortaklık niteliğinde olan ve konsolide mali tablo hazırlama zorunluluğu bulunan bankalarca, konsolide mali tabloların hazırlandığı dönemler itibariyle hesaplanmak ve konsolide esasa göre uygulanacak kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında dikkate alınmak üzere, finansal kurumlar topluluğuna dahil ortaklıkların ana ortaklık nezdinde konsolide edilen mali tabloları üzerinden yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde hesaplanacak özkaynak tutarını ifade eder.

Konsolide özkaynak hesaplanmasında topluluk dışı özsermaye ile kar ve zarar unsurları sermaye hesaplamasına dahil edilir. Sigorta şirketlerinin teknik ihtiyatlarına, konsolide özkaynak hesabında yer verilmez. Konsolidasyon işlemleri sonucunda net negatif konsolidasyon şerefiyesi bulunmuş ise bu tutar katkı sermaye içindeki “menkul değerler değer artış fonu”na, net pozitif konsolidasyon şerefiyesi bulunmuş ise, bu tutar “sermayeden indirilen değerler”e dahil edilir. Özkaynak hesabında, aktif bir kalem olan pozitif konsolidasyon şerefiyesi tutarı ile negatif konsolidasyon şerefiyesi tutarı mahsup

edilir ve kalan net tutar ilgili bölüme dahil edilir. Konsolide özkaynak hesabında, düzenlemelerde belirtilen çeşitli nedenlerle konsolidasyon dışı bırakılmış mali iştirakler, bağlı ortaklıklar ve sermayesine iştirak olunan diğer mali ortaklıklara ilişkin tutarlar ile özsermaye yöntemi uygulanmış, ancak aktif ve pasifleri konsolide edilmemiş bu tür mali ortaklıklara ilişkin sermaye payları “sermayeden indirilen değerler” arasında gösterilir. Konsolidasyon dışı bırakılmış bu tür mali ortaklıklar ile konsolide sabit kıymetlerin rayiç değerleri, bunların kayıtlı değerlerinin altında ise aradaki fark “sermayeden indirilen değerler” arasında gösterilir. Bununla beraber bu konuda bir değer düşüş karşılığı ayrılmış ve bu karşılık özkaynaklarda bir azalmaya yol açmış ise bu tutar mükerrer bir olumsuz etki yaratmamasını teminen “sermayeden indirilen değerler” arasında gösterilmez.

Özkaynağın belirli bir oranı ile sınırlandırılmış işlemlerinde, özkaynak ve konsolide özkaynaklarda olabilecek düşüşler nedeniyle aşım oluşan bankalar, söz konusu aşımaları, özkaynak veya konsolide özkaynaklarını oluşan aşımaları giderecek tutarda artırmak veya aşımaya neden olan işlemlerini azaltmak suretiyle, özkaynak veya konsolide özkaynak hesaplama dönemini izleyen altı aylık süre içinde gidermek zorundadır. Özkaynak veya konsolide özkaynak artışının sermaye artırımı yoluyla sağlanması halinde, artırılan bedelden özkaynak veya konsolide özkaynağın eksik kısmına eşit olan tutarın belirtilen altı aylık sürede nakden tahsil edilmesi şarttır. Oluşan aşımın, özkaynak ve konsolide özkaynak artışı gerektirmesi halinde, artırım, en yüksek artış tutarını gerektiren özkaynak dikkate alınarak gerçekleştirilir. Aşımın giderilmesi için öngörülen altı aylık süre içinde Kanunun 21 inci maddesi hükümleri uygulanmaz.

4.1.3- Banka Kuruluşu

- Türkiye’de banka kurmak üzere Kuruma verilecek başvuru dilekçelerine;
- Kurucuların Yönetmelik ekindeki örneklere (Ek:1 ve Ek:2) uygun şekilde düzenleyip noter huzurunda imza edecekleri birer beyannamenin,
- Ortaklarca imzalanmış ortaklık ana sözleşme taslağının,
- Banka kurulmasından beklenen faydayı analiz eden detaylı fizibilite raporu ile kuruluştan itibaren üç yıllık hedeflerin ortaya konulduğu tahmini bilanço ile kar ve zarar cetvellerini ve banka sermaye artırımları için gereken kaynak tutarını ve bu tutarın sağlanacağı kaynakları içeren bir raporun,

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin müflis olmadıklarına ilişkin Asliye Ticaret Mahkemelerinden, konkordato ilan etmiş olmadıklarına ilişkin İcra Tetkik Hakimliklerinden alınacak belgelerin,

- Gerçek kişi kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan diğer gerçek kişilerce, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü veya Cumhuriyet Savcılıklarından, Kuruma verilmek üzere (Ek:3)'de yer alan örneğe uygun olarak düzenlenecek dilekçe ile talep edilecek arşiv kaydını da içeren, son altı ay içinde alınmış adli sicil belgelerinin, **(14.09.2001 tarih ve 24523 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmeliğin 2 nci maddesiyle çıkarılan ifade)**

- Kurucu tüzel kişilerin kurulacak bankaya ortak olunmasına ilişkin yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin tasfiyeye tabi tutulan bankerler, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda doğrudan veya dolaylı olarak % on veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmadıklarına ilişkin bir beyanın, (Ek:4)

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin tasfiyeye tabi tutulan veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda devirden önce doğrudan veya dolaylı olarak % on veya daha fazla pay sahibi olmadıklarını gösterir bir beyanın (Ek:4),

- Kurucu tüzel kişilerin kuruluşu ile ilgili Ticaret Sicili Gazetesinin, bunların ortakları, pay oranları ve tutarları ile varsa imtiyazlı payları gösteren listelerin, faaliyet konuları, yatırım ve işletme alanları hakkında ayrıntılı açıklamalar ile 1/6/1 989 tarih ve 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce onaylanmış son üç yıla ait bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin, banka veya diğer mali kurum niteliğindeki kurucu tüzel kişiler için varsa uluslararası kabul gören derecelendirme şirketlerinden biri tarafından hazırlanmış ve öngörülen dereceyi de içeren bir raporun,

- Kurucu tüzel kişilerin dahil olduğu sermaye grubuna ait uluslararası muhasebe standartlarına uygun ve uluslararası kabul gören bir bağımsız denetim şirketinin onayını taşıyan varsa son üç yıla ait konsolide bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin,

- Sermayedeki dolaylı pay sahipliklerinin tespitini teminen tüzel kişi-kurucuların tüzel kişi ortaklarının ve bu ortakların sermayelerinde pay sahibi tüzel kişilerin hissedarlarını ve hisse oranlarını gösterir cetvellerin,

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin muaccel vergi ve prim borcu bulunmadığına ilişkin ilgili vergi daireleri ve Sosyal Sigortalar Kurumundan alınacak belgelerin,

- Kurucuların, vergi dairelerince onaylı son beş yıla ilişkin gelir veya kurumlar vergisi beyannameleri ile eklerinin ve bunların sahip olduğu gayrimenkullere ilişkin belediyelerin ilgili birimlerince onaylı emlak beyannamelerinin ve Kurumca gerekli görülmesi halinde bu gayrimenkullere ilişkin tapu dairelerinden alınacak tapu sicil kayıtları ile bunların üzerindeki şerh ve takyidatları gösterir belgenin,

- Sermayenin % on ve daha fazlasını taahhüt eden kurucuların, kurucu beyannamelerinde belirtilen mevduat ve kredi hesaplarına ilişkin bilgilerin, bu hesapların açılış tarihlerini de içerecek şekilde tevsiki amacıyla, her biri aynı tarihi taşıyan ve ilgili bankalarca Kuruma hitaben düzenlenecek belgelerin,

- Sermayenin % on ve daha fazlasını taahhüt eden kurucuların mali durumları hakkında 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce düzenlenecek bir raporun,

- Gerçek kişi kurucuların, imtiyazlı pay sahiplerinin, sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan diğer gerçek kişilerin ve belirlenmişse görevlendirilecek yönetim kurulu üyeleri ile genel müdürün son on yılda mali bir kurumda görev alıp almadıklarına ilişkin bilgileri de kapsayacak biçimde ayrıntılı özgeçmişlerinin,

- Kurucu gerçek veya tüzel kişileri temsile yetkili kişi veya kişilere verilmiş vekaletname örneklerinin,

- Sermayenin % on ve daha fazlasını taahhüt eden kurucuların, gerekli kaynağı kendi ticari, sınai ve sair yasal faaliyetleri sonucunda her türlü muvazaadan an olarak sağladıklarına dair, düzenleyip imzalayacakları birer taahhütnamenin eklenmesi gerekir.

(Ek: 5)

Kurum gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri talep etmeye yetkilidir.

Yabancı uyruklu kişilerce temin edilecek bilgi ve belgeler hakkında bu madde hükümleri kıyasen uygulanır.

4.1.4- Yabancı Banka veya Mali Kurumların Türkiye’de Banka Kurmaları veya Hisse Devralmaları, Yabancı Bankaların Türkiye’de İlk Şubelerini Açmaları

- Yurtdışında kurulu banka veya mali kurumların, Türkiye’de banka kurmak veya mevcut bankalardan birinin hisselerini devralmak, yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’de ilk şubelerini açmak üzere Kuruma verecekleri başvuru dilekçelerine,

- Banka veya mali kurumun ana sözleşmesinin,

- Türkiye’de banka kurulması veya mevcut bankalardan birinin hisselerinin devralınması veya Türkiye’de şube açılmasına ilişkin yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Banka kurulmasından veya hisselerin devralınmasından ya da Türkiye’de şube açılmasından beklenen faydayı analiz eden detaylı fizibilite raporu ile üç yıllık hedeflerin ortaya konulduğu tahmini bilanço ile kar ve zarar cetvellerini ve gerekmesi halinde banka sermaye artırımları için gereken kaynak tutarını ve bu tutarın sağlanacağı kaynakları içeren bir raporun,

- Banka veya mali kurumun son beş yıla ait bilanço ve kâr ve zarar cetvelleri ile yetkili kuruluşlarca düzenlenmiş bağımsız denetim raporlarının,

- Banka veya mali kurumun ortakları, kurulu bulunduğu ülke dışındaki teşkilat ve organizasyon yapısı, uluslararası mali piyasalardaki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi ve belgeler ile banka ve mali kurum hakkında uluslararası kabul gören derecelendirme şirketleri tarafından hazırlanan ve öngörülen derecelendirmeyi de içeren raporun,

- Banka veya mali kurumun kurulduğu veya faaliyette bulunduğu ülkede mevduat kabul etmesinin veya bankacılık işlemleri yapmasının yasaklanmamış olduğuna ve/veya faaliyetlerinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığına ilişkin ilgili resmi makamdan alınmış belgenin,

- Banka veya mali kurumun son genel kuruluna ilişkin tutanaklarla, sermayenin % onundan fazlasına sahip ortakların, banka veya mali kurumun merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili makamlarınca onaylı bir listesinin,

- Banka veya mali kurumun merkezinin bulunduğu ülke mevzuatına göre yetkili bağımsız denetim kuruluşlarından biri tarafından her yıl yapılacak incelemeye ilişkin raporların Kuruma tevdi edileceğine dair taahhütnamenin eklenmesi gerekir.

Kurum gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri talep edebileceği gibi Kurul kararıyla, bu maddede yer alan bilgi ve belgeleri farklı kapsam ve içeriklerde talep etmeye yetkilidir.

4.1.5- Kuruluş veya Türkiye’de Şube Açma İzni

- Kuruluş veya Türkiye’de şube açma izni Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla verilir. Verilen izinler ilgililere tebliğ edilmekle birlikte, Kurumun haftalık bülteninde yayımlanır. Mevduat kabulü ve/veya bankacılık işlemlerine başlanabilmesi için, kuruluş veya şube açma işlemlerinin tamamlanmasının ardından, ayrıca faaliyet izni alınması zorunludur. Kuruluş veya Türkiye’de şube açılmasına ilişkin izinler, izin tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde geçersiz olur.

4.1.6- Faaliyet İzni

- Kuruluş veya Türkiye’de şube açma işlemlerinin mevzuat hükümlerine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesinden ve Ticaret Siciline tescil ve ilan işlemlerinin tamamlanmasından sonra, mevduat kabul etme ve/veya bankacılık işlemleri yapma yetkisi almak üzere (Ek:6)’daki örneğe uygun şekilde düzenlenecek bir beyanname ile birlikte Kuruma başvurulur. Faaliyet izni başvurusunun, Kanunun 7 nci maddesinin (1) numaralı fıkrasında belirtilen bir yıllık süre dikkate alınarak, kuruluş veya Türkiye’de şube açma izni verilmesine ilişkin Kurul Kararının ilgililere tebliğ edildiği tarihten başlayarak en geç dokuzuncu ayın sonuna kadar yapılması gerekir.

Kurumca, faaliyet izni için başvuran bankanın sermayesinin her türlü muvazaadan an olarak ve nakden ödenip ödenmediği, mevduat kabulü veya bankacılık faaliyeti ile ilgili yapacağı işlemleri gerçekleştirebilecek ölçüde teknik donanım ve yeterli personelin bulunup bulunmadığı, yönetici düzeyindeki personelin yeterli sayıda ve kanuni şartları haiz olup olmadığı, bankanın yönetimine ve iç denetimine ilişkin olarak gerekli düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı hususları incelenir ve Kanunun 7 nci maddesinin (4) numaralı fıkrasına göre yapılan değerlendirmeyi müteakip mevduat kabulü ve/veya bankacılık işlemleri yapmak üzere Kurulca faaliyet izni verilir. Verilen izinler Resmi Gazete’de yayımlandıkları tarihten itibaren geçerlilik kazanır.

Faaliyet izninin Resmi Gazete’de yayımlanmasından önce Kurumca yapılacak tebligata istinaden;

- Kurucular tarafından, sisteme giriş payı olarak, Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde belirtilen asgari sermayenin % beşine karşılık gelen tutarın faaliyete başlamadan önce Fona yatırıldığına ilişkin belgenin,

- Asgari kuruluş sermayesinin % beşine karşılık gelen tutarın faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içinde kurucular tarafından yatırılacağına Fona taahhüt edildiğini gösterir belgenin,

- 2/7/1 964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa bağlı (8) sayılı tarifye 24/6/1994 tarih ve 4008 sayılı Kanunun 34 üncü maddesi ile eklenen finansal faaliyet izin belgesi harç yükümlülüğünün yerine getirildiğine dair belgenin,

Kuruma tevdi edilmesi gerekir.

Kanundaki ve bu Yönetmelikteki koşulları taşımayanlara gerekli düzeltmeleri yapmaları ve eksiklikleri tamamlamaları için Kurumca tebligat yazısı tarihinden itibaren iki ayı geçmemek üzere ek süre verilir. Bu süre içinde yeniden başvuranlar hakkında yapılan inceleme sonunda durumları uygun bulunmayanlara sonuç tebliğ olunur ve verilmiş olan kuruluş izni tebliğ tarihinden itibaren geçersiz olur. Geçersiz hale gelen kuruluş izinleri Kurumun haftalık bülteninde yayımlanır.

4.1.7- Dolaylı Pay Sahipliği

- Gerçek veya tüzel bir kişinin Türkiye’de kurulmuş veya kurulacak bir bankanın sermayesindeki dolaylı pay sahipliğinin tespitinde uygulanacak ilke ve esaslar aşağıdadır:

- Bankada pay sahibi bulunan veya pay devralacak tüzel kişi ortaklıklar ile varsa bunların tüzel kişi ortaklarının ortaklık yapıları zincirleme bir suretle gerektiği takdirde gerçek kişilere ulaşınca kadar tespit edilir.

- Banka sermayesinde tüzel kişiler aracılığı ile olan dolaylı pay sahipliği oranı, iştirak oranlarının çarpılması suretiyle hesaplanır. Aynı kişinin ara kademelerde yer alan tüzel kişilere doğrudan iştiraki bulunması halinde, söz konusu doğrudan iştirak oranı, müteakip çarpım işleminden önce, o kademeye kadar ulaşılan orana ilave edilir.

- Bir gerçek kişiye ait dolaylı pay sahipliğinin belirlenmesinde bu gerçek kişi ile eş ve çocuklarına, bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklara veya bu kişi veya ortaklıkların ayrı ayrı veya birlikte sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ortaklıklara ait paylar birlikte dikkate alınır. Tüzel kişilere ait dolaylı pay sahipliğinin belirlenmesinde de bunlara ait paylar ile bunların sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ortaklıklara ait paylar birlikte hesaplanır.

- Banka sermayesinde pay sahibi tüzel kişilerin sermayeleri ile ilgili olarak Kanuna göre yapılacak dolaylı el değiştirme ve benzeri dolaylılık tespit ve değerlendirmeleri, mevzuatta açıkça düzenlenen hususlar haricinde, banka sermayesi yerine tüzelkişi hissedarın sermayesi esas alınarak bu maddenin (1) numaralı fıkrasındaki hükümlere göre yapılır.

- Bir gerçek ya da tüzel kişinin diğer bir tüzel kişinin sermayesini ya da yönetimini doğrudan ya da dolaylı olarak kontrolü; tüzel kişinin doğrudan veya dolaylı olarak sermayesinin çoğunluğuna sahip olunması veya bu çoğunluğa sahip olunmamakla birlikte imtiyazlı hisselerin elde bulundurulması veya diğer hissedarlarla yapılan anlaşmalara istinaden oy hakkının çoğunluğuna tasarruf edilmesi veya herhangi bir suretle yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu atayabilme ya da görevden alma gücünün elde bulundurulmasıdır. Tüzel kişinin ortaklık yapısına bağlı olarak, sermayenin çoğunluğuna sahip olunması için pay oranının asgari % ellibir olması şartı aranmaz.

4.1.8- Hisse Devirleri

- Kanunun 8 inci maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca hisse devri veya edinimi ile ilgili Kuruma yapılacak başvurulara;

- Hisseleri devralacakların, (Ek: 1,2)' de yer alan örneklere uygun şekilde düzenleyip noter huzurunda imza edecekleri birer beyannamenin,

- Hisseleri devralacakların müflis olmadıklarına ilişkin Asliye Ticaret Mahkemelerinden ve konkordato ilan etmiş olmadıklarına ilişkin İcra Tetkik Hakimliklerinden alınacak belgelerin,

- Hisseleri devralacak gerçek kişilerce, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü veya Cumhuriyet Savcılıklarından, (Ek:3)'de yer alan örneğe uygun olarak düzenlenecek dilekçe ile talep edilecek arşiv kaydını da içeren, son altı ay içinde alınmış adli sicil belgelerinin,

- Tasfiyeye tabi tutulan veya Fona devredilen bankalarda devirden önce doğrudan veya dolaylı olarak % on veya daha fazla pay sahibi olmadıklarını gösterir bir beyanın (Ek:4),

- Hisseleri devralan gerçek veya tüzel kişilerin tasfiyeye tabi tutulan bankerler, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda doğrudan veya dolaylı olarak % on veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmadıklarına ilişkin bir beyanın (Ek:4),

- Hisseleri devralacak tüzel kişilerin bankaya ortak olunmasına ilişkin yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Hisseleri devralacak tüzel kişilerin kuruluşu ile ilgili Ticaret Sicili Gazetesinin, bunların ortakları, pay oranları ve tutarları ile varsa imtiyazlı payları gösteren listelerin, faaliyet konuları, yatırım ve işletme alanları hakkında ayrıntılı açıklamalar ile 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce onaylanmış son üç yıla ait bilanço ile kar ve zarar cetvelleri ile banka veya diğer mali kurum niteliğindeki tüzel kişilerin varsa uluslararası kabul gören derecelendirme şirketlerinden biri tarafından hazırlanmış ve öngörülen derecelendirmeyi de içeren bir raporun,

- Hisseleri devralacak tüzel kişilerin dahil olduğu sermaye grubuna ait uluslararası muhasebe standartlarına uygun ve uluslararası kabul gören bir bağımsız denetim şirketinin onayını taşıyan varsa son üç yıla ait konsolide bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin,

- Hisseleri devralacak kişilerin mali durumları hakkında 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce düzenlenecek bir raporun,

- Hisseleri devralacak kişilerin muaccel vergi ve prim borcu bulunmadığına ilişkin ilgili vergi daireleri ve Sosyal Sigortalar Kurumundan alınacak belgelerin,

- Hisseleri devralacak kişilerin, vergi dairelerince onaylı son beş yıla ilişkin gelir veya kurumlar vergisi beyannameleri ile eklerinin ve bunların sahip olduğu gayrimenkullere ilişkin belediyelerin ilgili birimlerince onaylı emlak beyannamelerinin ve Kurumca gerekli görülmesi halinde bu gayrimenkullere ilişkin tapu dairelerinden alınacak tapu sicil kayıtları ile bunların üzerindeki şerh ve takyidatları gösterir belgenin,

- Hisseleri devralacak kişilerin beyannamelerinde belirtilen mevduat ve kredi hesaplarına ilişkin bilgilerin tevsiki amacıyla, ilgili bankalarca Kuruma hitaben düzenlenecek her biri aynı tarihi taşıyan belgelerin,

- Hisseleri devralacak gerçek kişiler ile tüzel kişilerin sermayesinin % on ve daha fazlasına sahip gerçek kişi ortakların son on yılda mali bir kurumda görev alıp almadıklarına ilişkin bilgileri de kapsayacak biçimde ayrıntılı özgeçmişlerinin,

- Hisseleri devralacak gerçek veya tüzel kişileri temsile yetkili kişi veya kişilere verilmiş vekaletname örneklerinin,

- Hisse senetlerinin satın alınmasında kullanılacak kaynak hakkında açıklamanın,

- Hisse devri ile ilgili yapılan sözleşmenin bir örneğinin,

- Hisseleri devralacakların gerekli kaynağı kendi ticari, sınai ve sair yasal faaliyetleri sonucunda her türlü muvazaadan arı olarak sağladıklarına dair düzenleyip imzalayacakları birer taahhütnamenin, (Ek: 5)

- Hisseleri devralacak tüzel kişiler ile bunların tüzel kişi ortaklarının imtiyazlı hisselerini gösteren listelerin eklenmesi zorunludur.

Kurum gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri talep edebileceği gibi Kurul kararıyla, bu maddede yer alan bilgi ve belgeleri farklı kapsam ve içeriklerde talep etmeye yetkilidir.

Yabancı uyruklu kişiler için bu madde hükümleri kıyasen uygulanır.

- Herhangi bir hisse devri söz konusu olmasa dahi, mevcut hisseler üzerine imtiyaz tesisi, imtiyazın kaldırılması veya intifa senedi çıkarılması da Kurulun iznine tabidir.

4.1.9- Türkiye’de Faaliyette Bulunan Bankaların Yurtiçinde Şube Açmaları

- Bankaların elektronik işlem cihazlarından ibaret birimleri ile süresi kırkbeş iş gününü geçmemek ve geçici olmak üzere, şubelerden birine bağlı olarak fuar, konferans, sergi gibi yerlerde ya da tahsilat veya ödeme işlemleri yapmak amacıyla bir kuruluş bünyesinde açılacak vezne, irtibat ve şanj büroları hariç, mevduat veya fon kabulü veya diğer bankacılık işlemleri ile uğraşan her türlü sabit ya da seyyar büroları şube addedilir. Şubelerin hangi tür bankacılık işlemleri ile iştigal edecekleri hususu bankaların kendi ihtiyarlarındadır.

- Kanunun 9 uncu maddesinin (6) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca bankaların, merkez şubeleri hariç, her bir şubeleri için kuruluş izni için aranan ve Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde öngörülen asgari sermaye miktarının % biri tutarında özkaynak bulundurmaları zorunludur. Kanunun Geçici 2 nci maddesinin (e) bendi hükmü uyarınca, mevcut şube sayıları itibariyle merkez şubeleri hariç her bir şube için asgari kuruluş sermayesinin % biri tutarında özkaynağı bulunmayan bankalar özkaynak eksikliğini tamamlayıncaya kadar yeni şube açamazlar.

- Mevcut şube sayıları itibariyle yeterli özkaynağa sahip olsalar dahi, yürürlükteki standart oranları gerçekleştiremeyen bankalar hiç bir şekilde yeni şube açamazlar.

- Kurul, gerektiğinde bankaların şube açmalarını izne tabi tutabilir veya kısıtlayabilir.

- Mevcut şube sayıları itibariyle özkaynak eksikli olmayan, yürürlükteki standart oranları gerçekleştiren ve şube açmalarında herhangi bir kısıtlama bulunmayan bankaların; açacakları her yeni şube için Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde öngörülen asgari kuruluş sermayesinin % biri tutarında ilave özkaynak bulundurmaları, açacakları şubeleri en az otuz iş günü önceden Kuruma bildirmeleri ve Kurumca bunların özkaynakları ile standart oranlarına ilişkin olarak yapılacak değerlendirme sonucunda herhangi bir olumsuz görüş bildirilmemesi kaydıyla şube açmaları serbesttir. Açılan şubelerin adresleri, açılış tarihini izleyen onbeş iş günü içinde Kuruma bildirilir. Yapılacak bildirimlere Harçlar Kanunu uyarınca finansal faaliyet izin belgesi harç yükümlülüğünün yerine getirildiğine dair belgenin eklenmesi zorunludur.

Mevcut şube sayıları itibariyle özkaynak fazlası bulunan bankalar, bu tutarları yeni açacakları şubeler için dikkate alırlar.

- Bankaların bir ilde bulunan şubelerinin başka bir ile taşınması yeni şube açma esaslarına tabidir. Aynı il sınırları içerisinde şube nakilleri, şubelerin isminin değiştirilmesi, birleştirilmesi ya da kapatılması için önceden izin alınması gerekmez. Ancak, şube nakline, isim değişikliğine, şube birleştirme ya da kapatmaya ilişkin olarak tesis edilen işlemlerin tamamlanmasından itibaren onbeş iş günü içinde Kuruma bilgi verilmesi şarttır.

- Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların serbest bölgelerde şube açmaları ile yurtdışında kurulu bankaların ilk şubeleri dışında Türkiye’de açacakları diğer şubeler yurtiçinde şube açma esaslarına tabidir.

4.1.10- Türkiye’de Kurulu Bankaların Yurtdışında Şube veya Temsilcilik Açmaları, Ortaklık Kurmaları veya Kurulmuş Ortaklıklara Katılmaları

- Türkiye’de kurulu bankaların yurtdışında şube veya temsilcilik açmaları, ortaklık kurmaları veya kurulmuş ortaklıklara katılmaları Kurulun iznine tabidir. İzin başvuruları, yurtdışında şube veya temsilcilik açılmasının, ortaklık kurulmasının veya kurulmuş ortaklıklara katılmasının gerekçelerini ayrıntılı bir şekilde açıklayan bir raporla birlikte Kuruma yapılır. Yürürlükteki standart oranları gerçekleştiremeyen, mevcut şube sayıları itibarıyla özkaynak eksikliği olan veya teşkilatlanmaları üzerine kısıtlama getirilen bankalarca yapılacak başvurular işleme konulmaz.

Yurtdışında ortaklık kurma veya kurulmuş ortaklıklara katılma talepleri, konsolide denetim ve gözetime ilişkin esas ve usullerin uygulanabilirliği de dikkate alınarak değerlendirilir.

Bankaların, yurtdışında açacakları her yeni şube için Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde öngörülen asgari kuruluş sermayesinin % biri tutarında ilave özkaynak bulundurmaları zorunludur.

Bu maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kıyı bankacılığı bölgelerinde şube açacak bankaların, Kanunun 13 üncü maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca bankaların sermaye yeterliliğine ilişkin olarak yürürlüğe konulan düzenlemelerde belirtildiği şekilde hesaplanacak konsolide ve konsolide olmayan sermaye yeterliliği standart oranının en az % oniki olarak gerçekleşmesi ve kıyı bankacılığı bölgelerinde edinilecek iştirake yapılacak sermaye tahsisi ya da diğer işlemlerin, bankanın sermaye yeterliliği standart oranının % oniki seviyesinin altına düşmesine yol açmaması şarttır.

Kıyı bankacılığı bölgesindeki şubenin bilanço büyüklüğü toplam banka bilançosunun % onunu geçemez Hazineye veya Hazinesinin garantisi karşılığı verilen krediler bu sınırın hesabında dikkate alınmaz.

Banka ile kıyı bankacılığı bölgesindeki iştiraki arasındaki Kanunun 11 inci maddesi hükmü uyarınca kredi sayılan işlemler, bu Yönetmeliğin 23 üncü maddesinde belirtilen oranlar dahilinde banka özkaynaklarının % yirmibeşini geçemez.

Kıyı bankacılığı bölgelerinde şube açmak veya iştirak edinmek için gereken kaynak tutarı ile maliyet-fayda analizini de içeren detaylı fizibilite raporunun ve kuruluştan itibaren üç yıllık hedeflerin ortaya konulduğu tahmini bilanço, nakit akım ve kar/zarar cetvellerinin Kuruma ibraz edilmesi şarttır.

Bankaların kıyı bankacılığı bölgeleri de dahil olmak üzere yurtdışında şube açmalarına veya mali iştirak edinmelerine izin verilebilmesi için söz konusu şube veya iştirakin bulunduğu bölgede konsolide denetim ve gözetime ilişkin esas ve usullerin uygulanabilirliğinin yanı sıra, şube veya iştirakin bulunduğu ülkenin yetkili makamlarıyla Kurum arasında işbirliği ve bilgi alışverişinin sağlanmasına yönelik olarak Kanunun 3 üncü maddesinin (10) numaralı fıkrası çerçevesinde imzalanmış anlaşma bulunması zorunludur.

Bankalar, kıyı bankacılığı bölgelerinde kurulu şube ve iştiraklerinin; bağımsız denetimden geçmiş yıllık temel mali tablolarını, bu tabloların dipnotlarını da içerecek şekilde ve bağımsız denetim raporu ile birlikte Kuruma tevdi etmek zorundadır. Bağımsız denetimden geçmemiş temel mali tabloların üçer aylık dönemler itibarıyla, bu kapsamdaki faaliyetlerine ilişkin bilgilerin, Türkiye ile ilgili işlemleri de ayrıntılı olarak kapsayacak şekilde, Kurumca belirlenecek raporlama örneğine göre ve belirlenecek dönemler itibarıyla Kuruma tevdi edilmesi zorunludur.

Kurum tarafından yapılacak yerinde denetimlerde her türlü bilgi ve belge hazır bulundurulur ve kıyı bankacılığı bölgesindeki iştirakin alacaklı ve borçlularına ilişkin bilgiler istenildiği zaman bankaca temin edilir.

Bankalar, kıyı bankacılığı bölgeleri de dahil yurtdışındaki şubelerinde ve iştiraklerinde açılan hesapların tasarruf mevduatı sigortası kapsamı dışında olduğuna ve kıyı bankacılığı bölgelerindeki şube ve iştiraklerine ilişkin bilgileri içeren açıklamayı, şubelerinin açıkça görünür bir yerinde ve okunaklı şekilde ilan eder.

Bankaların, kıyı bankacılığı bölgesindekiler dahil yurt dışında kurulu iştirakleri veya başka mali kurumlar adına yurtiçinde yerleşik kişilerden mevduat kabulü amacıyla; formüllerler bulundurmaları, münhasıran bu iş için personel istihdam etmeleri,

bu iştirakler veya başka mali kurumlar adına toplanacak mevduat üzerinden personele ücret, komisyon, prim ve benzeri adlar altında para ödemek veya personele bu iştiraklerin reklam ve propagandasını yaptırmak suretiyle müşterilerini yurt dışındaki iştiraklerine yönlendirmeleri, bu ve benzeri yöntemler kullanarak yurt dışında kurulu iştirakleri veya başka mali kurumlar adına mevduat toplamaları, Kanunun 10 uncu maddesinin (1) numaralı fıkrası hükmü kapsamında izinsiz mevduat kabulü sayılır.

Türkiye’de kurulu bankalar, mevduatı kıyı bankacılığı dahil yurtdışındaki şubelerine, yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet gösteren şubeleri ise bağlı bulundukları gruba ait şube veya diğer mali kurumlara yönlendirmek amacıyla yukarıda belirtilen işlemleri yapamazlar.

4.1.11- Yurtdışında Kurulu Bankaların Türkiye’de Temsilcilik Açması

- Yurtdışında kurulu bankaların mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapmamak kaydıyla Türkiye’de temsilcilik açmaları Kurulun iznine tabidir.

Temsilcilik başvurusunda bulunan bankaların sağlam bir mali bünyeye sahip olmaları, başvuru tarihi itibarıyla merkezlerindeki özkaynaklarının Türkiye’de kurulacak bankaların sahip olmaları gereken asgari ödenmiş sermaye miktarından az olmaması ve faaliyetleri üzerinde herhangi bir kısıtlama bulunmaması ve asgari üç yıldır faaliyet gösteriyor olmaları şarttır.

Yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’de temsilcilik açmak üzere Kuruma verecekleri başvuru dilekçelerine;

- Asgari üç yıldır faaliyet gösterildiğini tevsik eden bilanço ve faaliyet raporları ile mali tablolara ilişkin yetkili bağımsız denetim kuruluşu raporlarının,

- Bankanın kurulduğu veya faaliyette bulunduğu ülkede mevduat kabul etmesinin veya bankacılık işlemleri yapmasının yasaklanmamış olduğuna ve faaliyetlerinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığına ilişkin ilgili resmi makamdan alınmış belgenin,

- Türkiye’de temsilcilik açılmasına dair yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Türkiye’de yerleşik bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle gerçekleştirilen işlemlerin tür ve hacmini de kapsayacak şekilde hazırlanmış Türkiye’de temsilcilik açılma nedenlerini gösterir ayrıntılı bir raporun,

- Banka hakkında, uluslararası kabul gören derecelendirme şirketlerince hazırlanan ve öngörülen dereceyi de içeren bir raporun,
- Bankanın kurulu bulunduğu ülke dışındaki teşkilat ve organizasyon yapısı ile uluslararası mali piyasalardaki faaliyetleri hakkında bilgi ve dokümanların,
- Görevlendirilmesi düşünülen temsilcilerin son on yılda mali bir kurumda görev alıp almadıklarına ilişkin bilgileri de içeren ayrıntılı özgeçmişlerinin eklenmesi gerekir.

4.1.12- Yemin

- Banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye'deki merkez şubesi müdürler kurulu başkan ve üyeleri, seçilmeleri veya atanmalarından sonra ve görevlerine başlamadan önce yemin etmek zorundadır. Yönetim kurulunun tabii üyesi olan genel müdür ile genel müdürlüğe vekalet edecek kişilerin yemin etmiş olması şarttır.

Yemin, bankanın merkezinin veya yurtdışında kurulu bankanın Türkiye'deki merkez şubesinin bulunduğu yer ticaret mahkemesi huzurunda *"Bankasındaki görevimi tam bir dikkat ve dürüstlük içinde yapacağıma, mevzuat hükümlerine aykırı hareket etmeyeceğime ve ettirmeyeceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."* denilmek suretiyle icra edilir.

4.1.13- Mal Bildirimi

- Özel sermayeli bankaların yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile denetçileri, yurtdışında kurulu bankaların Türkiye'deki şubelerinin müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcılarını ile birinci derecede imza yetkisine sahip mensuplarından bölge müdürleri, şube müdürleri ve genel müdürlük merkez teşkilatında yer alan seksiyon, kısım, grup, yönetmenlik ve benzeri isimler altında faaliyet gösteren birimlerin genel müdür yardımcısına bağlı yöneticileri 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ve ilgili mevzuatta yer alan usul ve esaslar dahilinde ve aşağıda belirtilen şekilde mal bildiriminde bulunmakla yükümlüdürler.

Mal bildirimleri üzerine "gizlidir" şerhi konulmuş kapalı zart içerisinde ve tek nüsha olarak göreve başlama veya ayrılma tarihinden itibaren bir ay içinde banka genel müdürlüklerine verilir. Ek mal bildirimini ve mal bildiriminin yenilenmesine ilişkin olarak

3628 sayılı Kanun ve bu Kanuna ilişkin mevzuatta yer alan usul ve esaslar uygulanır. Bu bildirimlerden, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile denetçiler, müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcılarına ait olanlar, veriliş tarihini izleyen ayın sonunda bir liste ekinde topluca Kuruma gönderilir. Diğer görevlilere ait mal bildirimleri, ilgili bankanın personelin özlük işleri ile ilgili birimlerinde, ilgili mevzuat çerçevesinde ve talep halinde Kuruma iletilmek üzere muhafaza edilir.

4.1.14- Kredi Açma Yetkisinin Devri

Bankalarda kredi açma yetkisi esas itibariyle yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu bu yetkisini teşkil edeceği kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Yönetim kurulunca kredi açılmasında veya yetki devrinde genel müdürlüğün yazılı önerisi aranır. Hesap durumu belgesi alınması zorunluluğu bulunan krediler için, genel müdürlüğün kredi açılmasına ilişkin önerilerinde, kredi talebinde bulunanların mali tahlil ve istihbarat raporlarının ekli olması zorunludur.

Bir gerçek veya tüzel kişiye açılacak kredi sınırının tespitinde, yönetim kurulu en fazla kredi komitesine özkaynakların % onu, genel müdürlüğü % biri tutarındaki kredi açma yetkisini devredebilir. Genel müdürlük kendisine devredilen kredi açma yetkisini bölge müdürlükleri veya şubeler aracılığıyla da kullanabilir.

Yönetim kurulunca yetkinin, kredinin tutarı, cinsi, alınacak teminat başta olmak üzere kredi açılmasında mutaden tespiti gereken hususlar içerecek şekilde kapsam ve sınırlarının açık ve ayrıntılı olarak belirlenmiş ve yazılı biçimde, kredi açılmadan önce devredilmiş olması gerekir.

4.1.15- Kredi Komitesinin Oluşumu

(14.09.2001 tarih ve 24523 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmeliğin 7 nci maddesiyle değiştirilen ilk iki cümle) Banka yönetim kurulunun, kredilerle ilgili olarak vereceği görevleri yapmak üzere, genel müdürde aranan şartları süre hariç olmak üzere taşıyan üyeleri arasından seçeceği en az iki üye ile banka genel müdürü veya vekilinden oluşan bir kredi komitesi kurulabilir. Her hangi bir toplantıya katılamayacak kredi komitesi üyesi yerine görev yapmak üzere süre hariç genel müdürde aranan şartları taşıyan yönetim kurulu üyeleri arasından iki yedek üye seçilir. Kredi komitesi üye ve yedeklerinin seçiminde yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte üçünün olumlu oyu aranır.

Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalarda müdürler kurulu aynı zamanda kredi komitesi görevini yürütür.

Kredi komitesi tüm üyelerin katılımıyla toplanır.

4.1.16- Kredi Komitesinin Çalışma Esasları

Kredi komitesinin oybirliği ile verdiği kararlar doğrudan, çoğunlukla verdiği kararlar yönetim kurulunun onayından sonra uygulanır.

Komite gündemi genel müdür tarafından tespit edilir. Kredi komitesince kredi açılmasında genel müdürlüğün yazılı önerisi aranır. Hesap durumu belgesi alınması zorunluluğu bulunan kredilere ilişkin yapılacak önerilerde, kredi talebinde bulunanların mali tahlil ve istihbarat raporlarının ekli olması zorunludur.

Yönetim kurulu, kredi komitesinin faaliyetlerini denetlemekle yükümlüdür. Yönetim kurulu üyelerinden her biri kredi komitesinden, komitenin faaliyetleri hakkında her türlü bilgiyi istemeye ve gerekli göreceği her türlü kontrolü yapmaya yetkilidir.

Kredi komitesi kararları karar defterine kaydedilir. Kredi komitesi karar defteri, yönetim kurulu karar defterinin tabi olduğu esas ve usullere göre tutulur.

4.2- ÖZEL FİNANS KURUMLARININ KURULUŞ VE FAALİYETLERİ

4389 Sayılı Bankalar Kanununa bağlı olarak, BDDK’ca 20.09.2001 gün ve 24529 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik hükümlerine göre;²

4.2.1- Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar

- Özel finans kurumlarının özkaynakları,
- Türkiye’de özel finans kurumu kurulması ile ilgili kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesi,
- Türkiye’de kurulmuş veya kurulacak özel finans kurumlarının sermayelerindeki dolaylı pay sahipliklerinin tespiti,
- Hisse devri için yapılacak izin başvurusu,

² BDDK, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 20.09.2001 tarihli yönetmeliği*.

- Türkiye’de faaliyette bulunan özel finans kurumlarının yurtiçinde ve yurtdışında şube açmaları, yurtdışında temsilcilik açmaları, ortaklık kurmaları ve kurulmuş ortaklıklara katılmaları,
 - Genel müdür ve yardımcılıklarına atanacakların bildirimi,
 - Yemin ve mal bildirimi,
 - Özel finans kurumlarının fon toplama ve finansman faaliyetleri,
 - Kredi komitesinin oluşumu ve kredi açma yetkisinin devri,
 - Bir gerçek veya tüzel kişiye doğrudan veya dolaylı olarak verilebilecek azami kredi miktarının belirlenmesinde esas alınacak “dolaylı kredi” tanımı,
 - Kredi sınırlarının hesabında gayrinakdi krediler ile vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ve benzeri diğer sözleşmelerin dikkate alınma oranları ile ortaklık paylarının dikkate alınma esasları,
 - Kredi sınırlarının konsolide esasa göre hesaplanması ve uygulanması,
 - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülkeler ile diğer yabancı ülkelerin merkezi yönetimleri, merkez bankaları ve kredi kurumları ile yapılan işlemler veya bunlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları ve verilen diğer garantiler karşılığı yapılan işlemlerin, kredi sınırlarının hesabında dikkate alınma oranları,
 - Özel finans kurumlarının bankalarla yaptıkları veya kendi aralarındaki, kredi sınırlamalarına tabi olmayan işlemler,
 - Açılacak krediler ve verilecek kefalet ya da teminatlar için hesap durumu alınması, alınacak hesap durumu belgesi ve eki bilanço ile kâr ve zarar cetvellerinin denetlenmesi,
 - Alacaklardan dolayı edinilmek zorunda kalınan emtia ile gayrimenkullerin elden çıkarılması,
 - Özel finans kurumlarının hesap ve kayıt düzeni, mali tablolarının yayımlanması ve ilgili mercilere bildirilmesi,
 - Özel finans kurumlarının basılı ve külçe altın dışında alım ve satımını yapabilecekleri kıymetli madenler,
 - Özel finans kurumu mensuplarına kredi kartı verilmek suretiyle kutlandırılacak krediler,

- Zamanaşımına uğrayan hesap, emanet ve alacakların “Güvence Fonu”na gelir kaydedilmesi,

- İştirak tutarlarının 4389 sayılı Bankalar Kanununu hükümlerine uygun hale getirilmesi,

ile ilgili esas ve usulleri kapsar.

Özel Cari Hesap; Özel finans kurumlarında, Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak “özel cari hesap cüzdanı” karşılığında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan, karşılığında hesap sahibine anapara dışında faiz, kar ve sair nam altında bir bedel ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları,

Katılma Hesabı; Özel finans kurumlarına Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak “kar ve zarara katılma hesabı cüzdanı” karşılığında yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kar ve sair nam altında bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları,

Birim Değeri; Özel finans kurumunun katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak kabul edilen ancak kar veya zarar edildiğinde değişen, kar veya zarar kayıtlarının yapıldığı günlerde, vadelerine göre ayrılmış her bir fonun toplam değerinin fonun bir önceki günlük toplam hesap değerine bölünmesi suretiyle hesaplanan, kar veya zarar kaydı yapılmayan günlerde ise bir önceki günün birim değerine eşit olan katsayıyı,

Hesap Değeri; Özel finans kurumunun katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün, hesap sahibince yatırılan tutarın 100 olarak kabul edilen “Birim Değere” bölünmesi suretiyle, müteakip günlerde ise, para yatıran veya çeken kişiye ait hesap değerine, hesap sahibince yatırılan veya çekilen miktarın “Birim Değere” bölünmesi ile bulunacak tutarın, para yatırılmışsa eklenmesi, para çekilmişse çıkarılması suretiyle hesaplanan ve katılma hesabı sahiplerinin fon mevcuduna katılma oranını gösteren katsayıyı,

Birim Hesap Değeri; Katılma hesabının cari değerini belirleyen ve “Birim Değeri” ile “Hesap Değeri” nin çarpılması suretiyle hesaplanan, katılma hesabı sahibinin, üzerinde hak iddia edebileceği tutarı,

Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi; Özel finans kurumları ile kar ve zararlarına katılma amacıyla fon kullandıkları gerçek ve tüzel kişiler arasındaki hukuki ve mali ilişkileri düzenleyen ve bu kişilerin sözleşmeye konu faaliyetlerinden doğacak kar ve zarara katılma sonucu doğuran yazılı sözleşmeyi,

Kredi; Özel finans kurumlarının faaliyetlerine uygun olmak kaydıyla, izlendikleri hesaba bakılmaksızın, bu Yönetmelikte belirtilen her türlü fon kullandırma işlemlerini, verecekleri teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi kredileri, satın alacakları sermaye piyasası araçlarını, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verecekleri ödünçleri, varlıkların vadeli satışından doğan alacakları, vadesi geçmiş nakdi fon kullandırmalarını, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedellerini, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeleri ve ortaklık paylarını,

ifade eder.

4.2.2- Özkaynak ve Konsolide Özkaynak

- Özkaynak, ay sonları itibarıyla hesaplanmak üzere, özel finans kurumlarının ana sermaye ve katkı sermayeleri toplamından, sermayeden indirilen değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutarı ifade eder.

Ana sermaye; ödenmiş sermaye, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, vergi karşılığından sonraki dönem karı ve geçmiş yıllar karı toplamından oluşur. Ana sermayenin hesaplanmasında, özel finans kurumlarının dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamı indirim kalemi olarak dikkate alınır.

Katkı sermaye; genel kredi karşılığı, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu, iştirakler ve bağlı ortaklıklar ile sermayelerine katılan diğer ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı, kullanılan sermaye benzeri krediler, muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar ve menkul değerler değer artış fonu toplamından oluşur.

Özel finans kurumları özkaynaklarının, Aralık ayı hariç olmak üzere, ay sonları itibarıyla hesaplanmasında, aktiflerindeki sabit kıymetler için Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1987 yılı baz alınarak açıklanan toptan eşya fiyatları genel endeksinin aylık dönemler itibarıyla hesap edilen oransal değişimlerinin % on eksiğini esas alarak yeniden değerlendirme yapılabilir ve bulunacak tutara katkı sermaye içinde yer verebilirler.

Genel kredi karşılığı tutarı, katkı sermaye toplamına dahil edilir. Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıkların toplam tutarının, ana sermayenin % yirmibeşini aşan kısmı, katkı sermaye hesaplamasına dahil edilmez.

Katkı sermayenin ana sermayenin % yüzünden fazla olan kısmı, özkaynak hesabında dikkate alınmaz.

Kurumun uygun görüşünün alınması kaydıyla, özel finans kurumlarınca sağlanan ve kalan vadesi beş yıl ve daha uzun olan sermaye benzeri kredilere katkı sermaye içinde yer verilir. Sermaye benzeri kredilerin, ana sermayenin % ellisini aşan bölümü katkı sermaye hesabına dahil edilmez. Sermaye benzeri krediler;

- Başlangıç vadesi en az beş yıl olan,
- Özel finans kurumunun tasfiyesi halinde, hisse senetlerinden bir önce, diğer tüm borçlardan sonra ödenmesi krediyi kullandıranlarca kabul edilen,
- Defaten kullandırılan ve herhangi bir şekil ve surette doğrudan ya da dolaylı olarak teminata bağlanmamış, hiç bir türev işlem ve sözleşmeyle ilişkilendirilmemiş, başka kişilere temlik edilemeyeceği yazılı olarak belirlenmiş,
- Özel finans kurumunun doğrudan ya da dolaylı iştirakleri dışındaki kişilerden sağlanan kredilerdir.

Kullanılacak sermaye benzeri kredilere ilişkin yapılacak sözleşmelerde ana para geri ödemesinin beş yıldan önce yapılamayacağını ve (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen koşulların açıkça hükme bağlanmış olması zorunludur. Bu maddede belirtilen koşulları taşıyan sermaye benzeri kredilerin katkı sermaye hesabına dahil edilebilmesi için, kredinin kullanılmasına esas sözleşmenin aslı veya noter onaylı örneği, sözleşme henüz imzalanmamışsa aslı izin verilmesinin ardından ibraz edilmek üzere sözleşme taslağı ile birlikte Kuruma izin başvurusunda bulunulur. Önceden ibraz edilen sözleşme taslağı hükümleri ile, izin verilmesinin ardından ibraz edilen asıl sözleşme hükümleri arasında, kullanılan kredinin sermaye benzeri niteliğini ortadan kaldıracak şekilde farklılıkların bulunması halinde verilen izin iptal edilir. Gerekli koşulları taşıyan sermaye benzeri krediler, Kurumun izninin ardından özel finans kurumu kayıtlarına intikal tarihi itibarıyla katkı sermaye hesaplamalarına dahil edilir. Sermaye benzeri krediyi kullandıran kişi ya da kişilere özel finans kurumlarınca doğrudan ya da dolaylı

olarak fon kullandırılması halinde, kullandırılan fon tutarı katkı sermayenin hesaplanmasında sermaye benzeri kredi toplamından indirilir. Sermaye benzeri kredilerin vadesinden önce geri ödenmesine, özel finans kurumunun Kanunda öngörülen kredi sınırlarına ve standart oranlara uyumu gözetilerek Kurumca izin verilebilir.

Katkı sermaye hesaplamalarına dahil edilmesine Kurumca izin verilen sermaye benzeri kredilerden, kalan vadesi beş yıldan az olanlar her bir yıl için % yirmi oranında azaltılarak katkı sermaye hesaplamalarına intikal ettirilir. Vadesine bir yıldan az süre kalan sermaye benzeri krediler katkı sermaye hesaplamasında dikkate alınmaz.

Kurumca izin verilmesi halinde, özel finans kurumunun sermaye artırımlarında kullanılması hissedarlarca kesin ve yazılı olarak taahhüt edilen, karşılığında faiz, kar ve sair nam altında bir bedel ödenmeyen ve tasfiye halinde, hisse senetlerinden bir önce, diğer tüm borçlardan sonra ödenmesi kabul edilen, herhangi bir şekil ve surette doğrudan ya da dolaylı olarak teminata bağlanmamış, hiç bir türev işlem ve sözleşmeyle ilişkilendirilmemiş, özel finans kurumuna rehnedilmiş kaynaklar da vade şartı aranmaksızın, niteliklerine göre sermaye benzeri kredi olarak kabul edilebilir.

Sermayeden indirilen değerleri;

Ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konulardaki özel kanunlara göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren mali kurumlara yapılan tüm sermaye katılımları,

- Özel maliyet bedelleri,
 - İlk tesis bedelleri,
 - Peşin ödenmiş giderler,
 - İştiraklerin, bağlı ortaklıkların, sermayesine iştirak edilen diğer ortaklıkların ve sabit kıymetlerin rayiç değeri bilançoda kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark,
 - Türkiye’de faaliyet gösteren diğer özel finans kurumlarına verilen sermaye benzeri krediler,
 - Şerefiye,
 - Aktifleştirilmiş giderler
- oluşturur.

Konsolide özkaynak; Kanun uyarınca yürürlüğe konulan düzenlemelere göre, ana ortaklık niteliğinde olan ve konsolide mali tablo hazırlama zorunluluğu bulunan özel finans kurumlarınca, konsolide mali tabloların hazırlandığı dönemler itibariyle hesaplanmak ve konsolide esasa göre uygulanacak kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında dikkate alınmak üzere, finansal kurumlar topluluğuna dahil ortaklıkların ana ortaklık nezdinde konsolide edilen mali tabloları üzerinden yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde hesaplanacak özkaynak tutarın ifade eder.

Konsolide özkaynak hesaplanmasında topluluk dışı özsermaye ile kar ve zarar unsurları sermaye hesaplamasına dahil edilir. Sigorta şirketlerinin teknik ihtiyatlarına, konsolide özkaynak hesabında yer verilmez. Konsolidasyon işlemleri sonucunda net negatif konsolidasyon şerefıyesi bulunmuş ise bu tutar katkı sermaye içindeki “menkul değerler değer artış fonu”na, net pozitif konsolidasyon şerefıyesi bulunmuş ise, bu tutar “sermayeden indirilen değerler”e dahil edilir. Özkaynak hesabında, aktif bir kalem olan pozitif konsolidasyon şerefıyesi tutarı ile negatif konsolidasyon şerefıyesi tutarı mahsup edilir ve kalan net tutar ilgili bölüme dahil edilir. Konsolide özkaynak hesabında, düzenlemelerde belirtilen çeşitli nedenlerle konsolidasyon dışı bırakılmış mali iştirakler, bağılı ortaklıklar ve sermayesine iştirak olunan diğler mali ortaklıklara ilişkin tutarlar ile özsermaye yöntemi uygulanmış, ancak aktif ve pasifleri konsolide edilmemiş bu tür mali ortaklıklara ilişkin sermaye payları “sermayeden indirilen değerler” arasında gösterilir. Konsolidasyon dışı bırakılmış bu tür mali ortaklıklar ile konsolide sabit kıymetlerin rayiç değerleri, bunların kayıtlı değerlerinin altında ise aradaki fark “sermayeden indirilen değerler” arasında gösterilir. Bununla beraber bu konuda bir değer düşüş karşılığı ayrılmış ve bu karşılık özkaynaklarda bir azalmaya yol açmış ise bu tutar mükerrer bir olumsuz etki yaratmamasını teminen “sermayeden indirilen değerler” arasında gösterilmez.

Özkaynağın belirli bir oranı ile sınırlandırılmış işlemlerinde, özkaynak ve konsolide özkaynaklarda olabilecek düşüşler nedeniyle aşım oluşan özel finans kurumları, söz konusu aşımaları, özkaynak veya konsolide özkaynaklarını oluşan aşımaları giderecek tutarda artırmak veya aşımaya neden olan işlemlerini azaltmak suretiyle, özkaynak veya konsolide özkaynak hesaplama dönemini izleyen altı aylık süre içinde gidermek zorundadır. Özkaynak veya konsolide özkaynak artışının sermaye artırımını yoluyla sağlanması halinde, artırılan bedelden özkaynak veya konsolide

öz kaynağın eksik kısmına eşit olan tutarın belirtilen altı aylık sürede nakden tahsil edilmesi şarttır. Oluşan aşımın, öz kaynak ve konsolide öz kaynak artışı gerektirmesi halinde, artırım, en yüksek artış tutarını gerektiren öz kaynak dikkate alınarak gerçekleştirilir. Aşımın giderilmesi için öngörülen altı aylık süre içinde Kanunun 21 inci maddesi hükümleri uygulanmaz.

4.2.3- Özel Finans Kurumunun Kuruluşu

- Türkiye’de özel finans kurumu kurmak üzere Kuruma verilecek başvuru dilekçelerine;

- Kurucuların Yönetmelik ekindeki örneklere (Ek:1 ve Ek:2) uygun şekilde düzenleyip noter huzurunda imza edecekleri birer beyannamenin,

- Ortaklarca imzalanmış ortaklık anasözleşme taslağının,

- Özel finans kurumu kurulmasından beklenen faydayı analiz eden detaylı fizibilite raporu ile kuruluştan itibaren 3 yıllık hedeflerin ortaya konulduğu tahmini bilanço ile kar ve zarar cetvellerini, özel finans kurumu sermaye artırımları için gereken kaynak tutarını ve bu tutarın sağlanacağı kaynakları içeren bir raporun,

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin müflis olmadıklarına ilişkin Asliye Ticaret Mahkemelerinden, konkordato ilan etmiş olmadıklarına ilişkin İcra Tetkik Hakimliklerinden alınacak belgelerin,

- Gerçek kişi kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan diğer gerçek kişilerce, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü veya Cumhuriyet Savcılıklarından, Kuruma verilmek üzere (Ek:3)’de yer alan örneğe uygun olarak düzenlenecek dilekçe ile talep edilecek arşiv kaydını da içeren, son altı ay içinde alınmış adli sicil belgelerinin,

- Kurucu tüzel kişilerin kurulacak özel finans kurumuna ortak olunmasına ilişkin yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % 10 veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin tasfiyeye tabi tutulan bankerler, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda doğrudan veya dolaylı olarak % 10 veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmadıklarına ilişkin bir beyanın (Ek:4),

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % 10 veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişilerin tasfiyeye tabi tutulan veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda devirden önce doğrudan veya dolaylı olarak % 10 veya daha fazla pay sahibi olmadıklarını gösterir bir beyanın (Ek:4),

- Kurucu tüzel kişilerin kuruluşu ile ilgili Ticaret Sicili Gazetesinin, bunların ortakları, pay oranları ve tutarları ile varsa imtiyazlı payları gösteren listelerin, faaliyet konuları, yatırım ve işletme alanları hakkında ayrıntılı açıklamalar ile 16.1989 tarih ve 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce onaylanmış son üç yıla ait bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin, banka veya diğer mali kurum niteliğindeki kurucu tüzel kişiler için varsa uluslararası kabul gören derecelendirme şirketlerinden biri tarafından hazırlanmış olan ve öngörülen derecelendirmeyi de içeren bir raporun,

- Kurucu tüzel kişilerin dahil olduğu sermaye grubuna ait uluslararası muhasebe standartlarına uygun ve uluslararası kabul gören bir bağımsız denetim şirketinin onayını taşıyan varsa son üç yıla ait konsolide bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin,

- Sermayedeki dolaylı pay sahipliklerinin tespitini teminen tüzel kişi kurucuların tüzel kişi ortaklarının ve bu ortakların sermayelerinde pay sahibi tüzel kişilerin hissedarlarını ve hisse oranlarını gösterir cetvellerin,

- Kurucular ile sermayedeki dolaylı pay sahipliği % 10 veya daha fazla olan gerçek veya tüzel kişiler muaccel vergi ve prim borcu bulunmadığına ilişkin ilgili vergi daireleri ve Sosyal Sigortalar Kurumundan alınacak belgelerin,

- Kurucuların, vergi dairelerince onaylı son beş yıla ilişkin gelir veya kurumlar vergisi beyannameleri ile eklerinin ve bunların sahip olduğu gayrimenkullere ilişkin belediyelerin ilgili birimlerince onaylı emlak beyannamelerinin ve **(31.12.2002 tarih ve 24980 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmeliğin 1 inci maddesiyle eklenen ibare)** “Kurumca gerekli görülmesi halinde” bu gayrimenkullere ilişkin tapu dairelerinden alınacak tapu sicil kayıtları ile bunların üzerindeki şerh ve takyidatları gösterir belgenin,

- Sermayenin % on veya daha fazlasını taahhüt eden kurucuların kurucu beyannamelerinde belirtilen mevduat ve diğer tasarruf hesapları ile kredi hesaplarına ilişkin bilgilerin, bu hesapların açılış tarihlerini de içerecek şekilde tevsiki amacıyla, her biri aynı tarihi taşıyan ve ilgili bankalar ve özel finans kurumlarınca Kuruma hitaben düzenlenecek belgelerin,

- Sermayenin % on ve daha fazlasını taahhüt eden kurucuların mali durumları hakkında 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce düzenlenecek bir raporun,

- Gerçek kişi kurucuların, imtiyazlı pay sahiplerinin, sermayedeki dolaylı pay sahipliği % on veya daha fazla olan diğer gerçek kişilerin ve belirlenmişse görevlendirilecek yönetim kurulu üyeleri ile genel müdürün son on yılda mali bir kurumda görev alıp almadıklarına ilişkin bilgileri de kapsayacak biçimde ayrıntılı özgeçmişlerinin,

- Kurucu gerçek veya tüzel kişileri temsile yetkili kişi veya kişilere verilmiş vekaletname örneklerinin,

- Sermayenin % on ve daha fazlasını taahhüt eden kurucuların, gerekli kaynağı kendi ticari, sınai ve sair yasal faaliyetleri sonucunda her türlü muvazaadan an olarak sağladıklarına dair örneğe uygun olarak düzenleyip imzalayacakları birer taahhütnamenin eklenmesi gerekir. (Ek: 5)

Kurum gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri talep etmeye yetkilidir.

Yabancı uyruklu kişilerce temin edilecek bilgi ve belgeler hakkında bu madde hükümleri kıyasen uygulanır.

4.2.4- Yabancı Banka veya Diğer Mali Kurumların Türkiye’de Özel Finans Kurumu Kurmaları veya Hisse Devralmaları, Şube Açmaları

- Yurtdışında kurulu banka veya diğer mali kurumların, Türkiye’de özel finans kurumu kurmak veya mevcut özel finans kurumlarından birinin hisselerini devralmak üzere Kuruma verecekleri başvuru dilekçelerine,

- Banka veya mali kurumun ana sözleşmesinin,

- Türkiye’de özel finans kurumu kurulması veya mevcut özel finans kurumlarından birinin hisselerinin devralınmasına ilişkin yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Özel finans kurumu kurulmasından veya hisselerin devralınmasından beklenen faydayı analiz eden detaylı fizibilite raporu ile üç yıllık hedeflerin ortaya konulduğu tahmini bilanço ile kar ve zarar cetvellerini ve gerekmesi halinde özel finans kurumunun sermaye artırımları için gereken kaynak tutarını ve bu tutarın sağlanacağı kaynakları içeren bir raporun,

- Banka veya mali kurumun son beş yıla ait bilanço ve kar ve zarar cetvelleri ile yetkili kuruluşlarca düzenlenmiş bağımsız denetim raporlarının,

- Banka veya mali kurumun ortakları ile kurulu bulunduğu ülke dışındaki teşkilat ve organizasyon yapısı ile uluslararası mali piyasalardaki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi ve belgeler ile uluslararası kabul gören derecelendirme şirketleri tarafından hazırlanan ve öngörülen derecelendirmeyi de içeren raporun,

- Banka veya mali kurumun kurulduğu veya faaliyette bulunduğu ülkede mevduat veya fon kabul etmesinin veya bankacılık işlemleri yapmasının yasaklanmamış olduğuna veya faaliyetlerinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığına ilişkin ilgili resmi makamdan alınmış belgenin,

- Banka veya mali kurumun son genel kuruluna ilişkin tutanaklarla, sermayenin % onundan fazlasına sahip ortakların banka veya mali kurumun merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili makamlarınca onaylı bir listesinin,

- Banka veya mali kurumun merkezinin bulunduğu ülke mevzuatına göre yetkili bağımsız denetim kuruluşlarından biri tarafından her yıl yapılacak incelemeye ilişkin raporların Kuruma tevdi edileceğine dair taahhütnamenin eklenmesi gereklidir.

Kurum, gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri talep edebileceği gibi Kurul kararıyla, bu maddede yer alan bilgi ve belgeleri farklı kapsam ve içeriklerde talep etmeye yetkilidir.

- Kurulu bulundukları ülkelerdeki faaliyetlerinin niteliği Türkiye’de kurulu özel finans kurumlarının faaliyet esaslarına uygun olan mali kurumların Türkiye’de şube açmalarına ilişkin esas ve usulleri belirlemeye Kurul yetkilidir.

4.2.5- Kuruluş İzni

- Kuruluş izni, Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla verilir. Verilen izinler ilgililere tebliğ edilmekle birlikte Kurumun haftalık bülteninde yayımlanır. Fon kabulü ve finansal hizmet işlemlerine başlanabilmesi için, kuruluş işlemlerinin tamamlanmasını müteakip, ayrıca faaliyet izni alınması mecburidir. Kuruluş izni tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde, verilmiş olan izin geçersiz olur.

4.2.6- Faaliyet İzni

- Kuruluş işlemlerinin mevzuat hükümlerine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesinden ve Ticaret Siciline tescil ve ilan işlemlerinin tamamlanmasından sonra, fon kabulü ve finansal hizmet faaliyet yetkisi almak üzere (Ek:6)'daki örneğe uygun şekilde düzenlenecek bir beyanname ile birlikte Kuruma başvurulur. Faaliyet izni başvurusunun, Kanunun 7 nci maddesinin (1) numaralı fıkrasında belirtilen bir yıllık süre dikkate alınarak, kuruluş izni verilmesine ilişkin Kurul Kararının ilgililere tebliğ edildiği tarihten başlayarak en geç dokuzuncu ayın sonuna kadar yapılması gerekir.

Kurumca, faaliyet izni için başvuran özel finans kurumunun sermayesinin her türlü muvazaadan an olarak ve nakden ödenip ödenmediği, fon kabulü ve finansal hizmet faaliyetleri ile ilgili yapacağı işlemleri gerçekleştirebilecek ölçüde teknik donanım ve yeterli personelin bulunup bulunmadığı, yönetici düzeyindeki personelin yeterli sayıda ve kanuni şartları haiz olup olmadığı, özel finans kurumunun yönetimine ve iç denetimine ilişkin olarak gerekli düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı hususları incelenir ve Kanunun 7 nci maddesinin (4) numaralı fıkrasına göre yapılan değerlendirmeyi müteakip, fon kabulü ve finansal hizmet işlemleri yapmak üzere Kurulca faaliyet izni verilir. Verilen izinler Resmi Gazetede yayımlandıkları tarihten itibaren geçerlilik kazanır.

Faaliyet izninin Resmi Gazetede yayımlanmasından önce Kurumca yapılacak tebligata istinaden;

- Kurucular tarafından, sisteme giriş payı olarak, Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde belirtilen asgari sermayenin % beşine karşılık gelen tutarın faaliyete başlamadan önce Güvence Fonu'na yatırıldığına ilişkin belgenin,

- Asgari kuruluş sermayesinin % beşine karşılık gelen tutarın faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içinde kurucular tarafından Güvence Fonuna yatırılacağına Kuruma taahhüt edildiğini gösterir belgenin,

- 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa bağlı (8) sayılı tarifeye 24/6/1994 tarih ve 4008 sayılı Kanunun 34 üncü maddesi ile eklenen finansal faaliyet izin belgesi harç yükümlülüğünün yerine getirildiğine dair belgenin,

Kuruma tevdi edilmesi gerekir.

Kanundaki ve bu Yönetmelikteki koşulları taşımayanlara gerekli düzeltmeleri yapmaları ve eksiklikleri tamamlamaları için Kurumca tebligat yazısı tarihinden itibaren bir ayı geçmemek üzere ek süre verilir. Bu süre içinde yeniden başvuranlar hakkında yapılan inceleme sonunda durumları uygun bulunmayanlara sonuç tebliğ olunur ve verilmiş olan kuruluş izni tebliğ tarihinden itibaren geçersiz olur. Geçersiz hale gelen kuruluş izinleri Kurumun haftalık bülteninde yayımlanır.

4.2.7- Dolaylı Pay Sahipliği

- Gerçek veya tüzel bir kişinin Türkiye’de kurulmuş veya kurulacak bir özel finans kurumunun sermayesindeki dolaylı pay sahipliğinin tespitinde uygulanacak ilke ve esaslar aşağıdadır:

- Özel finans kurumunda pay sahibi bulunan veya pay devralacak tüzel kişi ortaklıklar ile varsa bunların tüzel kişi ortaklarının ortaklık yapıları zincirleme bir suretle gerektiği takdirde gerçek kişilere ulaşınca kadar tespit edilir.

- Özel finans kurumu sermayesinde tüzel kişiler aracılığı ile olan dolaylı pay sahipliği oranı, iştirak oranlarının çarpılması suretiyle hesaplanır. Aynı kişinin ara kademelerde yer alan tüzel kişilere doğrudan iştiraki bulunması halinde, sözkonusu doğrudan iştirak oranı, müteakip çarpım işleminden önce, o kademeye kadar ulaşılan orana ilave edilir.

- Bir gerçek kişiye ait dolaylı pay sahipliğinin belirlenmesinde bu gerçek kişi ile eş ve çocuklarına, bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklara veya bu kişi veya ortaklıkların ayrı ayrı veya birlikte sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ortaklıklara ait paylar birlikte dikkate alınır. Tüzel kişilere ait dolaylı pay sahipliğinin belirlenmesinde de bunlara ait paylar ile bunların sermayesini veya yönetimini kontrol ettikleri ortaklıklara ait paylar birlikte hesaplanır.

- Özel finans kurumunun sermayesinde pay sahibi tüzel kişilerin sermayeleri ile ilgili olarak Kanuna göre yapılacak dolaylı el değiştirme ve benzeri dolaylı tespit ve değerlendirmeleri, mevzuatta açıkça düzenlenen hususlar haricinde, özel finans kurumu sermayesi yerine tüzelkişi hissedarın sermayesi esas alınarak bu maddenin (1) numaralı fıkrasındaki hükümlere göre yapılır.

- Bir gerçek ya da tüzel kişinin diğer bir tüzel kişinin sermayesini ya da yönetimini doğrudan ya da dolaylı olarak kontrolü; tüzel kişinin doğrudan veya dolaylı

olarak sermayesinin çoğunluğuna sahip olunması veya bu çoğunluğa sahip olunmamakla birlikte imtiyazlı hisselerin elde bulundurulması veya diğer hissedarlarla yapılan anlaşmalara istinaden oy hakkının çoğunluğuna tasarruf edilmesi veya herhangi bir suretle yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu atayabilme ya da görevden alma gücünün elde bulundurulmasıdır. Tüzel kişinin ortaklık yapısına bağlı olarak, sermayenin çoğunluğuna sahip olunması için pay oranının asgari % ellibir olması şartı aranmaz.

4.2.8- Hisse Devirleri

- Kanunun 8 inci maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca hisse devri veya edinimi ile ilgili Kuruma yapılacak başvurulara;
- Hisseleri devralacakların, (Ek:1) ve (Ek:2)'de yer alan örneklere uygun şekilde düzenleyip noter huzurunda imza edecekleri birer beyannamenin,
- Hisseleri devralacakların müflis olmadıklarına ilişkin Asliye Ticaret Mahkemelerinden ve konkordato ilan etmiş olmadıklarına ilişkin İcra Tetkik Hakimliklerinden alınacak belgelerin,
- Hisseleri devralacak gerçek kişilerce, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü veya Cumhuriyet Savcılıklarından, (Ek:3)'de yer alan örneğe uygun olarak düzenlenecek dilekçe ile talep edilecek arşiv kaydını da içeren, son altı ay içinde alınmış adli sicil belgelerinin,
- Tasfiyeye tabi tutulan veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda devirden önce doğrudan veya dolaylı olarak % on veya daha fazla pay sahibi olmadıklarını gösterir bir beyanın (Ek:4),
- Hisseleri devralan gerçek veya tüzel kişilerin tasfiyeye tabi tutulan bankerler, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda doğrudan veya dolaylı olarak % on veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmadıklarına ilişkin bir beyanın (Ek:4),
- Hisseleri devralacak tüzel kişilerin özel finans kurumuna ortak olunmasına ilişkin yetkili kurullarından alınmış karar örneklerinin,

- Hisseleri devralacak tüzel kişilerin kuruluşu ile ilgili Ticaret Sicili Gazetesinin, bunların ortakları, pay oranları ve tutarları ile varsa imtiyazlı payları gösteren listelerin, faaliyet konuları, yatırım ve işletme alanları hakkında ayrıntılı açıklamalar ile 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce onaylanmış son üç yıla ait bilanço ile kar ve zarar cetvelleri ile banka veya diğer mali kurum niteliğindeki tüzel kişilerin varsa uluslararası kabul gören derecelendirme şirketlerinden biri tarafından hazırlanmış ve öngörülen derecelendirmeyi de içeren bir raporun,

- Hisseleri devralacak tüzel kişilerin dahil olduğu sermaye grubuna ait uluslararası muhasebe standartlarına uygun ve uluslararası kabul gören bir bağımsız denetim şirketinin onayını taşıyan varsa son üç yıla ait konsolide bilanço ile kar ve zarar cetvellerinin,

- Hisseleri devralacak kişilerin mali durumları hakkında 3568 sayılı Kanuna göre yetkili yeminli mali müşavirlerce düzenlenecek bir raporun,

- Hisseleri devralacak kişilerin muaccel vergi ve prim borcu bulunmadığına ilişkin ilgili vergi daireleri ve Sosyal Sigortalar Kurumundan alınacak belgelerin,

- Hisseleri devralacak kişilerin, vergi dairelerince onaylı son beş yıla ilişkin gelir veya kurumlar vergisi beyannameleri ile eklerinin ve bunların sahip olduğu gayrimenkullere ilişkin belediyelerin ilgili birimlerince onaylı emlak beyannamelerinin ve “Kurumca gerekli görülmesi halinde” bu gayrimenkullere ilişkin tapu dairelerinden alınacak tapu sicil kayıtları ile bunların üzerindeki şerh ve takyidatları gösterir belgenin,

- Hisseleri devralacak kişilerin beyannamelerinde belirtilen mevduat ve diğer tasarruf hesapları ile kredi hesaplarına ilişkin bilgilerin tevsiki amacıyla, ilgili bankalar ve özel finans kurumlarınca Kuruma hitaben düzenlenecek her biri aynı tarihi taşıyan belgelerin,

- Hisseleri devralacak gerçek kişiler ile tüzel kişilerin sermayesinin % on ve daha fazlasına sahip gerçek kişi ortakların son on yılda mali bir kurumda görev alıp almadıklarına ilişkin bilgileri de kapsayacak biçimde ayrıntılı özgeçmişlerinin,

- Hisseleri devralacak gerçek veya tüzel kişileri temsile yetkili kişi veya kişilere verilmiş vekaletname örneklerinin,

- Hisse senetlerinin satın alınmasında kullanılacak kaynak hakkında açıklamanın,

- Hisse devri ile ilgili yapılan sözleşmenin bir Örneğinin,

- Hisseleri devralacakların gerekli kaynağı kendi ticari, sınai ve sair yasal faaliyetleri sonucunda her türlü muvazaadan an olarak sağladıklarına dair (Ek:5)'de yer alan örneğe uygun olarak düzenleyip imzalayacakları birer taahhütnamenin,

Hisseleri devralacak tüzel kişiler ile bunların tüzel kişi ortaklarının imtiyazlı hisselerini gösteren listelerin eklenmesi zorunludur.

Kurum gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri talep edebileceği gibi Kurul kararıyla, bu maddede yer alan bilgi ve belgeleri farklı kapsam ve içeriklerde talep etmeye yetkilidir.

Yabancı uyruklu kişiler için bu madde hükümleri kıyasen uygulanır.

- Herhangi bir hisse devri söz konusu olmasa dahi, mevcut hisseler üzerine imtiyaz tesisi, imtiyazın kaldırılması veya intifa senedi çıkarılması da Kurulun iznine tabidir.

4.2.9- Türkiye’de Faaliyette Bulunan Özel Finans Kurumlarının Yurtiçinde Şube Açmaları

- Özel finans kurumlarının elektronik işlem cihazlarından ibaret birimleri ile süresi kırkbeş iş gününü geçmemek ve geçici olmak üzere, şubelerden birine bağlı olarak fuar, konferans, sergi gibi yerlerde ya da tahsilat veya ödeme işlemleri yapmak amacıyla bir kuruluş bünyesinde açılacak vezne, irtibat ve şanj büroları hariç, fon toplama veya finansal hizmet sunumu ile uğraşan her türlü sabit ya da seyyar büroları şube addedilir.

- Kanunun 9 uncu maddesinin (6) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca özel finans kurumlarının, merkez şubeleri hariç, her bir şubeleri için kuruluş izni için aranan ve Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde öngörülen asgari sermaye miktarının % biri tutarında özkaynak bulundurmaları zorunludur. Kanunun geçici 2 nci maddesinin (e) bendi hükmü uyarınca Mevcut şube sayıları itibariyle merkez şubeleri hariç her bir şube için asgari kuruluş sermayesinin % biri tutarında özkaynağı bulunmayan özel finans kurumları özkaynak eksikliğini tamamlayıncaya kadar yeni şube açamazlar.

- Mevcut şube sayıları itibariyle yeterli özkaynağa sahip olsalar dahi, yürürlükteki standart oranları gerçekleştiremeyen özel finans kurumları hiç bir şekil ve surette yeni şube açamazlar.

- Kurul; gerektiğinde özel finans kurumlarının şube açmalarını izne tabi tutabilir veya kısıtlayabilir.

- Mevcut şube sayıları itibariyle özkaynak eksiği olmayan, yürürlükteki standart oranları gerçekleştiren ve şube açmalarında herhangi bir kısıtlama bulunmayan özel finans kurumlarının; açacakları her yeni şube için Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde öngörülen asgari kuruluş sermayesinin % biri tutarında ilave özkaynak bulundurmaları, açacakları şubeleri en az otuz işgünü önceden Kuruma bildirmeleri ve Kurumca bunların özkaynakları ile standart oranlarına ilişkin olarak yapılacak değerlendirme sonucunda herhangi bir olumsuz görüş bildirilmemesi kaydıyla şube açmaları serbesttir. Açılan şubelerin adresleri, açılış tarihini izleyen onbeş gün içinde Kuruma bildirilir. Yapılacak bildirimlere Harçlar Kanunu uyarınca finansal faaliyet izin belgesi harç yükümlülüğünün yerine getirildiğine dair belgenin eklenmesi zorunludur.

Mevcut şube sayıları itibariyle özkaynak fazlası bulunan özel finans kurumları, bu tutarları yeni açacakları şubeler için dikkate alırlar.

- Özel finans kurumlarının bir ilde bulunan şubelerinin başka bir ilde taşınması yeni şube açma esaslarına tabidir. Aynı il sınırları içerisinde şube nakilleri, şubelerin isminin değiştirilmesi, birleştirilmesi ya da kapatılması için önceden izin alınması gerekmez. Ancak, şube nakline, isim değişikliğine, şube birleştirme ya da kapatmaya ilişkin olarak tesis edilen işlemlerin tamamlanmasından itibaren onbeş iş günü içerisinde Kuruma bilgi verilmesi şarttır.

4.2.10- Türkiye’de Kurulu Özel Finans Kurumlarının Yurtdışında Şube veya Temsilcilik Açmaları, Ortaklık Kurumları veya Kurulmuş Ortaklıklara Katılmaları

- Türkiye’de kurulu özel finans kurumlarının yurtdışında şube veya temsilcilik açmaları, ortaklık kurmaları veya kurulmuş ortaklıklara katılmaları Kurulun iznine tabidir. İzin başvuruları, yurtdışında şube veya temsilcilik açılmasının, ortaklık kurulmasının veya kurulmuş ortaklıklara katılmasının gerekçelerini ayrıntılı bir

şekilde açıklayan bir raporla birlikte Kuruma yapılır. Yürürlükteki standart oranları gerçekleştiremeyen, mevcut şube sayıları itibarıyla özkaynak eksikliği olan veya teşkilatlanmaları üzerine kısıtlama getirilen özel finans kurumlarınca yapılacak başvurular işleme konulmaz.

Yurtdışında ortaklık kurma veya kurulmuş ortaklıklara katılma talepleri, konsolide denetim ve gözetime ilişkin esas ve usullerin uygulanabilirliği de dikkate alınarak değerlendirilir.

Özel finans kurumlarının, yurtdışında açacakları her yeni şube için Kanunun 7 nci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde öngörülen asgari kuruluş sermayesinin % biri tutarında ilave özkaynak bulundurmaları zorunludur.

4.2.11- Yemin

- Özel finans kurumlarının yönetim kurulu başkan ve üyeleri seçilmeleri veya atanmalarından sonra ve görevlerine başlamadan Önce yemin etmek zorundadır. Yönetim kurulunun tabii üyesi olan genel müdür ile genel müdürlüğe vekalet edecek kişilerin yemin etmiş olması şarttır.

Yemin, özel finans kurumunun merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesi huzurunda “ *Özel Finans Kurumundaki görevimi tam bir dikkat ve dürüstlük içinde yapacağıma, mevzuat hükümlerine aykırı hareket etmeyeceğime ve ettirmeyeceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim.*” denilmek suretiyle icra edilir.

Mahkemece düzenlenen belgenin bir örneği özel finans kurumu tarafından en geç yedi iş günü içinde Kuruma gönderilir.

Yemin etmiş olan kişilerin aynı özel finans kurumunda yemine tabi bir göreve tekrar seçilmeleri veya atanmaları halinde yeniden yemin etmeleri gerekmez.

4.2.12- Mal Bildirimi

- Özel finans kurumlarının yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile denetçileri, genel müdür ve yardımcılarını ile birinci derecede imza yetkisine sahip mensuplarından bölge müdürleri, şube müdürleri ve genel müdürlük merkez teşkilatında yer alan seksiyon, kısım, grup, yönetmenlik ve benzeri isimler altında faaliyet gösteren birimlerin genel müdür yardımcısına bağlı yöneticileri 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ve ilgili mevzuatta yer alan usul ve esaslar dahilinde ve aşağıda belirtilen şekilde mal bildiriminde bulunmakla yükümlüdürler.

- Mal bildirimleri üzerine “gizlidir” şerhi konulmuş kapalı zart içerisinde ve tek nüsha olarak göreve başlayış ve ayrılış tarihinden itibaren bir ay içinde özel finans kurumlarının genel müdürlüklerine verilir. Mal bildiriminin yenilenmesi ve ek mal bildirimine ilişkin olarak 3628 sayılı Kanun ve bu Kanuna ilişkin mevzuatta yer alan usul ve esaslar uygulanır. Bu bildirimlerden, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile denetçiler, genel müdür ve yardımcılara ait olanlar veriliş tarihini izleyen ayın sonunda bir liste ekinde topluca Kuruma gönderilir. Diğer görevlilere ait mal bildirimleri, ilgili özel finans kurumunun personel özlük işleri ile ilgili birimlerinde, ilgili mevzuat çerçevesinde ve talep halinde Kuruma iletilmek üzere muhafaza edilir.

- Yükümlülerin mal bildirimlerini süresi içinde vermemeleri halinde, gerekli işlemlerin tesisi amacıyla, özel finans kurumları keyfiyeti ve ilgilinin bilinen adreslerini Kuruma bildirir.

4.2.13- Fon Toplama ve Finansman Faaliyetleri Kabul Edilebilecek Fon Türleri ve Bunlara İlişkin Genel Koşullar

- Özel finans kurumları “özel cari hesaplar” ve “katılma hesapları” adı altında iki yöntemle fon toplayabilir. Özel finans kurumları, bu Yönetmeliğin 37 nci maddesine uygun olarak tutacakları hesap ve kayıtlarında, özel cari hesapları ve katılma hesaplarını diğer hesaplardan ayırmak ve katılma hesaplarını vadelerine göre tasnif etmek zorundadır.

- Özel cari hesaplar ve katılma hesapları karşılığında, hesap sahibine herhangi bir nam altında önceden belirlenmiş bir getiri garantisi verilemeyeceği gibi, katılma hesaplarında, yatırılan anaparanın hesap sahibine aynen geri ödenmesi de garanti edilemez. Bu hususlar, özel finans kurumlarının şubelerinde açıkça görülebilecek bir şekilde asılarak ilan edilir.

- Bu hesaplar üzerinde hesap sahibinin talep hakkı ve özel finans kurumunun ödeme yükümlülüğü; özel cari hesaplarda yatırılan tutar, katılma hesaplarında ise vade sonunda geçerli birim hesap değeri kadardır. Birim hesap değeri, bu yönetmeliğin 3 üncü maddesinde tanımlanan şekilde hesaplanır.

- Katılma hesaplarından, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin rehinlere ve 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine ilişkin hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler, koyduğu yükümlülükler ve hesap sahibiyle özel finans kurumu arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan şartlar saklı kalmak

kaydıyla, vadesinden önce para çekilebilir. Bu takdirde hesap sahibinin talep hakkı ve özel finans kurumunun ödeme yükümlülüğü, hesabın ait olduğu vade grubunun, hesabın kapatıldığı tarihte kar göstermesi durumunda o güne kadar hesap sahibince yatırılmış olan tutar kadardır ve hesabın kapatıldığı tarihteki “Birim Hesap Değeri” ile çekilen tutar arasındaki olumlu fark ilgili vade grubuna kar kaydedilir. Hesabın ait olduğu vade grubunun, hesabın kapatıldığı tarihte zarar göstermesi halinde ise hesap sahibinin talep hakkı ve özel finans kurumunun ödeme yükümlülüğü “Birim Hesap Değeri” kadardır. Vadesinde kapatılmayan hesaplar, aynı vade ile yenilenmiş sayılır.

- Özel finans kurumları, özel cari hesaplarda ve katılma hesaplarında toplanan fonlarla, iştirak edinemez veya herhangi bir işletmeye sermaye koyarak ortak olamaz. Bu hesaplarda toplanan fonlar, özel finans kurumlarının üçüncü kişilere sağladıkları finansman faaliyetleri dışında münhasıran emtia ve gayrimenkul ticaretinde kullanılamaz.

4.2.14- Toplanan Fonlara İlişkin Genel İşlem Şartları

- Özel Finans Kurumları Birliği, özel cari hesaplar ve katılma hesaplarında toplanan fonlarla ilgili olarak, masrafların paylaşım şekli, tarafların sorumluluğu, katılma hesaplarında özel finans kurumunun kar ve zarara katılma azami oranının belirlenmesi gibi hususları içeren genel işlem şartlarını tespit etmek ve Kurumun onayını aldıktan sonra uygulamaya koymak zorundadır.

4.2.15- Özel Cari Hesaplarda Toplanan Fonların Kullanımı

- Özel finans kurumları, özel cari hesaplarda toplanan fonların yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra kalan kısmının % yirmibeşine tekabül eden tutarda, kasa, bankalar ve diğer özel finans kurumlarında likidite bulundurmak zorundadır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra kalan tutar, altı aydan uzun vadeli olmamak ve “Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı” yöntemiyle kullanılacak fon miktarının payı % yirmiyi aşmamak kaydıyla bu Yönetmelikte belirtilen yöntemlerle kullanılabilir.

4.2.16- Katılma Hesapları ve bu Hesaplarda Toplanan Fonların Kullanımı

- Katılma hesapları, bir ay, üç ay, altı ay, dokuz ay, bir yıl ve bir yıldan uzun vadeli olmak üzere beş vade grubu altında açılır.

- Özel finans kurumları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kar ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kara katılma oranının % ellisinden az olmamak kaydıyla, vade grupları itibariyle Türk Lirası veya yabancı para hesaplar için ayrı ayrı belirleyebilir.

- Vade gruplarına uygulanacak kar ve zarara katılma oranları, dönemler itibariyle özel finans kurumlarının şubelerinde açıkça görülebilecek bir şekilde asılarak ilan edilir.

- Katılma hesabının açıldığı anda geçerli olan oranlar hesap cüzdanına kaydedilir ve bu kayıt, hesap açıldıktan sonra vade bitimine kadar değiştirilemez.

- Katılma hesaplarının işletilmesinden doğan kar veya zarar her vade grubunun toplam katılma hesapları içindeki birim hesap değeri üzerinden ağırlığı oranında, günlük veya haftalık olarak dağıtılır.

- Katılma hesaplarında toplanan fonların kullandırılması sonucunda zarar edilmesi halinde hesap sahiplerine hiç bir surette kar payı dağıtılamaz.

- Özel finans kurumları, katılma hesaplarında toplanan fonların yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra kalan kısmını bu Yönetmelikte belirtilen yöntemlerle kullandırabilirler.

- Özel finans kurumları, üç aydan kısa vadeli olmamak kaydıyla, (1) numaralı fıkarda belirtilen vade gruplarına bağlı kalmaksızın bu madde hükümleri çerçevesinde, önceden belirlenmiş projelerin finansmanı için ve münhasıran o işe tahsis edilmek üzere müstakil hesaplarda fon toplamak suretiyle özel fon havuzları oluşturabilir. Bu şekilde toplanan fonlara ait katılma hesapları, vadeleri itibariyle ve diğer hesaplardan bağımsız olarak ayrı hesaplarda işletilir ve toplanan fonlardan diğer vade gruplarına aktarma yapılamaz.

- Özel fon havuzları, sektör veya kullanım yöntemi bazında oluşturulamaz ve toplanacak fonların münhasıran kullandırılacağı proje ile finansman süresi önceden belirlenir. Özel fon havuzları ile ilgili olarak, oluşturulmasını izleyen onbeş gün içinde ve üçer aylık dönemler itibariyle Kuruma bilgi verilir. Ancak, tutarı iki trilyon liranın üzerinde olan özel fon havuzları için Kurumdan izin alınması zorunludur. Özel fon havuzu kurmak üzere Kuruma verilecek başvuru dilekçesine, finansmanı sağlanacak

projeye ilişkin olarak, finansman süresi dahil olmak üzere detaylı bilgi içeren fizibilite raporunun eklenmesi gereklidir. Kurum, gerekli göreceği ilave bilgi ve belgeleri isteyebilir. Finansman süresinin sonunda özel fon havuzu tasfiye edilir.

4.2.17- Hesap Cüzdanlarına Kaydedilmesi Zorunlu Unsurlar

- Özel finans kurumları, özel cari hesaplar karşılığında hesap sahipleri adına düzenleyecekleri hesap cüzdanlarına aşağıdaki hususlarda kayıt düşmek zorundadır:

- Hesap sahibinin açık isim ve unvanı,
- Hesap açılan şubeyi tanımlayan kod numarası ve şube adı,
- Hesabın açılış tarihi ile hesap ve cüzdan numarası,
- Özel finans kurumunca bu hesaplara kar payı ve sair getiri ödenmeyeceği,
- Hesap mevcudunun talep anında çekilebileceği,
- Hesaba yatırılan fonların Güvence Fonu kapsamında tabi olduğu güvence tutarı hakkında açıklama,
- Hesabın Bankalar Kanunu gereğince on yıllık zaman aşımına tabi olduğu.
- Özel finans kurumları, katılma hesapları karşılığında hesap sahipleri adına düzenleyecekleri hesap cüzdanlarına aşağıdaki hususlarda kayıt düşmek zorundadır:

- Hesap sahibinin açık isim ve unvanı,
- Hesap açılan şubeyi tanımlayan kod numarası ve şube adı,
- Hesabın açılış tarihi ile hesap ve cüzdan numarası,
- Hesabın vadesi,
- Hesap sahibinin yatırdığı fonların işletilmesi sonucu doğacak kar ve zarara katılma oranı ile bu oranın vade sonuna kadar değiştirilmeyeceği,
- Hesap sahibinin kurumdan talep hakkının, hesabın vadesinin bittiği tarihteki “Birim Hesap Değeri” tutarında olduğuna ve vadesinden önce para çekilmek istenmesi halinde uyulacak koşullara dair açıklama,
- Hesaba yatırılan fonların Güvence Fonu kapsamında tabi olduğu güvence tutarı hakkında açıklama,
- Hesabın Bankalar Kanunu gereğince on yıllık zaman aşımına tabi olduğu.

4.2.18- Fon Kullandırma Yöntemleri

- Özel finans kurumları, topladıkları fonları aşağıda belirtilen yöntemlerle kullandırabilirler.

- Üretim Desteği: Özel finans kurumu ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu gayrimenkulün, makine ve teçhizatın, ham veya yarı mamul maddenin peşin bedelinin özel finans kurumunca işletme adına satıcıya ödenmesi ve işletmenin vadeli olarak borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullandırılacak fonlar karşılığında teminat alınması, satıcı ve fonu kullanacak işletme arasındaki satış sözleşmesinin ve malın peşin satış bedelinin ödenmesine ilişkin belge suretinin özel finans kurumunca muhafazası zorunludur.

- Bireysel Finansman Desteği: Ticari işlerin finansmanında kullanılmamak kaydıyla, bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, özel finans kurumu tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemidir.³

- Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı: Fon kullanacak gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kar ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. Kar-zarar ortaklığı yatırımı yöntemi ile fon kullandırmak için özel finans kurumunun fon kullandırılacak gerçek ve tüzel kişilerle “Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” imzalaması gerekir. Özel finans kurumu ile kar ve zararına katılmak amacıyla sözleşmede belirlenen sürelerle sınırlı olarak fon tahsis ettiği gerçek ve tüzel kişiler arasındaki hukuki ve mali ilişkileri düzenleyen bu sözleşme (Ek:8)’de yer alan örneğe uygun olarak düzenlenir.

Özel finans kurumu, fon kullandırdığı gerçek ve tüzel kişilerin kar ve zararına, sözleşmede belirlenen oranlarda katılır. “Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi”nde, özel finans kurumunun kar ve zarardan alacağı pay ve alacağı teminatlar açıkça gösterilir. Bu sözleşmede, projenin karlılığından bağımsız olarak özel finans kurumuna önceden belirlenmiş bir tutarda kar garanti edilmesine dair hükümler yer alamaz.

- Finansal Kiralama: Taşınır ve taşınmaz malların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümleri çerçevesinde, özel finans kurumu tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.

³ Fahrettin Yahşi, *Ö.F.Kurumların Mevzuat Serüveni Aktive Finans*, Sayı 21(y.y.,t.y.)

- Mal Karşılığı Vesaikin Alım-Satımı: Dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde, özel finans kurumu ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir akde istinaden, mal karşılığı vesaikin, özel finans kurumunca peşin satın alınması ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılması işlemidir.

4.2.19- Kredi Açma Yetkisinin Devri, Kredi Komitesinin Oluşumu, Çalışma ve Karar Alma Esasları Kredi Açma Yetkisinin Devri

- Özel finans kurumlarında kredi açma yetkisi esas itibariyle yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu bu yetkisini teşkil edeceği kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Yönetim kurulunca kredi açılmasında veya yetki devrinde genel müdürlüğün yazılı önerisi aranır. Hesap durumu belgesi alınması zorunluluğu bulunan krediler için, genel müdürlüğün kredi açılmasına ilişkin önerilerinde, kredi talebinde bulunanların kredi değerliliğini gösteren mali tahlil ve istihbarat raporlarının ekli olması zorunludur.

Bir gerçek veya tüzel kişiye açılacak kredi sınırının tespitinde, yönetim kurulu, en fazla, kredi komitesine özkaynakların % onu, genel müdürlüğe % biri tutarındaki kredi açma yetkisini devredebilir. Genel Müdürlük kendisine devredilen kredi açma yetkisini bölge müdürlükleri veya şubeler aracılığıyla da kullanabilir.

Yönetim kurulunca yetkinin, kredinin tutarı, cinsi, alınacak teminat başta olmak üzere kredi açılmasında mutaden tespiti gereken hususları içerecek şekilde kapsam ve sınırlarının açık ve ayrıntılı olarak belirlenmiş ve yazılı biçimde, kredi açılmadan önce devredilmiş olması gerekir.

Kar-zarar ortaklığı yatırımı yöntemiyle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınmaksızın kredi kullandırma yetkisi münhasıran yönetim kuruluna aittir ve devredilemez. Yönetim kurulunun bu şekilde kredi kullandırmalarına ilişkin kararında oybirliği aranır.

4.2.20- Kredi Komitesinin Oluşumu

- Özel finans kurumu yönetim kurulunun, kredilerle ilgili olarak vereceği görevleri yapmak üzere, genel müdürde aranan şartları süre hariç olmak üzere taşıyan üyeleri arasından seçeceği en az iki üye ile özel finans kurumunun genel müdürü veya vekilinden oluşan bir kredi komitesi kurulabilir. Herhangi bir toplantıya katılamayacak

kredi komitesi üyesi yerine görev yapmak üzere süre hariç genel müdürde aranan şartları taşıyan yönetim kurulu üyeleri arasından iki yedek üye seçilir. Kredi komitesi üye ve yedeklerinin seçiminde yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte üçünün olumlu oyu aranır.

Kredi komitesi tüm üyelerin katılımı ile toplanır.

5. BÖLÜM

KREDİ TALEPLERİNİ DEĞERLENDİRİLMESİNDE, MALİ TABLOLARIN ANALİZİ

5.1-MALİ TABLOLAR ANALİZİNE GENEL BAKIŞ

“Mali tabloların analizi ve elde edilen sonuçların yorumu bir teşebbüsün iktisadi ve mali yapısı ve çalışma durumu ile ilgili sorunların cevaplandırılmasını mümkün kılar.” Bu tablolar kredi kararlarının verilmesinde Bankalar açısından önem taşır. Bankalar için mali tabloların analizinden amaç, firmanın krediye layık olup olmadığı, firmanın aldığı krediyi zamanda ödeyip ödemeyeceği, firma gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimi tespit etmektir. Bu konularda bankaya ışıktutacak gerekli bilgileri sağlayacak mali tablolar, bilanço, gelir tablosu, fon akım tablosudur.¹

Bankalar kanunu kredi taleplerinin değerlendirilmesinde, sıhhatli kredilendirme kararlarına ulaşabilmek için bankaların, açacakları krediler ve verecekleri teminat mektupları için talep sahiplerinden hesap vaziyeti almaya mecbur tutulmuştur.

Bankalar, kendilerine sunulan mali tabloların doğruluğu ve güvenilir olmaları ile ilgilidirler. Mali tablolar eğer gerçekleri yansıtmıyorsa, ne kadar ileri analiz teknikleri uygulanırsa uygulansın kredi isteklisinin mali durumu hakkında güvenilir sonuçlara ulaşmaya imkan yoktur.

Bankalara verilen bilanço ve gelir tabloları geçmiş dönemlerle ilgili olup, firmaların gelişme eğilimini görebilmek, firmaların dinamik bir analizini yapabilmek için gerekli olmaktadır.

¹ Alexander John Sannalla, *The Impact of GAAP of Financial Analysis, Interpretations For Commercial and Investment Banking*, October 1991, (y.y.,t.y.)

Mali tablolarda istenerek veya istenmeyerek muhasebe ilkelerinin yanlış uygulanması veya farklı yorumu nedeniyle bazı hatalar, düzeltilmesi gereken hususlar olabilir. Bu nedenle mali tablolar analiz edilmeden önce, mali tablolarda yer alan kalemlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerekir. But düzeltmeler yapılmadığı takdirde sağlıklı sonuçlar almaya imkan yoktur.

5.1.1 – Mali Tablolar Analizinin Tanımı

Bir işletmenin mali durumu, çalışmalar ve çalışma sonuçlarını gereğine uygun olacak biçimde, bir dönem ya da birbirini izleyen dönemlere ait bilanço, gelir tablosu ve başka tabloların bilanço analiz yöntemlerinden yararlanarak incelenmesi, yorumlanması, eleştirilerin yapılması, değerlendirilmesi, mali tablolar üzerindeki analiz çalışmalarını oluşturmaktadır. Bu tanımlamaya göre; birinci aşamada mali tabloların ihtiyacı karşılayacak durumda düzenlenmesi, ikinci aşamada analiz yöntemlerinin bu tablolara uygulanması, son aşamada ise analiz sonuçlarının yorumlanması gerekmektedir.²

Mali tablolar analizini sadece bu tablolar üzerinde yapılacak çalışmalar olarak nitelemek yanlış olabilir. Çünkü işletmelerin belirli bir an, ya da dönem için hazırlanan tablolara dayanılarak incelenmesi işletme hakkında hüküm vermeye yetmeyebilir. İşletmenin yönetim kadrosu ve tüm çalışanlar, teknik yapısı, ticari saygınlığı, ürettiği mal ve hizmetler ve giderek iktisadi, teknik ve sosyal çevre koşullarının da inceleme konusu yapılması gerekir. Bu incelemeler ise, mali yönden yapılacak değerlendirmenin daha değişik yönlü çalışmalarla takviye edilmesi demektir.

5.1.2 - Mali Tablolar Analizinin Tarihçesi

Mali tablolar analizinin ilk kez 19. Yüzyılın son yıllarında Amerika Birleşik Devletlerinde bankalar tarafından yapılmaya başladığı görülmektedir. Bankalar kredi talebinde bulunan işletmelerden bilançolarını istemişler ve bu bilançoları inceleyerek kredi kararlarını vermeye başlamışlardır. Ancak, bunların belirli bir analiz yönteminden yararlanmaları uzunca bir sürenin geçmesini gerektirmiştir. James G. Canon'ın 1900 yılında birbirini izleyen dönemlere ait bilançoları dikey sütunlarda göstererek mukayeseye imkan verecek biçimde hazırladığı bir kredi talep formunun New York'ta bir banker tarafından kullanılmaya başlanması, bu konuda olumlu gelişmelerin başlangıcı olmuştur.

² Öztin Akgüç, *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, T.İş Bankası Yayını 4.Baskı Ankara, 1984, s.2,3.

1908'de Amerika'da William M. Rosendale, kredi kararlarının sağlıklı olabilmesi için bilanço kalemleri arasındaki ilişkilerin de incelenmesinin uygun olacağını savunarak, döner varlıkların, kısa süreli borçlara oranlanmasını ve bu oranın 2-5 : 1 olması gerektiğini belirtmiştir. Böylece ölçümleme oranları yöntemi doğmuştur.

Ölçümleme oranları yönteminin gelişmesi ve bu konuda standart ölçülerin kullanılmaya başlaması ikinci dünya savaşı arasına rastlamaktadır.

Ölçümleme oranları yönteminin uygulanmaya konulmasından sonra 1911'de Lawrence Chamberlain tarafından bilançoların % yöntemiyle (bilanço toplamını yüz kabul ederek her bilanço tutarının bu toplam içerisindeki oransal payını hesaplanması) analizinin önerildiği görülmektedir.

Ölçümleme oranları yöntemi üzerine eleştirilerde bulunan Stephan Grilman'da eğilim %leri yönetimini önermiştir. Bu yazar, eğilim %leri yöntemi savunurken ölçümleme oranları yönteminde kullanılan tutarların gelişme seyrinin izlenmesi gereğini belirtmiştir.

Böylece, dönemler itibarıyla bir bilanço kalemindeki gelişmelerin ortaya konulması, mümkün olmuş ve bir analiz yöntemi Devimsel (dinamik) bir analizde kullanılmaya başlanmıştır.

Analiz yöntemlerindeki gelişmelerle birlikte mali oranlarında düzenlenmeye başlanması, bilanço ile gelir tablosunun belirli biçim ve ilkelere uygun olarak hazırlanmasına imkan sağlamış ve bu tabloları analiz çalışmalarını kolaylaştıracak bir düzene kavuşturmada yardımcı olmuştur.

Türkiye'de mali tablolar analiziyle ilgili ilk çalışmaların ikinci dünya savaşı öncesinde Yüksek Denetleme Kurulu'nun İktisadi Devlet Teşekküllerini denetim çalışmalarıyla başladığı ve adı geçen kurulun hazırladığı raporlarının konuyla ilgili ilk verilen oluşturduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra bu kurulun 1960 yılında yayınlanan İktisadi Murakabe Rehberi, Bankalar Birliği'nin 1963 de yayınlanan 20 sayılı tebliği konuyla ilgili uygulamaya etkide bulunan ilk yayınlar arasında yer almıştır.

Mali tabloların düzenlenme ve analiz konularında özel kesimde asıl önemli gelişmenin bankalarca sağlandığı söylenebilir. Önce Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, sonra Sınai Yatırım ve Kredi Bankası orta süreli yatırım ve işletme sermayesi kredisi vermede gerek geçmiş dönem tabloları ve gerekse gelecek dönem tahmin ve

analizlerinin yapılmasına ağırlık vererek uygulama alanını genişletmişlerdir. Ticaret Bankalarında kısa ve orta süreli kredi uygulamasında buna katılmışlardır. Böylece gelişen uygulamanın gittikçe daha çok sayıda işletmeyi etkileyerek bu analizlerden kendi çalışmalarında da yararlanmaya başlamalarına olanak sağladığı görülmektedir.

5.2 - MALİ TABLOLAR ANALİZİNİN ÇEŞİTLERİ

5.2.1 - Kapsamına Göre Analiz Çeşitleri

5.2.1.1- Statik “Duruksal” Analiz

Tek döneme ait ve belirli bir tarihte düzenlenmiş mali tablolar üzerinde yapılan analiz çalışmaları, statik “duruksal” analizi oluşturur. Duruksal analiz, işletmenin o anki durumunu göstereceğinden geleceğin ne olacağı hakkında bilgi vermez.

5.2.1.2- Dinamik (Devimsel) Analiz

Dinamik analiz adından da anlaşılacağı gibi geleceğe yönelik tahminler yapılmasına imkan veren bir analiz çeşididir. Birbirini izleyen dönemlere ait mali tablolar üzerinde analiz çalışmaları yapılır. Her döneme ait tablo bağımsız olarak analiz edilip elde edilen sonuç öteki dönemlere ait sonuçlarla karşılaştırılır. Bunun yanı sıra mali tabloda yer alan kalemlerin birbirini izleyen dönemler itibarıyla gelişme seyrinin incelenmesi de söz konusu olabilir.

Dinamik analiz, analize hareketlilik verdiğinden elde edilen sonuç çoğu kez statik analize göre daha anlamlı olacaktır. Bundan dolayı mali tabloların analizinde daha çok dinamik analiz benimsenir.

5.2.2- Analizi Yapan Kişiye Göre Analiz Çeşitleri

5.2.2.1- İç Analiz

Bu tür analizde işletme içinden bir kişinin analiz yapması sözkonusudur. Bu analizden daha çok ortaklar ve işletme yöneticileri faydalanırlar. İşletme dışındaki kişiler kendi gereksinimleri için daha çok kendi analizlerini kullanırlar.

5.2.2.2-Dış Analiz

Analiz yapan kişi işletme dışından bir kişi ise o zaman dış analiz söz konusudur. Bu analize daha çok işletmeyle ilişkili üçüncü kişiler başvurur. Örneğin; kredi veren kurumlar.

5.2.3 -Analizin Yapılma Amacına Göre Analiz Çeşitleri

5.2.3.1- İşletme Yönetimi Açısından Mali Tablolar Analizi

İşletmenin büyümesiyle yönetim, iş olgularını rakam yığını halinde görmek yerine bunların belirli bir düzen içinde olmasını isteyecektir. İş hacmi büyüdükçe işlerini belirli bir düzende yürütmesi ve yönetim etkinliğinin sağlanması için mali tablolar düzenlenmesi gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkar. Durum böyle olunca mali tablolar analizi yönetim açısından büyük bir önem taşır.

- Yönetim karar almada, alınan bu kararların uygulanmasında ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde mali tablolar analizinden yararlanacaktır. Geçmiş dönem bilgilerini kapsayan mali tabloların iyi değerlendirilmesi uygun kararların alınmasına olanak sağlayacak, gerekirse kararların düzeltilmesi olanağını verecek ve elde edilen sonuçları gösteren tabloların incelenmesi, yorumlanması da kararın uygunluğunu ortaya koyacaktır.

- Gelecek için yapılan planların hazırlanması, planlanacak hedef ve politikaların ortaya konmasında mali analize ihtiyaç duyulacaktır.

- Yönetim, İşletme bölümlerinin verimlilik ve karlılık durumlarının değerlendirilmesinde işletmenin özelliklerine göre düzenlenen bu tablolardan yararlanacaktır.

- İşletmenin nakit durumunun borçlanma ve borç ödeme gücünün yeterli bir halde tutulmasına mali tabloların ödeme gücünün yeterli bir halde tutulmasına mali tabloların analizi yardımcı olacaktır.

- İşletmenin iş kolundaki yeri, aynı sektörde çalışan diğer firmalara göre durumu, analizi yapılmış mali tabloların sayesinde belirlenecektir.

5.2.3.2 - İşletmeye Kısa Süreli Borç Verenler Açısından Mali Tablolar Analizi³

İşletmeye ticari bankalarca açılan kısa süreli banka kredileri, kısa vadeli borçlarını karşılamak için alınmaktadır. Bu borçları işletmeye verenler verilecek borcun tutar ve vadesini hesaplayabilmeli ve riske göre kredinin karşılığını tespit edebilmek açısından işletmenin kısa süreli borçlarını zamanında ödeyip ödeyemeyeceklerini tespit etmek amacıyla bilanço analizine yönelirler.

³ Karacan, a.g.e., s. 187.

5.2.3.3 - İşletmeye Orta ve Uzun Süreli Borç Verenler ve Ortaklar Açısından Mali Tablolar Analizi

İşletmeye orta süreli borç verenler verilecek borcun tutarı, ödemesiz süresi ve riske göre kredinin karşılığı üzerinde duracaklardır. Ortaklar ise verdikleri paranın emniyette olmasını ve kendilerine ödenecek kar paylarını bilerek isteyeceklerdir. Görülen odur ki her iki grupta karlılık üzerinde duracaktır. Kısa süreli borçlar açısından mali tablolar analizi genellikle bir yıla kadar kısa süreli olmasına karşın orta süreli borçlar açısından yapılacak analiz daha uzun sürelidir. Bunun da nedeni, uzun sürede borç verme riskinin oldukça fazla oluşundan kaynaklanmakta, bu da analizlerin önemini arttırmaktadır. Orta süreli kredi veren Bankalar İşletmenin borçlanma imkanlarını, karlılığını, verilecek borcun taksitlerinin ve faizlerinin ödeme durumunu inceleme konusu yapacaklardır.

5.3- KREDİ ANALİZİNDE GÖZÖNÜNDE BULUNDURULACAK FAKTÖRLER

Kredi taleplerinin incelenmesinde analister çeşitli faktörleri göz önüne almak durumdadırlar. Bu faktörleri genel olarak dört başlık altında toplayabiliriz.

5.3.1 - Kişisel Özellikler

Kredi talep edenlerin kişisel özellikleri şüphesiz kredi analizlerinde büyük bir önem taşır. Kredi talep eden müşteri alacağı krediyi vadesinde geri ödeme arzusuna ve gücüne sahip olmalıdır. Kredi müşterisi borcunu geri ödemede, iyi niyetten yoksun ise Bankalar ne kadar teminat alırlarsa alsınlar kredilerin geri ödenmesinde önemli sorunlarla karşılaşacakları aşıkardır. Kredi verilecek kişiler iş hayatlarında dürüst, borçlarına sadık ve kanuni olmayan işlere girmeyen kişiler olmalıdırlar. Kredi isteyen kişi firmasının faaliyette bulunduğu iş kolu ve ülke ekonomisini yeterince bilmeli ve bu gerçeklere uygun değerlendirmeler yapabilmelidirler.⁴

Bu bilgilerinin yanı sıra kredi talep eden kişide yetenek ve girişim kabiliyetinin varlığı da önemlidir. Ayrıca, Kredi müşterisinin Bankaya vermiş olduğu mali tablolar ve bilgiler güven verici olmalıdır. Kredi talep eden kişinin moralitesi de kredi veren kurumların üzerinde önemle duracakları bir konudur. Moraliteye değerlendirmek

⁴ Panos Angelopoulos, Panos Mourdoukoutos, *Banking Risk Management in a Globalizm*, England, March 2002

oldukça zordur. Ekonomik koşullar moralite üzerinde oldukça etkilidir. Koşulların elverişli olduğu dönemlerde ödemelerinde aksama görülmeyen kredi müşterisi koşulların güçleştiği dönemlerde borç ödemede aynı hassasiyeti göstermeyebilir. Kişinin moralitesi hakkında en iyi değerlendirme kuşkusuz geçmiş dönemlerin dikkate alınması ve değerlendirilmesi ile gerçekleşir.

5.3.2 - Mali Özellikler

Kredi talep eden kişinin aldığı krediyi geri ödeyebilme gücü, yaptığı faaliyetten yeterince gelir sağlamasına bağlıdır. Bir borç genel olarak üç kaynakla geri ödenir.

- Aktiflerin paraya çevrilmesiyle,
- Diğer bir kaynaktan sağlanan borçlarla,
- Faaliyet sonucu yaratılacak gelirlerle,

aktiflerin paraya çevrilmesi veya diğer bir kaynaktan sağlanan borçlarla, alınan kredinin geri ödenmesi, bankalar açısından arzu edilmeyen bir durumdur. Bankacılıkta önemli olan firmanın aldığı krediyi, faaliyet sonucu yaratılacak gelirlerle geri ödemesidir.

Bir firmanın özsermayesi de, kredi veren kuruluşlar için önemli bir güvencedir. Diğer koşullar aynı kalmak üzere özsermayesi yeterli olan firmalara kredi vermek bankalarca riski hafifleten bir faktör sayılır.

5.3.3 - Ekonomik Özellikler

Kredi alan kişi borcunu ödeme arzusunda olduğu halde, kendi kontrolü dışında bulunan etmenler dolayısıyla borcunu ödemede güçlük doğabilir. Bu faktörleri şöylece sıralayabiliriz.

5.3.3.1- Ekonomik Hayatta Meydana Gelen Değişiklikler

Devresel hareketlere karşı duyarlı endüstri kollarında faaliyette bulunan firmaların ürettikleri mal ve hizmetlere karşı talep refah devrelerinde çok canlı olduğu halde, durgunluk dönemlerinde önemli ölçüde azalış gösterir. Şöyle ki talebin gelir esnekliği yüksek olan mal ve hizmetleri üreten firmalar, ekonomik hayattaki dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenmektedir.

5.3.3.2- Firmanın Bulunduğu Endüstri Kolundaki Gelişmeler

Halen gelişen endüstri kollarında en önemli sorun teknolojik gelişme sonucu üretim tesislerinin fiziki ömürlerini doldurmadan verimliliklerini yitirme ihtimali vardır. Bu ihtimal olasılık nedeniyle Bankalar hızlı gelişmekte olan endüstri kollarının finansmanında bu ihtimali göz önünde bulundurmalıdırlar.

5.3.3.3- Siyasi İktidarların İzledikleri Ekonomi Politikası

Hükümetlerce izlenen ekonomik politika, alınan ekonomik kararlar, çıkarılan kanunlar, vergi kanunlarında yapılacak değişiklikler, firmaların gelir yaratma kapasitesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir.

5.4- AKTİFİN KÜMELENDİRMESİ VE HER KÜMENİN KAPSAMI

5.4.1- Döner Varlık ve Kapsamı

Döner Varlık, işletmede üretim sürecine bir kez katılan ve üretim sırasında tüketilen varlıklardır. Bu varlıklar bir yıl içinde veya bir “Çalışma devri süresi içinde” paraya dönüşecek işletme varlıklarını kapsar.

Çalışma devri süresi bir sanayi işletmesinde hammaddelerin satın alınmasıyla başlayıp, mamullerin üretimi ve bunların satılarak paraya çevrilmesiyle son bulan süredir. Ticaret işletmesinde ise bu süre, satılacak malların satın alınmasıyla başlayıp, mamullerin üretimi ve bunların satılarak paraya çevrilmesiyle son bulan süredir. Ticaret işletmesinde ise bu süre, satılacak malların satın alınmasıyla başlayıp, bunların satılması ve paraya çevrilmesine kadar geçecek zamanı kapsar. Çalışma devri süresi işletmeden işletmeye farklılık gösterir. Kimi işletmeler bir takvim döneminde bir kaç devir yaptığı halde kimi işletmelerde bu süre bir yılı geçebilir.⁵

5.4.1.1 - Para Mevcudu

- Kasa

Kasa, kağıt ve bozuk paraları, henüz tahsil edilmemiş ya da bankaya yatırılmamış çekleri, Türk Lirası üzerinden eldeki dövizleri, damga pulları, henüz tahsil edilmemiş banka ve posta havalelerini kapsar. Bir firmanın yeterli ölçüde para mevcuduna sahip olup olmadığını hesaplayabilmek için çeşitli genel ölçüler ileri

⁵ Angelopoulos, Mourdoukoutos, *a.g.e.*

sürülmüştür. “Bu ölçülerin içinde en önemlisi “Alacak Devir Hızı”dır. Alacak devir hızı yavaş olan firmalar alacak devir hızı yüksek olan firmaların kıyasla görece olarak daha fazla nakit mevcut ile faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar.

- Bankalar

Firmanın Bankalar nezdindeki cari hesaplarının alacaklı bakiyeleri ile vadeli mevduatlarının toplamıdır. Vadeli mevduatın bu hesaba dahil edilmesi ilk bakışta sakıncalı olarak görülmekte ise de, vadeli mevduatların faizinden vazgeçildiği takdirde her an çekilebileceği göz önüne alınırsa vadeli mevduatın bu hesaba dahil edilmesi herhangi bir sakınca doğurmaz.

5.4.1.2 - Tahviller

Bu kalemde firmanın faaliyeti için derhal ihtiyaç duyulmayan kısa vadeli fonların değerlendirilmesi amacıyla yapılan geçici yatırımlar yer alır. Diğer bir deyişle bir süre atıl olarak kalabilecek fon fazlasının, gelir getirmesini sağlamak amacıyla yapılan yatırımlardır. Tahviller başlığı altında gösterilecek kıymetlerin, firmanın elinde bir süre atıl kalabilecek kısa vadeli fonların gelir getirmesini sağlamak amacıyla yapılmış olması, ayrıca firmanın normal faaliyetleri için ihtiyaç duyulduğunda belirli bir fiyat üzerinden süratle paraya çevrilmesi mümkün olmalıdır. (Devlet tahvilleri Kısa vadeli hazine klasman bonoları)

Hisse senetlerini, kanuni karşılık olarak muhafaza edilen tahviller ve firmanın uzun vadeli amaçlarla almış olduğu özel kesim tahvillerini bağlı değer olarak değerlendirip bu kalemden çıkarmak gerekir.

5.4.1.3 - Alacaklar

Mamul satışlarının tahsil edilmeyerek alıcılar üzerinde kalan bölümüdür.

Alacakları değerlendirme esası, alacaklar için defterde kaydedilmiş değer, senetler için ise nominal yani üzerlerinde yazılı bulunan değerler olacaktır.

- Senetli Alacaklar

Firmanın bilanço tarihi itibarıyla tasarrufunda bulunan alacak senetlerinin nominal değerleri toplamıdır. Bankalara tahsile verilmiş bulunan alacak senetleri, tahsil edilinceye kadar bu kalem içerisinde yer alacaktır. Firmalar çoğu kez alacakların tahsili

yoluyla, kısa vadeli borçların ödemesinde kullanılabilecek fonları sağlarlar. Vadesi bir yıldan daha uzun alacaklar eğer döner değerler arasında ise bu kalemden çıkarılarak bağlı değerler arasına dahil edilmelidir.

Alacak senetleri arasında hatır bonoları var ise bu senetler alacak senetleri tutarında indirilmelidir. Bankalardan kredi almayı kolaylaştırmak için düzenlenmiş olan finansman senetleri firma için gerçek bir alacak olmadığından ilgili pasif hesaptan indirilir.

- Senetsiz Alacaklar

“Senetsiz alacakların senetli alacaklara oranla artması, firmanın satışlarda güçlüklerle karşılaştığının, rekabet gücünün zayıfladığının bir göstergesi olabilir.

- Ortaklardan Veya İşletme Sahibinden Alacaklar

Bu kalem firmanın ortaklardan veya işletme sahiplerinden olan alacaklarını gösterecektir. Yani burada dikkat edilecek bir husus, ortakların sermaye taahhütlerinden doğan şirket alacaklarının bilançonun pasifindeki “Ödenmemiş Sermaye” kaleminde gösterilmesi lazımdır. Gözden kaçırılmaması gereken diğer bir hususta, bir yıldan fazla bir zamandan beri ödenmemiş bulunan ve yıl içinde de ödeneceği konusunda kesin bir belirti bulunmayan bu tür alacakların sermayeden düşürülmesi gerekliliğidir.

- Kısa Vadeli Diğer Alacaklar

Yukarıda saydığımız alacaklar dışında kalan bütün kısa vadeli alacaklar bu kalemde yer alır. (Personele verilen avanslar, firmanın ticari faaliyetleri dışındaki uğraşlarının sonucu olarak gerçekleşen kısa vadeli alacaklar ve gelecek yıl içinde mahsubu yapılacak peşin ödenmiş masraflar.)

5.4.1.4 - Stoklar

Döner varlıkların bu bölümü satılmak üzere elde bulundurulmuş, üretim akışı içinde olup tamamlanmamış bulunan ya da üretim devresi içinde olup sarf edilecek olan maddi varlıklardan oluşur.

Stoklar aşağıdaki biçimde sıralanabilir.

- Üretim işlemleri bitirilerek satışa hazır duruma getirilmiş mamuller,
- Üretim işlemleri henüz bitirilmemiş mallar yani yarı mamuller,

- Mamulün yapımında doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak kullanılan hammaddeler,

yardımcı maddeler ve gereçler.

Bu kalemde dikkate alınması gereken bir husus stoklara dahil edilmemesi gereken değerlerin stoklar arasında gösterilip gösterilmediğidir.

Stokların değerlendirilmesi gerek dönem karının, gerekse net işletme sermayesi ve özsermayenin hesaplanması açısından büyük önem taşımaktadır. Türk Vergi Sisteminde stokların maliyet bedeli ile değerlendirilmesi esastır. Ancak maliyet bedelinin saptanması için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir.

- Her malın kendi maliyet bedeli ile değerlendirilmesi
- İlk giren ilk çıkar (FİFO),
- Son giren ilk çıkar (LİFO)
- Hareketli ağırlıklı ortalama maliyeti,
- Ağırlıklı ortalama maliyeti,
- Basit ortalama maliyeti,
- Standart Maliyet,

Bu yöntemler fiyatların dalgalanma gösterdikleri dönemlerde farklı stok değerleri dolayısıyla farklı şekilde sonuçlar verirler. Dolayısıyla stok değerleme yöntemleri değiştirilerek stok tutarları ve dönem sonucunu etkilemek imkan dahilindedir. Bundan dolayı stokların değerleme yönetimi üzerinde önemle durulmalıdır. Ayrıca, stokların bileşimi, paraya çevrilme imkanı, stoklar kalemi incelenirken göz önüne alınması gerekir. Stoklar içinde değersiz veya değeri düşen varlıklar var ise; karşılık ayrılması gerekmektedir.

5.4.1.5 - Akreditifler

Firmanın, ithal etmek istediği mallar için yabancı firmalar lehine açtırmış olduğu akreditifler karşılığında Bankalara yatırdığı Türk Paraları toplamı, bu kısımda gösterilir.

5.4.2- Bağlı Varlık ve Kapsamı

Üretim çalışmasına ya da ana iş konusuna katılmayan dolayısıyla, işletmenin iş konusunda oluşan karın elde edilmesinde fazla etkili olmayan ve gelir kaynağı olarak fazla düşünülmeyen varlıklar bu kümede toplanmaktadır.

Bunlar, başka kurumlara katılma payları ve tahviller, depozitolar, yedek parçalar gibi üretim çalışmasına doğrudan doğruya katılmayan varlıklar, döner varlık unsurlarının bir çalışma devrinden daha uzun süre içinde paraya dönüşecek olan bölümünde ve uzun süreli çeşitli alacaklardan oluşur.

5.4.2.1- İştirakler

Firmanın diğer teşebbüslere yaptığı yatırımların toplamı maliyet değeri ile bu kalemde gösterilir. Maliyet değeri ile bu kalemde gösterilir. Maliyet değerinden kasıt taahhüt edilen miktarlar değil, fiilen ödenmiş miktarlardır. İştirakleri incelerken şu hususlar üzerinde durmak gerekir;

-İştiraklerin paraya çevrilme imkanı,

-Hisse senetlerinin kredi sağlamak amacıyla güvence olarak kullanılıp kullanılmadığı,

-Hisse senetleri bilançolarda alış bedelleriyle gösterilmiş ise söz konusu hisse senetlerinin cari borsa değeri ve alış bedeli ile borsa değeri arasındaki fark,

-Hisse senetlerinin borsa rayıçlarının son yıllarda gösterdiği eğilim,

-İştiraklerin yapılma amacı, spekülatif bir gaye güdülüp güdülmediği,

-İştiraklerin firmaya sağladığı gelir ve gelir sağlama potansiyeli,

İştiraklerin bu denli bir analize tabi tutulması, iştirak tutarı önemli yekünlere ulaşan firmalar için söz konusu olabilir.”

5.4.2.2- Diğer Aktifler

Diğer aktiflerle ilgili olarak üzerinde durulacak ve düzeltme yapılacak başlıca hususlar şunlardır.

-Depozitolar, gelecek yıllara yaygın masraflar,

-Uzun vadeli alacaklar ve tasarruf bonoları, bir yıldan uzun vadeli hazine bonoları, uzun vadeli alacaklar içerisinde tahsil kabiliyetini yitirmiş vadesiz gecikmiş, uyumsuzluk konusu olmuş alacaklar firmaca uzun vadeli alacaklar içerisinde gösterilmiş ise, bu alacaklar durumlarına göre ya değersiz alacaklar sayılarak bilançodan çıkarılmalı veya gerekli karşılıklar ayrılmalı, hesap dönemi sonuçları da buna göre düzeltilmelidir.

5.4.3- Duran Varlıklar ve Kapsamı

5.4.3.1- Maddi Duran Varlıklar

Birden çok hesap döneminde yani eskiyene kadar işletmede kalırlar. Bunları arsa, yapı, makina, tesis, vb. gibi varlıklardır.

Üretime alınmamış, tamamlanmamış duran varlıkların bağlı varlıklar arasında gösterilmesi gerekir. Tahlil çalışmalarından duran varlıklarla ilgili bir başka konuda bu varlıkların maliyet bedelleri üzerinde kayıtlara geçirilmesi dolayısıyla varlıkların piyasa değerinin bilinmemesidir. Bu nedenle duran varlıkların bilanço düzenleme zamanındaki piyasa değerlerinin düzenlenen bilançoya ek bilgi olarak verilmesi söz konusu olabilir.

Maddi duran varlıklar arasında gösterilmemesi gereken değerlerin bu bölüme dahil edilip edilmediği incelenir.

Bilançolarda yer alan maddi duran varlıkların içerisinde mülkiyeti başkalarına ait değerler mevcut ise pasifteki karşılığı ile bilançodan çıkarılması gerekir. Keza tek sahipli firmalarda firma sahipleri firmanın faaliyeti ile ilgili olmayan şahsi taşınmaz mallarını bilançolarının maddi duran varlıklar bölümünde gösterdikleri olağandır. Firmanın faaliyeti ile ilgili olmayan maddi sabit değerlerin bilançonun aktifinden, karşılığında pasifteki işletme sahibine olan borçlar veya ödenmiş sermaye hesabından çıkarılması gerekir. Maddi duran varlıklarda dikkat edilecek bir diğer husus da maddi duran varlıkların bilançoda gösterilen değerleri ile gerçek değerleri arasındaki farkların tespit edilmesidir.

5.4.3.2- Amortisman Karşılıkları

Maddi duran varlıklar için ayrılmış bulunan amortisman karşılıkları bu kalemde gösterilecektir. Yürürlükteki vergi yasası genel olarak bir tek amortisman usulünü (Sabit %li veya basit amortisman usulü) kabul etmiş olmakla beraber fazla amortismanın vergisini ödemek kaydıyla işletmelerimizin farklı amortisman usulleri kullanmaları mümkündür. İşletmelerce izlenecek amortisman politikası aşağıda belirtildiği üzere işletme sermayesi ihtiyacının planlanması üzerine etki yapar.

Ayrılan amortisman miktarı dönem kar ve zararını etkiler,

- Ödenecek gelir ve kurumlar vergisini etkiler,

- Ayrılan amortisman tutarı o hesap döneminde sabit değer satın alınması veya yenilenmesi için yapılan harcamalardan çok olduğu takdirde işletme sermayesi artar, ayrılan amortisman yapılan harcamalardan az olduğu takdirde işletme sermayesi azalır, bu durumda yabancı kaynak sağlamak veya özsermayeyi arttırmak gerekir.

5.4.3.3- Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Bu kalemde yer alan değerler, fiziki varlıkları olmayan 3. şahıslara karşı talep hakkı doğurmayan fakat sağladıkları haklar nedeniyle firmanın gelirine katkıda bulunan iktisadi varlıklardır. Bunlar; Patent ve lisans hakları, ticari marka ve isimler, telif hakları, imtiyaz hakları, gizli işlem ve formüller, uzun vadeli kiralama hakları, peştemallik kuruluş ve organizasyon giderleri bu kalemde yer alır. Bu kalemde, maddi olmayan duran varlıkların firma kazancına bir katkıda bulunup bulunmadığı, ne şekilde değerlendirildikleri üzerinde durmak gerekir.

Bu kıymetlerde maliyet bedelleri ile değerlendirilirler. ülkemizde düzenlenen bilançolarda maddi sabit değerlerin ya hiç yer almadığını ya da önemli bir yer tutmadığını görmekteyiz. Bu nedenle, söz konusu değerler, yapılacak analizlerin sonucunu etkileyecek önemli bir bilanço kalemi sayılmaz.

5.4.4- Zarar

Bu kalemde, firmanın bilanço dönemi ve varsa geçmiş yıllar zararı gösterilir. Bu kalemde kayıtlı meblağın, takip eden yıllar karından veya özvarlıktan tenzil suretiyle bilanço dışı bırakılması gerekir.

5.5- PASİFİN KÜMELENDİRİLMESİ VE HER KÜMENİN KAPSAMI

5.5.1- Kısa Süreli Borçlar ve Kapsamı

Kısa süreli borçlar, döner değerlerin ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynakları kapsar. Bu kaynaklar şöylece sıralanabilir.⁶

5.5.1.1- Banka Borçları

İşletmelerin kısa vadeli fon ihtiyaçları için bankalardan 1 yıla kadar vadeli aldıkları krediler bu kalem içerisinde yer alır. Orta ve uzun vadeli kredilerin 1 yıl içinde

⁶ John Dermine, *Asset and Liability Management, A Guide to Value Creation and Risk Control*, March 2002 (y.y.)

ödenen taksitleri de bu hesaba dahil edilir. Kısa vadeli banka borçları, alınan kredinin nev'ine uygun bir şekilde ayrı ayrı gösterilir.

Bu krediler tasnif tarzına uygun olarak,

- Açık Kredi; Firmanın bankalardan teminatsız olarak kişisel taahhüde dayanarak tek imza ile temin ettiği kredilerin, bilanço tarihindeki kalanı burada gösterilir.

- İmza Mukabili; Firmanın Bankalardan menkul veya gayrimenkul teminat göstermeksizin imza (kefalet veya ciro) mukabilinde aldığı krediler burada gösterilecektir.

- Maddi Teminat Mukabili; Firmanın bankalardan altın, hisse senetleri ve tahviller, ticari emtia ve vesaik gibi menkul rehni veya gayrimenkul ipoteği karşılığında temin ettiği kredilerin bilanço tarihindeki bakiyesi burada gösterilecektir.

-Eşhas ve Ticarethanelere Olan Borçlar

Banka borçları dışında işletmenin ortaklarından, iştiraklerinden, satıcılarından sağlanan fonları kapsar. Bilançodaki tasnif tarzına uygun olarak burada gösterilir.

5.5.1.1.1- Senetli Borçlar

-Bilançonun düzenlendiği dönemden itibaren bir yıl veya daha az sürede ödenecek senede bağlanmış borçlar bu kısımda gösterilir.

5.5.1.1.2- Senetsiz Borçlar

Kredili mal ve hizmet alımlarından doğan senetsiz borçlar bu kalemden gösterilir. Diğer bir deyim ile satıcılardan gelen bedeli ödenmemiş ve bir senede bağlanmamış fatura tutarlarıdır.

5.5.1.1.3- Müşteri Avansları

Firmanın müşterilerinden, ileride onlara sevk edeceği mallar bedeline mahsup edilmek üzere almış olduğu avanslar ve eğer varsa yine müşterilerden alınmış bulunan depozitolar, burada gösterilecektir. Alınan bu avanslar firma için genellikle kısa vadeli bir finans kaynağı durumundadır.

5.5.1.2- Ortaklara veya İşletme Sahibine Olan Borçlar

Zaman zaman işletmenin ortaklar veya sahiplerinin kısa vadeli nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile işletmeye borç verdikleri görülür. Bu suretle sermaye artırımına gidilmeden fon yaratılmış olur. Ortakların devamlılık gösteren alacaklarını firmanın uzun vadeli borçlarına dahil etmek, devamlılık göstermeyen, gelecek hesap döneminde çekilecek alacaklarını ise kısa vadeli borçlar arasında göstermek gerekir.

5.5.1.3- Kısa Vadeli Diğer Borçlar

Bu kalem, gelecek dönemde ödenecek vergi, resim ve sigorta primleri, (Taksitide bağlanmış olanların o dönem içerisindeki taksitlerinde buraya dahil edilir.)

Ödenecek kar hisseleri, üçüncü şahıslardan alınan depozito ile teminat niteliğindeki diğer değerlerdir. (ancak gelecek dönemde iadesi bahis konusu olmayan bu gibi borçlar uzun vadeli borçlar arasında gösterilir.) Müşterilerden siparişlere karşılık alınan avanslar cari hesap dönemine ait olup, tahakkuk ettiği halde avanslar cari hesap dönemine ait olup, tahakkuk ettiği halde henüz ödenmemiş giderler (ücret, faiz, P.T.T. giderleri) uzun vadeli borçların, takip eden hesap döneminde ödenecek taksitleri ile takip eden hesap dönemine ait giderleri kapsar.

5.5.2- Uzun Vadeli Borçlar ve Kapsamı

İşletmenin bir yıldan daha uzun süreli borçları bu kalemde yer alır. Bu borçlara uzun vadeli yabancı kaynakta denilebilir.

5.5.2.1- Uzun Vadeli Banka Borçları

Uzun vadeli borçlar şu amaçlarla alınırlar.

Sabit değer satın alınması (yatırım yapma),

- İlave işletme sermayesi temini,

- Fon yaratma gücü henüz teşekkül etmemiş işletmelerde kısa vadeli borçları karşılamak,

Uzun vadeli borçların iyi bir şekilde analiz edilebilmesi için bilanço kaleminin döküm cetveli yapılırken, faiz nispetleri, vadeleri, verilen teminat nev'i hakkında detaylı bilgi sağlanmalıdır. Bu hesaba vadeleri 1 yılı aşan krediler alınmalıdır.

5.5.2.2- Esas ve Ticarethanelere Olan Uzun Vadeli Borçlar

Bilanço düzenlendiği tarihten itibaren vadeli bir yıldan daha uzun olan borç senetleri ile satıcılar tarafından sağlanan ve ödeme süreleri bir yıldan fazla olup, senede bağlanmamış borçlar bu kesimde yer alır. Firma aynı ve nakdi dış kredilerden yararlanmakta ise bu kredilerin şartları, kullanım amaçları ve geri ödeme planları analistlerce incelenmelidir.

5.5.2.3- Ortaklara veya İşletme Sahibine Olan Uzun Vadeli Borçlar

Firmanın ortak veya sahiplerinden sağladığı uzun vadeli kredilerin bakiyesi burada gösterilecektir. Bu tür alacaklar devamlılık gösterdiği takdirde, bir borç kalemi olarak nitelendirilmemeli, özsermayeye eklenmelidir.

5.5.2.4- Uzun Vadeli Diğer Borçlar

İşletmenin uzun döneme (bir yılı aşkın) ertelenmiş vergi, sigorta primi borçları ile bedeli peşin tahsil edilmiş olup teslimi uzun bir dönemi kapsayan satışlar bu kesimde yer alır. Ayrıca günümüzde tahvil ihracı ile geniş çapta uzun vadeli kaynak sağlanması mümkün olmaktadır. İşletme tarafından ihraç olunan tahviller bilançoda nominal değerleri ile gösterilir. Kredi analisti, tahvillerin faiz oranı, ödeme süreleri, teminatları konularını incelemelidir.

5.5.3- Özsermaye

Özsermaye, para ya da mal olarak sahip ya da ortaklarca işletmeye konulan sermaye ile kurum kazancının işletmede bırakılan bölümü, yedek akçe ve nitelikteki karşılıklar ve dönem kazancından oluşur.

“Bankalar, kredi taleplerini değerlendirirken, firmaların özsermayelerine büyük önem verirler. Zira özsermaye firmaya iktisadi değerlerin elde edilmesi için kaynak sağladığı gibi, firmanın alacakları içinde bir güvence teşkil eder. Bu nedenle bankaları, firmaların özsermayelerinin yeterli olup olmadığı konusuna önem vermelerini olağan karşılamak gerekir.

5.5.3.1- Kayıtlı Sermaye

Kuruluşa veya sermaye artırımını ile işletmeye tahsis edilmiş olan sermaye bu kısımda gösterilir. Şirket halindeki kuruluşlarda bu miktar resmi tescil muamelesiyle

tespit edilmiştir. Anonim ve Hisseli Komandit Şirketlerde bu miktar ortaklar mülkiyetinde bulunan hisse senetlerinin nominal değerleri üzerinden hesaplanır.

5.5.3.2- Ödenmiş Sermaye

Kayıtlı sermayenin bilanço tarihi itibarıyla ödenmemiş olan kısmı burada gösterilir veya kayıtlı sermayeden düşülmek suretiyle ödenmiş sermaye miktarı saptanır.

5.5.3.3- İhtiyatlar

İleride ortaya çıkması muhtemel, genel mahiyetteki zararları karşılamak ve sermayenin azalmasını önlemek amacı ile her yıl kardan ayrılan meblağların toplamı bu kalemde gösterilir.

Bu terim kanunen mecbur olan kanuni ihtiyatları ve işletmenin kendi isteği ile ayrılabilmesi ihtiyatları kapsar Kanuni ve isteğe bağlı olmak üzere 2 kısımdır.

- Kanuni (umumi) yedek akçeler : Ticaret kanununun 466 ncı maddesine göre her yıl safi karın % 5 ini, ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar kanuni yedek akçe olarak ayrılması mecburidir.

- İsteğe bağlı yedek akçeler : Kanuni ihtiyatlar dışında kalan bu yedek akçeler şöyle sıralanabilir.

- İhtiyari yedek akçeler,
- Fevkalade yedek akçeler,
- Gizli yedek akçeler.

5.5.3.4- Karşılıklar

Miktarı belli olmamakla beraber ileride ortaya çıkması muhtemel olan özel zararları karşılamak ve bu zararların miktarlarının toplamını ifade eder.

Bunlar:

- Şüpheli alacaklar karşılıkları,
- Muhtemel zarar karşılıkları,
- Kur garantisi, kur riski karşılıkları,
- İşten çıkarma tazminatları, emeklilik,

- Büyük tamir ve bakım karşılıkları v.b.

gibi kalemleri kapsar.

5.5.3.5- Dağıtılmış Karlar

İhtiyat, karşılık, vergi ve sair tevkifattan sonra geriye kalan karın hepsi ortaklara dağıtılmayıp, tamamı veya bir kısmı işletmede alıkonulmuş ise bu miktarların toplamı burada gösterilir.

5.5.4- Kar

Firmanın çalışma devresi sonunda elde ettiği kar bu kısımda gösterilir. Kredi istekleri firmanın bilançosu analize tabi tutulurken, dönem karı muhtemel dağılım şekline göre bilanço kalemleri arasında dağıtılmalıdır. Kar payları kısa vadeli borçlara eklenmeli, karın dağıtılmayarak bünyede bırakılacak kısmı özsermaye ilave edilmelidir.

5.6- ŞARTA BAĞLI BORÇ VE TAAHHÜTLERLE KONSİNYE MALLAR

Bir işletmenin mali durumunu aksettirmek için düzenlenen bilançolarda işletmenin ileride karşılaşacağı şarta bağlı kazanç veya zarar unsurlarında önem verilmelidir. Bu nedenle ileride doğması muhtemel kar veya zarara ait kalemleri bilançonun bünyesinden ayrılarak ayrı bir tablo halinde ek bilgiler şekline getirilmiştir.

5.6.1- Teminat Mektuplarından Borçlar

Firmanın gerek kendi lehine gerek üçüncü şahıslar lehine ve diğer şahıslara tanzim ettirdiği teminat mektuplarından doğan taahhütlerin toplamı burada yer alır.

5.6.2- Kefalet ve Cirolardan Borçlar

Firmanın Bankalara veya diğer şahıslara karşı aval suretiyle ticari senetlere koyduğu imzalardan doğan taahhütlerin toplamı bu kısımda gösterilir.

5.6.3- Konsinye Mallar

Firmanın mülkiyetinde bulunmayan ve diğer firmalara ait olup, satışına tavassut etmek üzere konsinye olarak kendi depolarında bulundurduğu malların maliyet bedelleri toplamı bu kısımda gösterilir.

5.7- GELİR TOBLOSU

Belirli bir çalışma dönemindeki başarı sonuçlarını belirtmek için dönem sonucu bilanço'ya kar ve zarar hesabı eklenir. Hesap vaziyeti, gelir tablosu belirli bir döneme (genellikle yıllık) ait kar ve zarar hesabının bir özeti olup bu döneme ait faaliyet sonuçlarını ve karın nasıl oluştuğunu açık olarak belirtir. Bu tablo hem işletme faaliyetinin gelişme seyri hemde bu seyir içerisinde işletme faaliyetinin verimlilik derecesi hakkında çok önemli bilgileri bir araya toplar.

Buradaki kalemlerin ayrıntıları “Hesap Vaziyeti İzahnamesi”ne göre şu şekilde düzenlenmiştir.

5.7.1- Gayri Safi Satışlar

Satışlardan yapılan indirimler (iskontolar, iadeler, bozuk mallar v.b.) ayrı bir hesapta takip ediliyorsa, bu hesabın alacak tarafının toplamı, gayri safi satışları gösterir. Eğer bu indirimler satış hesabının içerisinde gösteriliyorsa bu özelliğin bilinmesi ve tahlil yapılırken yıllar itibariyle önemli farklar var ise üzerinde durulması gerekir.

5.7.2- Satışlardan İndirimler

Yukarıda açıklandığı gibi iskonto, iade, bozuk mallar için yapılan tenzilat ve istihsal vergisi v.b. indirimler ayrı bir hesapta takip ediliyor ise burada gösterilir.

5.7.3- Net Satışlar

Gayri safi satışlardan indirimler tutarı düşüldükten sonra kalan net satışları verir.

5.7.4- Satılan Malın Mahiyeti

İşletmelerin verimi ve gelişmesiyle çok yakından ilgili bulunan bu kalemin bilanço tahlillerinde değeri büyüktür. Gerçekten satılan malın maliyetinin olduğundan düşük tespit edilmesi, bilanço'daki stok tutarı, işletme sermayesi ve karın olduğundan daha fazla, bunun terside, daha düşük hesaplanmasına yol açar. Bu durum aynı zamanla işletmenin dağıtacağı kar payı ile ödeyeceği vergi üzerinde de etki yapar.

5.7.5- Gayri Safi Satış Karı

Net satışlarla satılan malın maliyeti arasındaki farktır.

5.7.6- İdare, Satış ve Genel Faaliyet Masrafları

Üretiminin maliyetine girmeyen personel ücretleri, büro masrafları, reklam ve sürümü arttırmak için yapılan diğer masraflar, reklam masrafları dışında kalan bütün satış masrafları ve diğer genel faaliyet masrafları burada gösterilir.

5.7.7- Faaliyet Geliri

Gayri Safi satış karı ile idare satış ve genel faaliyet masrafları arasındaki olumlu farktır. Bu gelir, firmanın normal faaliyetleri sonucu olarak elde ettiği gelirdir.

Rantabilitenin gerçek gelişmesini gösterir.

5.7.8- Diğer Gelirler

İşletmenin hisse senetleri ve tahvil cüzdanı var ise bunların gelirleri ile, alacaklarının faizleri toplamı ve normal faaliyetleriyle ilgili olmayan olağanüstü ve arızı gelirler burada gösterilir.

5.7.9- Diğer Masraflar

Firmanın normal faaliyeti ile ilgili olmayan masrafları, örneğin sabit aktif satışından doğmuş zararları bu bölümde gösterilir.

5.7.10- Bilanço Karı

Faaliyet geliri ve diğer gelirler toplamından diğer masraflar tutarı düşüldükten sonra kalan olumlu fark, bilanço karını teşkil eder. Bu tutar bilançonun pasifinde yer alan “D-Kar” rakamının aynıdır.

6. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 1998 YILINDA MEYDANA GELEN EKONOMİK KRİZİN, TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

6.1- KRİZİN ETKİLERİ KONUSUNDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1998 yılı sonu itibariyle T.C. Merkez Bankası hariç olmak üzere, Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı 75'tir. Bankaların 60 tanesi ticaret bankası, 15 tanesi de kalkınma ve yatırım bankasıdır. Ticaret bankalarının 4'ü kamusal sermayeli, 35'i özel sermayeli, 18'i yabancı sermayeli, 3'ü ise Fon'daki bankalardan oluşmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankalarının da 3'ü kamusal sermayeli, 9'u özel sermayeli, 3'ü ise yabancı sermayeli olarak kurulmuştur. Sermaye yapısındaki değişikliğe bağlı olarak Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubunda yer alan Turkish Bank A.Ş. 21.01.1998 tarihi itibariyle özel sermayeli ticaret bankaları grubuna dahil edilmiştir. Özel sermayeli bankalar grubunda olan Derbank A.Ş.'nin ünvanı ise Bankanın Bayındır Holding A.Ş. tarafından satın alınmasıyla birlikte 26.02.1998 tarih ve 4490 sayılı Türk Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayımlanarak Bayındırbank A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Etibank'ın özelleştirilerek 1998 yılında özel sermayeli bankalar grubuna geçmesinin de etkisiyle kamusal sermayeli ticaret bankalarında şube sayısı 83 azalarak 2.832 olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında bankaların yurtdışındaki şube sayılarında önemli bir gelişme olmuştur. Yurtdışındaki toplam şube sayısı 21'den 31'e yükselmiştir. Yurtdışı şubelerden 8'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, 10'u Almanya'da, 2'si Amerika Birleşik Devletleri'nde, 3'ü Bahreyn'de, 2'si İngiltere'de, 1'i Hollanda'da, 1'i Lüksembourg'da, 3'ü de Malta'da, 1'i Bulgaristan'da, bulunmaktadır.¹

¹ Bankalarımız, TBB'nin Bankalarımız 1998 Kitabı, İstanbul, 1999, s.1-55.

1999 yılında ise bankaların sayısı cumhuriyet tarihindeki en yüksek sayısına çıkarak 81'e yükselmiştir. Bu yıl içersinde bankacılık sistemine 4'ü kalkınma ve yatırım bankası, 2'si yabancı banka şubesi olmak üzere 5 yeni banka katılmış, 1 bankanın bankacılık yapma izni kaldırılmış, özel sermayeli 6 ticaret bankası Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bu yıl da özellikle özel sermayeli ticaret bankaları grubunda şube sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu grupta, 1998 yılında 4.054 olan toplam şube sayısı 94 artarak 1999 yılında 3.960'a gerilemiştir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında şube sayısı 33 artarak 2.865 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı yabancı sermayeli ticaret bankalarında da 6 artarak 121 olmuştur.²

1999 yılında Credit Suisse First Boston ile JP Morgan Bank Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli ticaret bankaları grubuna dahil edilmiştir. Bu yılda diğer önemli bir artış özel sermayeli yatırım ve kalkınma bankaları grubunda olmuştur. Nürol Yatırım Bankası A.Ş. ve Toprak Yatırım Bankası A.Ş. 21.08.1999 tarih ve 2440 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararla, Çalık Yatırım Bankası A.Ş. 21.10.1998 tarih ve 23500 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararla kurulmuşlardır. Diğer yeni banka ise 13.08.1999 tarih ve 23432 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararla kurulan Süzer Yatırım Bankası A.Ş.'dir. Banka 06.06.1999 tarihinde ismini Atlas Yatırım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir.

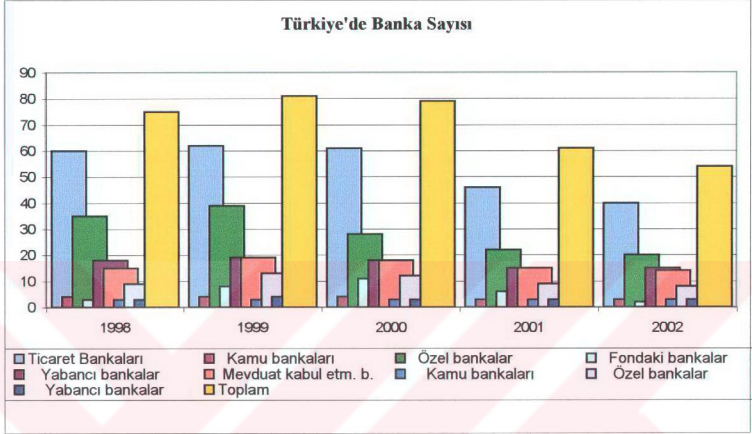
Tablo : 10
Banka ve Şube Sayısı

	1998		1999		2000		2001		2002	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Bank	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
-Ticaret Bankaları	60	7.340	62	7.660	61	7.807	46	6.889	40	6.087
Kamu bankaları	4	2.832	4	2.865	4	2.834	3	2.725	3	2.019
Özel bankalar	35	4054	39	3.960	28	3.783	22	3.523	20	3.659
Fondaki bankalar	3	339	8	714	11	1.073	6	408	2	203
Yabancı bankalar	18	115	19	121	18	117	15	233	15	206
-Mev. Kab. Etm. Bank.	15	30	19	31	18	30	15	19	14	19
Kamu bankaları	3	12	3	12	3	11	3	4	3	4
Özel bankalar	9	14	13	16	12	16	9	12	8	12
Yabancı bankalar	3	4	4	3	3	3	3	3	3	3
Toplam	75	7.370	81	7.691	79	7.837	61	6.908	54	6.106

² Bankalarımız, *TBB'nin Bankalarımız 1999 Kitabı*, İstanbul, 2000, s.1-58.

6.2. KRİZİN BANKA VE ŞUBE SAYISINA ETKİLERİ

Grafik:1

1998 yıl sonunda bankacılık iznini alan GSD Yatırım Bankası A.Ş. 1999 yılında faaliyete geçmiştir. Birleşik Yatırım Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma izni ise 22.12.1999 tarih ve 23914 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 21.12.1999 tarihli ve 99/13765 sayılı kararnamenin eki karar ile kaldırılmıştır. Böylece kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 19'a yükselmiştir.³

Özel sermayeli ticaret bankaları grubunda yer alan 5 banka ; Yurtbank, Esbank, Yaşarbank, Egebank ve Sümerbank 22.12.1999 tarih ve 23914 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 21.12.1999 tarihli ve 99/13765 sayılı kararnamenin eki karar ile Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiştir.⁴

Yıl içinde Atlas Yatırım Bankası A.Ş. dışında bir bankanın daha isminde değişiklik olmuştur. Bankers Trust A.Ş.'nin ismi 1.3.2000 tarihinde Deutsche Bank A.Ş. olarak değişmiştir.Tamamı Türk ortağa satılan (23.11.1999) Türk Sakura Bank ise Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli ticaret bankaları grubundan özel sermayeli ticaret bankaları grubuna geçmiştir.⁵

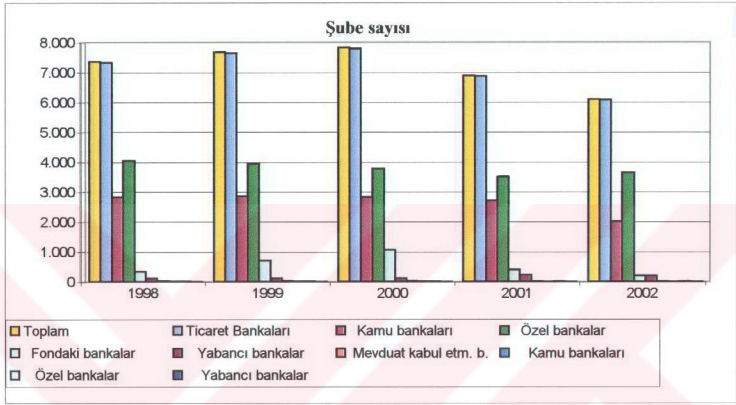
³ Bankalarımız 1999, a.g.e., s. 1-57.

⁴ A.e., s.1-57.

⁵ Bankalarımız, TBB'nin Bankalarımız 2000 Kitabı, İstanbul, 2001, s.1-52.

2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizler, bankacılık sektörünü farklı kanallardan ve önemli ölçüde etkilemiştir. Buna bağlı olarak da, 2001 yılında toplam banka sayısı 79'dan 61'e düşmüştür.

Grafik:2

1999 yılında toplam şube sayısı % 4,3 oranında artarak 7.691'e yükselmiştir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında şube sayısı 33 adet artarak 2.865'e yükselmiştir. Şube sayısı yabancı sermayeli ticaret bankalarında ise 6 adet artarak 121 olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının toplam şube sayısı 1 adet artarak 31'e yükselmiş, yurtdışı toplam şube sayısı ise 31'den 48 adede yükselmiştir.

2000 yılı Kasım ayında, mali sektörde çok ciddi bir çalkantı yaşanmıştır. Bu kriz banka ve şube sayısı üzerindeki etkisini, daha çok 2001 ve 2002 yıllarında göstermiştir. 2000 yılında Türkiye'de şubesi bulunan yabancı sermayeli ticaret bankaları grubundan, diğeri özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubundan olmak üzere iki bankanın bankacılık yapma izinleri kaldırılmış, özel sermayeli ticaret bankaları grubundan üç bankanın yönetimi, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Böylece Fon'daki banka sayısı yıl sonu itibarıyla 8'den 11'e yükselirken, bankacılık sistemindeki banka sayısı 81'den 79'a gerilemiştir.⁶

⁶ Bankalarımız 2000, a.g.e., s. 1-52.

Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli ticaret bankaları grubundan Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.inin bankacılık işlemleri yapma izni 28 Eylül 2000 tarih ve 24184 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 59 nolu BDDK kararıyla, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubundan Park Yatırım Bankası A.Ş.’nin faaliyet izni 6 Aralık 2000 tarih ve 24252 (1.Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 122 nolu BDDK kararıyla kaldırılmıştır.⁷

Özel sermayeli ticaret bankaları grubunda yer alan Demirbank A.Ş. 6 Aralık 2000 tarih ve 24252 (1. Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 123 no’lu BDDK kararı ile, Bank Kapital A.Ş. ve Etibank A.Ş. ise 27 Ekim 2000 tarih ve 24231 (1. Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 85 ve 86 no’lu BDDK kararları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. Bankacılık sistemindeki şube sayısındaki artış 2000 yılında da devam etmiş ve toplam şube sayısı 146 artarak 7.837’ye ulaşmıştır. Şube sayısındaki artış orta ve küçük ölçekli ticaret bankalarında gerçekleşmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 31 azalarak 2.834’e, yabancı bankalar grubunda ise 4 azalarak 117’ye gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır. 2000 yılında bankaların yurtdışındaki şube sayıları artarak sürmüş ve yurtdışındaki toplam şube sayısı 48’den 51’e yükselmiştir.

Krizin etkilerinin yanında küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda bankacılık sektöründe rekabet artmış, artan rekabetle birlikte kar marjları düşmüş ve bunun sonucu maliyeti aşağıya çekme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Maliyeti düşürmek için verimliliği artırma yoluna gidilmesi gerekmekte olup, bunun için teknoloji kullanımını arttırmak, birleşmeler ve ATM ile POS gibi makinelerin ortak kullanımını genişletmek ve ölçek ekonomilerinden yararlanmak için birleşmelerin teşvik edilmesi gerekmektedir. 2001 yılına kadar Türk Bankalarının riskli gelir kaynaklarının çokluğu, rekabetçi olmayan fiyatları ve kritik ölçek arayışlarının mevcut olması az gelişmiş ülkelerdeki banka özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bakımdan 2001 yılı rekabetçi yapıya sahip olamayan bankaların piyasadan silinme yılı olmuştur.

2001 yılında 8 banka TMSF tarafından devralınmış, TMSF kapsamındaki, 7 banka birleştirilmiş, 3’ünün lisansı iptal edilmiştir. 2001 yılında bankaların ve iştiraklerin devir ve birleşmelerini kolaylaştırmak yönünde vergi teşvikleri getirilmiş ve

⁷ Bankalarımız 2000, a.g.e., s. 1-52.

bu düzenlemelerin katkısıyla özel bankalar kapsamındaki bankaların devir ve birleşmelerinde artış gözlenmiştir. 31 Ağustos 2001 tarihinde Körfezbank Osmanlı Bankası'na devredilmiştir. 14.12.2001 tarihinde Osmanlı Bankası, Garanti Bankası'na devredilmiştir. Bank Ekspres 30.06.2001 tarihinde Tekfen Grubuna satılmış, devir işlemi 26.10.2001 tarihinde tescil edilmiş olup, faaliyetine Tekfenbank olarak devam etmektedir. Yabancı Bankalardan Morgan Guaranty ile The Chase Manhattan 14.12.2001 tarihinde birleşerek JP Morgan Chase & Co ismi altında faaliyetlerine devam etmeye başlamışlardır. 26.01.2001 tarihinde, Egebank, Yurtbank, Bank Kapital, Ulusal Bank (28.02.2001 tarihinde Fon'a alınmıştır), Sümerbank ile birleştirilmiştir. İnterbank ve Esbank 15.06.2001 tarihinde Etibank ile birleştirilmiş, Etibank'ın ise 28.12.2001 tarihi itibarıyla bankacılık lisansı kaldırılmış ve banka tasfiye sürecine girmiştir. 20.09.2001 tarihinde Demirbank HSBC Bank'a satılmış, Demirbank T.A.Ş.'nin HSBC Bank A.Ş.'ye devri 14.12.2001 tarihinde tescil edilmiştir. 15.03.2001 tarihinde İktisat Bankası Fona devredilmiş, 07.12.2001 tarihi itibarıyla bankacılık lisansı iptal edilmiştir. 09.07.2001 tarihinde Kentbank Fon'a devredilmiş, 28.12.2001 tarihi itibarıyla bankacılık lisansı iptal edilip tasfiye süreci başlamıştır. 09.07.2001 tarihinde Bayındırbank ve EGS Bank Fon'a devredilmiş, 30.11.2001 tarihinde ise Toprakbank Fon'a devredilmiştir. 09.07.2001 tarihinde Fon'a devredilen Tarişbank'ın devir işlemine 23.11.2001 tarihinde Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir. 06.11.1997 tarihinde Fon'a devredilen T. Ticaret Bankası'nın bankacılık lisansı 1.07.2001 tarihinde iptal edilmiş bu iptal işlemine karşı Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu yürütmeyi durdurma kararı almıştır. Ayrıca 06.07.2001 tarihinde Emlak Bankasının bankacılık lisansı iptal edilmiş ve Ziraat Bankasına devredilmiştir.⁸

Bankacılık sisteminde, banka ve personel sayısında 2000 yılında başlayan gerileme 2001 ve 2002 yılında da devam etmiştir. 2002 yılında banka sayısı 7 azalarak 54 'e gerilemiştir.Ticaret bankaları sayısı 6, mevduat kabul etmeyen bankalar sayısı ise 1 azalmıştır.

⁸ **BDDK Yıllık Rapor 2001,**

(Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/bddk/BDDK_YR_2001.pdf, s.19,23.

12 Temmuz 2003

Fon'a alınan bazı bankaların birleştirilmesi ve/veya kapatılması, bazı bankaların faaliyetlerine son verilmesi banka sayısının azalmasına neden olmuştur. Haziran 2002'de Pamukbank A.Ş. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Fon bünyesindeki bankalardan EGS Bank A.Ş. Ocak 2002'de, Toprakbank A.Ş. ise Eylül 2002'de Bayındırbank A.Ş. ile birleştirilmiştir. Sümerbank A.Ş. ise Oyak Bank A.Ş. ile devren birleştirilmiştir.⁹

04.07.2003 günü ve 25158 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, 03.07.2003 günü ve 1085 sayılı BDDK'nın kararı ile Türkiye İmar Bankası'nın bankacılık işlemleri ve mevduat kabul etme izni kaldırılmıştır.

1998-2002 yılları arasında banka ve şube sayıları hakkında verilen bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında; 1999-2002 arasında yaşanan krize bağlı olarak tasfiye ve birleşmelerle banka sayısında hızlı bir azalma görülmüştür. 1985 yılında bankalara ihaleler yoluyla devlet iç borçlanma senetlerinin satışına başlanmıştır. Hazine'nin, Devlet iç borçlanma senetleri satımında, büyük bankaların ihaledeki fon tekeli kırarak için, küçük bankaların sektöre girmesini kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır. Hazine ihalelerinde büyük bankaların birlikte hareket ederek faiz oranlarını yükseltme eğilimlerine karşı yeni kurulan küçük ve orta ölçekli bankaların kullanılması planlanmıştır. iç borçlanmanın ve reel faiz oranlarının artısına paralel olarak sektörde yükselen kâr oranları, sektöre girişleri teşvik etmiş ve banka sayısı 1990'lı yıllar boyunca sürekli yükselmiştir. Banka sayılarındaki bu artış, daha önce de belirtildiği gibi üretim ve ticaret hacmindeki gelişmelerden çok, kamu kesiminin finansmanı için çıkarılan menkul kıymetlerin ve spekülasyon sermayenin hacmindeki genişlemeye dayanmakta ve bu anlamda da sağlıklı bir gelişmeye işaret etmektedir. Gruplara göre banka sayısının dağılımı incelendiğinde, ticari bankalar grubu içinde yer alan kamusal sermayeli bankaların sayısındaki azalma dikkati çekmektedir. Özelleştirmeler ve birleştirmeler yoluyla 1980'de 9 olan kamu bankalarının sayısı 1999'da 4'e inmiştir. 2001 yılında Emlak Bankası'nın Ziraat Bankası'na devredilmesi ile 2001 yılında kamu bankalarının sayısı 3 olmuştur. 1998'de 35 olan özel ticari banka sayısı, 3 olan fondaki bankalar sayısı, 18 olan yabancı bankalar sayısı ve 15 olan mevduat kabul etmeyen

⁹ BDDK Yıllık Rapor 2002,

(Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/veraporlar/bddk/BDDK_YR_2002.pdf s.55.
15 Ekim 2003

banka sayısı; özel ticari bankalarda 20'ye, Fondaki bankalarda 2'ye, yabancı bankalarda 15'e ve mevduat kabul etmeyen bankalarda 14'e gerilemiştir. Bu suretle 1998'de toplamda 75 olan banka sayısı %28 azalarak 2002'de 54'e inmiştir. Buna bağlı olarak, 1998'de toplamda 7370 olan şube sayısı % 17,2 azalarak 6.106 adede inmiştir.

1998 krizine bağlı olarak, ticaret bankalarının sayısındaki bu azalmaya karşılık, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı giderek artmış ve 1999 yılında 19'a yükselmiştir. Yatırım bankalarının en önemli fonksiyonu; hisse senedi, tahvil gibi menkul kıymet çıkararak uzun süreli kaynak ihtiyacını, üretim kapasitesine yönelik yatırımlardaki finansman ihtiyacını karşılamak isteyen işletmeler ile tasarruflarını, bu menkul kıymetlere yöneltmek isteyen gerçek veya tüzel kişiler arasında kaynakların en verimli ve etkin şekilde kullanacak olan kesime kanallize edilmesini sağlamaktır. Literatürde yatırım bankalarının bu fonksiyonu sayesinde, mülkiyeti tabana yaymak gibi önemli bir görevi de bulunmaktadır.¹⁰

Ülkemizde ise, yatırım ve kalkınma bankalarının gerçek anlamda bu görevi yaptığını söylemek pek mümkün görülmemektedir. Kalkınma ve yatırım bankacılığı yapan bankaların bir kısmı ise holding bankası olup, ileride mevduat kabul etme izni alarak ticari bankalar içinde faaliyet göstermek amacıyla 1990'lı yılların sonlarına doğru kurulmuşlardır.

6.3- SEKTÖRDE ÇALIŞANLARA ETKİSİ

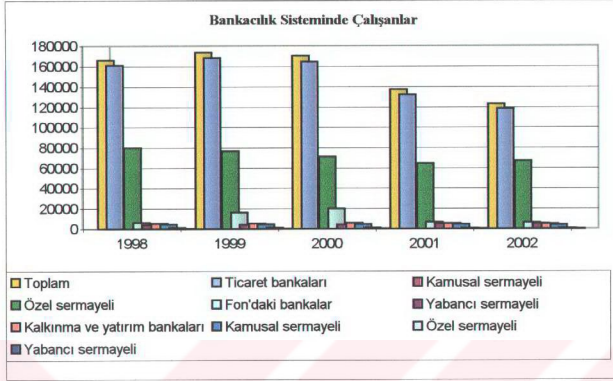
Tablo : 11

Bankacılık Sisteminde Çalışanlar

	1998	1999	2000	2001	2002
Ticaret bankaları	161.189	168.558	164.845	132.274	118.329
Kamusal sermayeli	71.072	72.007	70.191	56.108	40.158
Özel sermayeli	79.863	76.386	70.954	64.380	66.869
Fon'daki bankalar	6.203	15.980	19.895	6.391	5.886
Yabancı sermayeli	4.051	4.185	3.805	5.395	5.416
Kalkınma ve yatırım bankaları	5.303	5.430	5.556	5.221	4.942
Kamusal sermayeli	4.341	4.336	4.456	4.322	4.174
Özel sermayeli	880	1.027	1.021	822	691
Yabancı sermayeli	82	67	79	77	77
Toplam	166.492	173.988	170.401	137.495	123.271

¹⁰ Targan Ünal, *Finans Kesiminin Reel Sektöre Kaynak Yaratma Kapasitesi*, İstanbul, 1997, s.25.

Grafik:3

1998 yılında bankacılık sektöründe çalışan toplam personelin % 43'ü kamusal sermayeli ticaret bankalarında, % 48'i özel sermayeli ticaret bankalarında, % 4'ü Fon'daki bankalarda, % 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan % 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında olmak üzere toplam, 166.492 bin personel istihdam edilmektedir.¹¹

1998 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin % 3'ü ilköğretim, % 57'si orta öğretim, % 34'ü yüksek öğretim kurumları mezunu, % 6'sı da yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır.¹²

1999 yılında bankacılık sisteminde şube sayısında görülen artışa paralel olarak personel sayısı da artmıştır. 1998 yılında 166.492 olan toplam personel sayısı 1999 yılında %5 oranında artarak 173.988'e yükselmiştir.¹³

Toplam personelin %41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, %54'ü özel sermayeli ticaret bankalarında, %2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan %3'ü kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmektedir.

1999 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde önemli bir yükselme gözlenmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin %3'ü ilköğretim,

¹¹ Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-56.

¹² A.e., s.56.

¹³ A.e., s.58.

%53'ü orta öğretim, %42'si yüksek öğretim kurumu mezunu, %2'si yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır.¹⁴

2000 yılında bankacılık sistemindeki personel sayısında azalma gerçekleşmiştir. 1999 yılında 173.988 olan toplam personel sayısı, 2000 yılında % 2 oranında (3.587) azalarak 170.401'e gerilemiştir.¹⁵

Toplam personelin % 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, % 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, % 12'si Fon'daki bankalarda, % 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan % 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmektedir.

2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların eğitim seviyesinde yükselme devam etmiştir. Bankacılık sisteminde çalışan personelin % 2'si ilköğretim, % 50'si orta öğretim, % 46'sı yüksek öğretim kurumları mezunu, % 2'si de yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların % 38'ini, özel sermayeli bankalarda % 53'ünü, yabancı sermayeli bankalarda % 72'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 67'sini yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.¹⁶

Yıl sonu rakamlarına göre; kamusal sermayeli bankalarda çalışanların % 28'ini, özel sermayeli bankalarda % 48'ini, yabancı sermayeli bankalarda % 67'sini, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 66'sını yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.

Yaşanan krizler sonrasında bankacılık sektöründe, 2001 yılında bir daralma süreci yaşanmış banka ve şube sayısındaki azalmalara paralel personel sayılarında da önemli azalmalar meydana gelmiştir.

Özellikle kamusal sermayeli bankalarda, 2001 yılında personel sayısında %20 oranında bir azalma olmuştur. Bunda kamu bankalarının özelleştirilecek duruma getirilebilmeleri amacıyla bu bankaların tekrar re-organize edilmeleri etkili olmuştur. Özellikle personel rejiminin değiştirilmesi ve memur statüsünde olan personelin bu statüden çıkarılarak, özel hukuk hükümlerine tabi kılınması ve genç personelin

¹⁴ Bankalarımız 1999, a.g.e., s. I-59.

¹⁵ Bankalarımız 2000, a.g.e., s. I-53.

¹⁶ A.e., s.53

memurluk güvencesinden feragat etmek istememeleri başlıca sebep olmuş, dolayısıyla kamunun başka birimlerine geçiş yaparak, çalıştıkları bankalarla sözleşme yapmamışlardır. Ayrıca 2001 yılında T.Emlak Bankası'nın bankacılık lisansının iptal edilerek bu bankanın tasfiye sürecine girmesi de, kamu bankalarında çalışan personel sayısındaki azalmanın diğer bir sebebidir. Özel Bankalardaki personel sayısında geçen yıla göre %9 oranında bir azalma olmuştur. Bu azalma, özellikle 2000 ve 2001 yılındaki krizler sebebiyle Fon'a devredilen bankalar ve 2001 yılında banka birleşmeleri sebebiyle ortaya çıkmıştır. Yabancı sermayeli özel bankalarda 2000 yılında 3.805 kişi çalışırken 2001 yılında bu sayı 5.395'e çıkmıştır. Bu artıştaki önemli sebeplerden biri, 2001 yılında Demirbank'ın yabancı sermayeli bir bankaya satılması dolayısıyla, fondaki banka statüsünde olan Demirbank'ın yabancı sermayeli banka statüsüne HSBC Bank olarak geçmesidir. Fondaki bankalarda çalışan personel önceki yıla göre %68 oranında azalmıştır. Fondaki bankaların birleştirilerek ölçeklerinin küçültülmesi veya verimsiz unsurlarının rehabilite edilerek satılması personel sayısında da azalmalara neden olmuştur. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, bankaların artık verimli bir şekilde çalışmak zorunda olduklarını göstermiş ve bu verimliliği sağlayamayan bankalar piyasadan silinmiştir. Türkiye'de faaliyette bulunan yatırım ve kalkınma bankaları ülkenin içinde bulunduğu ekonomik darboğazlar sebebiyle gerçek fonksiyonlarını yerine getirememişlerdir. Bu bankalar daha çok Ticari Banka statüsüne geçmek için kurulan kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Krizlerle birlikte piyasadaki orta büyüklükteki ticari bankaların Fon'a devredilmesi kalkınma ve yatırım bankalarının da durumunu kötüleştirmiş ve bu bankalarda personel azaltılması yoluna gidilmiştir.

Bankacılık sisteminde çalışanların sayısı 2002 yılında da azalmaya devam etmiştir. 2000 yılında 3.587, 2001 yılında 32.906, 2002 yılında da 14.224 çalışan personel işini kaybetmiştir. Böylece son üç yılda sektörde personel sayısı toplam 50.717 kişi azalmıştır. Aralık 2002 itibarıyla bankacılık sisteminde çalışanların % 96'si ticaret bankaları, % 4'ü mevduat kabul etmeyen bankalar tarafından istihdam edilmiştir. Kamu sermayeli ticaret bankaları personeli, bankacılık sektöründe çalışanların % 33'ünü, özel sermayeli ticaret bankalarında çalışanlar % 54'ünü, Fon'daki bankalarda çalışanlar % 5'ini, yabancı bankalarında çalışanlar ise % 4'ünü oluşturmaktadır.¹⁷

¹⁷ Bankalarımız, *TBB'nin Bankalarımız 2002 Kitabı*, İstanbul, 2003, s. 30.

6.4- KRİZİN MEVDUAT ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

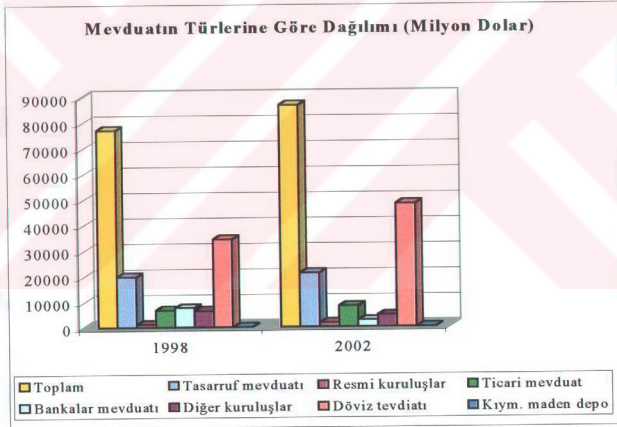
Tablo : 12

Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı (Trilyon TL)

	1998* Trilyon TL	1998 Milyon Dolar	2002 Trilyon TL	2002 Milyon Dolar
Tasarruf mevduatı	6.427	19.914	34.851	21.254
Resmi kuruluşlar	365	1.164	2.921	1.781
Ticari mevduat	2.115	6.742	13.503	8.235
Bankalar mevduatı	2.411	7.686	4.415	2.692
Diğer kuruluşlar	2.038	6.496	7.641	4.660
Döviz tevdiat	10.784	34.377	78.964	48.157
Kıym. Maden depo	45	114	94	57
Toplam	24.185	77.096	142.388	86.835

*1998 mevduat rakamları toplamı konsolide bilanço verilerinden elde edilmiştir ,2002 mevduat tutarları ise konsolide olmayan bilanço verilerinden alınmıştır.

Grafik: 4

1998 yılında mevduat türleri bakımından en büyük payı döviz tevdiat hesabı almıştır. Döviz tevdiat hesabını tasarruf mevduatı izlemiştir. Bankalar mevduatı, ticari mevduatı ve diğer kuruluşlar mevduatı büyüklüğü birbirlerine yakındır. Enflasyondaki düşüş, kur politikasında istikrar ve reel faizlerin yükselmesinden dolayı ekonomik birimlerin repodan TL mevduata geçmelerinin yanında döviz mevduatı talebinin göreceli olarak yavaşlaması TL mevduat talebini olumlu yönde etkilemiştir. 1997 yılına göre TL mevduat dolar bazında % 32 oranında, yabancı para mevduat ise % 20 oranında

artmıştır. TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı iki puan artarak % 49'a yükselmiştir. ABD doları bazında, önceki yıla göre TL mevduatı kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 39, özel sermayeli ticaret bankalarında % 8,2 oranında artmış, yabancı sermayeli ticaret bankalarında ise % 12 oranında azalmıştır.

1998 yılında TL mevduat içinde 1 ay ve 3 ay vadeli mevduatın payı artmış, 6 ay ve 12 ay vadeli mevduatın payı ise azalmıştır. Vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduatın payı yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Yabancı para mevduatta ise vadesiz, 1 ay vadeli ve 6 ay vadeli mevduatın payı artmış, 3 ay ve 1 yıl vadeli mevduatın payı azalmıştır.¹⁸

Mevduat dışı kaynaklar ABD doları bazında % 16 oranında artmış, bilanço içindeki payı ise 1 puan azalarak % 16'ya gerilemiştir. Bu kaynakların en önemli bölümünü oluşturan yurtdışı bankalar hesabındaki büyüme uluslararası piyasalardaki olumsuz gelişmelere bağlı olarak borçlanma imkanlarının sınırlanması nedeniyle yavaşlamıştır. Önceki yıla göre % 12 oranında artan yurtdışı bankalar hesabı 8.401 milyon dolar olmuştur. Vadesi gelen dış borçlar aynı miktara yakın bir düzeyde yenilenmişlerdir. Bankacılık sistemi tüm olumsuzluklara rağmen yurtdışı yükümlülüklerini zamanında karşılamıştır. Gerçekten 1998 yılının ikinci yarısında 10 milyar dolar düzeyinde sermaye çıkışı gerçekleşmiş, borçlanma maliyeti hızla yükselmiş, piyasalarda likidite önemli ölçüde azalmıştır. Bununla birlikte bir yandan ekonomideki yavaşlamaya bağlı olarak kredi hacminin daralması bir yandan da Merkez Bankası'nın repo işlemleri yoluyla sağladığı likidite sayesinde maliyeti yüksek de olsa sistemde istikrar sağlanabilmiştir. Yurtdışı bankalar hesabının % 90'ı ticaret bankaları % 10'u kalkınma ve yatırım bankaları tarafından sağlanmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarının toplam içindeki payı % 66'dır.

1999 yılında, mevduatın reel olarak yüksek getiri sağlaması, kur politikasında istikrar, TL mevduata olan talebin artmasını sağlamıştır. Fakat repo tercihindeki artış TL mevduat hacmindeki büyümeyi sınırlamıştır.

2000 yılında toplam mevduat % 42 oranında artmıştır. TL mevduat % 52, yabancı para mevduat ise % 32 oranında büyümüştür. Repo da dahil edildiğinde mevduatın artış hızı % 44 olmuştur. Özel sektör tasarruf eğiliminin azalması, yabancı para borçlanmanın cazip hale gelmesi nedeniyle mevduat faiz oranlarının hızla

¹⁸ Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-44.

düşürülmesi ve yabancı para ikamesinin sürmesi nedeniyle 1999 yılı ile karşılaştırıldığında toplam mevduat reel olarak önemli ölçüde yavaşlamıştır.

2001 yılında istihdam kayıpları ve reel gelirlerdeki düşüş, bankacılık sektörüne yeni mevduat girişinin sınırlı kalmasına ve mevcut mevduatların bir kısmının çözülmesine yol açarken; belirsizlik ve güven sorunu, mevduatların vadesinin daha da kısılmasına ve ağırlıklı olarak döviz cinsinden tutulmasına yol açmıştır.

2002 yılında 1998 yılına göre mevduat türlerinin hepsi reel olarak büyümüştür. 2002 yıl sonu itibariyle DTH'ların toplam mevduat içindeki payı gerilerken, diğer mevduat türlerinin payları artış göstermiştir. Döviz tevdiat hesapları reel olarak gerilemekle birlikte dolar bazında incelendiğinde, 2001 yıl sonunda 45,4 milyar dolar iken, 2002 yıl sonunda 48,4 milyar dolara yükseldiği gözlenmektedir. Döviz tevdiat hesapları para birimlerine göre dağılımı incelendiğinde DTH'ların %69,5'i dolar cinsinden %23,4'ü Euro cinsi hesaplardan oluşmaktadır.

Ekonomik birimlerin siyasi ve ekonomik belirsizlik ortamının bir sonucu olarak kısa vadeli tasarruf etme eğilimleri 2002 yılında da devam etmiş, bu gelişme banka bilançolarında da yansımıştır. Banka kaynakları içersinde en önemli paya sahip mevduatın ortalama vadesi 2,6 ay olarak gerçekleşmiştir.

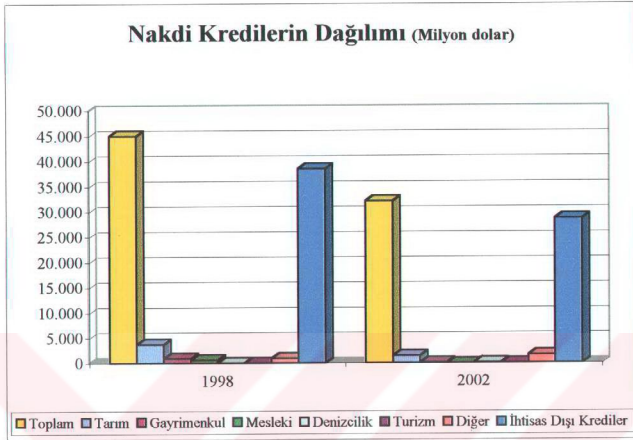
6.5- KRİZİN KREDİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

6.5.1- Nakdi Kredilerin Türlere Göre Dağılımı

Tablo : 13

	1998		2002	
	Nakdi Krediler (Trilyon TL)	Milyon Dolar	Nakdi Krediler (Trilyon TL)	Milyon Dolar
Tarım	1.171	3.733	2.440	1.488
Gayrimenkul	311	991	233	142
Mesleki	211	673	4	3
Denizcilik	22	70	176	107
Turizm	26	83	64	39
Diğer	304	969	2.718	1.658
İhtisas Dışı krd	12.078	38.501	46.998	28.662
Toplam	14.123	45.020	52.632	32.099

Grafik:5

1998 yılında ihtisas kredileri de dahil, toplam kredi artış hızı önceki yıla göre dolar bazında % 20'den % 5'e gerilemiştir. Yabancı para krediler % 11 oranında artarken, TL krediler % 3 oranında daralmıştır.

1998 yılında Kamusal sermayeli ticaret bankalarının TL kredilerinde bir azalma meydana gelmiştir. Bu gelişmenin en önemli nedeni, Ziraat Bankası'nca tarımsal krediler hesabında izlenen 1.500 trilyon TL (Kütlü pamuk için yapılan tarımsal kredi destekleme alımları 5.400 milyon dolar) tutarındaki kredinin 2 Ekim tarihinden itibaren özel görev hesaplarına aktarılması olmuştur.

1998 yılında verilen ihtisas kredilerinde en fazla ağırlık tarım kredilerindedir. Tarım kredilerini gayrimenkul kredileri izlemektedir. 2002 yılında da ihtisas kredileri içindeki bu ağırlık değişmemiştir. Dolar bazında kredi hacimleri azalsa da, verilen kredilerin sektör içersindeki paylarında çok büyük değişiklik meydana gelmemiştir.

1999 yılında dolar bazında kredi hacmi %11 oranında azalmış. Daralma TL kredilerde %12, yabancı kredilerde ise %9 oranında olmuştur.

2000 yılında toplam kredilerde dolar bazında artış olmuştur. Toplam krediler kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 21, özel sermayeli ticaret bankalarında % 25, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 25 oranında, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 12 oranında büyümüştür. Toplam kredilerin toplam aktiflere oranı yaklaşık 3 puan artarak % 32,8'e yükselmiştir. Bu oran, kamusal sermayeli ticaret

bankalarında % 24,3'ten % 25,8'e, özel sermayeli ticaret bankalarında ise % 33,5'ten % 37,7'ye yükselmiştir.

2001 yılında yaşanan krizlerin etkisiyle kredi hacmi reel olarak önemli oranda gerilemiştir. Bu yılda yabancı bankaların kredi portföyü ise artış göstermiştir. Yabancı bankalar grubundaki bu gelişmede, kredilerin önemli bir bölümünün yabancı para cinsinden olması ve TMSF kapsamındaki Demirbank'ın yabancı bankalar grubundaki bir bankaya satışı etkili olmuştur.

2001 yılındaki kredi hacmindeki daralmada, piyasa riskleri nedeniyle karşı karşıya kalınan kayıplar sonucunda, özkaynaklar önemli ölçüde erozyona uğramıştır. Ayrıca, ekonomik aktivitede görülen keskin düşüşe bağlı olarak, kredi riski algılamasındaki artış, kredi faaliyetlerini arz yönünden önemli ölçüde sınırlamıştır. Reel faizlerin yükselmesi, yatırımcı ve tüketici güveninin azalması, kredilerin talep yönünden daralmasına neden olmuştur.

2002 yılında ekonomide yaşanan hızlı büyümenin etkisiyle kredi talebinde bir artış meydana gelmiştir. Bunda aracılık maliyetlerindeki avantajlar nedeniyle bankaların yurt dışı şubeleri aracılığıyla kullandıkları kredilerde yaşanan artış olmuştur. 2002 yılında bankalar yurt dışı şubeler aracılığıyla 12 katrilyon lira kredi kullanmıştır.¹⁹

6.5.2- Takipteki Krediler (Milyon dolar)*

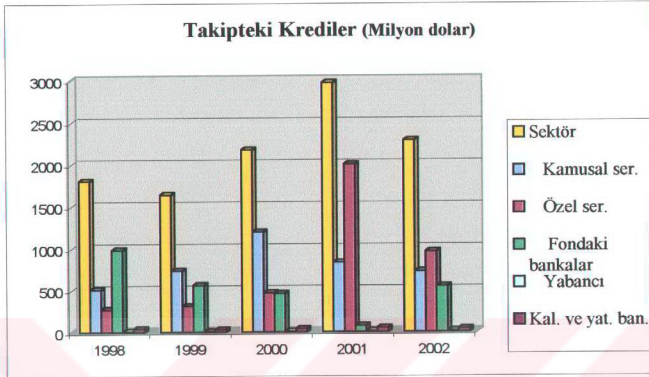
Tablo : 14

	1998	1999	2000	2001	2002
Kamusal sermayeli bankalar	508	734	1.196	831	726
Özel sermayeli bankalar	270	308	469	2.003	960
Fondaki bankalar	981	559	460	76	547
Yabancı sermayeli bankalar	6	9	8	13	15
Kalkınma ve yatırım bankaları	40	31	40	49	39
Sektör Toplamı	1.805	1.640	2.173	2.973	2.287

* Takipteki krediler net tutarı göstermektedir.

¹⁹ BDDK Yıllık Rapor 2002,
(Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/veraporlar/bddk/BDDK_YR_2002.pdf, s.23
12 Temmuz 2003

Grafik: 6

6.5.2.1- Takipteki Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı*

Tablo : 15

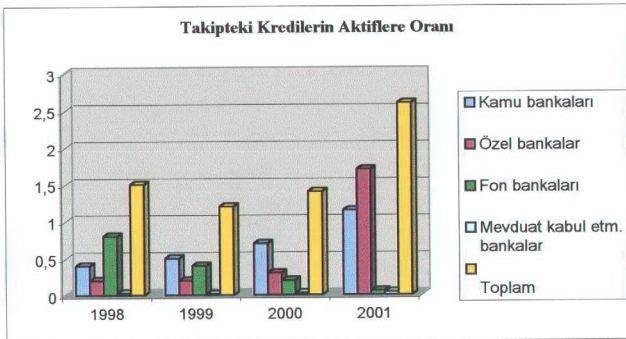
	1998	1999	2000	2001	2002**
Kamusal sermayeli bankalar	0,4	0,5	0,7	1,15	
Özel sermayeli bankalar	0,2	0,2	0,3	1,7	
Fondaki bankalar	0,8	0,4	0,2	0,06	
Yabancı sermayeli bankalar***	-	-	-	-	
Kalkınma ve yatırım bankaları	0,03	0,02	0,03	0,04	
Sektör Toplamı	1,5	1,2	1,4	2,6	

* Takipteki krediler net tutarı göstermektedir.

** 2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

*** Yabancı bankalardaki oran sıfıra yakın oranlar olduğundan grafikte yer verilmemiştir.

Grafik: 7

1998 yılında, önceki yıla göre karşılıklar sonrası takipteki krediler ise % 554 oranında artarak, 566.198 milyon TL'ye yükselmiştir. Dolar bazında karşılıklar sonrası takipteki krediler ise sektör toplamında 1.805 milyon dolardır. Fon'daki bankaların takipteki alacaklar toplamı 981 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Karşılıklar sonrası takipteki kredilerin TL bazında % 28'i kamusal sermayeli bankalara, % 5'i özel sermayeli bankalara, % 54'ü Fon'daki bankalara aittir.

1998 yılında, sektörün takipteki kredilerinin toplam aktiflere oranı % 1,5'tur, Fon'daki bankaların takipteki kredilere oranı ise % 0,8'dir, kamu bankalarının takipteki kredilerinin toplam aktiflere oranı ise % 0,4'dür. Yabancı bankaların toplam kredilerdeki sektör payı çok küçük olduğundan (%3) takipteki kredilerinin toplam aktiflere oranı sıfıra yakın (%0,0005) değer çıkmıştır.

Ayrıca, 1998 yılında karşılık kararnamesinde yapılan bir değişiklikle özel karşılıklara ek olarak nakdi ve gayrinakdi kredilere genel karşılık uygulaması getirilmiştir.

1999 yılında, TL bazında takipteki alacaklar %57 oranında artarak 886 trilyon TL'ye çıkmıştır dolar bazında ise %9 azalarak 1.640 milyon dolara gerilemiştir, özellikle Fon'daki bankalarda TL bazında takipteki alacaklar %1,9 azalırken, dolar bazında %43 azalarak 559 milyon dolara gerilemiştir. Sektördeki takipteki alacakların dolar bazında azalmasının en önemli nedeni fondaki bankalardaki takipteki alacaklarındaki azalıştır.

1999 yılında, takipteki kredilerin toplam aktiflere oranı 0,3 puan azalarak %1,2 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında takipteki alacaklar %57 oranında artmasına rağmen aktiflerin önceki yıla göre artışı %96'dır. 1999 yılında kamu bankalarının takipteki kredilerinin toplam aktiflere oranı 1 puan artarak %0,5'e ulaşmış, özel bankaların oranı değişmemiş, Fon'daki bankaların oranı ise 4 puan azalarak %0,4 gerilemiş, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 1 puan gerilemiştir.

2000 yılında, takipteki alacaklar 886 trilyondan 1.460 trilyona yükselmiştir. Dolar bazında ise 1.640 milyon dolardan 2.173 milyon dolara yükselmiştir. 2000 yılında özellikle TL bazında kamu bankalarındaki takipteki alacaklar geçen yıla göre %103 oranında artmıştır. Özel bankalardaki artış ise %90 oranında gerçekleşmiştir. Kasım 2000 krizi şirketler üzerinde şok etkisi yaratmış, ve bu kendini banka bilançolarında da göstermiştir.

2000 yılında, takipteki kredilerin toplam aktiflere oranı 0,2 puan azalarak %1,4'e yükselmiştir. Fon'daki bankalar hariç diğer banka türlerinin hepsinde bu oran artmıştır. En fazla artış kamu bankalarında gerçekleşmiştir.

2001 yılında ekonomideki aktivitedeki daralma, şirket ve hane halkları bilançolarındaki kötüleşme ve varlık fiyatlarındaki düşüş sebebiyle bankaların sorunlu kredilerindeki artış devam etmiştir. Takipteki alacaklar TL bazında geçen yıla göre %195 artarak 4.300 trilyon TL'ye yükselmiştir. Dolar bazında ise takipteki alacaklar %37 oranında artarak 2.973 Milyon dolara çıkmıştır.

2001 yılında takipteki krediler 1,2 puan artarak %2,6'ya yükselmiş, en fazla artış 1,4 puan ile özel bankalarda gerçekleşmiştir. Sorunlu hale gelen kredilerini takipteki alacaklar hesabına aktararak gerekli karşılıkları ayırma konusunda ihtiyatlı bir yaklaşım içine giren bankaların Karşılık Sonrası Takipteki Krediler/Aktifler oranında bir artış olmuştur. Aralık 2001 tarihi itibarıyla toplam tasfiye olunacak krediler içinde tekstil ve tekstil ürünleri, sanayi, inşaat ve taşımacılık-depolama ve haberleşme sektörleri en yüksek paya sahip ilk üç sektörü oluşturmaktadır.

2002 yılında takipteki alacaklar geçen yıla göre TL bazında %13 azalarak 3.739 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Dolar bazında ise takipteki alacaklar %23 oranında azalarak 2.287 Milyon dolara gerilemiştir. 2002 yılında Fon'daki bankalardaki takipteki alacaklar önceki yıla göre %704 oranında artarak 893 trilyon TL'ye, dolar bazında ise %619 oranında artarak 547 milyon dolara çıkmıştır. Kamu bankalarında takipteki alacaklar %1,5 oranında azalarak 1.188 trilyon TL'ye düşmüş, dolar bazından da %12,6 oranında azalarak 726 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

6.5.3- Gayri Nakdi Krediler Üzerindeki Etkileri (Milyon dolar)***

Tablo : 16

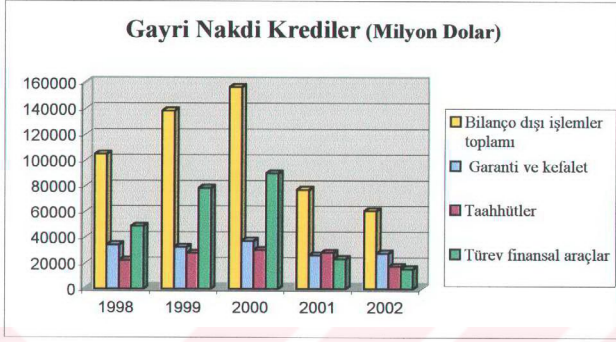
	1998*	1999	2000	2001	2002**
- Garanti ve kefaletler	34.102	32.179	37.011	25.935	27.431
- Taahhütler*	22.167	27.636	29.845	27.913	17.441
- Türev finansal araçlar	48.415	78.360	89.668	23.133	15.491
Bilanço dışı işlemler toplamı	104.684	138.174	156.524	76.981	60.363

*1998 Taahhütler hesabı repo ve ters repo işlemlerinden oluşmaktadır, 2002 yılında repo ve ters repo işlemleri bilanço içinde gösterilmeye başlanmıştır. 2002 taahhütler hesabında repo ve ters repo işlemleri yoktur. 1998,1999,2000 yılları verileri bankalarımız kitabından alınmıştır.

**2001 ve 2002 yılları verileri BDDK'nın web sitesinde yayımlanan tarihsel maliyet esasına göre düzenlenen bankalar bilançosundan alınmıştır.

*** ABD \$'na çevrimler, TCMB'nın Aralık ayı son işlem günü döviz alış kuru üzerinden yapılmıştır.

Grafik : 8

1998 yılında bilanço dışı işlemlerde önceki yıla göre artış forward swap işlemlerindeki hızlı büyüme nedeniyle döviz ve faiz haddi ile ilgili işlemlerdeki artıştan kaynaklanmıştır. Forward işlemlere Haziran ayında yapılan bir düzenleme ile sınırlama getirilmiş, ancak Eylül ayında yapılan bir değişiklikle bu düzenleme iptal edilmiştir. Garanti ve kefaletler TL bazında önceki yıla göre %13 oranında büyümüş, taahhütler ise %4 oranında azalmıştır.²⁰

1999 yılında bilanço dışı işlemler toplamı %127 oranında artarak 74.628 trilyon TL'ye yükselmiştir. Türevsel finansal araçlar geçen yıla göre %179 oranında artarak 42.322 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bilanço dışı işlemlerin % 57'sini türevsel finansal araçlar oluşturmuştur. Dolar bazında ise bilanço dışı işlemler toplamı bir önceki yıla göre %32 oranında artarak 138.174 Milyon dolara yükselmiştir. Dolar bazında türevsel finansal araçlarının bilanço dışı işlemler toplamına oranı %57'dir. Önceki yıla göre dolar bazında garanti ve kefaletler %6 oranında azalarak 32.179 Milyon dolara gerilemiştir.

2000 yılında bilanço dışı işlemler, Türevsel finansal araçlarla ilgili işlemlerdeki artışa bağlı olarak büyümesini sürdürmüştür. Türevsel finansal araçlarla ilgili işlemler % 42,3 oranında artarak 60.236 milyar TL'ye ulaşmış ve bilanço dışı işlemlerin % 57'sini oluşturmuştur. Garanti ve kefaletler % 43 oranında artarak 37.011 Milyon dolara yükselmiş, taahhütler % 30 oranında artarak 29.845 Milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dolar bazında bilanço dışı işlemler önceki yıla göre %13 oranında

²⁰ Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-53.

artarak 156.524 milyon dolara yükselmiştir. Önceki yıllarda olduğu gibi dolar bazında türev finansal araçların bilanço dışı işlemler içindeki oranı bir önceki yıl gibi %57'dir.

2001 yılında bilanço dışı yükümlülükler %16 oranında azalarak 88.549 trilyon TL'ye gerilemiştir. Türevsel finansal araçlarla ilgili işlemler ise %45 oranında azalarak 33.301 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Garanti ve kefaletler ise %50 oranında artmıştır. Garanti ve kefaletlerin bilanço dışı yükümlülüklerin içersindeki payı %42'dir. Dolar bazında bilanço dışı yükümlülükler %50 oranında azalarak 76.981 Milyon dolar düzeyine inmiştir. Bu azalmaya ekonomideki krizler nedeniyle yaşanan daralma yanında Merkez Bankası Alış Döviz Kurunun önceki yıla göre %115 oranında artmasının da etkisi vardır

2002 yılında bilanço içi yabancı para açık pozisyonlarındaki gerilemeye bağlı olarak vadeli döviz işlemlerinde görülen azalma ile teminat mektubu ve kabul kredisi gibi gayri nakdi krediler konusundaki ihtiyatlı tutumlar 2002 yılında, bilanço dışı işlemler üzerinde etkili olmuştur. Bilanço Dışı İşlemler önceki yıla göre %11 oranında artarak 98.662 trilyon TL'ye yükselmiş, fakat dolar bazında %22 azalarak 60.363 Milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türevsel finansal araçlardaki azalma 2002 yılında da devam etmiş, dolar bazında bilanço dışı işlemler içersindeki payı %26 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında garanti ve kefaletler bir önceki yıla göre dolar bazında % 6 artarak 27.431 Milyon dolara yükselmiş, TL bazında ise % 20 oranında artarak 44.835 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

6.6- BİLANÇO KALEMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

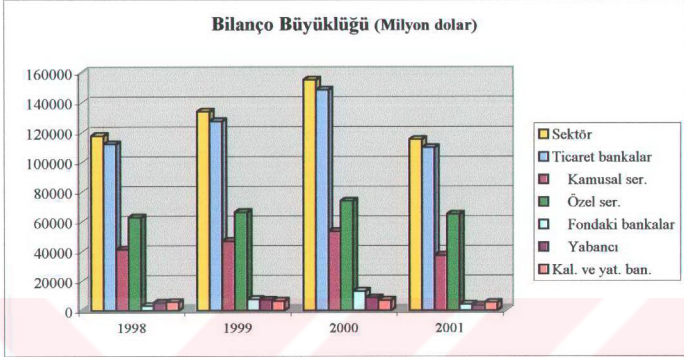
Tablo : 17

Bilanço Büyüklüğü*

	1998		1999		2000		2001	
	Trilyon TL	Milyon dolar	Trilyon TL	Milyon dolar	Trilyon TL	Milyon dolar	Trilyon TL	Milyon dolar
Ticaret bankalar	35.088	111.851	68.681	127.165	99.452	148.045	158.588	109.626
Kamusal ser.	12.866	41.012	25.182	46.625	35.707	53.154	53.831	37.212
Özel ser.	19.636	62.596	35.679	66.060	49.402	73.540	93.673	64.752
Fondaki bankalar	973	3.101	4.054	7.506	8.698	12.948	6.031	4.169
Yabancı	1.613	5.143	3.766	6.973	5.645	8.403	5.053	3.493
Kal. ve yat. ban.	1.740	5.547	3.440	6.368	4.637	6.902	7.803	5.394
Sektör	36.828	117.399	72.121	133.533	104.089	154.947	166.391	115.020

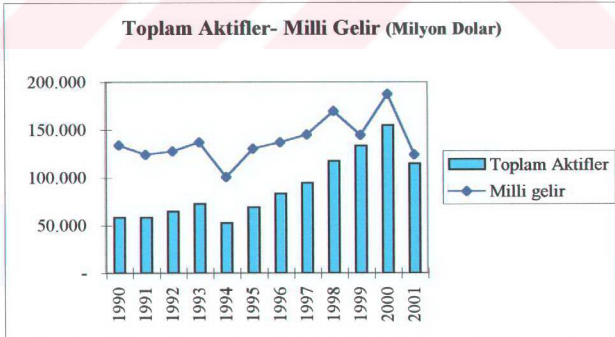
*2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

Grafik: 9

1998 yılında Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler, 1998 yılında cari fiyatlarla önceki yıla göre % 90 oranında büyüyerek 36.828 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında % 24 oranında büyüyen toplam aktifler 117.399 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı 4 puan artarak % 69'a yükselmiştir.²¹

Grafik: 10

Enflasyonun önceki yıla göre düşüş eğilimine girmesi, TL'nin yabancı paralar karşısındaki değerinin değişmesinde sağlanan istikrar, TL finansal aktiflerin reel

²¹ Bankalarımız 1998,1999, a.g.e., s. 1-41,II-9.

getirilerindeki artışa bağlı olarak, son yıllarda hızlı bir artış eğilimi göstermiş olan repo hacminin, 1998 yılında reel olarak azalması ve repo müşterisinin TL mevduat talebindeki artış, döviz mevduatından TL mevduatına geçiş, sektör bilançosundaki büyümenin en önemli nedeni olmuştur. Özellikle repo tercihinin TL mevduata yönelmesinin etkisi dikkat çekicidir.²²

Repo işlemlerinin 1998 yılında, toplam aktiflere oranı % 16,2'den % 13'e gerilemiştir. Buna karşılık, uluslararası ekonomik alanda yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle, yurtdışından sağlanan kaynaklar sınırlanmıştır. Ekonomik faaliyeti özellikle sanayi sektöründeki daralmaya bağlı olarak ikinci yarıda hızla yavaşlamıştır. Bu husus bankacılık sisteminin büyümesi üzerinde yavaşlatıcı bir etkide bulunmuştur. Öte yandan, özel kesimde harcama talebinin azalması, artan özel kesim tasarruflarının TL finansal aktiflere yönelmesi ve ekonomide ikinci yarıda yaşanan hızlı yavaşlama nedeniyle, bankacılık sektöründeki büyüme ekonomik büyümenin üzerinde gerçekleşmiştir.

Gruplar itibariyle dolar bazında büyüme, ticaret bankalarında % 24, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 9 olmuştur. Ticaret bankaları grubunda, sermaye yapılarına göre oluşturulan alt gruplar arasında büyüme kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 25, özel sermayeli ticaret bankalarında % 19, yabancı sermayeli bankalarda ise % 16 oranında gerçekleşmiştir.

1999 yılı Türk Bankacılık sisteminde her bakımdan büyüme yılı olmuştur. Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler, cari fiyatlarla %96 oranında büyüyerek 1999 yılında 72 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında önceki yıla göre %14 oranında büyüyen toplam aktifler 133,5 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bankaların toplam aktifleri 1999 yılında dolar bazında büyürken, dolar bazında milli gelir önceki yıla göre %14,5 azalmıştır.²³

Kısa vadeli TL mevduatın sağladığı yüksek getiriye rağmen, enflasyonun yeniden yükselme eğilimine girmesi, Fon'a alınan bankaların yüksek tutarlardaki zararları aktif büyümesini bir ölçüde sınırlamıştır.

Gruplar itibariyle 1999 yılında dolar bazında büyüme, ticaret bankalarında %14, kalkınma ve yatırım bankalarında ise %15 olmuştur. Ticaret bankaları grubunda sermaye yapılarına göre oluşturulan alt gruplar arasında büyüme, kamusal sermayeli

²² Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-41.

²³ Bankalarımız 1999, a.g.e., s. 1-42.

ticaret bankalarında %14, özel sermayeli ticaret bankalarında %6, yabancı sermayeli bankalarda ise %36 oranında gerçekleşmiştir.

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla % 44 oranında büyüyerek 104 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında % 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde milli gelir dolar bazında %29 azalmıştır.

Gruplar itibariyle 2000 yılında dolar bazında büyüme, ticaret bankalarında % 17, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 8 olmuştur. Ticaret bankaları grubunda sermaye yapılarına göre oluşturulan alt gruplar arasında büyüme, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 14, özel sermayeli ticaret bankalarında % 11, yabancı sermayeli bankalarda ise % 21 oranında gerçekleşmiştir. Özel sermayeli ticaret bankaları grubundan Fon'a alınan bankalar nedeniyle bu gruptaki bankaların büyümesi yavaşlamıştır.²⁴

2001 yılında bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, dolar bazında, önceki yıla göre %26 oranında azalarak 115 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılı Şubat ayında Dalgalı kur sistemine geçilmesinin ardından, Türk Lirasının önemli ölçüde değer yitirmesi sonucunda, 2001 yılı mart-mayıs döneminde fiyat artış hızlarında da bir sıçrama yaşanmış ve bu dönemde, Toptan Eşya Fiyatları Endeksi aylık artış hızı %10,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Döviz kurunun TL karşısında, değer kazanması karşısında 2001 yılı bilanço rakamları TL bazında büyüse bile dolar bazında önceki yıla göre küçülmüştür. Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısında hızla değer kaybetmesi, yüksek açık pozisyonla çalışan bankaları önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya bırakmıştır. Ekonomik aktivitenin daralması ise takipteki alacakların yükselmesine sebep olmuştur.²⁵

Yaşanan krizler, bankacılık sektöründeki yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir programın daha fazla ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur.

²⁴ Bankalarımız 2000, a.g.e., s. I-39.

²⁵ BDDK Yıllık Rapor 2001,

(Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/veraporlar/bddk/BDDK_YR_2001.pdf, s. 10, 15.
12 Temmuz 2003

6.6.1- Grupların Sektör Payları*

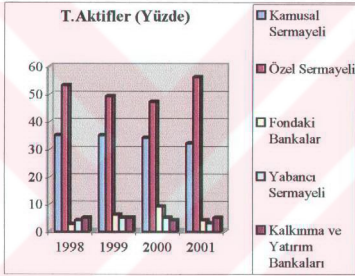
Tablo : 18

	T. Aktifler				T.Mevduat				T.Krediler			
	98**	99	00	01	98	99	00	01	98	99	00	01
Ticaret bankaları	95	95	96	95	100	100	100	100	91	90	91	87
Kamusal sermayeli	35	35	34	32	41	40	40	32	29	28	27	22
Özel sermayeli	53	49	47	56	52	46	44	61	58	55	54	61
Fon'daki bankalar	2,6	6	9	4	4	11	13	5	2	4	7	1
Yabancı sermayeli	4	5	5	3	3	3	3	2	3	3	3	3
Kal. ve yat. Bankaları	5	5	4	5	-	-	-	-	9	10	9	13
Sektör	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

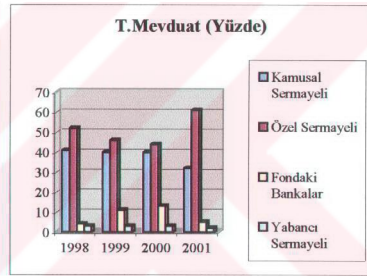
* 2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

** 1998 ve 1999 verileri Bankalarımız 1999 kitabından, 2000 yılı ile ilgili veriler Bankalarımız 2000 kitabından, 2001 yılı verileri ise 40. Yıl Bankalarımız kitabından alınmıştır.

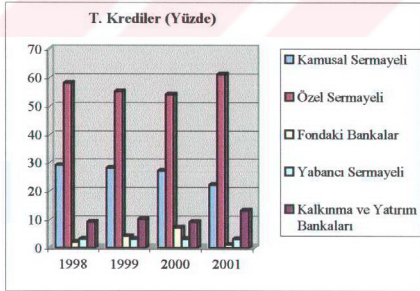
Grafik: 11

Grafik: 12

Grafik: 13

1999 yılında ticaret bankalarının sektör aktif payı, 1998 yılına kıyasla aynı kalmış, kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler içerisindeki payı ise 1998 ve 1999 yıllarında aynı kalmış, fakat 2000 yılında 1 puan, 2001 yılında ise 2000 yılına göre 2 puan azalmıştır. 2000 yılında ticaret bankalarının sektör aktif payı 1999 yılına

göre 1 puan aratarak 96 düzeyine yükselmiş, 2001 yılında ise bir puan azalarak 1998 ve 1999 yıllarının oranlarına geri dönmüştür. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler, mevduat ve krediler içindeki payı 1999 yılından başlayarak azalma sürecine girmiştir. Kamu bankalarının sistemdeki yerinin küçülmesi ve özel bankaların ağırlığının artması eğilimleri, 2000 yılında başlayan krizle birlikte hız kazanmıştır. 2000-2001 döneminde kamu bankalarının toplam aktiflerdeki payı %34'ten %32'ye, toplam mevduattaki payı %40'tan %32'ye, toplam kredilerdeki payı ise %27'den %21'e gerilemiştir. Aynı dönemde, özel bankaların toplam aktiflerdeki payı %47'den %56'ya, toplam mevduat içindeki payı %44'ten %61'e, toplam kredilerdeki payı ise %54'ten %61'e yükselmiştir. Bu gelişmelerin gerisinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" ile müdahalesi vardır. Yeniden yapılandırma programı çerçevesinde, kamu bankalarının sorunlu hale gelmiş olan, ancak halen krediler hesabı içerisinde gözüken kredileri takipteki alacaklar hesabına aktarılmış ve bunlar için karşılık ayrılmıştır. Ayrıca, Emlak Bankası'nın Ziraat Bankası'na devrinde, kanuni takibe intikal ettirilmiş tüm alacakları ve bunlara ilişkin ayrılmış karşılıklar hariç tutulmuştur. Bu gelişme, kamu bankalarının toplam aktiflerdeki payının azalmasına yol açmıştır. Ayrıca, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ve kamu bankalarının mevduat faiz oranları devlet iç borçlanma senetleri piyasa faiz oranının altında ve ortak olarak belirlenmiş ve piyasa faiz oranlarına yaklaştırılmıştır. Diğer taraftan Fon bankalarında bulunan mevduatın önemli bir bölümü ihale yoluyla, karşılığında devlet iç borçlanma senedi verilmek suretiyle diğer bankalara devredilmiştir.

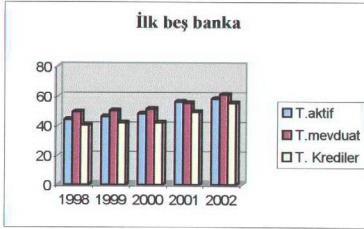
6.6.2- Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma* (%)

Tablo : 19

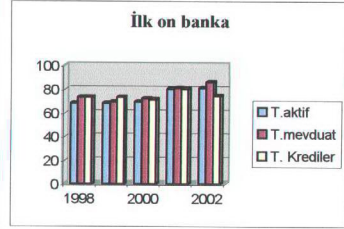
	1998	1999	2000	2001	2002
İlk beş banka					
T. aktif	44	46	48	56	58
T. mevduat	49	50	51	55	61
T. krediler	40	42	42	49	55
İlk on banka					
T. aktif	68	68	69	80	81
T. mevduat	73	69	72	81	86
T. krediler	73	73	71	80	74

* Aktif büyüklüğüne göre

Grafik: 14

Grafik: 15

Bankacılık sistemindeki yoğunlaşma, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından bankaların toplam aktifleri esasına göre hesaplanmaktadır. Toplam aktiflere göre yapılan sıralamada ilk beş ve ilk on bankanın aktif, mevduat ve kredi paylarının %'sel ifadesi aynı zamanda yoğunlaşma oranlarını göstermektedir. 1999-2001 döneminde banka sayısındaki azalmanın sonucu olarak, hem ilk beş bankanın hem de ilk on bankanın paylarında dikkati çeken bir artış olmuştur. 2001 yılında, sektördeki ilk beş bankanın aktif payı %56, mevduat payı %55, kredi payı ise %49; ilk on bankanın ise sektör aktif ve krediler içindeki payı %80, mevduat payı %81 olmuştur.

Yoğunlaşma oranı yalnızca özel bankalar için hesaplandığında, ilk beş özel bankanın belirleyici olduğu bir yapı karşımıza çıkmaktadır. 2000 yılı toplam aktiflerine göre T. İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Akbank, T. Garanti Bankası ve Pamukbank'ın oluşturduğu ilk 5 banka, toplam aktiflerin %33'üne, toplam mevduatın %30'una, toplam kredilerin ise %40'ına sahiptir. 2001 yıl sonu rakamlarına göre, yine aynı bankalardan oluşan ilk 5, banka toplam aktiflerdeki payını %42.8'e, toplam mevduattaki payını %44.8'e, toplam kredilerdeki payını ise %41'e yükseltmiştir 2002 yılında da yoğunlaşma eğilimi devam etmiştir. Pamukbank'ın TMSF'ye devredilmesi sonucu, ilk dört özel sermayeli bankanın diğer özel sermayeli bankalara göre belirleyici konumda olduğu bir yapı ortaya çıkmaktadır. İlk dört bankayı oluşturan Akbank, İş Bankası, Garanti Bankası ile Yapı ve Kredi bankalarının sektördeki payları kriz sonucu anlamlı bir biçimde yükselmiştir. Söz konusu bankaların toplam aktifler içindeki payı, 2000 yılında %28.1 iken 2001 yılı sonunda %41.3'e çıkmıştır. Toplam mevduattaki payları 2000 yıl sonu itibarıyla, %24.9'dan Haziran 2002'de %42.5'e; toplam kredi payları ise sırasıyla %32.1 düzeyinden %41.5 düzeyine ulaşmıştır. Yoğunlaşma sonucu daha zayıf bankaların sektörden çekilmesi, grup içinde başka bankalarla birleşmesi ya

da yabancı sermaye ile güç kazanması literatürün yabancı olmadığı bir eğilimdir. Üç bankaya sahip olan Doğu grubunun, kriz karşısında diğer iki bankasını grubun en büyük bankası olan Garanti Bankası çatısı altında birleştirmesi ya da Koç Grubunun, bünyesindeki tüm finansal şirketleri içine alacak biçimde, İtalyan Unicredito SPA ile %50 oranında ortaklık kurması, yoğunlaşma eğiliminin sonuçları olarak değerlendirilmelidir. Koç grubunun finansal alanda gerçekleştirdiği ortaklık, sermaye donanımında öne çıkan grupların yabancı sermaye ile entegrasyon düzeyini artık para-sermaye alanına da taşıdıklarını göstermesi açısından önemlidir.²⁶

6.6.3- Bilanço İçindeki Yabancı Paralar*

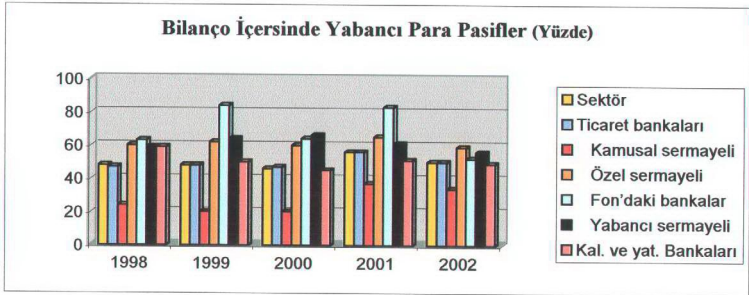
Tablo : 20

	Aktif (%)					Pasif (%)				
	1998	1999	2000	2001	2002	1998	1999	2000	2001	2002
Ticaret bankaları	40	38	35	49	46	47	48	47	56	50
Kamusal sermayeli	24	19	19	35	33	24	20	20	37	34
Özel sermayeli	49	51	45	57	54	60	62	60	65	59
Fon'daki bankalar	50	19	34	51	37	63	84	64	83	52
Yabancı sermayeli	60	48	48	53	53	59	64	66	61	56
Kal. ve yat. Bankaları	60	52	49	56	52	59	50	45	51	49
Sektör	40	38	35	49	46	48	48	46	56	50

*Türk Bankacılık Sistemi Üç Aylık Grup Bilgileri raporunda ve bu raporda yer alan "Yabancı Para Aktifler-Yabancı Para Pasifler" tanımı sadece bilanço içi döviz varlıkları ve döviz yükümlülüklerini içermektedir. Bu nedenle, bu tanım Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı tarafından düzenlenen "Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı Standart Rasyosu"nda yer alan "Net Genel Pozisyon"tanımından farklıdır. Bu raporda yer alan tanım dövizle endeksli krediler ile bilanço dışı döviz varlık ve yükümlülüklerini içermemektedir.

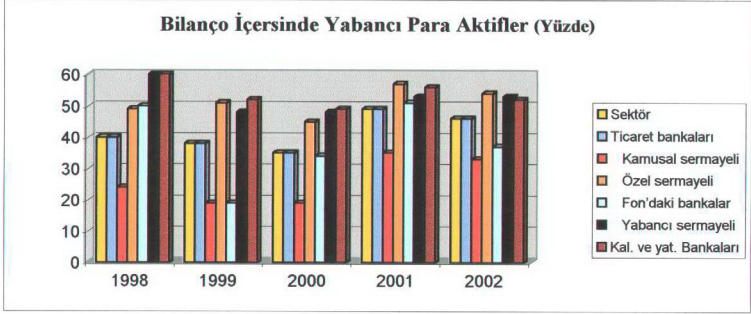
** Veriler ilgili yılların bankalarımız kitabından alınmıştır.

Grafik:16

²⁶ Aylin Çiğdem Köne, *Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması; Doğu Üniversitesi Dergisi, İstanbul, 2003, s. 244.*

Grafik:17

1998 yılında dikkati çeken önemli bir gelişme, bankaların yabancı para yükümlülüklerinin, toplam yükümlülükler içindeki payının azalması olmuştur. Nitekim, yabancı para yükümlülüklerin toplam içindeki payı 1997 yılına göre 3 puan azalarak % 48'e gerilemiştir. Yabancı para aktiflerin toplam aktifler içindeki payı ise önceki yıla göre 5 puan azalarak % 40'a gerilemiştir. Yabancı para yükümlülüklerin ve aktiflerin payı kamusal sermayeli ticaret bankalarında sektör ortalamasının oldukça gerisinde, özel sermayeli ticaret bankalarında ise sektör ortalamasının üzerinde olmuştur.²⁷

1998 yılında uluslararası piyasalarda yaşanan olumsuzluklara bağlı olarak artan risklere rağmen, bu gelişmenin ana nedenleri repo ve döviz mevduatına göre TL mevduatına olan talebin artması, repo işlemlerinin reel olarak artması, kur politikasına duyulan güven, dış ticaret işlemlerinde yavaşlama, TL aktiflerin reel getirilerinin yükselmesi olmuştur.

Bankacılık sisteminin aktif ve pasif yabancı para kalemleri arasındaki fark, bilanço döviz pozisyon açığı olarak tanımlanmaktadır. Açık pozisyonu formüle edersek; Açık Pozisyon: Yabancı Para Cinsinden Toplam Varlıklar + Bilanço Dışı Forward Alışlar – Yabancı Para Cinsinden Toplam Yükümlülükler + Bilanço Dışı Forward Satışlar.

1999 yılında döviz pozisyon açığı 8.353 milyon dolardan, 13.218 milyon dolara genişlemiştir. Bu dönemde dikkati çeken önemli bir gelişme ticaret bankalarının yabancı para yükümlülüklerinin toplam yükümlülükler içindeki payı, 1 puan artarak

²⁷ Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-48.

%48'e çıkmış buna karşılık, yabancı para aktiflerin toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Ticaret bankalarında pasiflerin %48'i, aktiflerin ise %38'i yabancı para kalemlerden oluşmuştur.²⁸

Kamusal sermayeli ticaret bankalarının hem yükümlülükleri hem de aktifler içinde yabancı para kalemlerin payı azalmıştır. Buna karşılık özel sermayeli ticaret bankalarında ise tersine bir gelişme yaşanmıştır.

2000 yılında, ticaret bankalarının yabancı para kalemlerinin hem yükümlülükler içindeki payı, hem de aktifler içindeki payı azalmıştır. Ticaret bankalarında pasiflerin % 47'si, aktiflerin ise % 35'i yabancı para kalemlerden oluşmuştur. Bilançosunda en düşük yabancı para yükümlülük ve aktife sahip olan kamusal sermayeli ticaret bankalarının hem yükümlülükleri hem de aktifleri içinde yabancı para kalemlerin payı aynı kalmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarında, yabancı para kalemlerin yükümlülükler içindeki payı 2 puan, aktif içindeki payı ise 6 puan azalmıştır. Pasifte döviz mevduatı ve yurtdışı bankalardan sağlanan krediler, aktifte ise yabancı para krediler, yurtdışı bankalar hesabı ve yabancı para menkul kıymetler başlıca yabancı para kalemleri oluşturmuştur.²⁹

2000 yılında, yabancı para menkul kıymetlerin ve yabancı para kredilerin payı düşmüştür. Aktif içinde en önemli paya sahip olan kredilerin (kamu menkul kıymetleri hariç) toplam aktiflere oranı, TL kredilerdeki büyümeye bağlı olarak artmıştır.

2000 yılında, bilanço döviz pozisyon açığı 4,1 milyar dolar büyüyerek 17,3 milyar dolara ulaşmıştır. Enflasyonla mücadele programının TL talebi üzerine olumlu etkisi, TL'nin başlıca yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanması, kamu kesimi borçlanma ihtiyacının sürmesi, kredi talebinin artması, yurtdışı borçlanmaya bağlı olarak döviz arzının artması açık pozisyonların genişlemesine neden olmuştur.³⁰

Ticaret bankalarının açık pozisyonu 13,3 milyar dolardan 17,6 milyar dolara yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının bilanço döviz pozisyonu fazla vermeye devam etmiştir. Ticaret bankaları grubunda, kamusal sermayeli bankaların bilanço döviz pozisyonları açığı büyümüştür. Özel sermayeli bankaların bilanço döviz pozisyon açığı 7,3 milyar dolardan 11,5 milyar dolara yükselmiş ve sektör bilanço döviz pozisyon

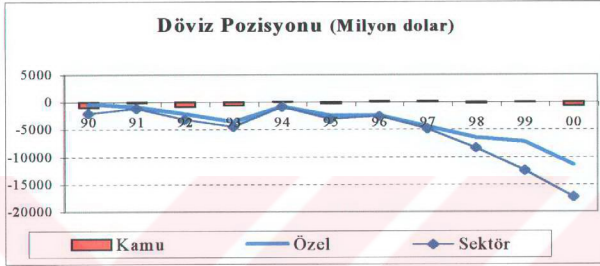
²⁸ Bankalarımız 1999, a.g.e., s. 1-50.

²⁹ Bankalarımız 2000, a.g.e., s. 1-46.

³⁰ A.e., s.1-45.

açığının % 66'sını oluşturmuştur. Fon'daki bankaların bilanço döviz pozisyon açıkları ise 4,9 milyar dolardan 4 milyar dolara düşmüştür. Bilanço döviz pozisyon açığının toplam aktiflere oranı sektörde % 1 puan artışla % 11'e çıkmıştır.

Grafik:18

Ticaret bankalarının yabancı para kalemlerinin hem yükümlülükler içindeki payı hem de aktifler içindeki payı azalmıştır. Ticaret bankalarında pasiflerin % 47'si, aktiflerin ise % 35'i yabancı para kalemlerden oluşmuştur. Bilançosunda en düşük yabancı para yükümlülük ve aktife sahip olan kamusal sermayeli ticaret bankalarının hem yükümlülükleri hem de aktifleri içinde yabancı para kalemlerin payı aynı kalmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarında, yabancı para kalemlerin yükümlülükler içindeki payı 2 puan, aktif içindeki payı ise 6 puan azalmıştır. Pasifte döviz mevduatı ve yurtdışı bankalardan sağlanan krediler, aktifte ise yabancı para krediler, yurtdışı bankalar hesabı ve yabancı para menkul kıymetler başlıca yabancı para kalemleri oluşturmuştur.³¹

2000 yılında, yabancı para menkul kıymetlerin ve yabancı para kredilerin payı düşmüştür. Aktif içinde en önemli paya sahip olan kredilerin (kamu menkul kıymetleri hariç) toplam aktiflere oranı, TL kredilerdeki büyümeye bağlı olarak artmıştır.

2001 yılında, ticaret bankalarının yabancı para kalemlerinin hem yükümlülükler içindeki payı hem de aktifler içindeki payı artmıştır. Ticaret bankalarında pasiflerin % 56'sı, aktiflerin ise % 49'u yabancı para kalemlerden oluşmuştur.

Kasım 2000'de, yaşanan kriz uygulanmakta olan ekonomik programın sürdürülebilirliği konusunda endişeler yaratmış ve bankacılık sektörü döviz pozisyon

³¹ Bankalarımız 2000, a.g.e., s. 1-46.

açığını kapatmaya başlamıştır. Bu eğilim, Şubat 2001 krizinin ardından dalgalı kur sistemine geçilmesiyle daha belirginleşmiştir. Bankacılık sektörünün 19 Şubat 2001 tarihi itibarıyla 15,2 milyar dolarlık vadeli işlemler hariç, döviz pozisyon açığı 15 haziran 2001 tarihi itibarıyla 7,2 milyar dolara gerilemiştir. Bu gelişmelerde verilen dövize endeksli DİBS'lerin katkısıyla TMSF bankalarının yabancı para açık pozisyonlarında kaydedilen 4,2 milyar dolarlık azalma belirleyici olmuştur. 15 haziran 2001 tarihinde yapılan takas işlemi sonrasında özel bankaların vadeli işlemler hariç yabancı para pozisyonları daha da gerileyerek 2001 yıl sonunda 1,5 milyar dolara inmiştir. Yapılan takas operasyonu ile bankaların kur riskini büyük ölçüde Hazine üstlenmiş ve bankacılık kesiminin açık pozisyonlarının kapatılmasına destek olmuştur. 2002 yılında ticaret bankalarının yabancı para kalemlerinin hem yükümlülükler içindeki payı hem de aktifler içindeki payı azalmıştır. Yabancı para kalemlerinin aktifler içersindeki payı 3 puan, pasifler içersindeki payı ise 6 puan azalmıştır.

Kasım 2000 krizine kadar, sürekli artış eğilimi gösteren bankacılık sektörü bilanço içi yabancı pozisyon açığı, yaşanan krizlerin ardından, Şubat 2001'de dalgalı kur sisteminin uygulamaya konulması, Haziran 2001'de yapılan takas operasyonu, ekonomik ve siyasal belirsizliklerinin de etkisiyle 2002 yılında önemli ölçüde azalmıştır.

6.6.4- Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı*

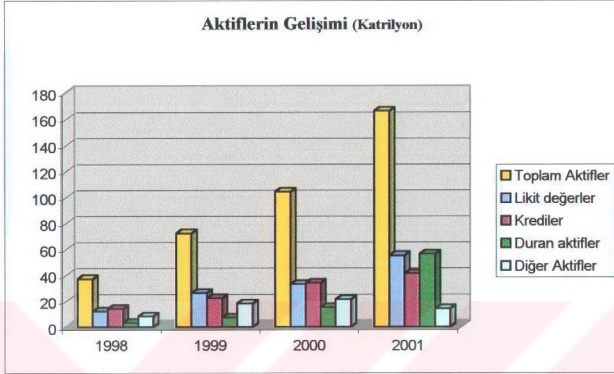
Tablo : 21

	1998	1999	2000	2001	2002**
Likit değerler	12	26	33	55	
Krediler	14	22	34	41	
Duran aktifler	3	7	15	56	
Diğer Aktifler	8	18	21	14	
Toplam Aktifler	37	72	104	166	

* Katrilyon TL.

**2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

Grafik:19

1998 yılında, aktif içinde en önemli paya sahip olan krediler (kamu menkul kıymetleri hariç), ikinci yarıdan itibaren hızlı bir yavaşlama göstermiştir. Hızla yükselen reel faizler, ekonomik faaliyetteki yavaşlama, yurtdışı borçlanmanın sınırlandırılması nedeniyle artan likidite ihtiyacı, kredi performansının düşmesi, kredi talebi ve kredi arzını olumsuz yönde etkilemiştir. Mali sistem tarafından sunulan fonların fiyatı ile bu fonları talep eden reel sektör tarafından teklif edilen fiyatlar arasındaki fark daha da büyümüştür. İhtisas kredileri de dahil toplam kredi artış hızı dolar bazında % 20'den % 5'e yavaşlamıştır. Yabancı para krediler % 11 oranında artarken, TL krediler % 3 oranında daralmıştır.

Kamusal sermayeli ticaret bankalarının TL kredilerinden kaynaklanan bu gelişmenin en önemli nedeni, Ziraat Bankası'nca tarımsal krediler hesabında izlenen 1.500 trilyon TL (5.400 milyon dolar) tutarındaki kredinin 2 Ekim tarihinden itibaren özel görev hesaplarına aktarılması olmuştur.³² Bu tutar aktarıldığı tarihte toplam kredilerin dolar bazında % 12'sine eşittir. Öte yandan, toplam krediler, dolar bazında, özel sermayeli ticaret bankalarında % 11, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 12, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 11 oranında büyümüştür. Toplam krediler içinde TL kredilerin payı 6 puan azalarak % 49'a gerilemiştir. Toplam kredilerin, toplam aktiflere oranı, % 45'ten % 38'e düşmüştür. Kamusal sermayeli ticaret

³² Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-49.

bankalarının kendi toplam kredilerinin aktiflere oranı 15 puan azalışla % 31'e inmiş, özel sermayeli ticaret bankalarında ise 4 puan azalarak % 41 olmuştur.

Kredi hacmindeki büyümenin hızla yavaşladığı aktifler içinde dikkati çeken diğer önemli bir gelişme ise, takipteki kredilerin hızla artması olmuştur. Takipteki krediler dolar bazında % 220 artarak 3.240 milyon dolara ve karşılıklar sonrası takipteki krediler ise % 327 oranında artarak 1.805 milyon dolara yükselmiştir. Takipteki kredilerin % 22'si kamusal sermayeli bankalara, % 19'u özel sermayeli bankalara, % 55'i Fon'daki bankalara, % 1'i yabancı bankalara, % 3'ü ise kalkınma ve yatırım bankalarına aittir.

Likit değerlerin toplam aktifler içindeki payında son yıllarda görülen düşüş yavaşlamıştır. Bunda, mali kurumlar dışında yapılan repo hacmindeki azalmanın da etkisiyle, kamu kağıtları ağırlıklı olmak üzere menkul kıymet portföyündeki artış ve uluslararası piyasalardaki gelişmeler nedeniyle, bankaların likit kalma tercihleri önemli rol oynamıştır. Likit değerlerin toplam aktifler içindeki payı % 33 civarında yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Likit değerlerin % 58'i yabancı para likit değerlerden oluşmuştur. Yurtdışı bankalar hesabı 1 milyar dolar artışla 12.527 milyon dolar olmuştur. Dolar bazında % 32 oranında artan kamu menkul kıymetlerinin toplam aktifler içindeki payı % 11 olmuştur. Buna yıl sonu itibariyle Merkez Bankası ile yapılan 4.546 milyon dolar (1997 yılında 2.605 milyon dolar) ve mali kuruluşlar dışında yapılan 7.231 milyon dolar (1997 yılında 9.499 milyon dolar) tutarındaki repo işlemleri dahil edildiğinde oran % 21'e ulaşmaktadır. 1998 yılının ikinci yarısında yaşanan gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan likidite ihtiyacı büyük oranda Merkez Bankası ile yapılan repo işlemleri yoluyla ve yüksek maliyetle sağlanmıştır. Ancak, faiz oranlarındaki ani yükselme bir yandan menkul kıymetler stokunun getirisinin düşmesine bir yandan da fonlama maliyetinin artmasına neden olmuştur. Bu da bankaların karlılık performansına önemli ölçüde yansımıştır.³³

1999 yılın Türk bankacılık sisteminin her bakımda büyüme yılı olmuştur. 1999 yılında aktif büyüklüğü 37 katrilyondan 72 katrilyona yükselmiştir. Fakat 1999 yılında toplam kredilerin toplam aktiflere oranı %38'den %30'a gerilemiştir. 1999 yılında Krediler hacmi hızla daralırken, takipteki kredilerdeki artış sürmüştür. Her ne kadar

³³ *Bankalarımız 1998, a.g.e., s. 1-50.*

krediler 14 katrilyondan 22 katrilyona yükselse de, aktiflerin büyüme hızı kredilerin büyüme hızından fazla olmuştur.³⁴

Türk bankacılık sistemi, önceki yıla göre daha düşük miktarda olmakla birlikte, geçen yıl içersinde likidite ihtiyacını karşılamak amacıyla Merkez Bankasından borçlanmaya devam etmiştir. Sistem repo yoluyla artan miktarda borçlanmasını sürdürmüştür.

2000 yılında faiz oranlarının düşmesi, yurtdışı borçlanmadaki artış, ekonomik faaliyetteki genişleme, tüketim harcamalarındaki artış, kur politikasının kur riskini azaltması, özellikle TL kredi talebini ve kredi arzını olumlu yönde etkilemiştir. Bu arada, mali sistem tarafından sunulan fonların fiyatı ile bu fonları talep eden reel sektör tarafından teklif edilen fiyatlar arasındaki fark uzun bir süreden sonra ilk kez azalmıştır.

Toplam krediler, dolar bazında, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 21, özel sermayeli ticaret bankalarında % 25, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 25 oranında, kalkınma ve yatırım bankalarında ise % 12 oranında büyümüştür. Toplam kredilerin toplam aktiflere oranı TL bazında yaklaşık 3 puan artarak % 32,7'ye yükselmiştir. Bu oran, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 24,3'ten % 25,8'e, özel sermayeli ticaret bankalarında ise % 33,5'ten % 37,7'ye yükselmiştir.

Likit değerlerin toplam aktifler içindeki payı % 35,9 dan 32,1'e düşmüştür. Likit değerlerin % 52'si yabancı para kalemlerinden oluşmuştur. Bankaların döviz rezervleri 1 milyar dolar artarak 11,7 milyar dolara yükselmiştir. Alım satım amaçlı kamu menkul kıymetlerinden oluşan portföy, 13 milyar dolar düzeyinde yaklaşık olarak aynı kalmış, toplam aktiflerin % 8'ini oluşturmuştur. Buna yıl sonu itibariyle, Merkez Bankası ve mali kuruluşlar dışında yapılan repo işlemleri ve bağlı menkul değerler de dahil edildiğinde oran % 24 olmaktadır.

2001 yılında, bankacılık sektörünün aktif yapısında likit aktifler ve menkul değerler lehine, krediler aleyhine belirgin bir değişim gözlenmiştir. Menkul değerlere ait plasmanların, toplam aktifler içindeki payı, yeniden yapılandırma kapsamında verilen DİBS'lerin de etkisiyle kamu ve fon bankalarında belirgin biçimde artarken, özel bankalarda bir önceki yıl düzeyinde kalmıştır.

³⁴ Bankalarımız 1999, a.g.e., s. 1-52.

2001 yılında kamu ve fon bankalarının kredi hacmi reel olarak önemli oranda gerilemiştir. Aynı dönemde, özel ve kalkınma bankaları grubunda kredilerdeki daralma daha düşük düzeyde kalırken, yabancı bankaların kredi portföyü artış göstermiştir.

2001 yılında likit değerlerde önemli bir artış gerçekleşmiştir. Fakat 2001 yılının başında mevduatın kısa vadede yoğunlaşmaya devam etmesi ve nispi olarak daha uzun vadeli menkul değerler cüzdanı ile kredilerin aktifler içindeki payının artması sonucunda, 2001 yılının başında bankacılık sektöründe likidite riski önemli ölçüde yükselmiştir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 yılı krizleri sonrasında, likidite ve faiz riski nedeniyle önemli kayıplarla karşılaşan bankacılık sektörü, 2001 yılının ikinci çeyreğinden itibaren aktif ve pasif yapısını söz konusu riskleri en aza indirecek şekilde değiştirme çabası içinde olmuştur. Bu dönemde, kamu ve fon bankaları Hazine'den sağladıkları kaynaklarla kısa vadeli yükümlülüklerini tasfiye ederken, özel bankalar likit varlıklarını önemli ölçüde artırmıştır.

Her ne kadar TL bazında aktifler büyüse de, reel olarak 2001 yılında bankacılık sektörünün aktifleri küçülmüştür. 2001 yılında sadece özel bankalar grubunda az da olsa reel büyüme gerçekleşmiştir.

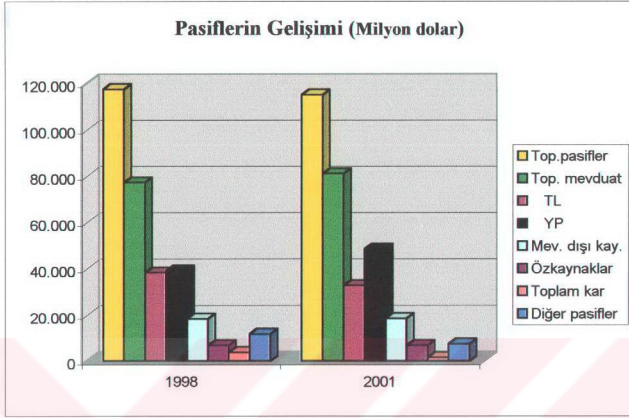
6.6.5- Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı

Tablo :22

	1998		2001	
	Trilyon TL	Milyon Dolar	Trilyon TL	Milyon Dolar
Toplam mevduat	24.185	77.094	117.121	80.960
TL	11.959	38.122	47.194	32.623
YP	12.226	38.972	69.926	48.337
Mev. dışı kaynak.	5.715	18.218	26.643	18.418
Özkaynaklar	2.129	6.787	9.731	6.727
Toplam Kar	1.162	3.704	2.204	1.523
Diğer pasifler	3.637	11.594	10.693	7.392
Toplam pasifler	36.828	117.396	166.392	115.020

**2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

Grafik: 20

Dolar bazında 2001'in, mevduat dışı kaynaklar hariç, bütün kalemleri 1998 yılına göre azalmıştır. Bunda kuşkusuz döviz kurundaki artışların çok büyük etkisi olmuştur. Yaşanan krizler sebebiyle, 2001 yılında bazı bankaların bankacılık lisansları iptal edilmiş veya bazı bankalar birleştirilmiş ve bunların sonucu da Türk bankacılık bilançosuna yansımıştır.

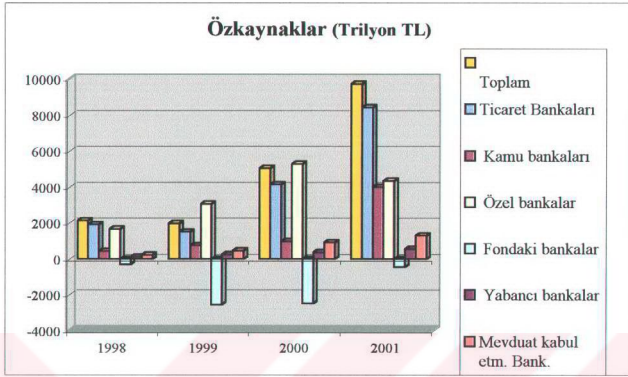
6.7- ÖZKAYNAKLAR (Trilyon TL)*

Tablo:23

	Toplam Özkaynaklar (Trilyon TL)				Toplam Aktiflere Oranı (%)			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
Ticaret Bankaları	1.911	1.512	4.133	8.432	5,1	2	3,9	5
Kamu bankaları	434	747	974	3.989	1,1	1	0,9	2,3
Özel bankalar	1.667	3.062	5.285	4.341	4,5	4,2	5	2,6
Fondaki bankalar	(301)	(2.542)	(2.493)	(447)	(0,8)	(3,5)	(2,3)	(0,3)
Yabancı bankalar	111	245	367	549	0,3	0,3	0,4	0,3
Mev. Kabul etm. bankalar	218	456	915	1.299	0,6	0,6	0,9	0,8
Toplam	2.129	1.968	5.048	9.731	5,7	2,7	4,8	5,8

*2002 yılı bilançoları enflasyona göre düzenlendiğinden 2002 yılına yer verilmemiştir.

Grafik:21

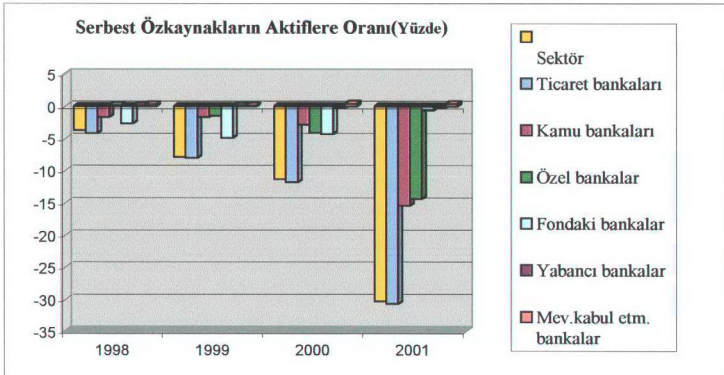
6.7.1- Serbest Özkaynaklar*

Tablo:24

	Serbest Özkaynaklar (Trilyon TL)				Toplam Aktiflere Oranı (%)			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
Ticaret bankaları	(1.458)	(5.755)	(12.257)	(51.069)	(4,2)	(8)	(11,8)	(30,7)
Kamu bankaları	(608)	(1.224)	(3.085)	(25.665)	(1,7)	(1,7)	(2,9)	(15,4)
Özel bankalar	96	(1.100)	(4.361)	(23.990)	0,2	(1,5)	(4,1)	(14,4)
Fondaki bankalar	(992)	(3.516)	(4.463)	(987)	(2,7)	(4,9)	(4,3)	(0,6)
Yabancı bankalar	46	85	(348)	(427)	0,1	0,1	(0,3)	(0,25)
Mev.kabul etm. bankalar	123	92	449	608	0,3	0,1	0,4	0,36
Sektör	(1.335)	(5.663)	(11.808)	(50.461)	(3,7)	(7,9)	(11,3)	(30,3)

*Özkaynaklar – donuk aktifler – karşılık sonrası takipteki alacaklar

Grafik: 22

1998’de özkaynakların toplam aktiflere oranı %5,1’iken, 1999 yılında bu oran %2’ye inmiş, 2000 yılında %3,9, 2001 yılında ise %5’e yükselmiştir. Serbest özkaynaklarda ise 1998 yılında, başlayan azalma 2001 yılına kadar aratarak devam etmiştir. 1999 yılında bankaların özkaynaklarının azalmasının en önemli nedeni bu yılda fona devredilen bankalarla birlikte, Fondaki 7 bankanın yüksek miktarda zarar etmeleridir. Özkaynaklar 2000 ve 2001 yılında artış göstermiştir. 2001 yılında bankacılık sektörünün özkaynakları, kamu ve TMSF bankalarına yapılan sermaye enjeksiyonları ve özel bankacılık kesiminin sermaye yapılarını güçlendirme çabalarının sonucu olarak artmıştır. Serbest özkaynakların aktiflere oranındaki azalış, Türk bankacılık sisteminde sermaye yetersizliğini göstermektedir. Özellikle 2000 ve 2001 krizleri etkisini 2001 yılında göstermiş ve bunun sonucu olarak takipteki kredilerin artması, bazı bankaların bankacılık lisanslarının iptal edilmesi, serbest özkaynakların azalmasının en önemli nedenlerindendir.

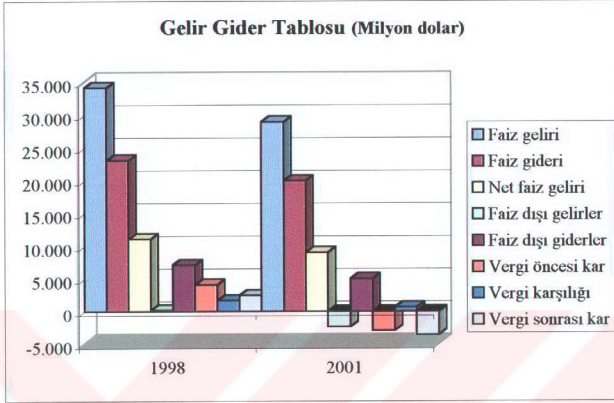
6.8- GELİR GİDER TABLOSU *

Tablo:25

	1998		2001	
	Trilyon TL	Milyon dolar	Trilyon TL	Milyon dolar
Faiz geliri	10.723	34.183	41.912	28.972
Faiz gideri	7.255	23.126	28.864	19.952
Net faiz geliri	3.469	11.057	13.048	9.019
Faiz dışı gelirler	46	144	(3.461)	(2.392)
Faiz dışı giderler	2.229	7.106	7.222	4.992
Vergi öncesi kar	1.284	4.094	(4.298)	(2.971)
Vergi karşılığı	524	1.671	866	598
Vergi sonrası kar	760	2.423	(5.164)	(3.570)

*2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

Grafik: 23

2001 yılında, gelir tablosu kalemlerinin hepsi, 1998 yılına göre, dolar bazında azalmıştır. Bu azalmanın en büyük nedeni, yaşanan krizlere bağlı olarak ekonomideki daralmadır.

Kara en önemli katkısı yapan net faiz gelirleri, dolar bazında 1998 yılında, önceki yıla göre % 52 oranında artmıştır. Faiz gelirleri ve faiz harcamaları dolar bazında, 1997 yılına göre sırasıyla % 44 ve % 48 oranında büyümüştür. 1998 yılı içerisinde faiz gelirleri içinde kredilerden alınan faiz gelirlerinin payı % 61'den % 47'ye gerilemiştir. Diğer faiz gelirlerinin payı ise % 8'de % 23'e çıkmıştır. Bu artışın sebebi Ziraat Bankası'ndaki uygulama değişikliğinden kaynaklanmıştır. Daha önce ihtisas kredileri içinde yer alan tarımsal kredilerin bir bölümünün 1998 yılının son üç aylık döneminde bu gruptan çıkarılarak, özel hesaplara aktarılmasından sonra, bu kalemden elde edilen faiz gelirleri kredilerden alınan faiz kalemi yerine, diğer gelirler hesabında muhasebeleştirilmiştir. Diğer gelirlerin %94'ü kamusal sermayeli ticaret bankalarına aittir.

1999 yılında, bankacılık sektöründe gerçekleşen zararın tamamı Fon bünyesindeki bankalardan kaynaklanmaktadır.

2000 yılında bankacılık sisteminin vergi öncesi zararı 3,6 milyar dolar, vergi sonrası zarar ise 4,6 milyar dolar olmuştur. Net faiz gelirleri dolar bazında %25 oranında azalmıştır. Faiz oranlarındaki düşüğe bağlı olarak faiz gelirleri ve faiz giderleri %20 oranında azalmıştır. Kredilerden elde edilen faiz gelirleri %19 oranında, menkul kıymet portföyünden elde edilen faiz gelirleri ise %34 oranında azalmıştır.

2001 yılında, faiz gelirleri 2000 yılı faiz gelirlerine nazaran dolar bazında azalmıştır. Faiz dışı gelirler 2001 yılında da eksi bakiye vermiştir. Faiz dışı gelirlerin eksi bakiye vermesinin en büyük sebebi bankaların açık pozisyonlarından kaynaklanan kambiyo zararlarıdır. 2000 yılına göre zararı azalan bankacılık sektörü 2001 yılının ikinci yarısından itibaren yavaş da olsa kendini toparlamaya başlamıştır. Fon bünyesindeki bankaların sayısının 2000 yılına göre azalması, karlılığı olumlu yönde etkilemiştir.

6.9- NET DÖNEM KAR/ZARARI (Milyon Dolar)

Tablo : 26

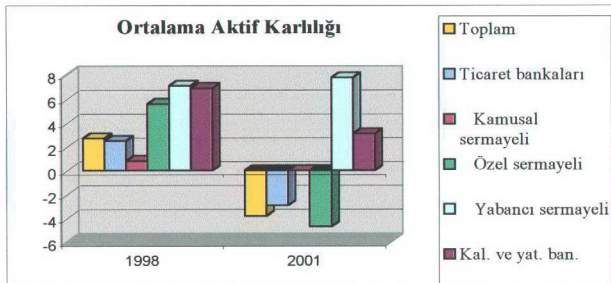
	1998 Net Dönem Kar/ Zararı	Ort. Aktif Karlı lığı*	Ort. Özkaynak karlılığı**	2001 Net Dönem Kar/ Zararı	Ort. Aktif karlılığı	Ort. Özkaynak karlılığı
Ticaret bankaları	2.116	2,5	44	(3.702)	(2,9)	(59)
Kamusal sermayeli	247	0,8	20	(14)	-	(1)
Özel sermayeli	2.708	5,6	71	(2.312)	(4,7)	(70)
Fondaki bankalar	(1.127)	-	-	(1.666)	-	-
Yabancı sermayeli	288	7,1	107	290	7,8	92
Kal. ve yat. ban.	307	6,9	57	133	3,1	17
Toplam	2.422	2,7	45	(3.570)	(3,8)	(70)

*Ortalama Aktif = Toplam Aktifler (1. yıl) + Toplam Aktifler (2. yıl) / 2

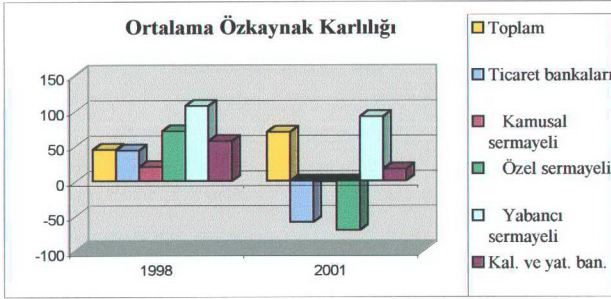
**Ortalama Özkaynak = Özkaynaklar (1. yıl) + Özkaynaklar (2. yıl) / 2

****2002 yılında enflasyon muhasebesi uygulandığından 2002 yılı verilerine yer verilmemiştir.

Grafik:24

Grafik:25

1998 yılında, bankacılık sisteminin karını olumlu yönde etkileyen en önemli gelişme, artan risklere rağmen açık pozisyonun büyüyerek sürmesi olmuştur. Bankacılık sektörünün döviz açık pozisyonu % 68 oranında genişleyerek 8.330 milyon dolara ulaşmıştır. Sıkı para politikalarının tatbik edilmeye başlanması sonucunda, ülkemizde 1980 öncesinde olduğu gibi reel sektörün faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemiş, çoğu işletme önce kapasite düşürmüş, daha sonra da faaliyetlerine son verme durumu ile karşı karşıya kalmıştır.³⁵ Hatta öyle ki; reel sektör, yatırımlarının bir kısmını yurt dışına yaptıkları gibi, fabrikalarını dahi teşviki yüksek (Bulgaristan, Romanya, Avrasya ülkeleri gibi) yabancı ülkelere taşımışlardır. Kamu borçlanmasının sürmesi, enflasyonun düşüş eğilimine girmesi, pozitif reel faizlerin yüksek kalması, ekonomik birimlerin TL finansal aktif tercihlerini arttırmaları, ekonomik faaliyetteki yavaşlama nedeniyle dış ticaret hacmindeki daralma ve cari işlemler dengesindeki iyileşme bankaların açık pozisyonlarının büyümesine neden olmuştur. Bu arada, Temmuz ayında açık pozisyon/sermaye tabanına getirilen sınırlama pozisyonların daha da büyümesine daraltıcı bir etki yapmıştır.³⁶

1999 yılında, aratan risklere rağmen açık pozisyonun büyüyerek sürmesi kar hacmini etkileyen en önemli faktör olmaya devam etmiştir. 1999 yılındaki dönem zararının tamamı fondaki bankalara aittir.

³⁵ Ünal, a.g.e., s.38.

³⁶ Bankalarımız 1998, a.g.e., s.1-47.

2000 yılında, bilanço döviz pozisyon açıklarının büyümesine rağmen uygulanan sabit kur politikasına bağlı olarak TL'nin reel olarak değer kazanması nedeniyle kambiyo zararı düşmüştür. Ancak, ithalat kalemleri büyük oranda artarken, ihracat ve ihracata yönelik üretim kapasiteleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Bununla birlikte, sermaye piyasası işlemlerinden elde edilen gelirlerin azalması nedeniyle faiz dışı gelirler önemli bir değişme göstermemiştir. Kambiyo zararı 4 milyar dolardan 3 milyar dolara gerilemiştir.

2000 yılında, aktif karlılığı ile ortalama özkaynak karlılığı dikkati çeken bir hızda kötüleşmiştir. Ortalama enflasyonun %51 olduğu 2000 yılında, ortalama özkaynak karlılığı % -14,9'dan % -89,8'e düşmüştür. Enflasyon muhasebesi uygulanmadığı için aktifte bulunan ve bankalar için gizli rezerv özelliği taşıyan aktiflerin değerlendirilmesi mümkün olamamaktadır. Enflasyon muhasebesinin uygulandığı bankalarda özkaynakların daha yüksek olduğu dikkate alınırsa, hem aktifler hem de özkaynakların olduğundan daha yüksek bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu durum karlılık performansını daha da olumsuz etkilemektedir.

2001 yılında, ortalama özkaynak karlılığı önceki yıla göre % -89,8'den % -70'e çıkmıştır. Ortalama aktif karlılığı ise, % -3,6'dan % -3,8'e düşmüştür. 2001 yılında, net kar % 23 oranında 1.119 Milyon dolar azalarak 3.570 Milyon dolara inmiştir. Özel sermayeli ticaret bankalarında net dönem karı; % 489 oranında 2.906 Milyon dolar azalarak -2.312 Milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve net kardaki en büyük azalma özel sermayeli ticaret bankalarında meydana gelmiştir.

SONUÇ

Ülkemizde son yıllarda üst üste meydana gelen ekonomik krizler, her sektörü menfi anlamda etkilediği gibi ekonominin can damarları hatta, vücudu besleyen kılcal damarlar mertebesinde bulunan bankacılık sektörünü de derinden etkilemiştir. Buna bağlı olarak, bankacılık sektörü de çok büyük bir yara almış ve sektördeki bu olumsuzluk ekonominin her kesimine, suya atılan taşın etrafındaki dalgalar gibi yayılarak diğer sektörleri de etkisi altına almıştır. En başta bankacılık sektörünün kendisi; tasfiye, birleşme, hisse devri yoluyla satış, bankacılık izninin kaldırılması ve TMSF’na alınma gibi işlemlerle büyük bir deprem geçirmiş, onbinlerce banka çalışanı işsiz kalmıştır. Bu durumdan çıkabilmek için, Türk bankacılık sektöründe mevzuat bakımından yeniden yapılanma çalışmalarına başlanılmıştır.

Sektörde meydana gelen bu hazin tablo beni, tarihi seyir içerisinde bankacılık hususunu incelemeye yönlendirmiştir. Buna bağlı olarak da, incelemeye “Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık” ismini vermek suretiyle, bankacılığın nerede ve nasıl başladığını, ülkemizdeki başlangıç ve gelişme seyrinin nasıl olduğunu inceleyenlere bir nebze de olsa sunmaya çalıştım.

Buna bağlı olarak yapılan incelemelerimizde;

İlk bankacılığın Mezopotamya’da Uruk-kızıl tapınaklarında papazlar tarafından başlatıldığını görüyoruz.Mısır’da bankacılığın gelişmesi, Büyük İskender’in burayı zaptından sonra M.Ö. IV. Yüzyıla rastlamaktadır. Eski Atina ve Romalılarda ise bankacılık sarraflar tarafından başlatılmıştır.

Bilinen ilk banka işletmesinin 1157 yılında Venedik’te kurulduğu tespit edilmiştir. Daha sonraları 1401’de Barcelona Bankası, 1407’de Cenova Bankası diye bilinen “Cesa Dı San Giorgio” adındaki banka kurulmuştur. Avrupa’da banka kurmada önyak olan kavim Lombard’lar olmuş, Yahudiler ise, her gittikleri yere dolayısıyla dünyada banka işletmelerinin kurulmasına ve hukuki mevzuatının yayılmasına büyük ölçüde yardımcı olmuşlardır. Modern anlamda ilk bankacılık faaliyeti gösteren banka, 1609 yılında Hollanda’da kurulan Amsterdam Bankası olmuştur.

Bankalar, önceleri sadece para alışverişi için kurulmuş olup, mevduat toplayıp, topladığı parayı bir kira karşılığı ihtiyaç sahiplerine satan bir organizasyon olarak faaliyete geçmiştir. Bankalar bugün ise ana görevinin dışında, fatura öder, sanayi kuruluşlarına destek olur, borsa faaliyetlerine katılır, kalkınmaya destek olur, uluslar arası ticaretin para yanında aracılığını yapar.

Türkiye’de ilk bankalar, imparatorluk döneminde 1847 yılında Banque de Constantinople kurulmuş ve 1852 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminden önce yani Osmanlı Devleti döneminde Türkler ticaretle, hem milli gurur, hem de dini sebeplerden dolayı pek uğraşmadıkları için, ticaret ve bankacılık işleri Yahudi, Ermeni ve Rum gruplarınca yürütülmüştür. Osmanlı Devletinde bankacılık sarraf-banker-banka şeklinde bir seyir izlemiş ve genellikle bankerler, hazine ve saraya ödünç para verme ile bazı kambiyo işlemleri yapmışlardır.

Türkiye’de ilk gerçek anlamda bankacılığı, Galata Bankerleri başlatmış olup, Osmanlı Devleti’ni ipotek altına sokacak kurnazca politikalar yürütmüşlerdir. Devletin dış borç yükünün devamlı surette artması 1881 yılında Duyun-u Umumiye İdaresi’nin kurulmasına sebep olmuştur.

Osmanlı’da Cumhuriyetin kuruluşundan önce faaliyette bulunan yabancı bankaların isimleri, kuruluş tarihleri ve sermayeleri ayrıca şube düzeyinde faaliyet gösteren yabancı bankalarda birer tablo halinde gösterilmiştir.

Cumhuriyet döneminden önce, Osmanlı Devleti zamanında 1863 yılında ilk resmi banka olarak Ziraat Bankası kurulmuştur.

Ülkemizde kurulan ilk önemli milli banka Ziraat Bankası olmuştur. Bu bankanın temelini, daha sonra Menafii Umumiye Sandıkları ismini almış olan Memleket Sandıkları teşkil etmiştir. İlk Memleket Sandığı da 1863 yılında Mithat Paşa tarafından Ruscuk’un Pirot kasabasında kurulmuştur. Memleket Sandıkları başlangıçta hızlı bir gelişme göstermiş olmasına rağmen, daha sonra sermaye noksanlığı yüzünden yavaşlamıştır. 1883 yılında bu sandıklar Menafi Sandığı ismini almış, arzulan sonuç alınamayınca, 1888 Ağustos tarihli Nizamname ile İstanbul’da Ziraat Bankası kurulmuştur. 12 Mart 1916 tarihinde Ziraat Bankası, kanunla kurulmuş ilk Devlet Bankası hüviyetine kavuşmuştur. Ziraat Bankası, kefalet, tevdiat kabul etme ve aracılık yapma gibi görevlerle teçhiz edilmiştir.

Mithat Paşa tarafından Ruscuk'ta kurulan diğer milli bir finansman kurumu da İstanbul Emniyet Sandığı'dır. Her sınıf halkın tasarruflarını toplamak ve ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunmak üzere 1868 yılında İstanbul'da bir Emniyet Sandığı faaliyete geçirilmiştir. Sandığa 22.9.1886 tarihli Nizamname ile yeni bir şekil verilmiş, ancak yıllarca süren acze bağlı olarak 1983 yılında, 107 sayılı KHK'nin 4. maddesine istinaden Ziraat Bankası'na bağlanmıştır.

Ülkemizde, II nci Meşrutiyet'in estirdiği yeni cereyanların etkisiyle, 1911-1923 yılları esnasında milli sermaye ile 18 adet banka kurulmuş olup, bu bankalar incelemelerimizde 3 nolu tabloda sunulmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, ülkemizde bankacılık da gözle görülür bir şekilde gelişme göstermiştir. 1923 yılı sonu itibariyle ülkemizde 18 adet milli ve 13 adet de yabancı banka olmak üzere 31 adet banka faaliyette bulunmaktaydı. Toplam mevduatın % 51'i ise yabancı bankalar tarafından tasarruf ediliyordu. 1927 yılında, itibari Milli Bankası aktif ve pasifi ile birlikte T. İş Bankası'na katılmıştır.

1923 yılında toplanan, İzmir İktisat Kongresinde alınan karar gereğince 1925 yılında Türkiye Sınai ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankası olarak nitelendirilir. Bankanın başarılı olamaması üzerine, işletmecilik fonksiyonu 1932 yılında kurulan Devlet Sanayi Ofisi'ne, bankacılık görevi de 1932 yılında Türkiye Sanayi ve Kredi Bankasına devredilmiştir. 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması üzerine, Devlet Sanayi Ofisi ile Türkiye Sanayi Kredi Bankasının aktif ve pasifleriyle Sümerbank'a devredilmesi üzerine varlıkları sona ermiştir.

Emlak ve Eytam Bankası, ülkemizi inşaat sektörüne kredi sağlamak üzere, 1927 yılında 844 sayılı Kanunla ve 20 Milyon itibari sermaye ile kurulmuştur. Eytam Sandıklarında biriken tasarruflar, bu bankaya devredilmiştir. Anadolu Bankası ile birleşmesi sonucunda, 1988 yılında Türkiye Emlak Bankası (Konutbank) ismiyle faaliyetini sürdürmüştür. Daha sonra, 4603 sayılı Kanunla 25.11.2000 tarihinde Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir.

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında atılan en önemli adım, hiç kuşkusuz 30.06.1930 tarihinde 1715 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kurulmuş olmasıdır. Merkez Bankası'nın fiyat istikrarı sağlamak, iktisadi daralma ile

mücadele etmek, iktisadi kalkınmayı desteklemek gibi görevlerinin yanında, banknot ihracı imtiyazına sahip olma yetkisi bulunmaktadır. T.C. Merkez Bankası'nın kuruluşuna kadar, karşılıksız olarak Devlet Kaimesi niteliğindeki kağıt paralar ülkemizde tedavül etmekteydi.

1944-1960 döneminde, ülkemizde özel bankaların geliştiği bir dönem olmuş ve bu dönemde 6 no.lu tabloda gösterildiği üzere 30 adet yeni banka kurulmuştur. 1960-1992 döneminde ise, banka kuruluşlarında tam bir patlama yaşanmış ve ticaret bankaları, kalkınma bankaları ve yabancı banka şubeleri olmak üzere 7 no.lu tabloda gösterildiği üzere Cem'an 42 banka faaliyete geçmiştir. Ancak bankanın pek çoğu kriz sonucunda, faaliyetini sürdürememiş ve 31.12.2002 tarihi itibarıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların sayısı T.C. Merkez Bankası ile birlikte 55'e gerilemiş olup, bunların dökümü 8 no.lu tabloda sıralanmıştır.

1998 yılından itibaren Türk bankacılık sektöründe meydana gelen kriz ve daralmaya bağlı olarak sektörde fona alınan, faaliyet izni kaldırılan, birleşme ve devir ve satışlar gibi işlemler sonucunda 31 adet banka ortadan kalkmıştır. Bu bankalara ait detaylı bilgiler 8 no.lu tabloda gösterilmiştir.

Banka işletmelerinin en belirgin faaliyet ve özelliği, para sahipleri ile iş sahiplerinin, başka bir deyişle sermaye ile müteşebbisi bir araya getirmesidir. Bankalar para ticareti ile hem kredileri para kazanır, hem de müteşebbislere fon sağlayarak atıl paraları ekonomiye kazandırmak suretiyle, kalkınmaya hizmet eder. Ancak, son yıllarda ülkemizde bankalar, bu görevlerini ehil olmayan ellerde kalması sonucu yerine getiremediği gibi ekonomiye de yük olmuşlardır. Bunun sonucunda da yukarıda belirtildiği üzere kendi kendilerini tasfiye etmişlerdir. Bankalar faaliyetlerine bağlı olarak, Esas Para yada Kaydi Para üretmek suretiyle satınalma gücü yaratır. Bankaların faaliyetlerini, mevduat toplama, kredi verme, menkul kıymet alım-satımı, mali hizmetler, mali danışmanlık hizmetleri, para aktarımı, statü hizmetleri ve diğer bankacılık hizmetleri gibi ana başlıklar altında toplayabiliriz. Bankalar çok geniş hizmet yelpazesine karşılık, ticaret amacı ile emtia alım-satımı, gayrimenkul alım ve satımı ile münhasıran gayrimenkul inşaat ve ticareti ile uğraşan ortaklıklara iştirak ve kredi açamazlar.

Bankalar sınıflandırılırken, çeşitli kriterler esas alınabilir. Ancak, bu sınıflandırma da o ülkenin bankacılık sistemine ve mevzuatına da sıkı sıkıya bağlıdır. Bankaları sınıflandırırken genel hatları itibariyle; sermayeleri açısından (kamu, özel, karma, yabancı) emisyonunda bulunma açısından, mevduat kabulü, hukuki kuruluş, coğrafi alan, faaliyet saha ve amaçları (merkez, kalkınma, yatırım, ticaret, tarım, iş, halk yatırım, maden bankaları) açısından sınıflandırmaya tabi tutabiliriz.

Bankaların sınıflandırılması yapıldığı gibi, bankacılık hukukunun kaynakları da kanun, tüzük, yönetmelik, tebliğ, genelge, sirküler, yargı kararları, örf-adet, doktrin ve yetkili teşkilatlardan alınan görüşlerden meydana gelir.

Cumhuriyet döneminde bankacılık ile ilgili mevzuatı sıralayacak olursak; Murabaha Nizamnamesi Osmanlı Bankasının İmtiyazının Temdidi, 1715 sayılı Merkez Bankası Kanunu, 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu, 2999, 7129 sayılı Kanun ve Tadilleri, 28 sayılı KHK, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu, 70 sayılı KHK, 512 sayılı KHK, 3182 ve son çıkarılan 4389 sayılı Bankalar Kanunundan meydana geldiğini görürüz.

Bankaları kaynak açısından izlediğimizde, bankaların diğer sektörlere fon yarattıkları kadar, kendilerinin de diğer işletmelerde olduğu gibi faaliyetlerini finanse edecek kaynaklara ihtiyaçlarının olduğunu tespit ederiz. Bankaların başlıca kaynaklarının, özkaynaklar, Merkez Bankası reeskont ve avansları, fonlar, dış krediler, mevduat ve döviz tevdiat hesaplarından meydana geldiğini tespit edebiliriz. Özkaynaklarını da, sermaye ve yedek akçelerden (kanuni, ihtiyari, özel) ve karşılıklar gibi belli başlı kalemlerden meydana geldiğini görürüz.

Bankalar plase ettikleri meblağları garanti altına almak isterler. Bu garantilerde teminat adı altında dört gruba ayrılmıştır. Birinci grup teminatlar; nakit, mevduat ve kefaletle ihraç edilen bono tahvillerden, ikinci grup teminatlar; altın ve kıymetli madenler, kote edilmiş hisse senetleri, tahviller, varlığa dayalı menkul kıymetler, kefalet ve teminat mektuplarından, üçüncü grup teminatlar; taşıt rehni uçak-gemi ipoteği, ihracat vesaiki, ticari işletme rehni, gerçek-tüzelkişi kefaletleri ve müşterilerden alınan senetlerden, dördüncü grup teminatlar; ilk üç grup dışında kalan teminat türlerinden oluşmaktadır.

Merkez Bankasının en önemli işlevlerinden birisi; bankalara finansman kaynakları sağlamaktır. Merkez Bankasının açtığı krediler, ekonominin ve bankaların likiditesini ve finansmanını sağladıkları gibi, bir para-kredi politikası aracı olarak da ekonominin düzenlenmesinde kullanılmaktadır. Ayrıca, Merkez Bankaları reeskont yaparak son ödünç verme kaynağı niteliğini kazanırlar. Bankalar, iştirak veya iskontoya aldıkları senetler mukabilinde müşterilerine bir miktar para ikraz ederler, buna da senet mukabili kredi denir. Hükümetler, reeskont işlemlerini, piyasadaki kredi hacmini azaltma veya artırma aracı olarak kullanmak suretiyle, reeskont miktar ve faizini artırıp eksilterek, para piyasasına etkili olurlar. Merkez Bankalarının kaynakları; reeskont kaynakları ve interbank para piyasasından meydana gelir.

Günümüzde, bankaların başlıca görevlerini üç ana grupta toplamak mümkün görülmektedir.

- Mevduat toplama,
- Kredi verme,
- Bankacılık hizmetleri,

Mevduat, istenildiği zaman yada belli bir müddetin sonunda çekilmek üzere yatırılan yerli yabancı paralara mevduat veya tevdiat denilmektedir. Kişiler veya tüzel kişiler, gelir elde etmek ve güvenli bir şekilde paralarını sağlamak üzere bankalara yatırırlar. Mevduatı vadelerine göre ayırdığımızda, ihbarsız-ihbarlı, vadeli ve birikimli mevduat diye sınıflandırabiliriz.

Mevduatı birde türlerine göre ayırım yaptığımızda; tasarruf, resmi kuruluşlar, ticari kuruluşlar, bankalararası ve diğer kuruluşlar mevduatı diye beşe ayırabiliriz. Bunlarda kendi aralarında ayrıca alt başlıklar halinde sıralanabilir.

Bankalar, mevduata sabit veya değişken azami faiz oranlarını serbestçe ilan edebilirler. Yalnız bu oranları ilan etmeden önce T.C. Merkez Bankasına bildirmek suretiyle değiştirebilirler. Bankalar, bu oranları şubelerinde halkın görebileceği şekilde ilan ederler.

4389 sayılı Bankalar Kanununun 10. maddesine göre, kanun ve özel kanunlara göre yetkili olanlar dışında, hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer'an mevduat kabul edemez. Bankacılık yapamaz. Bu açıdan özel kanunla kurulan Kalkınma

Bankasının ana statüsünde de Bankanın mevduat kabul edemeyeceği belirtilmiştir. Çeşitli kuruluşlarda çalışanların kurdukları sağlık-yardım sandıklarının, belirtilen amaçla topladıkları paraların mevduat sayılmayacağı kanunda belirlenmiştir.

Bankalar Kanunu'nun 10/4. fıkrasına göre, her türlü mevduat emanet ve alacaklardan, son talep veya işlem tarihinden başlayarak 10 yıl geçmesi halinde, faizleriyle birlikte 40 Milyon Lirayı aşmayanlar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na intikal ettirilir. Aşan miktarlar ise belirli esaslara bağlı olarak ilan edilir, ilandan itibaren bir yıl içinde talep vahi olmazsa sürenin bitiminde yine TMSF'na gelir kaydedilir.

Bankalar Kanunu, müşterilerine ait bilgi ve sırları başkalarına açıklamayı 22. maddesinde çeşitli fıkralar halinde sıralayarak yasaklamıştır. Buna aykırı hareket edenler ise, 1 ila 5 yıl arasında hapis cezası ile 1 ila 3 milyar arasında çeşitli cezalara çarptırılacağı hükmü getirilmiştir.

Bankalar karlılık açısından, kendisine yatırılan tüm paraları bir günde plasman yoluyla bir günde kullanabilmesidir. Ancak bu durumun tam olarak gerçekleşmesi imkansız ve tehlikelidir. Çünkü, bu durumda kasada para bulunmayacak ve mevduat müşterilerinin bir kısmı yada tamamı aniden paralarını geri çekmek isteyebileceklerini düşünmek zorundadırlar. Bu sebeple günümüzde bankalar, ödeme güçlerini koruyabilmek amacıyla çekilmesi muhtemel olan paralar oranında nakit mevcudu yada benzeri aktif değerleri kasalarında tutmak zorundadırlar. İşte bu işleme bankacılıkta Disponibilite denilmekte ve bu oranı T.C. Merkez Bankası belirlemektedir.

Genel disponibiliteden başka, bankalar topladıkları mevduatın belirli bir oranını, T.C. Merkez Bankası nezdindeki bir hesaba nakden yatırarak munzam karşılık oluşturmaktadırlar. Bankalar haftalık durum cetvellerinde görülen toplam mevduattan, bankalar mevduatını çıkardıktan sonra, kalan mevduat tutarı üzerinden munzam karşılık yatırılır. Bankalar mevduatı mudiler açısından, ayrıca bir munzam karşılık olarak değerlendirilebilir. Disponibilite ve zorunlu karşılığa ait yükümlülükler iki haftada bir Cuma günleri itibariyle hesaplanmakta ve 14 günlük sürelerle tesis edilmektedir. Zorunlu karşılıklara Mart, Haziran, Eylül, Aralık ayı sonları itibariyle faiz tahakkuk ettirilir.

Türk lirası yükümlülüğü, zorunlu karşılıklarda % 6, Disponibilite de % 4 ve yabancı para yükümlülüğü zorunlu karşılıklarda % 11, Disponibilite de ise %1'dir.

Yukarıdaki izahlarda görüleceği üzere, mudilerin bankalardan istedikleri zaman paralarını nakit olarak alabilmeleri için Disponibilite garantisi ve mevduatlarının yatırdıkları bankanın riskine karşılık olarak da, belli bir oranda T.C. Merkez Bankasına munzam karşılık olarak yatırma mecburiyeti suretiyle de teminat altına alınmaları sağlanmıştır.

Bu garantilerin dışında Hükümetler, zaman zaman mevduata, ana para ve faiz tutarları toplamının 01.01.2001 tarihinden itibaren uygulanmak üzere 50 Milyar Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamında bulunmaktadır.

Tasarruf sahipleri paralarını bankaya yatırırken, faiz şeklinde bir gelir elde etmenin yanında, ayrıca paralarının güvenli bir biçimde saklanması da düşünür. Dolayısıyla, bankaya yatırdığı parasının güvence altında olmasını ister. İşte bu nedenlerle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuş ve yeni 4389 sayılı Bankalar Kanununun 15/4 fıkrasınca mezkur Fon T.C. Merkez Bankasından alınarak Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesine katılmıştır. TMSF'nun kaynakları ise; sigorta primlerinden, zaman aşımına uğrayan mevduat ve emanet alacaklardan, kuruluş izni verilen bankaların asgari sermayesinin % 10'u tutarındaki Fona yapacakları giriş payından, kesilen cezaların % 50'sinden ve Fon mevcudunun her türlü gelirlerinden oluşur.

Bankaları yukarıda kısaca inceledikten sonra, banka kaynaklarının nasıl kullanıldıklarına baktığımızda; bankaların en önemli kaynağının kredi (plasman) olduğunu görürüz. Plasman, bankaların nakdi kaynaklarını bir bedel (yani kira karşılığında, paradan para kazanmak maksadıyla girişimde bulunan kimselere borç olarak vermesidir. Bu işleme banka literatüründe "kredi verme" işlemi denir. Bankalar bu kaynakları kullanırken; kredileri, niteliği (nakdi-g.nakdi) vadesi (kısa, orta, uzun) veriliş amacı (yatırım, işletme, donatım) teminatı (açık kredi, teminatlı) iş konusu ve kaynağı açısından tasnife tabi tutarlar.

Bankalar kaynaklarını plase ederken yetkili organı bankanın Yönetim Kuruludur. Yönetim Kurulu bu yetkilerini şubelere, bölge müdürlüklerine ve merkezde de kredi komitesine devreder. Kredi komitesi genel müdür veya vekilinin başkanlığında,

en az iki üyeden oluşur. Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalarda, müdürler kurulu aynı zamanda kredi komitesi görevini yürütür.

Önceki bölümlerde tarihten günümüze kadar, nasıl doğdukları, çalışmaları, mevduat, kredi disponibilibite ve karşılıklar hakkında bilgi sunulan bankaların kuruluş prosedürleri bugün için bir hayli değişmiştir. Ülkemizde dini duygular sebebiyle, banka sektöründen kaçan mevduat, faizsiz bankacılık esprisi ise çeşitli finans kuruluşlarına yönelmiştir. Mezkur kuruluşların disiplin altına alınması için 4389 sayılı Kanun ile yeniden düzenlenmiştir. Bu suretle mezkur kuruluşlarda, mevduat sahipleri için bankalar kadar güvenli hale getirilmiştir.

Biz burada yeni bir durum olması sebebiyle, 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine uygun olarak, yeni bir banka veya finans kurumu kurmak isteyen gerçek veya tüzel kişilerin istifadesine sunmak için; bankaların kuruluşu, yabancı bankaların Türkiye’de banka kurma ve şube açma, faaliyet izni hisse devirleri, Türkiye’de kurulu bankaların yurtiçinde şube açma, yurt dışında şube veya temsilcilik açma, yemin ve kredi komitesinin oluşumu ele alınmış, kuruluş ve faaliyet izni için gerekli olan matbu belgeler ek olarak sunulmuştur.

Yine aynı şekilde, özel finans kurumlarının; kuruluşu, yabancı bankaların Türkiye’de özel finans kurumu kurmaları-devir almaları, kuruluş izni, faaliyet izni, hisse devirleri, Türkiye’de çalışan finans kurumlarının şube-temsilcilik açma, yemin, mal bildirimi ve kredi komitesinin oluşumu ele alınmış, kuruluş ve faaliyet izni için gerekli olan matbu belgeler ek olarak verilmiştir.

4389 sayılı Bankalar Kanununa bağlı olarak, BDDK’ca 27.6.2001 tarihinde çıkarılan yönetmelikte, sektörde meydana gelen krizlerinde etkisine bağlı olarak bir hayli kısmi tedbir ve yükümlülükler getirilmiştir. Bunları kısaca ele alacak olursak, ortakların müflis ve konkordato ilan etmediklerine dair İcra Tetkik Hakimliklerinden alınacak belge, adli sicil ve Cumhuriyet Savcılıklarından alınacak belge, tasfiye ve fona devredilen bankalarda % 10’dan fazla pay sahibi olmadıklarına dair beyan, tasfiyeye tabi tutulan banker, sigorta şirketi; sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda direkt veya dolaylı olarak % 10’dan fazla pay sahibi olmadıklarına dair beyanname, bağımsız denetim şirketlerinden onaylı son üç yıla ait bilanço, k/z cetvelleri, kişilerin vergi borcu-prim borcu olmadığına dair ilgili kuruluşlardan alınacak belgeler, gerekli

kaynağın kendi ticari faaliyetlerinden elde ettiklerine dair taahhütname gibi bilgi ve belgeleri; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na tevdi etme mecburiyeti getirilmiştir. Ayrıca, yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri, Türkiye'deki yabancı bankaların başkanı, genel müdür ve yardımcıları ile birinci derecede imza yetkisine sahip her türlü yetkilinin 3628 sayılı Kanun gereğince mal bildiriminde bulunmaları zorunludur.

Özel finans kurumlarının kuruluş ve hisse devirlerinde de yukarıda istenen bilgi ve belgeler, yemin ve mal bildirimine ilişkin yükümlülükler hissedarlara aynı şekil ve şartlarla BDDK'na tevdi etme mecburiyeti getirilmiştir.

Bankalar ve özel finans kurumları, kendilerinden talep edilen kredi taleplerinin ekonomik verilere uygun olup olmadığını, alınan teminatların dışında, geri dönebilirliğini tespit edebilmek için, uluslar arası kabul görmüş mali tablolar analizinden yararlanırlar. Mali tablolar analizi ilk kez 19. yüzyılın sonlarında ABD'deki bankalar tarafından kullanılmaya başlanılmıştır. Bankalar, kredi talebinde bulunan müşterilerinden öncelikle işletmenin bilançolarını inceleyerek kredi kararlarını vermeye başlamışlardır. Önce James G. Canon 1900 yılında, daha sonra William M. Resendale 1908 yılında mali analizlerde yeni teknikler geliştirmişlerdir. Stephan Grilman'ın eğilimleri sonucunda, bir analiz yöntemi olan Devrimsel (dinamik) analiz kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de ilk analizler, İkinci Dünya Savaşı öncesi Yüksek Denetleme Kurulu'nun İktisadi Devlet Teşekküllerini denetimi suretiyle olduğu anlaşılmıştır. Özel kesimde ilk analizler bankalarca başlatılmış, burada Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası öncülük etmiştir.

Mali tabloların analiz çeşitlerini ise; statik, dinamik, iç analiz ve dış analiz diye sıralayabiliriz. Ayrıca analizlerde, işletme yönetimi, işletmeye kısa-orta-uzun süreli borç verenler açısından değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kredi analizlerinde ise, kişisel, mali, ekonomik, ilgili endüstri kolundaki ve siyasi iktidarların izledikleri ekonomik politikalar göz önünde bulundurulur. Diğer taraftan bu kriterlerin dışında kredi talebinde bulunan işletmenin bilançosundaki aktif ve pasif kıymetler, kümelenilerek değerlendirilmeye esas alınırlar.

"Dünden Bugüne Türkiye'de Bankacılık" başlığı altında özetlemeye çalıştığım, tarih içinde bankacılığın doğuşundan, gelişmesinden ve ifa ettiği ekonomik

fonksiyonlardan sonra, günümüzdeki Türk bankacılığı hakkında birkaç sözle kanaatlerimizi arz etmemin yararlı olacağına inanıyorum.

Birincisi kriz öncesi sektörde yeterli kriterlere bakılmaksızın çok sayıda banka kuruluşuna izin verilmiştir. Sektörle uzaktan yakından hiç ilgisi olmayan kişilerin, banka sahibi olma hevesine imkan verilmiştir. Ayrıca kurumsallaşmış pek çok sanayi kuruluşunun ucuz maliyetli bir finansman kaynağı gibi kullanmak amacıyla ticari ya da yatırım bankaları kurdukları görülmüştür.

Bu arada yüksek faiz oranları ile bol miktarda mevduat toplamış, mudilerde mevduattaki sigorta güvencesinden dolayı, paraları bu bankalara yatırmaktan hiç çekinmemişlerdir. Neticede mezkur kişi ve kuruluşların çoğu toplanan bu kaynakları israf derecesinde kullanmaları sonucunda, ülkenin tasarruf kaynakları yatırım ve ekonomi dışına kaçırılmıştır, bundan ülkemiz çok büyük ölçüde zarar görmüştür. Kriz döneminde, reel sektör önce yatırımlarında üretim kapasitesini düşürmüş, daha sonra da faaliyetlerine son verme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Hatta öyle ki, reel sektör kurulu yatırımlarının bir kısmını teşviki yüksek; Bulgaristan, Romanya, Avrasya ülkeleri gibi yabancı ülkelere taşımışlardır. Bu dönemde ayrıca ithalat kalemleri büyük oranda artarken, ihracat ve ihracata yönelik üretim kapasiteleri de olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu da yetmiyormuş gibi, mezkur bankaların Fon'a alınmaları ya da bankacılık yetkilerinin kaldırılması sonucunda ülke ekonomisinde, kanayan ikinci bir yara daha açılmıştır.

Şöyle ki, 1998 yılı ile 2002 yılı verileri, çeşitli açılardan mukayese edildiğinde;

- 75 olan banka sayısı % 28 oranında ve 21 adet azalarak 54'e, 7370 olan şube sayısı % 17,2 oranında ve 1264 adet azalarak 6106'ya gerilemiştir.

- Kamu sermayeli ticaret bankalarında; 71.072 olan personel sayısı 40.158'e düşerek 30.914 kişi azalmış, özel sermayeli bankalarda; 79.863 olan personel sayısı 66.869'a düşerek 12.994 kişi azalmış, kalkınma ve yatırım bankaları ile birlikte toplam olarak da sektörde; 166.492 olan personel sayısı 123.271'e düşerek 43.221 adet personel işsiz veya sistem dışında kalmıştır.

- Toplamda 45.020 Milyon \$ olan nakdi krediler, 32.099 Milyon \$'a gerileyerek, 12.921 Milyon \$ eksilmiştir. Toplamda 98.587 Milyon \$ olan gayri nakdi krediler 60.542 Milyon \$'a gerileyerek, 30.045 Milyon \$ eksilme yaşanmıştır. Takipteki kredilerin toplam aktiflere oranı % 1,5 iken 2001 yılında bu oran % 2,6'ya yükselmiştir.

Miktar olarak da takipteki krediler, 1998 yılında 1.805 Milyon dolardan, 2002 yılında 2.287 Milyon dolara yükselmiştir.

- Bilanço büyüklüğü 117.399 Milyon \$'dan 2001 yılında 115.020 Milyon \$'a gerilemiştir.

- Bilanço içindeki yabancı paralar % 40'dan % 50'ye yükselmiştir.

- Sektörde, 2.422 Milyon \$ olan dönem karı, 2001 yılında 3.570 Milyon \$ zarara dönüşmüştür.

- Mudiler belli ölçülerde mağdur olmuşlardır.

- Bankaların ekonomik yükleri, toplumun üzerine yansıtılmıştır.

- Üstüne üstlük, banka patron ve yöneticilerinin 4616 sayılı Şartlı Salıverme, Bazı Suç ve Cezaların Ertelenmesi Yasası ile yaptıkları işlemler büyük ölçüde cezasız kalmıştır. (TCK. 230 ve 510 numaralı madde hükümleri gereği yargılanmaktan kurtulmuşlardır.)

- Kamu bankalarında da durum pek farklı olmamıştır. Nitekim siyasi otoritenin sübvansiyonları neticesinde, T. Halk Bankasından 10 Milyar \$, T.C. Ziraat Bankasından 12 Milyar \$ ve T. Emlak Bankasından 800 Milyon \$ civarında görev zararları ile birlikte, bankacılık sektöründen 40 Milyar \$ civarındaki rakam yine toplumun üzerinde kalmıştır. 4603 sayılı yasa ile kamu bankalarının özerk hale getirilmesi ve T. Emlak Bankasının, T.C. Ziraat Bankasıyla birleştirilmesi sonucunda, her iki bankanın pek çok personeli emekli ya da benzeri usuller ile sektörden ayrılmıştır. Mezkur personelin, 12 bin adedi de ihtiyaç fazlası personel (İFP) olarak, Devlet Personel Dairesi eliyle diğer kamu kurumlarına aktarılmıştır. Bu suretle personel yükünün büyük bir kısmı bankalardan alınmakla birlikte yine kamunun üzerinde kalmıştır.

Tabiki bütün bu aksaklıklar, yukarıda sıraladığımız hususların yanında, denetimlerin de gerektiği gibi yapılamamasından, ya da denetim sonuçlarının icraya geçirilememesinden kaynaklanmıştır.

Yapılanların pek çoğu yerinde olmakla birlikte, bankaların fona alınması sırasında ekonomik yüklerin, toplumun üzerinde bırakılmaları yerine, bir takım özel düzenleme ve yasalar ile zarara sebebiyet verenlere kişisel hapis cezası vermekten ziyade, şahsi mal varlıklarından karşılanması daha adaletli ve ekonomik olacağı görüşünü muhafaza ediyorum.

Bu arada yapılan işlemlerden güzel ve yerinde olanlar da bulunmaktadır. Örneğin, sektörün yönetimi siyasetten uzak tutulmaya çalışılmış ve özerk bir kurum olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur.

Banka ve finans kurumlarının kuruluşunda; eski aksaklıklar giderilmiş yerine etkili tedbirler getirilmiştir. Sermaye yeterliliği ve koyacakları kaynakların her türlü şaibeden uzak olması şartı aranmış, ayrıca kişilerin de ekonomik açıdan temiz ve sabıkasız kişiler olmasına özen gösterilmiştir.

Alınan tedbirler ile bir nebze olsun soluk aldırılmaya çalışılan bankacılık sektöründe, taşlar halen yerine oturtulamamıştır. Bugün sektörde, kamu ve özel bankalarda en önemli sorun, biraz da ekonomik sebeplere bağlı olarak, sektör halen kaynak yaratamamakta ve mevcut kaynakları da ekonomimize plasman olarak aktarmadan uzak bulunmaktadır. Sektörün, %30 – 35'ine sahip bulunan T.C. Ziraat Bankası ile T. Halk Bankası, personelin azaltılmasından ve görev zararları karşılığı, kendilerine verilen Hazine Bonosu ve Senetlerinin faizlerinden ve bu işleme bağlı olarak yabancı kaynak kullanmaması, ayrıca sermayelerinin artırılması sonucunda kâr etmekte, asıl görevleri olan, kredi vermek suretiyle ekonomiye kaynak yaratmaktan uzak bulundukları gözlenmiştir.

Bibliyografya/Kaynakça

- AKGÜÇ, Ö. : **Cumhuriyet Döneminde Bankacılık**, TBB Yayını, Ankara
1987
- AKGÜÇ, Ö. : **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, T. İş Bankası Yayını
1984 4. Baskı, Ankara
- ANGELOPOULOS P. : **Banking Risk Management in a Globalizm Economy**,
2002 England
- AKPINAR, T. : **Bankalar ve Devlet** BTH Enstitüsü, Ankara
1966
- AKSOY, T. : **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de**
1998 **Uluslararası Bankacılık**, Ankara
- ALTINOK, A. : **Banka Hukuk Bilgisi**, Ankara
1993
- ALTMAN, E. : **Managing Credit Risk The Next Great Financial Challenge**,
1998 The United States of America,
- ARAS, G. : **Ticari Bankalarda Kredi Portföyü**, Ankara
1996
- Bankalarımızın 40. Yılı : **TBB’nin 40. Yılda Bankalar**, İstanbul
1998
- Bankalarımız, 1998 : **TBB’nin Bankalarımız Kitabı**, Ankara
1998
- Bankalarımız, 1999 : **TBB’nin Bankalarımız Kitabı**, Ankara
1998
- Bankalarımız, 2000 : **TBB’nin Bankalarımız Kitabı**, Ankara
1998
- Bankalarımız, 2001 : **TBB’nin Bankalarımız Kitabı**, İstanbul
1998
- Bankalarımız, 2002 : **TBB’nin Bankalarımız Kitabı**, İstanbul
1998

- BDDK : BDDK'nın 2001 Yılı Raporu,
2001
- BDDK : BDDK'nın 2002 Yılı Raporu,
2002
- BDDK : BDDK'nın 27.06.2001 Tarihli Yönetmeliği
- BDDK : BDDK'nın 20.09.2001 Tarihli Yönetmeliği
- BKK : 94/5455 Sayılı BKK, 1994
- BHOTTACHARY, H. : Banking Strategy Credit Appraisal and Lending Decision A
1999 Risk Return New Delhi,
- CAPIE, H.F. : History of Banking, y.y.
1993
- COMNICKA, E. : Modern Banking Law, England
2002
- COUTTE, B.J. : Managing Credit Risk The Next Great Financial Challenge,
1998 The United States of America,
- DERMINE, J. : Asset and Liability Management, A Guide to Value Creation
2002 and Risk Control, y.y.
- DICKEY, D.A. : Distribution of the Estimator of Autoregressive Time Series
1979 With a Unit Root, Journal of the American Statistical Association,
- DUNKMAN, E.W. : Money, Credit and Banking, y.y.
1970
- ELLINGER, P. : Modern Banking Law, England
2002
- EREM, F. : Banka Hukuk Bilgisi, Ankara
1993
- EYÜPGİLLER, S. : Banka İşletmeciliği Bilgisi BTHA Enstitüsü, Ankara
1998
- FRIEDMAN, D.H. : Deposit Operations, y.y., t.y.
- FULLER, W. A. : Distribution of the Estimator of Autoregressive Time Series
1979 With a Unit Root, Journal of the American Statistical Association,

- GARG, M.C. : **Cooperatı Credit and Banking**, y.y., t.y.
- GUJARATI, D. : **Basic Econometrics**, 3rd Edition, New York,
1995 McGraw Hill
- GÜNAY, H. : **Banka Tekniği**, Ankara
1986
- HOOLEY, R.J.A. : **Modern Banking Law**, England
2002
- JACOBS, R. : **Succesful Direct Marketing Methods**, The United States Of
2001 America,
- JAYATIŞSA, W.A. : **Test of Equality Between Sets of Coefficient in Two
1977 Linear Regression When Disturbance Variances of Equal
Econometrica**,
- JOSHİ, N.N. : **Cooperatı Credit and Banking**, y.y., t.y.
- KARACAN, A.İ. : **Bankacılık Hukuku**, İstanbul
1987
- KAZGAN, H. : **Türk Bankacılık Tarihi** TBB Yayını, Ankara t.y.
- KİNDLEBERGER, P.C. : **Manias, Panics and Crashes A History of Financial Crises**,
2001 The United States of America,
- KÖNE, A.Ç. : **Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması**, **Doğuş Üniversitesi
Dergisi**, İstanbul, 2003, s. 244.
- MATTEN, C. : **Managing Bank Capital Allacition and Performance
2000 Measurement England** (United Kingdom),
- MİZEN, P. : **Central Banking Monetary Theory and Practice** The United
1999 States of America,
- MOURDOUKOUTOS, P. : **Banking Risk Management in a Globolizm Economy**,
2002 England
- NAGAR H.L. : **Testing the İndependence of Regression Disturbances**,
1961 JASA 56, y.y.
- NARAYONON, P. : **Managing Credit Risk The Next Great Financial Challenge**,
1998 The United States of America,

- NOND, K.C. : **Credit and Banking What Every Small Entrepreneur Must Know**, y.y.
2000
- ÖKÇÜN, G. : **Türkiye İktisadi Kongresi**, Ankara
1968
- OWEN, R. : **The Middle East in The World Economy**, London/England,
1993
- REİSOĞLU, S. : **Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler**, Ankara
1983
- ROSS, M. Duncen : **History of Banking**, y.y.
1998
- SANNDLA, J.A. : **The İmpact of GAAP of Financial Analysis, İnterpretations For Commercial and İvestment Banking**, y.y.
1991
- STONE, B. : **Succesful Direct Marketing Methods**, The United States Of America,
2001
- SUNGUR, T. : **Banka Tekniği İşletmeleri**, BTHA Enstitüsü 2. Baskı, Ankara
1988
- TAKAN, M. : **Bankacılık**, Adana
2001
- TARLAN, S. : **Tarihte Bankacılık**, Ankara
1986
- TBB : **TBB Bankalarımız**, İstanbul
1993
- TBB : **TBB Bankalarımız**, İstanbul
2002
- THEİL, H. : **Testing the İndependence of Regression Disturbances**, JASA 56, y.y.
1961
- YAHŞİ, F. : **Ö. F. Kurumlarının Mevzuat Serüveni**, Active Finans Sayı 21, y.y., t.y.
- ZARAKOĞLU, A. : **Cumhuriyetin 50. Yılında Bankalar T-819 Yayını**, Ankara
1973
- ZARAKOĞLU, A. : **Merkez Bankacılığı** BTHA Enstitüsü, 3. Baskı, Ankara
1988

E K L E R

EKLER LİSTESİ

BANKA KURULUŞUNA AİT BELGELER

<u>Ek Nr.</u>	<u>Ek'in konusu</u>
1	Banka kurucularına/hisse devralacaklara ilişkin beyanname (Tüzel kişiler)
2	Banka kurucularına /hisse devralacaklara ilişkin beyanname (Tüzel kişiler)
3	Cumhuriyet savcılığından alınıp kuruma verilecek olan adli sicil belgesi
4	Kurucuların % on veya daha fazla oranda pay sahibi olmadıklarına ilişkin beyanname
5	Kurucuların her türlü muvazaadan ari olarak kaynak sağladıklarına dair taahhütname
6	Mevduat kabul etme, bankacılık yetkisi almak üzere düzenleyip kuruma verilecek beyanname

ÖZEL FİNANS KURULUŞLARINA AİT BELGELER

1	Özel Finans Kurumu kurucularına/hisse devralacaklara ilişkin beyanname (Tüzel Kişiler)
2	Özel Finans Kurumu kurucularına/hisse devralacaklara ilişkin beyanname (Tüzel Kişiler)
3	Cumhuriyet savcılıklarından alınıp kuruma verilecek olan adli sicil belgesi
4	Kurucuların % on veya daha fazla oranda pay sahibi olmadıklarına dair beyanname
5	Kurucuların her türlü muvazaadan ari olarak kaynak sağladıklarına dair taahhütname
6	Fon kabul etme, finansal faaliyet yetkisi almak üzere düzenleyip kuruma verilecek beyanname

EKONOMETRİK İNCELEMeye AİT BELGE

1	Dependent Variable: Karlılık
---	------------------------------

(Ek: 1)

BANKA KURUCULARINA/HİSSE DEVRALACAKLARA İLİŞKİN BEYANNAME (TÜZEL KİŞİLER)						
TÜZEL KİŞİNİN						
UNVANI		:				
MERKEZİ VE KURULUŞ TARİHİ		:				
SERMAYESİ (Açıklamalı)		:				
ADRESİ		:				
FAALİYET KONUSU		:				
SON BEŞ YILA AİT BAZI BİLANÇO BÜYÜKLÜKLERİ (MİLYAR TL)						
YILI	NET KARI (ZARARI) (1)	ÖZKAYNAKLARI	AKTİF TOPLAMI			
İŞTİRAKLERİ (2)						
	ŞİRKETİN UNVANI	FAALİYET TÜRÜ	SERMAYESİ	HİSSE TUTARI		
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
SAHİP OLDUĞU GAYRİMENKULLER (3)						
	YERİ	CİNSİ	PAFTA	ADA	PARSEL	TAKYİDATLARI
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
MENKUL KIYMETLER (AYRINTILI) (4) (5)						

TAAHHÜT EDİLEN SERMAYENİN KARŞILANACAĞI KAYNAKLARIN AYRINTILI DÖKÜMÜ					
1					
2					
3					
4					
5					
ÇALIŞTIĞI BANKALAR (6) (7)	1	2	3	4	5
BANKA ADI					
ŞUBE ADI					
MEVDUAT (MİLYAR TL)					
VADELİ					
VADESİZ					
KREDİ (MİLYAR TL)					
MİKTARI					
TEMİNATI					
TÜRÜ					
VADESİ					
	6	7	8	9	10
BANKA ADI					
ŞUBE ADI					
MEVDUAT (MİLYAR TL)					
VADELİ					
VADESİZ					
KREDİ (MİLYAR TL)					
MİKTARI					
TEMİNATI					
TÜRÜ					
VADESİ					
BANKALARDIŞINDA DİĞER GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERE BORÇLARI (8)					
	ALACAKLININ ADI	ALACAĞIN			
		TÜRÜ	MİKTARI	VADESİ	
1					
2					
3					
4					
5					
FAALİYET ALANINDA DAHA ÖNCE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÖNEMLİ İŞLER					

**ŞİRKETİN VEYA ŞİRKET SERMAYESİNİN YÜZDE 10'UNDAN FAZLASINA SAHİP
GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERİN SON BEŞ YIL İÇERİSİNDE YURT İÇİ VEYA
YURTDIŞI BANKALARINDAN KULLANDIĞI KREDİLERİN YASAL TAKİBE UĞRAYIP
UĞRAMADIĞI :**

**ŞİRKETİN HALEN TARAF OLDUĞU ÖNEMLİ HUKUKİ İHTİLAFLAR HAKKINDA
AYRINTILI AÇIKLAMA :**

**İMZA
TARİH**/....../....

AÇIKLAMALAR :

- 1 Vergi karşılığı ayrıldıktan sonraki tutar yazılacaktır.
- 2 İştirak oranı, iştirak edilen şirketin sermayesinin %5 veya daha fazlası ise doldurulacaktır.
- 3 Sahip olunan tüm gayrimenkuller, varsa takyidatları ile birlikte, bu kısma yazılacaktır.
- 4 Tahvil, bono, altın, değerli taş ve madenler, vs. varsa takyidatları ile birlikte bu kısma yazılacaktır.
- 5 İştiraklere ait hisse senetleri hariç tutulacaktır.
- 6 Aynı Bankadan birden fazla türde kredi kullanıyorsa ayrı ayrı gösterilecektir.
- 7 Aynı Bankanın birden fazla şubesi ile çalışmakta ise ayrı ayrı gösterilecektir.
- 8 Şirket sermayesinin %5 veya daha fazlası miktarda borçlar yazılacaktır.

Sigorta edilmiş varlıkların sigorta bedelleri ayrıca belirtilecektir.

NOT : Formda ayrılan kısımların yeterli gelmemesi halinde ek form kullanılabilir.

(Ek: 2)

BANKA KURUCULARINA/HİSSE DEVRALACAKLARA İLİŞKİN BEYANNAME (GERÇEK KİŞİLER)				
ADI-SOYADI				
DOĞUM YERİ VE TARİHİ				
UYRUĞU				
ANA ADI				
BABA ADI				
İKAMETGAH ADRESİ				
ÖĞRENİM DURUMU (Ayrıntılı)				
HALEN ÇALIŞTIĞI İŞYERİNİN UNVANI VE ADRESİ				
MESLEĞİ VE GÖREV UNVANI				
VERGİ KİMLİK NUMARASI				
DAHA ÖNCE ÇALIŞTIĞI İŞYERLERİ				
	İŞYERİNİN UNVANI (1)	GİRİŞ-AYRILIŞ TARİHİ	GÖREV UNVANI	
1				
2				
3				
4				
SON BEŞ YILA AİT YILLIK GELİR VERGİLERİ VE ÖDEDİĞİ GELİR VERGİSİ (MİLYAR TL)				
YILI		NET GELİR	ÖDEDİĞİ GELİR VERGİSİ	
ORTAĞI BULUNDUĞU ŞİRKETLER (2)				
	ŞİRKETİN UNVANI	FAALİYET TÜRÜ	SERMAYESİ	HİSSE TUTARI
1				
2				
3				
4				

SAHİP OLDUĞU GAYRİMENKULLER (3)						
	YERİ	CİNSİ	PAFTA	ADA	PARSEL	TAKYİDAMLARI
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
MENKUL KIYMETLER (AYRINTILI) (4) (5)						
TAAHHÜT EDİLEN SERMAYENİN KARŞILANACAĞI KAYNAKLARIN AYRINTILI DÖKÜMÜ						
1						
2						
3						
4						
5						
SAHİP OLDUĞU DİĞER VARLIKLAR						
ÇALIŞTIĞI BANKALAR (6) (7)	1	2	3	4	5	
BANKA ADI						
ŞUBE ADI						
MEVDUAT (MİLYAR TL)						
VADELİ						
VADESİZ						
KREDİ (MİLYAR TL)						
MİKTARI						
TEMİNATI						
TÜRÜ						
VADESİ						
	6	7	8	9	10	
BANKA ADI						
ŞUBE ADI						
MEVDUAT (MİLYAR TL)						
VADELİ						
VADESİZ						
KREDİ (MİLYAR TL)						
MİKTARI						
TEMİNATI						
TÜRÜ						
VADESİ						

BANKALAR DIŐA DIĞER GERĐEK VE TÜZEL KİŞİLERE BORĐLARI			
	ALACAKLININ ADI	ALACAĞIN	
		TÜRÜ	MİKTARI
1			
2			
3			
4			
5			
DAHA ÖNCE TÜRKİYE'DE VEYA BAŞKA BİR ÜLKEDE MALİ SEKTÖRDE HANGİ FAALİYETİ GÖSTERMEK AMACIYLA İZİN İÇİN BAŐVURUDA BULUNDUĞU, EĞER BAŞVURU REDDEDİLMİŐ VEYA ALINAN İZİN İPTAL EDİLMİŞ İSE NEDENLERİ (8) :			
SON BEŞ YIL İÇERİSİNDE YURT İÇİ VEYA YURTDİŐİ BANKALARDAN VEYA DİĞER MALİ KURUMLARDAN KULLANDIĞI KREDİLER VEYA BAŞKA FİNANSMAN KAYNAKLARI DOLAYISIYLA YASAL TAKİBE UĞRAMIŞ OLUP OLMADIĞI :			
ORTAĞI BULUNDUĞU şİRKETLERİN SON BEŞ YIL İÇERİSİNDE YURT İÇİ VEYA YURTDİŐİ BANKALARDAN VEYA DİĞER MALİ KURUMLARDAN KULLANDIĞI KREDİLER DOLAYISIYLA YASAL TAKİBE UĞRAMIŞ OLUP OLMADIĞI :			
HAKKINDA AÇILMIŞ BİR KAMU DAVASININ BULUNUP BULUNMADIĞI; VARSA DAVANIN KONUSU			
HAKKINDA KAMU DAVASI DIŞINDA AÇILMIŞ BİR DAVA BULUNUP BULUNMADIĞI; VARSA DAVANIN KONUSU :			
HAKKINDA REFERANS VEREBİLECEK İKİ KİŞİNİN ADI-SOYADI, ADRESİ VE TELEFON NUMARALARI :			
HALEN TARAF OLDUĞU ÖNEMLİ İHTİLAFLAR HAKKINDA AYRINTILI AÇIKLAMA :			

AÇIKLAMALAR :

- 1 Çalışılan kurumun, işverenin ya da şirketin adı ya da ticari unvanı yazılacaktır.
- 2 İştirak oranı, iştirak edilen şirketin sermayesinin %5 veya daha fazlası ise doldurulacaktır.
- 3 Sahip olunan tüm gayrimenkuller, varsa takyidatları ile birlikte, bu kısma yazılacaktır.
- 4 Tahvil, bono, altın, değerli taş ve madenler, vs. varsa takyidatları ile birlikte bu kısma yazılacaktır.
- 5 "Ortağı bulunduğu şirketler" bölümünde belirtilen şirketlerin hisseleri hariç tutulacaktır.
- 6 Aynı Bankadan birden fazla türde kredi kullanıyorsa ayrı ayrı gösterilecektir.
- 7 Aynı Bankanın birden fazla şubesi ile çalışmakta ise ayrı ayrı gösterilecektir.
- 8 Banka, sigorta, finansal kiralama, faktoring şirketleri, yetkili müessese ve Sermaye Piyasası Kanununa göre faaliyet gösteren kurumlar vb. yazılacaktır.

Sigorta edilmiş varlıkların sigorta bedelleri ayrıca belirtilecektir.

NOT : Formda ayrılan kısımların yeterli gelmemesi halinde ek form kullanılabilir.

(Ek: 3)

**ADLI SİCİL VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
(CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA)**

.....

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna verilmek üzere, arşiv kayıtlarını da içeren adli sicilimin çıkarılarak tarafıma verilmesini arz ederim.

...../...../.....
ADI – SOYADI
İMZA

SOYADI :
ADI :
BABA ADI :
ANA ADI :
DOĞUM YERİ/TARİHİ :

NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU
İL :
İLÇE :
MAHALLE/KÖY :
CİLT NO :
AİLE SIRA NO :
SIRA NO :
ADRESİ :

(Ek: 4)

TAAHHÜTNAME

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMUNA**

Tasfiyeye tabi tutulan bankalar, bankerler, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlar ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda devirden önce doğrudan veya dolaylı olarak % 10 veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmadığımı beyan ve taahhüt ederim.

(Ek: 5)

TAAHHÜTNAME

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMUNA**

..... Bankasını kurma/hisselerini devralma talebimizde belirtilen kuruluş sermayesinin/ alış bedelinin sanayi, ticaret ve hizmetler sektörlerindeki kendi faaliyetlerimizden kaynaklandığını beyan ve her türlü muvazaadan arı olarak nakden temin ve tevdi edileceğini taahhüt ederiz.

(Ek: 6)

.....// tarih sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı ile Kuruluşuna İzin Verilen Bankası A.Ş'nin Mevduat kabul Etme ve/veya Bankacılık İşlemleri Yapma İzni Talebine İlişkin Beyanname

Bankanın Ünvanı	
Bankanın Adresi	
Ödenmiş Sermaye Tutarı	
Anasözleşmenin Tescil Tarihi	

Yetkili İmzalar

Ekler :

- 1- Kuruluş Bilançosu
- 2- Anasözleşme
- 3- Ticaret Siciline Tescil Belgesi
- 4- Kuruluş Ticaret Sicil Gazetesi
- 5- Yönetim Kurulu Üyeleri, Genel Müdür ve Yardımcılarının İsimleri ile Özgeçmişleri
- 6- Finansal Faaliyet İzin Belgesi Harç Yükümlülüğünün Yerine Getirildiğine Dair Makbuz Örneği
- 7- Sisteme Giriş Payının Yatırıldığına Dair Tevsik Edici makbuz Örneği

(Ek: 1)

**ÖZEL FİNANS KURUMU KURUCULARINA/HİSSE DEVRALACAKLARA İLİŞKİN
BEYANNAME
(TÜZEL KİŞİLER)**

TÜZEL KİŞİNİN						
UNVANI :						
MERKEZİ VE KURULUŞ TARİHİ :						
SERMAYESİ :						
(Açıklamalı)						
ADRESİ :						
FAALİYET KONUSU :						
SON BEŞ YILA AİT BAZI BİLANÇO BÜYÜKLÜKLERİ (MİLYAR TL)						
YILI	NET KARI (ZARARI) (1)	ÖZKAYNAKLARI			AKTİF TOPLAMI	
İŞTİRAKLERİ (2)						
	ŞİRKETİN UNVANI	FAALİYET TÜRÜ	SERMAYESİ	HİSSE TUTARI		
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
SAHİP OLDUĞU GAYRİMENKULLER (3)						
	YERİ	CİNSİ	PAFTA	ADA	PARSEL	TAKYİDATLARI
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
MENKUL KIYMETLER (AYRINTILI) (4) (5)						

TAAHHÜT EDİLEN SERMAYENİN KARŞILANACAĞI KAYNAKLARIN AYRINTILI DÖKÜMÜ					
1					
2					
3					
4					
5					
ÇALIŞTIĞI BANKALAR (6) (7)	1	2	3	4	5
BANKA ADI					
ŞUBE ADI					
MEVDUAT (MİLYAR TL)					
VADELİ					
VADESİZ					
KREDİ (MİLYAR TL)					
MİKTARI					
TEMİNATI					
TÜRÜ					
VADESİ					
	6	7	8	9	10
BANKA ADI					
ŞUBE ADI					
MEVDUAT (MİLYAR TL)					
VADELİ					
VADESİZ					
KREDİ (MİLYAR TL)					
MİKTARI					
TEMİNATI					
TÜRÜ					
VADESİ					
BANKALARDIŞINDA DİĞER GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERE BORÇLARI (8)					
	ALACAKLININ ADI	TÜRÜ	MİKTARI	VADESİ	
1					
2					
3					
4					
5					
FAALİYET ALANINDA DAHA ÖNCE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÖNEMLİ İŞLER					

**ŞİRKETİN VEYA ŞİRKET SERMAYESİNİN YÜZDE 10'UNDAN FAZLASINA SAHİP
GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERİN SON BEŞ YIL İÇERİSİNDE YURT İÇİ VEYA
YURTDIŞI BANKALARINDAN KULLANDIĞI KREDİLERİN YASAL TAKİBE UĞRAYIP
UĞRAMADIĞI :**

**ŞİRKETİN HALEN TARAF OLDUĞU ÖNEMLİ HUKUKİ İHTİLAFLAR HAKKINDA
AYRINTILI AÇIKLAMA :**

**İMZA
TARİH**

....../....../....

AÇIKLAMALAR :

- 1 Vergi karşılığı ayrıldıktan sonraki tutar yazılacaktır.
- 2 İştirak oranı, iştirak edilen şirketin sermayesinin %5 veya daha fazlası ise doldurulacaktır.
- 3 Sahip olunan tüm gayrimenkuller, varsa takyidatları ile birlikte, bu kısma yazılacaktır.
- 4 Tahvil, bono, altın, değerli taş ve madenler, vs. varsa takyidatları ile birlikte bu kısma yazılacaktır.
- 5 İştiraklere ait hisse senetleri hariç tutulacaktır.
- 6 Aynı Banka veya özel finans kurumundan birden fazla türde kredi kullanıyorsa ayrı ayrı gösterilecektir.
- 7 Aynı Banka veya özel finans kurumunun birden fazla şubesi ile çalışmakta ise ayrı ayrı gösterilecektir.
- 8 Şirket sermayesinin %5 veya daha fazlası miktarda borçlar yazılacaktır.

Sigorta edilmiş varlıkların sigorta bedelleri ayrıca belirtilecektir.

NOT : Formda ayrılan kısımların yeterli gelmemesi halinde ek form kullanılabilir.

(Ek: 2)

ÖZEL FİNANS KURUMU KURUCULARINA/HİSSE DEVRALACAKLARA İLİŞKİN BEYANNAME (GERÇEK KİŞİLER)				
ADI-SOYADI				
DOĞUM YERİ VE TARİHİ				
UYRUĞU				
ANA ADI				
BABA ADI				
İKAMETGAH ADRESİ				
ÖĞRENİM DURUMU (Ayrıntılı)				
HALEN ÇALIŞTIĞI İŞYERİNİN UNVANI VE ADRESİ				
MESLEĞİ VE GÖREV UNVANI				
VERGİ KİMLİK NUMARASI				
DAHA ÖNCE ÇALIŞTIĞI İŞYERLERİ				
	İŞYERİNİN UNVANI (1)	GİRİŞ-AYRILIŞ TARİHİ	GÖREV UNVANI	
1				
2				
3				
4				
SON BEŞ YILA AİT YILLIK GELİR VERGİLERİ VE ÖDEDİĞİ GELİR VERGİSİ (MİLYAR TL)				
YILI		NET GELİR	ÖDEDİĞİ GELİR VERGİSİ	
ORTAĞI BULUNDUĞU ŞİRKETLER (2)				
	ŞİRKETİN UNVANI	FAALİYET TÜRÜ	SERMAYESİ	HİSSE TUTARI
1				
2				
3				
4				

SAHİP OLDUĞU GAYRİMENKULLER (3)						
	YERİ	CİNSİ	PAFTA	ADA	PARSEL	TAKYİDATLARI
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
MENKUL KIYMETLER (AYRINTILI) (4) (5)						
TAAHHÜT EDİLEN SERMAYENİN KARŞILANACAĞI KAYNAKLARIN AYRINTILI DÖKÜMÜ						
1						
2						
3						
4						
5						
SAHİP OLDUĞU DİĞER VARLIKLAR						
ÇALIŞTIĞI BANKALAR (6) (7)		1	2	3	4	5
BANKA ADI						
ŞUBE ADI						
MEVDUAT (MİLYAR TL)						
VADELİ						
VADESİZ						
KREDİ (MİLYAR TL)						
MİKTARI						
TEMİNATI						
TÜRÜ						
VADESİ						
		6	7	8	9	10
BANKA ADI						
ŞUBE ADI						
MEVDUAT (MİLYAR TL)						
VADELİ						
VADESİZ						
KREDİ (MİLYAR TL)						
MİKTARI						
TEMİNATI						
TÜRÜ						
VADESİ						

BANKALAR DIŞINDA DİĞER GERĐEK VE TÜZEL KİŞİLERE BORĐLARI				
	ALACAKLININ ADI	ALACAĞIN		
		TÜRÜ	MİKTARI	VADESİ
1				
2				
3				
4				
5				
DAHA ÖNCE TÜRKİYE'DE VEYA BAŞKA BİR ÜLKEDE MALİ SEKTÖRDE HANGİ FAALİYETİ GÖSTERMEK AMACIYLA İZİN İÇİN BAŐVURUDA BULUNDUĞU, EĞER BAŞVURU REDDEDİLMİŐ VEYA ALINAN İZİN İPTAL EDİLMİŞ İSE NEDENLERİ (8) :				
SON BEŞ YIL İÇERİSİNDE YURT İÇİ VEYA YURTDİŐİ BANKALARDAN VEYA DİĞER MALİ KURUMLARDAN KULLANDIĞI KREDİLER VEYA BAŞKA FİNANSMAN KAYNAKLARI DOLAYISIYLA YASAL TAKİBE UĞRAMIŞ OLUP OLMADIĞI :				
ORTAĞI BULUNDUĞU şİRKETLERİN SON BEŞ YIL İÇERİSİNDE YURT İÇİ VEYA YURTDİŐİ BANKALARDAN VEYA DİĞER MALİ KURUMLARDAN KULLANDIĞI KREDİLER DOLAYISIYLA YASAL TAKİBE UĞRAMIŞ OLUP OLMADIĞI :				
HAKKINDA AÇILMIŞ BİR KAMU DAVASININ BULUNUP BULUNMADIĞI; VARSA DAVANIN KONUSU :				
HAKKINDA KAMU DAVASI DIŞINDA AÇILMIŞ BİR DAVA BULUNUP BULUNMADIĞI; VARSA DAVANIN KONUSU :				
HAKKINDA REFERANS VEREBİLECEK İKİ KİŞİNİN ADI-SOYADI, ADRESİ VE TELEFON NUMARALARI :				
HALEN TARAF OLDUĞU ÖNEMLİ İHTİLAFLAR HAKKINDA AYRINTILI AÇIKLAMA :				

AÇIKLAMALAR :

- 1 Çalışılan kurumun, işverenin ya da şirketin adı ya da ticari unvanı yazılacaktır.
- 2 İştirak oranı, iştirak edilen şirketin sermayesinin %5 veya daha fazlası ise doldurulacaktır.
- 3 Sahip olunan tüm gayrimenkuller, varsa takyidatları ile birlikte, bu kısma yazılacaktır.
- 4 Tahvil, bono, altın, değerli taş ve madenler, vs. varsa takyidatları ile birlikte bu kısma yazılacaktır.
- 5 "Ortağı bulunduğu şirketler" bölümünde belirtilen şirketlerin hisseleri hariç tutulacaktır.
- 6 Aynı Banka veya özel finans kurumundan birden fazla türde kredi kullanıyorsa ayrı ayrı gösterilecektir.
- 7 Aynı Banka veya özel finans kurumunun birden fazla şubesi ile çalışmakta ise ayrı ayrı gösterilecektir.
- 8 Banka, sigorta, finansal kiralama, faktoring şirketleri, yetkili müessese ve Sermaye Piyasası Kanununa göre faaliyet gösteren kurumlar vb. yazılacaktır.

Sigorta edilmiş varlıkların sigorta bedelleri ayrıca belirtilecektir.

NOT : Formda ayrılan kısımların yeterli gelmemesi halinde ek form kullanılabilir.

(Ek: 3)

**ADLİ SİCİL VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
(CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA)**

.....

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna verilmek üzere, arşiv kayıtlarını da içeren adli sicilimin çıkarılarak tarafıma verilmesini arz ederim.

...../...../.....
ADI – SOYADI
İMZA

SOYADI :
ADI :
BABA ADI :
ANA ADI :
DOĞUM YERİ/TARİHİ :
NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU
İL :
İLÇE :
MAHALLE/KÖY :
CİLT NO :
AİLE SIRA NO :
SIRA NO :
ADRESİ :

(Ek: 4)

TAAHHÜTNAME

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMUNA**

Tasfiyeye tabi tutulan bankalar, bankerler, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlar ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalarda devirden önce doğrudan veya dolaylı olarak % 10 veya daha fazla bir oranda pay sahibi olmadığımı beyan ve taahhüt ederim.

(Ek: 5)

TAAHHÜTNAME

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMUNA**

..... Özel Finans Kurumunu kurma/hisselerini devralma talebimizde belirtilen kuruluş sermayesinin/ alış bedelinin sanayi, ticaret ve hizmetler sektörlerindeki kendi faaliyetlerimizden kaynaklandığını beyan ve her türlü muvazaadan arı olarak nakden temin ve tevdi edileceğini taahhüt ederiz.

(Ek: 6)

.....// tarih sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı ile Kuruluşuna İzin Verilen Özel Finans Kurumu A.Ş'nin Mevduat kabul Etme ve/veya Bankacılık İşlemleri Yapma İzni Talebine İlişkin Beyanname

Özel Finans Ünvanı	
Özel Finans Adresi	
Ödenmiş Sermaye Tutarı	
Anasözleşmenin Tescil Tarihi	

Yetkili İmzalar

Ekler :

- 1- Kuruluş Bilançosu
- 2- Anasözleşme
- 3- Ticaret Siciline Tescil Belgesi
- 4- Kuruluş Ticaret Sicil Gazetesi
- 5- Yönetim Kurulu Üyeleri, Genel Müdür ve Yardımcılarının İsimleri ile Özgeçmişleri
- 6- Finansal Faaliyet İzin Belgesi Harç Yükümlülüğünün Yerine Getirildiğine Dair Makbuz Örneği
- 7- Sisteme Giriş Payının Yatırıldığına Dair Tevsik Edici makbuz Örneği

EKONOMETRİK DEĞERLENDİRME AİT BELGE

Dependent Variable: KARLILIK				
Method: Least Squares				
Date: 12/11/03 Time: 10:17				
Sample: 1980 2001				
Included observations: 22				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	35.87560	9.798547	3.661319	0.0018
KREDILER	0.003615	0.000828	4.367037	0.0004
NETFAIZ	0.009413	0.002838	3.316371	0.0038
MEVDUAT	-0.003406	0.000409	-8.333456	0.0000
R-squared	0.818833	Mean dependent var		27.35000
Adjusted R-squared	0.788639	S.D. dependent var		38.27515
S.E. of regression	17.59664	Akaike info criterion		8.736258
Sum squared resid	5573.549	Schwarz criterion		8.934630
Log likelihood	-92.09884	F-statistic		27.11865
Durbin-Watson stat	1.217675	Prob(F-statistic)		0.000001

Dependent Variable: YKARLILIK
Method: Least Squares
Date: 12/11/03 Time: 10:25
Sample(adjusted): 1981 2001
Included observations: 21 after adjusting endpoints

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	27.20008	7.493661	3.629745	0.0021
YKREDILER	0.002942	0.000789	3.727972	0.0017
YNETFAIZ	0.009793	0.002596	3.772270	0.0015
YMEVDUAT	-0.003238	0.000474	-6.835985	0.0000
R-squared	0.752946	Mean dependent var		14.26552
Adjusted R-squared	0.709348	S.D. dependent var		30.22468
S.E. of regression	16.29477	Akaike info criterion		8.589209
Sum squared resid	4513.831	Schwarz criterion		8.788165
Log likelihood	-86.18669	F-statistic		17.27029
Durbin-Watson stat	1.510439	Prob(F-statistic)		0.000021

Dependent Variable: KARLILIK
Method: Least Squares
Date: 12/11/03 Time: 10:29
Sample: 1980 2001

Included observations: 22

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	28.56404	9.928090	2.877093	0.0097
KREDILER	0.005900	0.001023	5.764871	0.0000
BBUYUK	-0.002332	0.000325	-7.183322	0.0000
R-squared	0.761326	Mean dependent var	27.35000	
Adjusted R-squared	0.736202	S.D. dependent var	38.27515	
S.E. of regression	19.65860	Akaike info criterion	8.921030	
Sum squared resid	7342.748	Schwarz criterion	9.069809	
Log likelihood	-95.13133	F-statistic	30.30321	
Durbin-Watson stat	2.152189	Prob(F-statistic)	0.000001	

Dependent Variable: KARLILIK

Method: Least Squares

Date: 12/11/03 Time: 10:30

Sample: 1980 2001

Included observations: 22

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	24.19926	11.29673	2.142148	0.0454
KREDILER	0.004510	0.000967	4.663477	0.0002
MEVDUAT	-0.002750	0.000442	-6.223668	0.0000
R-squared	0.708137	Mean dependent var	27.35000	
Adjusted R-squared	0.677415	S.D. dependent var	38.27515	
S.E. of regression	21.73898	Akaike info criterion	9.122215	
Sum squared resid	8979.086	Schwarz criterion	9.270994	
Log likelihood	-97.34437	F-statistic	23.04953	
Durbin-Watson stat	1.785106	Prob(F-statistic)	0.000008	

ÖZGEÇMİŞ

Namık AYDEMİR 17.01.1944 tarihinde Bolu – Pazarköy’de doğmuştur. İlköğrenimini Ankara Bozkurt İlkokulunda, Ortaöğrenimini ise Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesinde tamamlayan AYDEMİR, 1965 yılında Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Maliye Bölümünden “LİSANS” derecesiyle mezun olmuştur. 1974 yılında Master programını tamamlayarak, Akademi’den Master derecesini almıştır.

AYDEMİR, Vakıflar Genel Müdürlüğünde 1970 – 1978 döneminde Müfettiş Yardımcısı, Müfettiş, Başmüfettiş ve Teftiş Kurulu Başkanı olarak çalışmış olup, 1979 yılında Teftiş Kurulu Başkanı ve 1980 yılında da Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 1980 – 1982 yılları arasında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında Başmüfettiş olarak, 1983 – 1987 döneminde T. Halk Bankası Genel Müdür Yardımcısı ve Yönetim Kurulu Üyesi olarak 1987 – 1988 yılında da Denizcilik Bankası Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Başkanı olarak görev yapmıştır. Genel Müdürlüğü takiben bir yıl Sanayi ve Ticaret Bakanlığında, Bakanlık Müşaviri ve eş zamanlı olarak, çeşitli kuruluşlarda da Yönetim ve Denetim Kurulu Üyeliklerinde bulunan AYDEMİR, 1990 yılında Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu’na Kurul Üyesi olarak atanmış olup, halen Kurul Üyesi ve Bankacılık Grup Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk babası olan AYDEMİR’in, Bankacılık dalında seminer, kurs ve yazılmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır.